ABC Amber Palm Converter, http://www.processtext.com/abcpalm.html

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\D\Dumas Alexander_Dumas Alexander - Josef Balsamo 3.pdb

PDB Name: zdroj
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 16.8.1973
Modification Date: 16.8.1973
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

1. Bratr a sestra

Gilbert naslouchal a díval se.

Andrée seděla na pohovce s obličejem obráceným ke skleněným dveřím, tedy přímo proti němu. Dveře byly maličko pootevřeny. Poblíž pohovky stál stolek, na něm malá lampa s širokým stínítkem a kolem ní plno knih; pouze četbou si mohla slečna de Taverney krátit dlouhou chvíli. Světlo ozařovalo dolní část jejího obličeje; jenom když se krásná dívka opřela do podušek, zasvítilo pod krajkovým čepečkem její bílé a čisté čelo.

Filip seděl u dívčiných nohou, obrácen k Gilbertovi zády; paži měl dosud v obvazech a zřejmě s ní nesměl hýbat.

Bylo to dnes poprvé, co Andrée vstala z lože; poprvé, co Filip opustil pokoj. Od oné strašlivé noci se oba mladí lidé neviděli; věděli jen, že se druhému už daří lépe a že již oba spějí k úplnému uzdravení. Byli spolu sotva několik minut a hovořili docela bezstarostně, protože věděli, že jsou sami, a domnívali se, že by je upozornil zvoneček na dveřích, kdyby se někdo blížil. To byla ovšem falešná domněnka; Nicole nechala dveře otevřeny a zvoneček proto nemohl zvonit. Gilbert tedy, jak jsme už řekli, viděl a slyšel všechno, protože při pootevřených dveřích mu nemohlo ujít ani slovo.

"Takže teď už," říkal Filip v okamžiku, kdy se Gilbert ukryl za záclonkou toaletního pokoje, "teď už se ti snad dýchá volněji, ubohá sestřičko?"

"To víš, že volněji, ale občas ještě cítím bolesti."

"A jsi už trochu silnější?"

"Síly se mi ještě nevrátily, ale přesto jsem dnes dvakrát nebo třikrát došla až k oknu. To se to dýchá! Ten čerstvý vzduch a ty květiny všude kolem!

Někdy si myslím, má-li člověk tolik čistého vzduchu a tolik květin kolem sebe, že nemůže ani zemřít."

"Ale přesto se pořád ještě cítíš velmi slabá, viď, Andrée?"

"Oh, to ano, vždyť ten otřes byl hrozný! Jak jsem ti už řekla," pokračovala dívka s úsměvem a kolíbajíc hlavou, "jen stěží chodím, musím se přidržovat stěn nebo nábytku, nohy pode mnou klesají, a kdybych se o něco neopírala, jistě bych upadla."

"Jen odvahu, odvahu, Andrée. Ten čistý vzduch a květiny, které máš tak ráda, tě postaví na nohy. Za týden už budeš moci navštívit princeznu, která se, jak mi řekli, tak starostlivě poptávala po tvém zdraví."

"Také doufám, Filipe. Vždyť princezna je ke mně opravdu neobyčejně laskavá." Po těchto slovech klesla Andrée do křesla, přitiskla si ruku na prsa a zavřela krásné oči.

Gilbert rozpřáhl náruč a div se bezděky nevrhl do pokoje.

"Bolí tě něco, sestřičko?" ulekl se Filip a uchopil sestru za ruku.

"Chytá mě křeč, Filipe. Občas se mi nahrne krev do hlavy, někdy mám závratě a srdce jako by mi vynechávalo."

"Ach," řekl Filip zamyšleně, "to není nic divného. Prodělala jsi tak hroznou zkoušku a byla jsi zachráněna takřka jen zázrakem."

"Byl to opravdu zázrak, Filipe."

Filip se naklonil k sestře, tak aby jeho otázka zněla co nejnaléhavěji, a nadhodil:

"Ale pokud jde o to zázračné zachránění, uvědomuješ si, sestřičko, že jsem o tvém neštěstí s tebou vlastně ještě nemluvil?"

Andrée se zarděla a zdálo se, jako by jí ta otázka nebyla právě příjemná. Filip to nezpozoroval anebo se tvářil, že to nepozoruje.

"Myslila jsem si," namítla dívka, "že víš o všem, co se se mnou dálo; otec mi řekl, že je s tím, co se dozvěděl, úplně spokojen."

"To jistě, sestřičko, a onen muž s tebou určitě jednal s naprostým taktem, ale přece jen některá místa z toho, co vyprávěl, se mi zdála ne snad podezřelá, ale nejasná - ano, nejasná."

"Například ... A co tím vůbec chceš říci, Filipe?" otázala se dívka s nevinnou naivitou.

"Například ... " váhal Filip, "jedné věci jsem zprvu nepřikládal vůbec žádnou důležitost, ale teď mi připadá čím dál tím záhadnější."

"Která věc?" naléhala Andrée.

"Samotný způsob, jakým jsi byla zachráněna. Vypravuj mi to dopodrobna, Andrée."

Zdálo se, že dívka bojuje urputný vnitřní boj. Konečně hlesla:

"Ach, Filipe, měla jsem takový strach, že jsem takřka všechno zapomněla."

"Nevadí, ubohá sestřičko, řekni mi jenom to, nač se pamatuješ."

"Panebože! Vzpomeň si, bratříčku, byli jsme od sebe odtrženi nedaleko skladiště nábytku. Tebe vlekli k Tuileriím, mě odnášel proud k ulici Royale. Na okamžik jsem tě ještě zahlédla v davu, jak se marně snažíš dostat se ke mně. Vztahovala jsem k tobě ruce a křičela Filipe, Filipe! Ale najednou mě dav strhl a uchvátil jako vítr, zvedl mě a unášel k mřížím; cítila jsem, jak mě lidská vlna vleče s sebou ke zdi, o niž se musí roztříštit; slyšela jsem křik ubožáků, kteří v té tlačenici přicházeli o život, a věděla jsem, že dojde i nu mne, že budu umačkána, rozdupána. Byla bych si takřka mohla vypočítat, kolik vteřin ještě zůstanu naživu. Polomrtvá, pološílená jsem zvedla oči k nebi v poslední úpěnlivé prosbě o slitování, když vtom jsem zachytila jiskrný pohled muže, který ovládal celý ten dav lidí, jako by ho všichni poslouchali."

"A ten muž byl baron Josef Balsamo, viď?"

"Ano, byl to týž muž, kterého jsem poznala už v Taverney. Týž člověk, který mi tam naháněl takový strach. Jako by v něm byla jakási nadpřirozená síla; už tam očaroval můj zrak i sluch, div mě neuhranul; už tam jsem se zachvívala do morku kostí, kdykoli se mě jen dotkl."

"Pokračuj, Andrée, pokračuj," naléhal Filip temným hlasem a s chmuřící se tváří.

"Ten muž se vznášel nad tím strašlivým neštěstím, jako by se ho nemohla dotknout žádná lidská bolest. Četla jsem mu v očích, že mě chce zachránit a že mě může zachránit. A v té chvíli se se mnou stalo cosi nevysvětlitelného; byla jsem už zcela vyčerpána, udolána a polomrtvá, ale najednou jsem pocítila, že mě k tomu muži táhne cosi neznámého, tajemného, něco, čemu jsem neměla sílu odporovat; jako by mě uchopily jakési neviditelné paže a vytrhly mě z této krvavé náruče, v níž se zmítalo a hynulo tolik ubožáků, vynesly mě na volný vzduch a vrátily životu. Ach, Filipe," vybuchla Andrée s horečnatým zanícením," jsem si docela jista, že mě přitahoval pohled onoho muže. Dotkla jsem se jeho ruky a byla jsem zachráněna!"

"Bože," zachvěl se Gilbert, "měla oči jen pro něho a mě, ač jsem umíral u jejích nohou, vůbec neviděla!" Malátným pohybem si otřel pot perlící se mu na čele.

"Takhle se to tedy stalo?" vrtěl hlavou Filip.

"Ano, takhle, až do té chvíle, kdy jsem cítila, že jsem vyvázla z nebezpečí. Potom jsem omdlela. Ať už proto, že toto poslední zoufalé úsilí vyčerpalo všechny mé síly, anebo že hrůzy, které jsem vystála, spotřebovaly všechnu mou energii."

"V kolik hodin se to asi stalo?"

"Za deset minut potom, co jsme se jeden druhému ztratili."

"Bylo to tedy takřka k půlnoci. Ale proč ses potom vrátila domů až ve tři hodiny ráno? Odpusť mi tenhle výslech, tobě možná připadá směšný, drahá Andrée, ale pro mě má velký význam."

"Děkuji ti, Filipe, děkuji," hlesla Andrée a stiskla bratrovi ruku, "před třemi dny bych ti byla ještě nedokázala odpovědět; ale dnes, ať ti to připadá sebepodivnější, můj vnitřní zrak je silnější než tehdy. Připadá mi, jako by mi poroučela nějaká vševládná vůle, přikazovala mi, abych si na všechno vzpomněla, a já si opravdu vzpomínám."

"Povídej, jenom povídej, Andrée, hořím zvědavostí. Ten muž tě tedy vzal do náručí?"

"Do náručí?" hlesla Andrée a začervenala se, "na to se opravdu nepamatuji. Vím tolik, že mě vyrval z davu. Ale sotva jsem se dotkla jeho ruky, pocítila jsem totéž jako kdysi v Taverney. Omdlela jsem znovu, či spíše snad jsem usnula, protože mdlobě předchází vždycky fyzická bolest, ale já jsem pokaždé naopak cítila, jak pozvolna upadám do sladkého spánku."

"Opravdu, Andrée, všechno, co mi tu vypravuješ, mi připadá tak zvláštní, že bych tomu nikdy nevěřil, kdyby mi to vykládal někdo jiný než ty. Ale na tom nezáleží, pokračuj jen, prosím tě," naléhal Filip hlasem, v němž se tajilo větší znepokojení, než byl ochoten dát najevo.

Gilbert hltal každé Andréino slůvko a věděl, že až do této chvíle všechno souhlasí s pravdou.

"Přišla jsem k sobě," pokračovala dívka, "a spatřila jsem, že jsem se ocitla v bohatě zařízeném salóně. Jakási dálna s komornou stály vedle mě, ale nezdálo se, že by o mě měly obavy; když jsem totiž otevřela oči, bezstarostně se usmívaly."

"Víš, v kolik hodin to bylo, Andrée?"

"Odbíjelo právě půl jedné."

"Ach," oddychl si mladý muž uklidněně, "to je v pořádku. Jenom pokračuj, Andrée."

"Poděkovala jsem oběma těm ženám za péči, kterou mi prokazovaly. Věděla jsem, že budeš mít o mě strach, a prosila jsem je, aby mě okamžitě nechaly odvézt domů. Řekly mi, že se baron odebral znovu na místo neštěstí, aby poskytl pomoc i jiným ubožákům, že se však brzy vrátí s vozem a že mě sám odveze domů. Opravdu jsem ke druhé hodině zaslechla, jak na ulici zarachotil kočár; zároveň jsem se však znovu roztřásla jako pokaždé, když se ke mně přiblížil onen muž; zakolísala jsem a jako omámená jsem padla na pohovku. Dveře se otevřely. Napůl v mrákotách jsem ještě zahlédla muže, který mě zachránil, ale pak jsem znovu ztratila vědomí. V tomhle stavu mě zřejmě snesli dolů, uložili do kočáru a dovezli domů. Na nic jiného se už opravdu nepamatuji, bratříčku."

Filip si v duchu srovnával čas a zjistil, že sestra byla dovezena z ulice des Ecuries-du-Louvre přímo do ulice Coq-Héron, tak jako ji předtím dovezli z náměstí Ludvíka XV. Přímo do ulice des Ecuries-du-Louvre. Stiskl Andrée radostně ruku a řekl jí srdečně a vesele:

"Děkuji ti, drahá sestro, děkuji. Všechno, cos mi řekla, souhlasí s tím, co jsem si myslil sám. Navštívím markýzu de Savigny a poděkuji jí za tebe. A teď ještě něco, co už má jen podružný význam."

"Prosím."

"Nevzpomínáš si, že bys byla uprostřed té katastrofy zahlédla někoho známého?"

"Já? Nevzpomínám."

"Například Gilberta?"

"Ach, skutečně," přisvědčila Andrée, usilovně pátrajíc ve vzpomínkách, "vzpomínám si, že v té chvíli, kdy jsme byli od sebe odtrženi, byl několik kroků ode mne."

Viděla mě tedy, pomyslil si Gilbert.

"Ptám se tě proto," řekl Filip, "že jsem našel toho chudáka chlapce, když jsem tě hledal."

"Našel jsi ho mezi mrtvými?" zeptala se Andrée s oním zdůrazněným odstínem účasti, kterou jeví mocní, když jde o lidi níže postavené.

"Ne, byl jenom zraněn. Zachránili ho a doufám, že se z toho dostane."

"Bohudíky," kývla hlavou Andrée, "a co se mu stalo?"

"Má pohmožděnou hruď."

"Ano, ano, stalo se to, když jsem tě chránil, Andrée," zašeptal Gilbert.

"Ale co je zvláštní," pokračoval Filip, "a proč se o tom vůbec zmiňuji, je podivná okolnost, že jsem v jeho ruce, křečovitě sevřené bolestí, nalezl kus látky z tvých šatů."

"To je opravdu divné."

"Nezahlédla jsi ho v poslední chvíli?"

"V poslední chvíli, Filipe, když mě opouštěly síly, jsem spatřila tolik hrůzných a bolestných výjevů, tváří zkroucených děsem, tváří, v nichž se zračilo sobectví, láska, soucit, ohavná žádost, cynismus, že se mi zdálo, jako bych byla celou věčnost v pekle. Mezi všemi těmi tvářemi, které jako by byly patřily odsouzencům v podsvětí, jsem možná opravdu zahlédla obličej toho ubohého chlapce, ale s jistotou si na to nemohu vzpomenout."

"Ale ten kus látky byl opravdu z tvých šatů, Andrée. Potvrdila mi to i Nicole."

"A řekl jsi jí, proč se nato ptáš?" tázala se Andrée, protože si vzpomněla, jak podivně jí kdysi v Taverney vysvětlila komorná svou známost s Gilbertem.

"Ne; ale je jisté, že kus látky z tvých šatů měl ten chlapec opravdu v rukou. Jak by sis to mohla vysvětlit?"

"Panebože, vždyť to je docela jednoduché," řekla Andrée naprosto pokojně, zatímco Gilbertovi prudce bušilo srdce. "Jestli byl opravdu vedle mne v okamžiku, kdy mě k sobě Balsamův zrak táhl neodolatelnou silou, pověsil se patrně na mě, aby se zachránil spolu se mnou. Je to, jako když se tonoucí křečovitě chytne člověka, který dovede plovat."

Ach. Pomyslil si Gilbert s temným pohrdáním nad touhle přízemní dívčinou myšlenkou, takhle uboze si tedy vykládáš mou oddanost! Tak nízce dovedou páni aristokraté posuzovat prostého člověka! Pan Rousseau má pravdu, když tvrdí, že jsme lepší než oni. Máme čistší srdce a více síly!

Jak se znovu rychle přitiskl ke dveřím, aby mohl sledovat Andréinu rozmluvu s bratrem, z níž mu, co byl zamyšlen, něco ušlo, zaslechl za sebou šramot. "Panebože," zašeptal, "někdo je v předsíni." Chodbou se vskutku blížily kroky a Gilbert proto chvatně couvl do pokojíku a ukryl se za záclonou.

"Copak, copak," hlaholil baron de Taverney, který se šosem kabátu doslova otřel o Gilberta, když vstupoval do dceřina pokoje, "ta bláznivá Nicole tu není?"

"Asi je v zahradě," odpověděla Andrée s klidem, který dokazoval, že nemá ani tušení, že by tu mohl být někdo cizí. "Dobrý večer, otče."

Filip se uctivě zvedl. Baron mu pokynul, aby zůstal, kde je, přistrčil si křeslo a posadil se k dětem.

"Ach, dětičky," posteskl si baron, "je to přece jen pěkný kousek cesty z ulice Coq-Héron do Versailles, když místo pořádného dvorského spřežení má člověk jen ubohou bryčku s jednou herkou. Ale ať, přece jenom jsem viděl paní princeznu."

"Jedete tedy z Versailles, otče?" zeptala se Andrée.

"Jedu, dceruško. Princezna byla tak laskavá a nechala si mě zavolat, když se doslechla, jaké neštěstí potkalo mou dceru."

"Andrée se už vede daleko líp, otče," poznamenal Filip.

"Vím, vím, synáčku, a řekl jsem to je jí královské Výsosti. Slíbila mi, že povolá tvou sestru k sobě do malého Trianonu, jakmile se Andrée docela zotaví, Princezna si zvolila Trianon za své sídlo a zařizuje si ho právě podle svého vkusu."

"Já že mám být povolána ke dvoru?" zeptala se Andrée bojácně.

"Nebude to vlastně ke dvoru, dceruško. Paní princezna miluje prostou domácnost a sám princ je také proti všemu zbytečnému hluku a lesku. V Trianonu se povede čistě rodinný život. Jenomže jak znám smýšlení její Výsosti princezny, tyhle malé rodinné kroužky mohou nakonec být užitečnější nežli celý parlament a generální stavy. Princezna má vznešenou povahu a princ je plný ušlechtilého smýšlení. Alespoň to říká každý, kdo s nimi přišel blíže do styku a kdo tomu trochu rozumí."

"Ale bude to přece jen dvůr, nenech se klamat, sestřičko," řekl Filip smutně.

"Dvůr!" vzdychl si Gilbert vztekle a zoufale. "Dvůr je pro mě vrchol, na který nemohu nikdy vystoupit, a propast, do které se nikdy nemohu vrhnout. Andrée je pro mě ztracena, navěky ztracena!"

"Ale vždyť nejsme ani dost bohatí," namítala Andrée otci, "abychom mohli bydlet u dvora, ani nemáme patřičné vychování. Co si já chudá dívka počnu uprostřed těch skvělých dam! Viděla jsem je jen jednou a jejich lesk mě omámil a jejich duch, tak marnivý, ale přitom také jiskřivý, mě oslnil. Ach, drahý bratře, jak jsme nicotní, abychom se mohli odvážit mezi takovou nádheru! ... "

Baron se zamračil.

"Zase ty hlouposti," řekl popuzeně. "Opravdu nechápu, proč mé vlastní děti vždycky snižují všechno, co vyjde ode mne anebo co se mě týká. Že prý jsme nicotní! ... Nicotní! ... Jaké to máte divné myšlenky, slečno de Taverney-Maison-Rouge! ... Nicotní! ... A kdo je větší drahokam než vy? ... Bohatství! ... Co to je bohatství u dvora?

Záře královské koruny dovede zrovna tak dobře bohatství vstřebat, jako je dovede z ničeho stvořit, tak už to na světě chodí. Jsem na mizině, nu tak jsem na mizině. Za chvíli budu zase bohat, a to je všechno. Cožpak už nemá král dost peněz pro své věrné služebníky? Nebo si snad myslíte, že se budu červenat, když jednou mému synu nabídnou velení ve výnosném pluku, když tobě, Andrée, darují věno a mně penzi anebo když jednoho krásného dne objevím při obědě v úzkém rodinném kroužku pod talířem úpis na takovou pěknou rentičku? Ne, ne, jenom blázni si potrpí na předsudky, já takové starosti nemám ... Ostatně bych dostal zpátky jenom to, co mi kdysi patřilo, nemějte tedy zbytečné obavy. Zbývá už jen jediný bod, o němž jsi se právě zmínila, tvé vychování. Buďte ujištěna, vážená slečno dcero, že žádné dvorní dámě se nedostalo takového vzdělání jako vám. Byla jste vychována nejenom jako šlechtična, ale dostalo se vám navíc dobrého vzdělaní, jaké dostávají dívky ze zámožných občanských rodin. Jsi hudebně vzdělaná. Dovedeš kreslit krajinky s ovcemi a kravičkami, že by se za ně Bergheml nemusel stydět. A princezna zbožňuje ovce, krávy a Berghema. Jsi krásná, toho si král jistě povšimne. Dovedeš se bavit, a to se bude jistě líbit panu hraběti d'Artois a panu z Provence. Budeš všude nejenom rada viděna, budou tě rovnou zbožňovat ... Tak, tak," mnul si baron ruce a smál se tak podivně, že se Filip po něm udiveně podíval, protože se zdálo, jako by ten smích ani nevycházel z lidských úst. "Budou tě zbožňovat, to je pravý výraz!"

Andrée sklopila oči a Filip ji vzal za ruku. "Pan baron má pravdu, Andrée, máš vskutku všechny přednosti, o kterých mluvil, a nikdo není víc hoden vstoupit do Versailles než ty."

"Ale pak bych se s vámi musela rozloučit," namítala Andrée.

"Ani zdání, dceruško, ani zdání," odbýval ji baron. "Versailles jsou velké, drahoušku."

"Ale Trianon je malý," namítla dcera, která chtěla mít vždycky a ve všem poslední slovo.

"Trianon je dost velký, aby se v něm našla světnička pro pana de Taverney; lidé mého druhu najdou vždycky někde místo," dodal baron tak skromně, jako by chtěl říci: lidé mého druhu si dovedou všude nalézt místo.

Otcova bezostyšnost Andréu nijak nepřesvědčila; obrátila se proto k Filipovi.

"Sestřičko," utěšoval ji bratr, "ty patrně nebudeš součástí toho, čemu se říká dvůr. Paní princezna tě chce nepochybně vyznamenat, a místo aby tě poslala do kláštera a zaplatila za tebe věno, chce tě mít u sebe a dá ti nejspíš nějaké zaměstnání. Za naších časů není už etiketa tak přísná jako v dobách Ludvíka XIV., dnes se úkoly spojují a rozdělují podle toho, jak je právě třeba. Budeš možná princezně předčítat a budeš jí dělat společnici; budete spolu kreslit a ona tě bude chtít mít stále u sebe. Dost možná, že tě hned tak neuvidíme; ale budeš neustále pod princezninou ochranou a mnohé dvorní dámy ti to budou závidět. Nemáš snad náhodou právě z toho strach?"

"Mám, Filipe."

"Z toho si nic nedělej, dítě," zasmál se rozmarně baron, "nevím, proč by sis měla dělat hlavu kvůli několika závistivým drbnám ... Raději se hleď brzy zotavit a popřej mi to potěšení, abych tě mohl osobně představit v Trianonu. Je to výslovné přání paní princezny."

"Tak dobře, půjdu tam tedy, tatínku."

"Mimochodem," obrátil se baron na syna, "jak jsi na tom s penězi, Filipe?"

"Chcete-li si ode mne vypůjčit, otče," odvětil mladík, "musím se vám bohužel přiznat, že jsem na tom bledě. Chcete-li mi naopak nějaké nabídnout, mohu vás ujistit, že mám, co potřebuji."

"Mluvíš jako pravý filosof," ušklíbl se baron. "A co ty, Andrée, jsi také taková filosofka, která nic nechce, anebo přece jen něco potřebuješ?"

"Bojím se, abych vás neuvedla do rozpaků, otče."

"Ach, už nejsme v Taverney. Král mi poslal pět set dukátů ... Jako zálohu, vzkázala Jeho Výsost. Přemýšlej tedy, Andrée, co bys potřebovala, aby sis doplnila toaletu."

"Děkuji, tatínku," ozvala se dívka radostně.

"Hele, hele," zasmál se baron. "Z extrému do extrému. Před chvílí bys nechtěla nic, teď bys najednou přivedla na mizinu i čínského císaře. Ale co na tom, jen řekni, co budeš potřebovat. Krásné šaty ti půjdou k pleti, Andrée."

Baron velmi něžně políbil dceru a otevřel dveře do pokoje, který odděloval jeho ložnici od komnaty dívčiny. Když za sebou zavíral, zabručel ještě: "Zpropadená Nicole, nikdy tu není, aby mi posvítila."

"Mám zazvonit, otče?"

"Ne, ne, vzbudím La Brieho, beztoho tu chrápe někde v křesle. Dobrou noc, děti."

Také Filip se zvedl.

"Dobrou noc, bratříčku," loučila se s ním Andrée, "padám únavou. Je to poprvé od té nehody, co jsem mluvila tak dlouho. Dobrou noc, Filipe."

Podala mladému muži ruku a ten ji bratrsky políbil.

Bylo však v tom políbení i trochu úcty, kterou vždy k sestře pociťoval. Odcházel a téměř se dotýkal Gilberta. Ukrytého za záclonou.

"Mám zavolat Nicolu?" otočil se ještě na sestru.

"Ne, ne, odstrojím se sama," odmítla Andrée. "Dobrou noc, Filipe."

2. Co Gilbert předvídal

Když Andrée osaměla, zvedla se z křesla a Gilbert se roztřásl po celém těle.

Dívka, štíhlá jako břízka, vytahovala bělostnýma rukama z vlasů jehlici za jehlicí. Lehounký noční kabátek, který měla přehozený přes sebe, jí přitom klouzal z ramen, odhaloval půvabnou křivku bělostné šíje a chvějící se ňadra. Vláčné paže, nedbale spojené nad hlavou, zdůrazňovaly nádhernou ohebnost krásné postavy, tající se pod batistovou košilkou.

Gilbert klesl v opojení na kolena, zatajuje dech, zmámený touhou. Cítil, jak mu divoce buší srdce, jak mu ve spáncích

bije krev. Příval horké krve se mu hnal do žil, ohnivá záplava mu šlehala před očima, v uších mu hučel horečnatý, dosud nikdy nepoznaný příboj. Byl blízek šílenství. Zmocňovalo se ho ono divoké poblouznění, které svádí muže, že nedbají na nic a páchají nejpošetilejší kousky. Byl už málem hotov vrhnout se přes práh dívčina pokoje, klesnout jí k nohám a zvolat:

"Jsi krásná k zbláznění, jsi krásná, až to bolí, ale nebuď tak pyšná, vždyť za svou krásu děkuješ mně, protože jsem ti zachránil život!"

Pojednou se dívce zauzlila tkanička; rozzlobila se, dupla nožkou, zpola odstrojena klesla na lůžko, jako by ji tato nepatrná překážka úplně vyčerpala, polonahá natáhla ruku po šňůře od zvonku a prudce jí trhla. Zvuk zvonku přivedl Gilberta k rozumu. Nicole nechala dveře otevřeny, aby slyšela, kdyby ji velitelka volala. Bude tu v každém okamžiku.

Sbohem, luzný sne, sbohem, sladké štěstí! Byl to jen přelud, v srdci mi zbude jen věčná vzpomínka, vidina, která neustane bolestně pálit v duši!

Gilbert chtěl vyběhnout z pavilónu, ale baron, když sem vcházel, zavřel za sebou dveře z chodby. Gilbert nevěděl o této překážce a trvalo mu několik vteřin, než se mu podařilo nahmatat kliku a otevřít. Nicole se objevila právě v okamžiku, kdy byl u dveří jejího pokojíku. Mladík slyšel, jak v zahradě skřípe písek pod jejími chvatnými kroky. Jen taktak se mu poštěstilo ukrýt se v tmavém koutě dívčina pokoje, aby nezpozorován nechal komornou projít. Nicole za sebou zavřela dveře, proběhla předsíní a vletěla jako pták do chodby. Gilbert chtěl využít tohoto okamžiku, vplížil se do předsíně a pokoušel se uniknout. Ale Nicole se pojednou otočila, vrhla se znovu ke dveřím a popadajíc dech křičela: "Hned, hned, slečno, už jsem tu, jenom co zamknu dveře!" A opravdu je zamkla a nejenom dvakrát otočila klíčem, ale v tom zmatku dokonce vytrhla klíč ze dveří a vstrčila si jej do kapsy.

Gilbert se tedy marně pokoušel otevřít dveře. Vrhl se k oknu, ale okna byla zamřížovaná. Několik minut hmatal a tápal, než pochopil, že je v pasti. A to všechno způsobil jeden klíč v Nicolině kapse. Mladík se tedy přitiskl do kouta, a nezbývalo mu totiž nic jiného - ať už to bylo sebezpozdilejší - než počkat, až mu otevře Nicole sama.

Nicole omluvila svou nepřítomnost celkem věrohodně, totiž tím, že zavírala skleník, protože měla strach, aby noční chlad neublížil květinám. Potom velitelku odstrojila a uložila ji do postele. Komorné se třásl hlas, ruce se jí poněkud chvěly a svou povinnost vykonávala s horlivostí zcela mimořádnou a značně přehnanou; to všechno prozrazovalo, že v děvčeti dosud hárá vášeň. Ale Andrée dlela myšlenkami v pokojné dálavě nebes, sotva zavadila pohledem o zemi, a pokud k pozemským věcem přece jen zabloudila, připadaly jí lidské bytosti nicotné jako hmyz, byť sebevíc hořely plamenem.

Nezpozorovala tedy nic.

Gilbert planul netrpělivostí, všechno v něm vřelo od okamžiku, kdy mu byl znemožněn návrat. Netoužil už po ničem jiném, jen aby se dostal na svobodu.

Andrée propustila Nicolu po krátké rozmluvě, při níž Nicole lichotila své paní tak nehorázně, jak jen to dovede služka, když nemá čisté svědomí. Konečně přikryla komorná Andréu přikrývkou, ztlumila světlo, osladila nápoj, který se hřál v stříbrné karafě na porcelánové noční lampě, popřála nejsladším hláskem velitelce pokojnou dobrou noc a vyšla po špičkách z pokoje.

Když odcházela, zavřela za sebou skleněné dveře. Tichounce si popěvovala, aby vzbudila zdání, že s ní je všechno v pořádku, prosmýkla se svou světničkou a přistoupila ke dveřím do zahrady.

Gilbert pochopil Nicolin úmysl a na vteřinku zauvažoval, zda se má nechat poznat anebo zda by nebylo lépe, kdyby využil okamžiku, kdy Nicole pootevře dveře, a vynutil si průchod překvapivým útokem. Jenomže v takovém případě by ho Nicole sice viděla, ale nepoznala, pokládala by ho asi za zloděje a dala by se do křiku o pomoc. Možná že by neměl dost času, aby se dostal k lanu, a kdyby se mu to i povedlo, jistě by ho viděli, až by putoval vzduchem. Prozradilo by se, jakým způsobem se sem dostal, a byl by z toho skandál, skandál tím větší, že hlavní úlohu by v něm hráli Taverneyovi, tak málo příznivě nakloněni chudákovi Gilbertovi.

Je pravda, že by tímhle způsobem prozradil i Nicolu a že by ji jeho přičiněním vyhnali. Ale co by z toho měl? Pomstil by se sice, ale žádný užitek by mu to nepřineslo. Způsobil by zlo, ale proč a nač!! Gilbert nebyl takový hlupák,. aby cítil uspokojení nad pouhou pomstou. Pomsta, která nepřinese žádný užitek, byla v jeho očích něco horšího než hanebný čin: byla to hloupost.

Když se tedy Nicole ocitla takřka až u dveří do zahrady, kde na ni v koutě Gilbert čekal, vystoupil mladík znenadání ze stínu, v němž byl ukryt, a objevil se z ničeho nic před dívkou v měsíčním světle, které sem dopadalo okny. Nicole užuž chtěla vykřiknout, ale patrně považovala Gilberta za toho druhého, a tak jen vyjekla, sotva se vzpamatovala z prvního překvapení:

"Ach, to jsi ty! Je to ale od tebe neopatrnost!"

"Ano, jsem to já," odpověděl docela tiše Gilbert, "jenom nekřič kvůli mně, jako jsi nechtěla křičet kvůli někomu jinému."

Teď už Nicole Gilberta poznala.

"Panebože!" vykřikla. "Gilbert!"

"Prosil jsem tě, abys nekřičela," řekl chladně mladík.

"Ale co tu pohledáváte, pane?" rozhorlila se najednou vztekle Nicole.

"Vidíš," řekl Gilbert stejně pokojně, "ještě před chvílí jsi mě obviňovala z neopatrnosti, a teď jsi méně opatrná než já."

"Ale já mám plné právo," soptila Nicole, "ptát se vás, co tu děláte."

"A co tu tedy asi dělám?"

"Přišel jste se podívat no slečnu Andréu."

"Na slečnu Andréu?" podivil se pokrytecky Gilbert.

"To se rozumí, jste do ní zamilován až po uši, ale naštěstí není ona zamilovaná do vás."

"Myslíš?"
"Jenom si dejte hezky pozor, pane Gilberte," syčela Nicole.
"Pozor?"
"Pozor."
"A na co?"
"Abych to na vás neřekla!"
"Ty, Nicole?"
"Ano, já, a mohl byste to jaksepatří odskákat."
"Zkus si to," pokrčil Gilbert s úsměvem rameny.
"Ty mi nevěříš?"
"Ani nápad."
"A co myslíš, že by se stalo, kdybych řekla slečně, panu Filipovi a panu baronovi, že jsem tě tady načapala?"
"Co by se stalo! Neodskákal bych si to, protože já už jsem si to chválabohu odskákal. Ale to se rozumí, že by mně pořádně prohnali kůži. Jenomže by sis to odskákala ty. Tebe by vyhnali, Nicole!"
"Mě že by vyhnali!! To je psina."
"Žádná psina, vyhnali by jakousi slečnu Nicolu, které kdosi hází přes zeď kamínky."
"Dejte si pozor, pane Gilberte," řekla Nicole ledově, "na náměstí Ludvíka XV. našli v ruce jakéhosi pana Gilberta kus látky z šatů naší slečny."
"Myslíš to vážně?"
"Myslím. Řekl to pan Filip svému otci. Nemá zatím o tvých spádech potuchy. Ale kdyby mu někdo napověděl, snadno by se domákl pravdy."
"A kdo by mu napověděl?"
"Dej si pozor, Nicole, když už jsme v tom napovídání, mohl by někdo někomu napovědět, že jedna slečna dělá, jako by se starala o krajky, a zatím sbírá kamínky, které jí kdosi hází přes zeď."
"To není pravda!" vykřikla Nicole. "Konec konců," snažila se postavit se na pevnou půdu, "to není žádný zločin, když někdo od někoho dostane lísteček. Není to určitě takový zločin, jako když se sem někdo vplíží jako zloděj a kouká se, když se slečna svléká ... Co byste na to řekl, pane Gilberte?"
"Řekl bych na to, slečno Nicole, že pro takovou chytrou dívku, jako jste vy, musí být jasné, že to je zločin, když nějaká komorná podstrkává někomu klíček pod zahradní dvířka."
Nicole se ulekla.
"Řekl bych," pokračoval Gilbert, "že mě přece znají jak pan de Taverney, tak pan Filip a slečna Andrée, a že jsem tedy nespáchal žádný zločin, když jsem se sem přišel podívat, protože mě sužovala starost o zdraví mých někdejších pánů, a zejména slečny Andrey, které jsem se onehdy pokusil zachránit život, a to s takovým zdarem, že mi, jak říkáte, zůstal v ruce kus jejích šatů. Řekl bych, že jsem snad udělal chybu, kterou je však možno prominout, ale že určitě není možné odpustit, když někdo přivede do domu svých pánů cizince, schová ho do skleníku a stráví tam s ním pěknou hodinku."
"Gilberte! Gilberte!"
"Ach, tohle je tedy ta ctnost - ctnost slečny Nicoly, samozřejmě. - Vy se na mě zlobíte, že jsem se schoval ve vašem pokoji, slečno Nicole, zatímco vy ... "
"Pane Gilberte! Pane Gilberte!"
"Řekněte si tedy slečně, že jsem do ní zamilován, a já jí řeknu, že jsem byl zamilován do vás, tenkrát v Taverney, a ona mi to bude věřit, protože jste udělala hloupost a sama jste jí to tenkrát řekla."
"Gilberte, drahý příteli!"
"A oni vás vyhodí, Nicole, a místo abyste šla se slečnou do Trianonu k paní princezně a místo abyste tam koketovala s krásnými pány ode dvora a bohatými šlechtici, jak byste to určitě dělala, kdyby si vás páni de Taverney nechali, místo toho si můžete jít za svým milencem, panem Beausirem, poddůstojníčkem, vojákem! To by tedy byl pěkný pád, to by vás vaše ctižádost dovedla daleko. Slečna Nicole a vojandou, milenkou nějakého francouzského gardisty!" A Gilbert propukl v hlasitý smích a dal se do zpěvu:

"Měla jsem milého
v pluku gardovém ... "
"Proboha, pane Gilberte," prosila Nicole, "nedívejte se tak na mě. Máte zlý pohled, oči vám svítí jako vlkovi. A nesmějte se, pro smilování vás prosím, mám z vašeho smíchu strach."
"Víte co, Nicole?" řekl Gilbert velitelským hlasem, "teď mi otevřete dveře a nikomu už o tom ani slovo."
Nicole otevřela dveře. Dostala přitom takovou třesavku, že se jí ramena zmítala a hlava třásla jako nějaké stařeně.
Gilbert vyšel klidně první, a když viděl, ze ho chce dívka vést k vratům, zavrtěl hlavou:
"Ne, ne, Nicole. Vy máte svůj způsob, jak sem pouštět lidi, já mám také svůj, jak se odsud dostat. Běžte si jen do skleníku za svým milovaným panem Beausirem, který tam na vás už jistě netrpělivě čeká. A zůstaňte u něho o deset minut déle, než jste měla v úmyslu. Bude to odměna za vaši mlčenlivost."
"Deset minut - proč o deset minut?" koktala Nicole celá vyjevená.
"Protože potřebuji právě deset minut, abych odtud zmizel. Běžte, slečno Nicole, běžte už a neohlížejte se jako Lotova žena, o které jsem vám vyprávěl v Taverney, když jsme tenkrát měli tu schůzku ve stohu. Neohlížejte se, protože by se vám mohlo stát něco horšího, než že byste se proměnila v solný sloup. Běžte už, krásná hříšnice, běžte, já už nemám, co bych vám ještě řekl."
Podmaněna, vystrašena, udolána tímto tvrdým útokem Gilberta, který měl v rukou celou její budoucnost, pospíšila

Nicole opravdu do skleníku, kde na ni s úzkostí čekal její soudobý milenec pan Beausire, poddůstojník.

Gilbert si naproti tomu počínal stejně opatrně, jako když se sem dostával, dával pozor, aby ho nikdo neviděl, doplížil se ke zdi, uchopil lano a opíraje se o zábradlí a latě pro víno, vyšplhal se do prvního patra, vhoupl na schodiště a odtud se brzy dostal do své komůrky. Štěstí mu přálo, že při svém výstupu nikoho nepotkal; sousedky už spaly a Tereza ještě seděla u stolu.

Mladík byl příliš vzrušen vítězstvím nad Nicolou, takže zapomněl i na strach, že by se mohl zřítit ze střechy. Naopak se cítil tak silný, že by se byl odvážil přejít i po ostří nože, i kdyby bylo toto ostří celou míli dlouhé. Vždyť na konci této strmé cesty mu kynula vstříc Andrée!

Když se octl ve své komůrce, zavřel okno a roztrhal lístek, kterého se dosud nikdo nedotkl. Potom se rozkošnicky natáhl na postel.

Paní Tereza dodržela slovo a asi za půl hodiny se přišla zeptat ke dveřím, jak se Gilbertovi daří.

Gilbert jí poděkoval za laskavý zájem, zívaje přitom na celé kolo jako člověk, který je k smrti unaven. Chtěl být sám, dočista sám, obklopen jen tichem a tmou, aby se mohl oddat myšlenkám, aby si celou myslí, celým srdcem, celou duší mohl znovu probrat všechny ohromující myšlenky, které se mu honily v hlavě po celý dnešní otřesný den. Jenomže brzy mu všechno zmizelo z očí, baron, Filip, Nicole, Beausire, a před jeho zrakem a v jeho vzpomínce zůstala jen Andrée polooděná v tenoučké košilce, s rukama nad hlavou, jak si z vlasů vytahovala jehlice.

3. Botanikové

Události, o nichž jsme právě vypravovali, se zběhly v pátek večer; dva dny nato mělo dojít k botanické vycházce, na kterou se pan Rousseau tolik těšil.

Gilbert, jemuž bylo od chvíle, kdy se dozvěděl, že se Andrée přestěhuje do Trianonu, všechno ostatní úplně lhostejné, prodléval celý den u okna své podkrovní světničky. Okno dívčina pokoje zůstávalo po ten celý clen otevřeno a dvakrát nebo třikrát se v něm dívka, bledá a malátná, dokonce objevila, aby se nadýchala čerstvého vzduchu. Gilbert byl v té chvíli na vrcholu blaha a připadalo mu, že by k němu bylo nebe dostatečně milostivo, kdyby ráčilo blahosklonně zařídit, aby Andrée bydlela nadosmrti v protějším pavilónu, aby on sám mohl celý svůj život strávit v této komůrce a aby dvakrát za den směl spatřit milovanou dívku.

Konečně nastala vytoužená neděle. Rousseau se na ni připravoval už od včerejšího večera. Vytáhl ze skříně pečlivě naleštěné střevíce a šedivý, lehký, ale teplý kabát - k velké nespokojenosti Terezině, která tvrdila, že by prostá blůza nebo plátěný kabát úplně postačily k takovému zaměstnání. Ale Rousseau na to neřekl ani slovo a dělal si po svém. Nejenom vlastní oděv, ale také Gilbertovy šaty podrobil přísné prohlídce, přičemž uchystal Gilbertovi příjemné překvapení - rozmnožil totiž jeho garderobu o bezvadné punčochy a nové střevíce.

Také botanikova výbava byla úplně v pořádku. Rousseau nezapomněl ani na sbírku mechů, která dnes měla hrát významnou úlohu. Nedočkavý jako dítě odběhl pan Rousseau nejméně dvacetkrát k oknu, aby se podíval, zdali ten nebo onen vůz, který právě hrčel po ulici, není kočár pana de Jussieu. Konečně zahlédl nově nalakovaný kočár, koně s

nádhernými postroji a tlustého, napudrovaného kočího; spřežení zastavilo před domem. Pan Rousseau hned přiběhl a volal na Terezu: "Už je tu, už je tu!" A na Gilberta: "Honem, Gilberte, honem, kočár už na nás čeká."

"No, no," poznamenala trpce Tereza, "když se tak rád vozíte v kočáře, proč jste se nepřičinil, abyste měl svůj tak jako pan Voltaire?"

"Nechte toho," zahučel na ni pan Rousseau.

"Můj ty bože, vždyť pořád říkáte, že jste zrovna takový génius jako on."

"Nic takového neříkám, rozumíte!" křičel Rousseau vztekle na hospodyni, "říkám jenom ... neříkám vůbec nic!"

A celá jeho radost byla v pekle, jako vždycky, když mu zavadilo o uši jméno jeho úhlavního nepřítele. Naštěstí vstoupil pan de Jussieu. Byl napomádován, napudrován, svěží jako jaro. Měl na sobě drahocenný přiléhavý kabát z indického atlasu příjemně našedivělé barvy, světle fialovou dykytovou vestu, bílé hedvábné punčochy s pozlacenými, neobyčejně jemně pracovanými přezkami. Když vstoupil do Rousseauova bytu, naplnil jej okamžitě vzácnou vůní, jejíž lahodu ocenila Tereza s neskrývaným uspokojením.

"Ach, jak jste nastrojen!" konstatoval Rousseau ohlížeje se pokradmo po Tereze a srovnávaje bezděčně svůj ošoupaný šat a objemný botanický tlumok s elegancí pana de Jussieu.

"Ale ne, bojím se jen horka," usmál se švihák botanik.

"A nezapomněl jste, jak je v lese vlhko!! Ubohé hedvábné punčochy! Dostanou co proto, až budeme sbírat květy v bažinách ... "

"Ale kdež! Vybereme si příhodná místa."

"A ze sbírání vodních mechů dnes nebude nic?"

"Nedělejte si už napřed starosti, pane kolego."

"Člověk by řekl, že se chystáte na ples anebo že očekáváte dámskou návštěvu!"

"A proč bych nepřinesl paní Přírodě v oběť hedvábné punčochy?" namítl pan de Jussieu poněkud na rozpacích. "Cožpak to není milenka, která si zaslouží, aby se kvůli ní člověk oblékl do gala?"

Rousseau už neprotestoval. Jakmile se pan de Jussieu zmínil o přírodě, byl stejně přesvědčen, že tato dáma nemůže být ničím dost uctěna.

Mezitím si Gilbert přes svou lhostejnost k okolnímu světu prohlížel pana de Jussieu s tajenou závistí. Od té doby, co poznal, jak si mladí krasavci dovedou zvyšovat přirozený půvab vzhledným úborem, přesvědčil se o užitečnosti dokonalé elegance a v duchu si říkal, jaké neodolatelné kouzlo by takový atlas, hedvábí, batist, krajky propůjčily jeho svěžímu mládí a že by ho Andrée, kdyby se před ní objevil nikoliv ve svých ošumělých šatech, ale v takovém nádherném odění, jaké má na sobě pan de Jussieu, jistě nepřešla bez povšimnutí.

Jelo se tryskem s dvěma znamenitými dánskými koňmi. Asi za hodinu vystoupili botanikové v Bougivalu z kočáru a dali se vlevo kaštanovou alejí.

Tato procházka, ještě dnes tak okouzlující, byla tenkrát překrásná, protože oné části svahu, zalesněnému už za Ludvíka XIV., kterou naši botanikové chtěli dnes prozkoumat, se věnovala veliká péče od té doby, co si nynější král oblíbil Marly. Kaštany s vrásčitou kůrou a obrovskými zkroucenými větvemi fantastických tvarů se podobaly hned obrovitým sloupům, kolem nichž se ovíjí klubko hadů, hned býku, kterého právě řezník porazil a z jehož těla se řine černá krev; jabloně, obrostlé mechem, ořechy, hotoví velikáni, ticho, které zde vládlo, divoká, fantasticky utvářena půda, stoupající ve stínu starých stromů daleko na obzoru až kamsi mezi bílé obláčky na matně modré obloze. V této mocné, ušlechtilé a melancholické přírodě byl pan Rousseau u vytržení, jehož hloubku se neodvažoval vyjádřit slovy.

Gilbert byl sice klidný, ale zadumaný, a všechno, co cítil, se soustřeďovalo v jediné myšlence: Andrée odejde ze zahradního pavilónu a půjde do Trianonu.

Z vrcholku svahu, na nějž se naši botanikové pomalu vyšplhali, bylo vidět čtyřúhelník lucienneského zámku. Když Gilbert spatřil tento zámek, z něhož utekl, obrátily se jeho myšlenky k méně příjemným vzpomínkám, tentokrát se však do nich nemísil strach. Kráčel poslední, před sebou měl své dva ochránce a cítil, že je bezpečen. Díval se tedy na Luciennes jako trosečník, který se šťastně dostal do spásného přístavu a pohlíží na písčinu, na níž ztroskotala jeho loď.

Rousseau s malou lopatkou v ruce se jal bedlivě ohledávat půdu. Pan de Jussieu se věnoval témuž zaměstnání. Jenomže první muž hledal rostliny, zatímco druhý se jen úzkostlivě snažil, aby si nezamáčel punčochy.

"Podívejte se, jaké nádherné lepopodium!" rozzářil se pan Rousseau.

"Překrásné," souhlasil pan de Jussieu. "Ale nemohli bychom si pospíšit?"

"Ach lyrimachia fenella! Tu si určitě musím vyrýpnout."

"Jen si vyrýpněte," neměl námitek pan de Jussieu.

"Ale vždyť vy vůbec nesbíráte rostliny?"

"Čekám, čekám ... Myslím, že támhle na pláni najdeme něco lepšího."

"Jak je libo ... Pojďme tedy."

"Kolik je hodin?" zeptal se pan de Jussieu. "V samém spěchu jsem si doma zapomněl hodinky."

Rousseau vytáhl z kapsy veliké stříbrné cibule. "Devět hodin."

"Nemohli bychom si trochu odpočinout?" navrhl pan de Jussieu.

"Ach, jaký jste špatný chodec!" podivil se Rousseau. "To tak bývá, vezme-li si člověk do lesa hedvábné punčochy a lehounké střevíčky."

"Možná že to je tím, že mám hlad."

"Nu dobrá, tak posvačíme ... Do vesnice je odtud čtvrt hodiny."

"Ne, tak jsem to nemyslil."

"A co tedy chcete dělat!! Máte snad něco k snědku s sebou v kočáře?"

"Podívejte se támhle pod ty stromy," ukazoval pan de Jussieu na jakousi skvrnku na obzoru.
Rousseau si stoupl na špičky a zastínil si rukou oči. "Nic nevidím."
"Nevidíte tu malou doškovou střechu?"
"Ne."
"S větrnou korouhvičkou, bílé a červené slaměné stěny, vypadá to jako salaš."
"Ach, už vidím, je to nějaké půvabné, docela nové staveníčko."
"Lovecký zámeček."
"No a ... ?"
"Tam dostaneme skromnou svačinu, kterou jsem vám slíbil."
"Dobrá," souhlasil Rousseau. "Máte hlad, Gilberte?"
Gilbertovi byla celá tahle rozmluva úplně lhostejná. Trhal mechanicky vřes a zdvořile odpověděl: "Jak si přejete, pane."
"Pojďme tedy, pokud je vám libo," pobízel pan de Jussieu. "Ostatně můžeme sbírat květiny po cestě."
"Váš synovec," škádlil pan Rousseau, "je onačejší badatel než vy. Nedávno jsem s ním botanizoval v lese u Montmorency. Nebyl tam skoro nikdo. Dovede dobře hledat, pěkně květinu vyrýpnout, o každé podá správné vysvětlení."
"To je tím, že je mladý. Potřebuje si teprve udělat jméno."
"Cožpak mu vaše nedostačuje? Ach, kolego, kolego, vy dnes botanizujete jako amatér."
"Nehněvejte se na mě, můj drahý filosofe. Podívejte se, jaký nádherný plantango nonanthos. Našel jste takový v Montmorency?"
"Přisámbůh, nenašel," zvolal Rousseau nadšeně. "Hledal jsem ho tam marně, protože jsem dal na pana Tourneforta. Tohle je ale opravdu skvostný exemplář."
"Ach, to je krásný zámeček!" vykřikl Gilbert, který předběhl oba botaniky.
"Gilbert má hlad," usmál se pan de Jussieu.
"Prosím za prominutí, pane. Počkám rád, až sám uznáte za vhodné posvačit."
"Uděláš dobře, protože sbírat květiny po jídle - to není dobré pro trávení. Mimoto je oko mdlé a záda bolí. Raději ještě chvíli botanizujme," nabádal Rousseau. "Ostatně, jak se jmenuje ten zámeček?"
"Past," odpověděl pan de Jussieu, který si vzpomněl, jak zámeček nazval pan de Sartines.
"To je ale zvláštní jméno!"
"Na venkově mají lidé plno fantazie."
"Komu patří tahle půda, tyhle překrásné lesy?"
"Nemám potuchy."
"Musíte přece vědět, kdo je majitelem tohoto panství, když tu chcete posvačit," namítl Rousseau, v němž se ozvalo jakési podezření.
"Co vás napadá ... Ačkoli, znám tu vlastně každého, koho potkám. Znám tu hajné, kteří mě v tomhle mlází viděli tisíckrát a kteří vědí, že se zavděčí svým pánům, když mě pozdraví a nabídnou mi kousek zajíce načerno anebo slučí ragú. Lidé za všech zdejších panství mě tu nechají dělat, co mně je libo. Nevím určitě, zdali tenhle zámeček patří paní de Mirepoix anebo paní d'Egmont anebo pánbuví komu ... Ale docela určitě vím, a v tom se mnou, drahý filosofe, za chvíli zajisté budete zajedno, že tu dostaneme chléb, ovoce a znamenitou paštiku."
Bodrý tón, s jakým mluvil pan de Jussieu, rozptýlil mráčky, které se už začínaly sbíhat na filosofově čele. Pan Rousseau si očistil boty, otřel ruce a spěchal za panem de Jussieu po zarostlé pěšině, která se klikatila pod kaštany až k malé poustevně. Přitom pořád sbíral květiny.
Gilbert šel opět poslední, nemyslil na nic jiného než na Andréu a na to, jak by se to dalo zařídit, aby ji častěji viděl, až se odstěhuje do Trianonu.

4. Past na filosofy

Na návrší, kam vystoupili naši botanikové s dosti velkou námahou, se zvedal srub z hrubě přitesaných trámů, se sukovitými sloupy a špičatým štítem. Okna měl obrostlá břečtanem a barvínkem, jak to u nás zavedli angličtí architekti či spíše angličtí zahradníci, kteří přírodu nejenom napodobují, ale vlastně ji sami vytvářejí, což dodává domům, které zařizují, a parkům, které upravují, jistý druh zvláštní originality. Angličané vypěstovali modré růže a dávají si náramně záležet, aby ve všem všude činili pravý opak obecně přijatých idejí. Jednou možná vypěstují i černé lilie.
Podlaha pavilónku byla z cihel a bylo tu dost místa, aby se sem vešel stůl a šest židlí. Na cihlách byla rozestřena rohožka. Zdi byly obloženy malými mozaikami z oblázků, nasbíraných na břehu řeky, a z mušlí, sesbíraných na druhé straně Seiny. Na písčitých svazích Bougivalu a kolem Port-Marly nepadne totiž výletník na mořské ježky, lastury a růžovoučké perleťové mušličky, které je nutno jít hledat do Harfleuru, do Dieppe nebo na úskalí u Sainte-Adresse.
Na stropě byl reliéf. Jedlové šišky a samorosty nejpodivuhodnějších tvarů představovaly obličeje faunů nebo divoká zvířata a zdály se viset přímo nad hlavami návštěvníků. Barevnými skly v oknech bylo vidět dolinu nebo blízký les fialově, modře nebo červeně, jakoby zbarvené hned zamračeným nebem, hned parným srpnovým sluncem nebo zase jiskrně šedým chladem prosincového mrazu - stačilo si jen vybrat příslušnou barvu a oddat se kouzlu měnícího se pohledu. Gilbertovi se také ta podívaná nevýslovně líbila: pobíhal od okna k oknu a díval se barevnými kosočtverci do krásného údolí, jež se otvíralo před jeho zraky mezi lucienneskými pahorky, uprostřed nichž se vinula Seina.
Neméně zajímavou podívanou, alespoň podle názoru pana de Jussieu, byla znamenitá svačina, připravená na dřevěném selském stole uprostřed pavilónu.
Byla tu výborná smetana z Marly, meruňky a broskve z Luciennes, klobásy a jaterničky z Nanterre, z nichž se na

porcelánové míse nádherně kouřilo, nikde však nebylo vidět sloužícího, který tu báječnou krmi přinesl. V košíčku, vyloženém listem vinné révy, usmívaly se krásné jahody u vedle hroudy vonného čerstvého másla ležel pecen venkovského domácího chleba a šiška zlatého pšeničného chleba, kterému dávají přednost měšťáci s přesycenými žaludky. Panu Rousseauovi se nad tím božím požehnáním vydral z úst obdivný výkřik, protože byl sice filosof, ale prach špatný labužník: bylo mu jedno, co jí, jen když toho bylo hodně.

"Jaká to marnotratnost," postěžoval si panu de Jussieu, "nám by byl postačil chléb a ovoce a jako praví botanikové a pilní badatelé jsme mohli jíst chléb cestou a pochutnávat si na ovoci i při prohledávání příkopů a děr. Pamatuješ si ještě, Gilberte, na naši snídani v Plessis-Piquet?"

"Byla to výtečná snídaně: měli jsme chléb a třešně a chutnaly mi báječně."

"Výborně, chlapče, výborně. Takovým způsobem snídají praví ctitelé přírody."

"Drahý mistře," vskočil inu do řeči pan de Jussieu, "chcete-li mi vytýkat marnotratnost, činíte tak neprávem, vždyť takováhle maličkost ... "

"Och, pane Luculle," zvolal Rousseau, "netupte zbytečně svůj stůl!"

"Můj stůl?" podivil se pan de Jussieu. "Ale kde!

"Kdo nás to tedy pohostil?" otázal se Rousseau s úsměvem, v němž bylo lze číst jak rozpaky, tak dobrou náladu. "Snad dobří skřítci?"

"Nebo dobré víly," pokrčil rameny pan de Jussieu a vrhl kradmý pohled ke dveřím.

"Ach, dobré víly," vykřikl pan Rousseau vesele. "Nuže, nechť Bůh žehná dobrým vílám za jejich pohostinství. Já mám hlad, Gilberte, pusťme se do toho."

A filosof si ukrojil pořádný krajíc černého chleba a podal bochník a nůž svému žákovi. Potom si naložil na talíř několik broskví, nepřestávaje statečně žvýkat a ukusovat. Gilbert se neměl do jídla.

"Jenom se neupejpej," povzbuzoval ho Rousseau.

"Víly by se mohly urazit a myslit si, že nejsme spokojeni s tím, co nám tu předložily."

"Nebo že je vás to nedůstojno, pánové," ozval se stříbrný hlas ve dveřích pavilónu. Ruku v ruce se tam objevily dvě krásné mladé dámy a s úsměvem kynuly panu de Jussieu, aby nepřeháněl v projevech díků a poklonách na uvítanou.

Rousseau se otočil, držel ještě v jedné ruce krajíc chleba, v druhé půlku broskve. Spatřil dvě bohyně, nebo mu alespoň tak připadaly, v kráse a svěžesti mládí. Byl ohromen, rozpačitě zdravil, div se přitom nezapotácel.

"Ach, paní hraběnko!" zvolal pan de Jussieu. "Vy jste zde? Jaké příjemné překvapení!"

"Dobrý den, milý botaniku!" usmála se jedna z dam přímo s královsky vznešenou důvěrností.

"Dovolte, abych vám směl představit pana Rousseaua," uklonil se pan de .Jussieu a vzal filosofa za ruku, v níž držel krajíc chleba.

Gilbert obě dámy rázem poznal. Otevřel ústa a vyvalil oči a bledý jako smrt zíral strnule do okna pavilónu, uvažuje, zda by jím neměl vyskočit.

"Dobrý den, malý filosofe," pozdravila druhá dáma zničeného Gilberta a zlehka ho klepla třemi růžovými prstíky do tváře.

Rousseaua přecházel zrak i sluch; zlostí byl téměř bez sebe; jeho žák zná obě ty bohyně a ony znají jeho!

Gilbertovi se dělalo mdlo.

"Vy nepoznáváte paní hraběnku?" obrátil se de Jussieu na Rousseaua.

"Neměl jsem tu čest," koktal nešťastný myslitel. "Je to snad dnes poprvé ... "

"Madam Dubarry," představil botanik krásku filosofovi.

Rousseau poskočil, jako by byl šlápl na žhavé železo.

"Paní Dubarry!" vykřikl.

"Ve své vlastní osobě," usmála se mladá dáma s nevýslovným půvabem ... "A jsem velmi šťastna, že konečně vidím zblízka a mohu dokonce u sebe přivítat jednoho z největších myslitelů naší doby."

"Madam Dubarry!" opakoval Rousseau, aniž dbal o to, že tenhle nekonečný úžas začíná už být urážlivý ... "Madam Dubarry! A tenhle zámeček je zřejmě její a pohoštění pochází od ní?"

"Uhodl jste, drahý filosofe, je to madam Dubarry se svou sestrou," vmísil se do hovoru Jussieu, jemuž začínalo být nevolno z bouře, která se stahovala nad hlavami účastníků této rozmluvy.

"Se svou sestrou, která se zná s Gilbertem?"

"Dosti důvěrně, pane," prohodila slečna Chon s bezostyšností, kterou měla ve zvyku; nedělala si totiž nikdy těžkou hlavu ani z rozmarů královen, ani z nálad filosofů. Gilbert se marně rozhlížel po nějaké jámě, do které by mohl skočit a ukrýt se před planoucími zraky filosofovými.

"Důvěrně?" ... koktal Rousseau. "Tedy i Gilbert vás dobře zná a já jsem o tom nic nevěděl? Podvedli jste mě, hráli jste se mnou všichni komedii!"

Chon a paní Dubarry se na sebe potměšile podívaly. Pan Jussieu si v rozpacích natrhl náprsenku z flanderských krajek, která ho stála nejmíň čtyřicet zlaťáků. Gilbert spínal ruce, ať už chtěl tímto gestem prosit Chon, aby mlčela, anebo zapřísahat Rousseaua, aby byl trochu zdvořilejší. Jenomže to dopadlo pravě naopak: mlčel Rousseau a Chon štěbetala.

"Ale jistě, pane Rousseaue, my jsme s Gilbertem staří známí. Byl mým hostem, viď, chlapečku. Nebo jsi snad už zapomněl, jak jsem tě krmila cukrovím ve Versailles a v Luciennes?"

Tohle Rousseaua dorazilo. Rozhodil paže a nechal je bezvládně klesnout. "Ach, takhle to tedy je?" hlesl konečně a podíval se na ubohého mladíka, jako by ho chtěl probodnout.

"Pane Rousseaue! ... " zamumlal Gilbert.

"Ale, ale, snad nebudeš nakonec plakat, že jsem tě hýčkala vlastníma rukama!" pokračovala škodolibě slečna Chon.

"Nikdy bych byla neřekla, že z tebe bude nevděčník!"

"Slečno," žadonil Gilbert.

"Poslyš, drobečku," navrhla paní Dubarry, "vrať se do Luciennes. Čeká tam na tebe Zamore a spousta cukroví. Přijmeme tě znovu rády, i když jsi nám utekl tak nemožným způsobem!"

"Děkuji, madam," odpověděl suše Gilbert, "jestliže odněkud odejdu, je to proto, že se mi tam nelíbí."

"A proč odmítáte štěstí, které vám padá do klína?" namítl hořce Rousseau. "Zvykl jste si na sladký život, Gilberte, proč byste se tedy k němu nevrátil?"

"Ale pane Rousseaue, já vám přísahám ... "

"Jděte, jděte! Nemám rád lidi, kteří se točí jako větrná korouhvička."

"Ale proč mě nechcete vyslechnout, pane Rousseaue?"

"Už se stalo."

"Vždyť jsem z Luciennes utekl, drželi mě tam proti mé vůli."

"Ušili jste na mě boudu, teď už vím, jak jsou lidé zlomyslní!"

"Pane Rousseaue, dal jsem přednost vaší domácnosti, přijal jsem rád vaše pohostinství a ochranu, považoval jsem vás za svého učitele, za svého pána ... "

"To je všechno jen pokrytectví."

"Kdybych stál o bohatství, pane Rousseaue, přijal bych přece nabídku, kterou mi učinily tyto dámy!"

"Pane Gilberte, často mě člověk oklame jednou, ale nikdy podruhé. Jste volný, běžte si kam chcete."

"Ale kam, velký Bože?" vykřikl Gilbert zdrcen bolestí, protože mu navždy unikala jeho láska. Podezřívali ho ze zrady a tím byla hluboce uražena jeho hrdost. Konečně viděl, že všechno sebezapírání, všechen dlouhý boj proti zahálce a nepěkným náklonnostem se obrací vniveč.

"Kam?" ušklíbl se Rousseau. "Ale přece k téhle znamenité a roztomilé dámě!"

"Panebože! Panebože!" hořekoval Gilbert a zakryl si obličej rukama.

"Nemějte strach," ozval se pan de Jussieu, jehož se jako člověka znalého světa nelibě dotklo nezdvořilé Rousseauovo chování. "Nemějte strach; budete tam v dobrých rukou, a co ztrácíte na jedné straně, bude vám vynahrazeno na druhé."

"Jak vidíte," podotkl Rousseau kysele, "sám pan Jussieu, slovutný vědec, velký přítel přírody a jeden z našich ochránců, vám slibuje pomoc, ubezpečuje vás, že se o vás postará. Na toho pána se můžete spolehnout," dodal, křečovitě se pokoušeje o úsměv, jenž se však zkřivil v hořkou grimasu, "má dlouhé ruce a jeho přímluva něco dokáže."

Sotva to ze sebe vychrlil, pan Rousseau, necítě se už vzteky, pozdravil s přehnanou zdvořilostí obě dámy, uklonil se zkoprnělému panu de Jussieu a aniž věnoval nešťastnému mladíkovi jediný pohled, opustil důstojně místnost jako herec antické tragédie.

"Tihle filosofové jsou ale blázni," podotkla klidně, slečna Chon, pohlížejíc za ubohým Ženevanem, jak utíká hlava nehlava po pěšině.

"Nuže, řekněte, co byste si přál?" obrátil se pan de Jussieu k mladíkovi, který měl dosud obličej v dlaních.

"Jenom řekněte, pane Gilberte," pobízela ho hraběnka, usmívajíc se na opuštěného žáka velkého filosofa.

Gilbert zvedl hlavu, odhrnul si vlasy ze zpoceného čela a řekl rozhodným hlasem: "Jestliže mi tedy chcete nabídnout nějaké zaměstnání, udělejte mě, prosím, zahradnickým pomocníkem v Trianonu."

Dámy se na sebe podívaly a Chon, jejíž oči vítězoslavně zasvítily, se špičkou střevíčku nenápadně dotkla hraběnčina střevíčku. Hraběnka sotva znatelně pokývla hlavou, jako by chtěla dát na srozuměnou, že ví, co si o tom má myslit.

"Dalo by se to provést, pane de Jussieu?" zeptala se hraběnka. "Přála bych si to."

"Jestliže si to přejete, paní hraběnko, už je to zařízené."

Gilbert se uklonil a položil si ruku na srdce, které se mu po přestálém hoři náhle rozbušilo radostí.

5. Mluvil v podobenstvích

V témž malém salónku v Luciennes, kde jsme viděli pana hraběte Jeana Dubarryho, jak k velkému pohoršení hraběnčinu spořádal takovou spoustu čokolády, svačil maršál de Richelieu s paní Dubarry. Rozkošná svůdnice tahala za uši Zamora, oddávala se však této nevinné zálibě zřejmě jen proto, aby mohla každou chvíli změnit pozici na květované atlasové pohovce. Ležela docela nenuceně a starý dvořan si slastně a s neskrývaným podivem povzdechl při každém hraběnčině pohybu, dokonale vypočítaném na to, aby se ještě výrazněji uplatnily půvaby tohoto nádherného stvoření. "Och, hraběnko," natřásal se, upejpaje se jako stará komorná, "rozcucháte si účes! Hraběnko, pomačkáte si ty rozkošné kadeře! Hraběnko, padá vám střevíček!"

"Co na tom, milý vévodo, nevšímejte si toho," pokrčila rameny paní Dubarry, vytrhla jakoby bezděky Zamorovi hrst vlasů a rozestřela se na pohovce tak svůdnicky, že byla v té chvíli krásnější a žádoucnější nežli Venuše na své mořské mušli.

Zamore byl k hraběnčiným půvabům docela bezcitný a rudl vztekem a bolestí. Hraběnka ho chtěla uchlácholit, sebrala na stolku hrst bonbónů a sypala mu je do kapsy. Ale Zamore se ošklíbl, obrátil kapsu a vysypal bonbóny na podlahu.

"Ach, ty ošklivče!" osopila se na něho hraběnka. Vymrštila něžnou nožku a prudce zasáhla špičkou střevíčku černochovy fantastické spodky.

"Probůh!" vykřikl starý maršál, "zadržte, vždyť ho zabijete!"
"Nejraději bych dnes zabila každého, kdo se mi nelíbí," zatvrdila se hraběnka. "Mám dnes vražednou náladu."
"Jste snad se mnou nespokojena?" zeptal se vévoda.
"Ach ne, co vás napadá. Vy jste přece můj starý přítel a já vás mám ráda. Ale věřte mi, šílím dnes zlostí."
"A touhle chorobou jste se patrně nakazila od těch, kdo šílejí po vás?"
"Dejte si pozor, vévodo! Strašně mě dráždíte svými lichotkami, a ke všemu z nich nemyslíte vážně jediné slovo!"
"Hraběnko, hraběnko! Začínám věřit, že nejste šílená, ale nevděčná!"
"Nejsem ani šílená, ani nevděčná, jsem ... "
"Co jste, hraběnko?"
"Jsem rozzlobená, pane vévodo."
"Je to na vás vidět."
"Divíte se tomu?"
"Ani dost málo, hraběnko. A na mou věru, máte proč."
"Tohle mě na vás rozčiluje, vévodo."
"Na mně že vás něco rozčiluje, hraběnko?"
"Rozčiluje."
"A co by to mohlo být, hraběnko? Jsem už starý muž, abych se mohl polepšit, ale udělám všechno, abych se vám zalíbil."
"Rozčiluje mě, vévodo, že se vůbec nesnažíte pochopit, co mě rozčiluje."
"A jestliže jsem to už uhodl?"
"Co jste tedy uhodl?"
"Že Zamore vám zase rozbil jednu čínskou vázu."
Sotva znatelný úsměv přeletěl přes obličej mladé dámy. Ale Zamore, který si byl vědom své viny, sklopil pokorně hlavu, jako by očekával, že se na něho snese déšť štulců a políčků.
"Ach, opravdu, vévodo, uhodl jste. Nejste nadarmo tak bystrý politik."
"Říkalo se o mně něco takového," pokývl hlavou pan de Richelieu, tváře se přitom jako vzor vší skromnosti.
"Mně to nepotřebuje nikdo říkat, vévodo, vidím to sama. S jakým bystrozrakem jste vystihl, co mě hněte, proč jsem tak rozmrzelá. A nemusil jste se ani dlouho namáhat. To je velkolepé."
"Lichotíte mi, hraběnko. Ostatně jsem vám ještě neřekl všechno."
"A co vám tedy svěřil váš bystrozrak?"
"Že vás dráždí ještě něco jiného."
"Opravdu?"
"Opravdu."
"A co mě tak dráždí?"
"Očekávala jste včera večer Jeho Veličenstvo."
"Kde?"
"Tady."
"Nu a ... "
"Jeho Veličenstvo nepřišlo."
Hraběnka se zarděla a vzepřela se o loket.
"Ach!"
"A to ještě ke všemu," dodal vévoda, "jedu z Paříže."
"Což má znamenat ... "
"Že bych nemusil vědět, co se děje ve Versailles, a přece ... "
"Drahý vévodo, vy jste dnes samá narážka. Nakousneme-li něco, tak to také dokončíme, anebo s tím raději vůbec nezačínáme."
"Jste ke mně nespravedlivá, hraběnko. Dovolte mi alespoň, abych nabral dech. Kde jsem to přestal?"
"Přestal jste u ... a přece."
"Aha, už to mám ... A přece vím nejenom, že Jeho Veličenstvo nepřišlo, ale tuším také, proč nepřišlo."
"Vždycky jsem si myslela, vévodo, že jste jasnovidec, jenom mi pro to scházel očividný důkaz."
"Já vám ten důkaz poskytnu, hraběnko."
Hraběnka, která vévodu poslouchala s větším zájmem, než byla ochotna dát najevo, pustila Zamorovu hlavu, v jejíchž kučerách se probírala něžnými bílými prsty.
"Nuže, poskytněte mi jej, pane de Richelieu."
"Před vaším správcem?"
"Koukej, ať zmizíš, Zamore," nařídila hraběnka černochovi, který se div nezbláznil radostí a jedním skokem se octl v předsíni.
"Teď je to v pořádku," mumlal Richelieu. "Ale mám vám říci opravdu všechno, hraběnko?"
"To jste se tak obával mluvit před tou opicí?"
"Abych řekl pravdu, hraběnko, nikdy nerad mluvím před cizím člověkem."
"To věřím. Ale cožpak je Zamore člověk?"
"Zamore není ani slepý, ani hluchý, ani němý. Je to tedy člověk. Poctívám tímto jménem každého tvora, který má oči jako já, který má jako já uši a ústa, tedy každého tvora, který může vidět, co dělám, poslouchat a opakovat, co říkám, zkrátka tedy každého tvora, který mě může zradit. Když jsem takto vyložil svou teorii, mohu pokračovat."

"Pokračujte, vévodo. S radostí vás poslouchám."
"Neposloucháte mě s radostí, hraběnko. Ale to nic nevadí, budu pokračovat. Včera navštívil král Trianon."
"Malý nebo velký?"
"Malý. Procházel se zavěšen s paní princeznou."
"Ach ... "
"A paní princezna je, jak víte, velmi roztomilá osůbka ... "
"Bohužel!"
"Paní princezna tedy zahrnovala Jeho Veličenstvo něžností a lichotkami, tatínku sem, dědečku tam, že Jeho Veličenstvo, které má, jak víte, zlaté srdce, nemohlo odolat, a po procházce následovala večeře a po večeři družná rodinná zábava. A v důsledku toho všeho ... "
" ... nepřijel král do Luciennes," dupla netrpělivě nožkou paní Dubarry. "Tohle jste snad chtěl říci, pane de Richelieu, ne?"
"Ale samozřejmě, paní hraběnko, samozřejmě."
"Je to koneckonců docela přirozené. Jeho Veličenstvo tam má vše, co miluje."
"Ale vůbec ne, paní hraběnko, vůbec ne, a vy sama nevěříte jedinému slovu z toho, co říkáte. Nanejvýš by se snad dalo říct, že tam má vše, co se mu líbí."
"Jenže to, co říkáte, vévodo, je ještě horší. Podívejte se: příjemně povečeřet, pobavit se, zahrát si karty, to je všechno, co král doopravdy potřebuje. A s kým hrálo Jeho Veličenstvo karty?"
"S panem de Choiseul."
Hraběnka sebou zlostně trhla.
"Bylo by vám milejší, kdybychom toho nechali, hraběnko?" nadhodil pan de Richelieu.
"Naopak, vévodo, jen pokračujte."
"Jste stejně odvážná jako duchaplná, madam. Nuže, uchopme býka za rohy, jak říkají Španělé."
"To je přísloví, které by vám paní de Choiseul nikdy neodpustila, vévodo."
"Ostatně se na něho ani nehodí. Je tedy nutno říci, že pan de Choiseul, když už tady jeho jméno musíme vyslovit, hrál s Jeho Veličenstvem karty, a hrál tak obratně a měl takové štěstí ... "
" ... že vyhrál?"
"Naopak, drahá hraběnko, naopak, že prohrál, prohrál na Jeho Veličenstvu tisíc zlaťáků, a to v poketu, ve hře, kterou Jeho Veličenstvo velmi miluje, protože ji hraje neobyčejně špatně."
"Ach ten Choiseul, ten Choiseul," děsila se paní Dubarry. "A paní de Grammont tam byla, že ano?"
"Chystala se právě k odjezdu, hraběnko."
"Vévodkyně?"
"Ano, myslím, že dělá hloupost."
"Proč?"
"Utíká, ačkoli ji nikdo nepronásleduje. Odchází do vyhnanství, ačkoli ji tam nikdo neposílá."
"Kam jede?"
"Na venkov."
"Bude tam osnovat intriky."
"A co tam má prokristapána jiného dělat? Protože se chystá k odjezdu, byla se samozřejmě rozloučit s paní princeznou, která ji samozřejmě velmi miluje. Proto také přijela do Trianonu."
"Do Velkého?"
"Zajisté, malý není dosud zařízen."
"Jestliže se paní princezna obklopuje všemi těmihle Choiseuly, dává tím zřetelně najevo, ke které straně se kloní."
"Nepřehánějme to, paní hraběnko. Ostatně vévodkyně zítra odjíždí."
"A král se bavil, ačkoli já jsem tam nebyla!" Zvolala hraběnka pohoršeně, ale byla v tom výkřiku také určitá obava.
"Panebože! Bavil se! Je to sice neuvěřitelné, ale přece jen je tomu tak, paní hraběnko! A teď povězte, co vy o tom všem soudíte!"
"Že jste neobyčejně dobře informován, pane vévodo!"
"A to má být vše?"
"Ne."
"Nuže?"
"Soudím ještě, že musíme stůj co stůj, po dobrém nebo po zlém, vytáhnout krále z drápů těch Choiseulů, jinak jsme ztraceni."
"Bohužel, bylo by tomu tak."
"Promiňte, vévodo," ozvala se po chvíli hraběnka, "řekla jsem sice my, ale vztahuje se to jen na členy naší rodiny. Vy se nemáte čeho obávat."
"Na členy vaší rodiny a na vaše přátele, hraběnko. Dovolte mi proto, abych z toho důvodu vztahoval tuto hrozbu i na sebe. Pokud jde o mne ... "
"Pokud jde o vás, počítáte se tedy mezi mé přátele?"
"Myslím, že jsem to právě prohlásil, hraběnko."
"To nestačí."
"Myslím, že jsem vám to už někdy dokázal."
"To zní lépe. Chcete mi tedy pomáhat?"
"Ze všech sil, hraběnko, ale ... "

"Ale?"
"Nebude to tak snadné - nemohu to před vámi tajit."
"To mají ti Choiseulové tak silný kořen?"
"Přinejmenším jsou pořádně zasazeni."
"Myslíte?"
"Vím to."
"Abych tedy citovala toho dobráka Lafontaina, tenhle dub nevyvrátí ani vítr ani vichřice?"
"Ministr je velký duch."
"Mluvíte jako filosof."
"Cožpak nejsem člen Akademie?"
"Ach, v té jste jen docela malinkým kováříčkem, vévodo."
"Máte pravdu, před vámi to nemusím skrývat. V té Akademii2 je vlastně můj tajemník a ne já. Ale přesto trvám na svém mínění."
"Že je pan de Choiseul velký duch?"
"Samozřejmě."
"Ale v čem se tedy projevuje ten génius?"
"V tomhle, madam: zamíchal to s parlamentem a s Angličany tak, že se král už bez něho nemůže obejít."
"Štve parlament proti králi."
"Tak jest, a právě v tom je ta jeho genialita."
"Štve Angličany do války proti nám!"
"Pochopitelně, protože v míru by patrně padl."
"Jenže tohle není genialita, vévodo."
"A co to tedy je, hraběnko?"
"Velezrada."
"Jestliže se velezrada podaří, hraběnko, říká se tomu velký čin. Alespoň se tomu vždycky tak říkalo."
"Při téhle příležitosti, vévodo, znám někoho, kdo je právě tak schopný jako pan de Choiseul."
"Ale?"
"Přinejmenším, pokud jde o parlament."
"To je ovšem to nejdůležitější."
"Protože ten, koho mám na mysli, vyvolal vzpouru v parlamentu."
"Napínáte mě, hraběnko."
"Vy netušíte, kdo by to mohl být?"
"Přisámbůh, nemám ani ponětí."
"A přece je to někdo z vaší rodiny."
"V naší rodině že by se byl narodil génius? Máte snad na mysli mého strýce, vévodu kardinála?"
"Ne, mám na mysli vašeho synovce, vévodu z Aiguillonu."
"Ach, pan d'Aiguillon, ten opravdu rozhoupal tu záležitost s panem la Chalotais. Je to docela milý hoch a provedl tam vskutku pěkný kus práce. Poslyšte, hraběnko, na mou čest, takovéhohle chlapíka by si duchaplná žena měla k sobě přitáhnout."
"A věřil byste, vévodo, že se s vaším synovcem dosud neznáme?"
"Je to vůbec možné, hraběnko?"
"V životě jsem ho neviděla."
"Ubohý chlapec! Ale máte pravdu, je zahrabaný v Bretani po celou tu dobu, co vzešla vaše hvězda. Běda mu, až vás uvidí, odvykl si už dívat se do slunce."
"A prosím vás, co tam mezi všemi těmi černokněžníky dělá takový nadaný a duchaplný člověk?"
"Dělá z nich revolucionáře, když nemůže dělat nic lepšího. Chápejte, hraběnko, každý se baví, jak může a jak dovede, a kde nic není, ani smrt nebere. Co může člověk vůbec dělat v Bretani? Hrome, ale ten chlapík má za ušima a energií jen jen hoří. Kdyby král chtěl, z něho by si mohl udělat služebníka! Ten by dovedl držet parlament zkrátka ... Je to každým coulem Richelieu, hraběnko. Doufám jen, že mi dovolíte ... "
"Co vám mám dovolit, vévodo?"
"Abych vám ho směl představit, jakmile se vrátí do Paříže."
"Cožpak je naděje, že brzy přijede do Paříže?"
"Kdoví, hraběnko, kdoví? Možná že v té své Bretani zůstane ještě celých pět let, jak říká ten dareba Voltaire; možná že už je na cestě; možná že už je před branami Paříže a možná že nám tu za chvíli zaklepe na dveře."
A maršálek hleděl vyčíst z hraběnčiny tváře, jaký účinek na ni měla tato jeho poslední slova. Mladá dáma se na chvilku zamyslila, potom navrhla:
"Pokračujme tam, kde jsme přestali."
"Jak si přejete, hraběnko."
"Kde jsme přestali?"
"Mluvili jsme o tom, jak se Jeho Veličenstvu líbilo v Trianonu ve společnosti pana de Choiseul."
"A o tom, že pošleme toho Choiseula k čertu, vévodo."
"Totiž vy jste mluvila o tom, že ho pošlete k čertu, hraběnko."
"Jakže!" zvolala králova milenka. "Tolik mi na tom záleží, aby šel k ďasu, že by to byla má smrt, kdyby se to nepovedlo, a vy byste mi při tom nechtěl pomoci, vévodo?"

"Ach, ach," zasténal Richelieu, "tomuhle my v politice říkáme předehra. V šachu se tomu říká otevřená partie."
"Říkejte si tomu jak chcete, ale dejte mi určitou odpověď."
"V tak malých a půvabných ústech se slovo určitě nevyjímá zrovna pěkně."
"Tomuhle říkáte odpověď, vévodo?"
"Ne, to není odpověď, hraběnko. Tu si teprve připravuji."
"A už je připravena?"
"Počkejte chvilinku, hraběnko."
"Vy váháte, vévodo?"
"Ale ne."
"Nuže, poslouchám."
"Co soudíte o podobenstvích, hraběnko?"
"Že to je stará veteš."
"Slunce je také stará veteš, hraběnko, a přece jsme doposud nevynalezli nic lepšího, co by nám svítilo."
"Dobrá, mluvme tedy v podobenstvích, ale aby byla jasná."
"Budou jako křišťál, hraběnko."
"Jsem napjata."
"Posloucháte mě tedy, krásná dámo?"
"Poslouchám."
"Předpokládejme tedy ... Víte, hraběnko, v podobenstvích je vždycky nutno něco předpokládat."
"Strašně mě nudíte,vévodo."
"Nemluvíte pravdu, hraběnko, nikdy jste nebyla víc napjata a neposlouchala pozorněji než teď."
"Budiž, lhala jsem."
"Dejme tedy tomu, hraběnko, že se procházíte v překrásné zahradě vašeho lucienneského zámku a že spatříte nádhernou broskev, jednu z těch reineclaudek, které máte tak ráda, protože jsou tak ruměné a purpurové jako vaše roztomilá líčka."
"Lichotníku!"
"Spatříte ji, jak jsem řekl, a to až na samém konci nejvyšší větve. Co uděláte, hraběnko?"
"Zatřesu stromem, u všech čertů!"
"Ano, a naprosto zbytečně, protože strom je tlustý a má silný kořen, jak jste před chvílí sama ráčila říci. A vy poznáte, že se vám stromem nepodaří pohnout, jenom si poraníte něžné ručky o tu ošklivou kůru. Potom ohnete hlavičku oním divukrásným způsobem, který je vlastní jenom květům a vám, a řeknete: ‚Bože, jak bych měla ráda tuhle skvostnou broskev!' A nakonec začnete dupat a zlobit se."
"A co bych měla jiného dělat?"
"Vždyť vám nic nevyčítám, hraběnko."
"Pokračujte, vévodo. Vaše podobenství mě neobyčejně zajímá."
"A jak se tak zlobíte a dupete, najednou otočíte hlavinku oním božským způsobem a uvidíte vašeho starého přítele vévodu z Richelieu, jak se tam prochází a uvažuje."
"O čem?"
"Panebože, to je otázka! O vás, dušinko, o vás! A vy zalkáte neodolatelně jímavým hláskem, který zní jako flétna: ‚Ach, vévodo, ach, vévodo'!"
"Výborně, vévodo, výborně!"
"Vévodo, vy jste muž, vy jste silák, vy jste dobyl Mahon, zatřeste mi, krucifix, tím proklatým stromem, abych dostala tu zatracenou broskev! Řekla byste to tak, hraběnko?"
"Doslova, vévodo. Jenomže já bych to zazpívala jako pták, kdežto vy jste to zařval jako tur. Ale co byste na to řekl vy?"
"Odpověděl bych ... "
"Co byste odpověděl?"
"Odpověděl bych: ‚Co to na mně chcete, hraběnčičko! Ze srdce rád bych vám vyhověl, ale podívejte se, jak je ten kmen silný a co má suků na větvích. Také já bych si nerad odřel ruce, i když jsou o padesát let starší než vaše'!"
"Ach," zatleskala pojednou hraběnka rukama, "už rozumím, už rozumím!"
"Nuže, dokončete to podobenství: co byste řekla vy?"
"Řekla bych vám ... "
"Svým sladkým hláskem, který zní jako zvuk flétny?"
"Svým nejněžnějším hláskem, který zní, jak snad zněl jenom hlas Evy v ráji ... "
"Poslouchám, poslouchám ... "
"Řekla bych vám: ‚Nejdražší maršálečku, všimněte si přece trochu téhle broskve, kterou jste až do téhle chvíle přehlížel, jistě taky i proto, že jste si myslil, že nezrála pro vás. Nebojte se, nejsou to vysoké hrozny, přejte si ji tak silně, jako po ní toužím já, a když mi pomůžete a zatřesete stromem tak mocně, aby broskev spadla, pak' ... "
"Co pak?"
"Pak ... pak se o ni rozdělíme!"
"Výborně, znamenitě!" zatleskal teď vévoda.
"Je to tak?"
"Na mou věru, hraběnko, nikdo na světě nedovede dokončit podobenství tak pěkně jako vy. U mých parohů, jak říkal můj nebožtík otec, jak krásně jste to pověděla!"

"Chcete tedy třást stromem, vévodo?"
"Oběma rukama a z plna srdce, hraběnko."
"A ta broskev byla opravdu reineclaudka?"
"Tím si nejsem tak zcela jist, hraběnko."
"A co to tedy je, vévodo?"
"Mám dojem, že to, co viselo na stromě, se podobalo spíše ministerskému křeslu."
"A do toho křesla si tedy sedneme my dva."
"Ach ne, hraběnko, jenom já, jenom já. Dopřejte mi tuhle maličkost, dušinko, vždyť z toho stromu, až jím pořádně zatřesu, spadne tolik báječných věcí, že nebudete vědět, co si máte dřív vybrat."
"Dobrá, maršále. Jste tedy domluven?"
"Dostanu křeslo po panu de Choiseul?"
"Bude-li si to přát král!"
"Cožpak si král nepřeje, co si přejete vy?"
"Vidíte, že ne, když nechce poslat k čertu toho protivného Choiseula."
"Ach, doufám, že se král ráčí vlídně rozpomenout na svého někdejšího druha."
"Ve zbrani?"
"Ve zbrani, hraběnko. Největší nebezpečí na nás nečekají vždycky jen ve válce, dušinko."
"A pro vévodu d'Auguillon ode mě nechcete nic?"
"Na mou věru, že ne. Má svou hlavu, avšak on už se sám přihlásí."
"Ostatně, budete u toho. Teď je řada na mně."
"Řada v čem?"
"Abych diktovala své podmínky."
"To je v pořádku."
"Co mi dáte?"
"Co chcete?"
"Všecko."
"To je rozumná podmínka."
"A splníte ji?"
"Jaká otázka! Ale budete na tom mít aspoň dost a nebudete chtít ještě něco?"
"Jen toto a pak ještě něco jiného."
"Prosím."
"Znáte pana de Taverney?"
"Znám ho nějakých čtyřicet let."
"Má syna?"
"A dceru."
"Tak jest."
"Nuže?"
"To je vše."
"Jak to - to je vše?"
"O tu maličkost, která mě u vás ještě zbývá, vás poprosím, až přijde vhodná chvíle."
"Výborně."
"Jsme tedy domluveni?"
"Zajisté, hraběnko."
"Úmluva je podepsána?"
"Je odpřísáhnutá, hraběnko."
"Vy mi vyvrátíte můj strom."
"Mám k tomu prostředky, hraběnko."
"Jaké?"
"Svého synovce."
"A ještě?"
"Jezuity, hraběnko."
"Ach, ach!"
"Mám znamenitý plán, který jsem si vymyslil pro každý případ."
"Mohla bych o něm něco vědět?"
"Bohužel, hraběnko ... "
"Ano, ano, máte pravdu."
"Chápejte, tajemství ...?"
" ... je polovina úspěchu, doplním vaši myšlenku."
"Jste úžasná!"
"Chtěla bych také trochu zatřást stromem.
"Jenom třeste, třeste, hraběnko, to nemůže nikdy škodit."
"Já mám také svůj prostředek!"
"A ten je jistě mocný!"
"Jsem za něj placena."

"Mohl bych o něm něco vědět?"
"Ukážu vám ho, vévodo, nebo raději ... "
"Prosím?"
"Ne, ne, neukážu vám nic."
Po těchto slovech, pronesených s takovým půvabem, jak je jen mohla pronést tato rozkošná ústa, divoká hraběnka, jako by se právě v této chvíli vzpamatovala, se rychle zahalila do atlasových záhybů svého živůtku. V diplomatickém přístupu k věci se ji totiž ňadra zvedala a klesala jako vlny na moři.
Vévoda byl tak trochu námořník a tak ho toto diplomatické vlnobití nepřivedlo z klidu. Znal z dávné zkušenosti rozmary oceánu, a tak jen vypukl v hlasitý smích, zlíbal hraběnce ruce, a protože dovedl vždycky dobře hádat, uhodl i v této chvíli, že jeho audience je skončena.
"Kdy začnete vyvracet strom, vévodo?"
"Zítra. A kdy vy začnete třást?"
V tom okamžiku zaslechli na dvoře hluk kočáru a současně se ozvalo volání: Ať žije král!
Hraběnka se podívala z okna a prohodila: "Já začnu hned teď, vévodo."
"Výborně, hraběnko!"
"Sejděte dolů malým schodištěm, vévodo, a počkejte na nádvoří. Za hodinu ode mě dostanete zprávu."

6. Jeho Veličenstvo je v úzkých

Král Ludvík XV. nebyl každý den naladěn, aby se s ním za všech okolností dalo mluvit o politice. Po pravdě řečeno, politika ho silně nudila, a když měl zlý den, vyhnul se nepříjemnému hovoru argumentem, na nějž se nedalo nic odpovědět: "Bah, však ten krám vydrží tak dlouho jako já."
Kdo s ním chtěl hovořit o politice, musil tedy využít příznivých okolností. Ale nezřídka se stávalo, že se král vyzul z nemilého závazku, který na něm někdo vyloudil v okamžiku dobré nálady anebo ve slabé chvilce.
Madam Dubarry znala krále tak dobře, jako rybáři znají moře, a jako rybáři nikdy nevyplula za nepříznivého počasí z přístavu. Dnešek, kdy ji král navštívil v Luciennes, hodil se však do jejích plánů co nejlépe. Král se včera (alespoň podle jejího mínění) zachoval hanebně a věděl tedy už napřed, že dáma jeho srdce bude zuřit. Bude tedy dnes určitě naměkko. Samozřejmě: ať je zvěř, po které lovec jde, sebedůvěřivější, vždycky má ještě zvířecí pud, nedůvěru, kterou se dovede bránit. Ale dokáže-li lovec vzít svou věc pořádně do ruky, nezřídka se mu podaří oklamat i ten pud.
Poslyšme, jakým způsobem se hraběnka Dubarry chystala na královskou zvěř, kterou hodlala lapit do svých sítí. Jak jsme snad už poznamenali, byla v rozkošných nedbalkách, v jakých maloval Boucher své pastýřky. Nebyla však nalíčena; líčidlo král Ludvík XV. nemiloval. Okamžitě, jakmile ohlásili Jeho Veličenstvo, skočila ta půvabná osůbka k zrcadlu a začala si s co největším oduševněním natírat tváře. Král to zpozoroval hned z předpokoje.
"Fujtajfl, co to provádí?" zeptal se, sotva vkročil k hraběnce.
"Ach, dobrý den, Sire," pozdravila způsobně mladá dáma, ale nepodívala se na panovníka, hleděla si přičinlivě své práce a nenechala se vyrušovat, ani když ji král objal kolem ramen.

"Vy jste mě dnes neočekávala, hraběnko?" otázal se král.
"Proč myslíte, Sire?"
"Protože si špiníte obličej."
"Naopak, Sire, byla jsem si jista, že nemine tento den, aniž se mi dostane cti spatřit tvář Vašeho Veličenstva."
"Jak to mluvíte, hraběnko?"
"Je vám snad něco nápadné, Sire?"
"Jste vážná jako pan Rousseau, když mu hrají jeho skladby."
"A opravdu se chystám říci Vašemu Veličenstvu něco vážného."
"Ach, už vím, co to bude."
"Opravdu?"
"Chcete mi dělat výčitky."
"Výčitky? Ale jděte ... Jak bych vůbec mohla?"
"Že jsem včera nepřijel?"
"Ach Sire, jistě budete natolik spravedlivý, abyste si nemyslel, že bych si chtěla vyhradit Vaše Veličenstvo jenom sama pro sebe."
"Jeanette, vy se chcete zlobit."
"Nikterak, Sire, jsem už dost rozzlobena."
"Hraběnko, ujišťuji vás, že jsem na vás myslil celý večer."
"Bah!"
"A že se mi celý ten večer zdál nesnesitelně dlouhý."
"Opakuji, že jsem o této věci vůbec nechtěla mluvit, Sire. Vaše Veličenstvo má přece právo trávit své večery, jak se mu zlíbí, a nikdo mu do toho nemá co mluvit."
"Byl jsem v rodinném kruhu, madam."
"Neptala jsem se na to, Sire."
"Proč byste se nesměla ptát?"
"Bože, Sire, uznáte zajisté, ze by to byla ode mne drzost!"
"A když se tedy na mě za to nezlobíte," zvolal král, "proč se tedy vůbec zlobíte? Vždyť koneckonců člověk má být spravedlivý i ke králi."
"Nezlobím se na vás, Sire."
"Zlobíte se, protože vás něco mrzí."
"Mrzí mě něco, Sire. To máte pravdu."
"Ale co vás proboha mrzí?"
"Že jsem hej počkej."
"Vy, hraběnko?"
"Ano, já, já! Hraběnka Dubarry, krásná Jeanne, rozkošná svůdnice Jeanette, jak říká Vaše Veličenstvo. Ano, já jsem hej počkej, já jsem z nouze dobrá."
"Ale pročpak?"
"Protože ke mně přichází můj král, pán a milenec jenom tenkrát, když už ho paní de Choiseul a paní de Grammont mají dost."
"Ale, ale, hraběnko ... "
"Přisámbůh, říkám vždycky rovnou všechno, co mám na srdci. Poslyšte, Sire, říká se, že madam de Grammont na vás často čekala u dveří vaší ložnice. Já to udělám zrovna tak jako ta vznešená vévodkyně, a budu čučet u dveří a běda prvnímu Choiseulovi nebo první Grammontce, která mi padne do rukou ... Vyškrábu jim oči, u všech čertů!!"
"Hraběnko, hraběnko!"
"Jakápak já jsem hraběnka. Jsem špatně vychovaná ženská, milenka Blaisova, krásná Bourbonka, však vy víte."
"Hraběnko, Choiseulové se budou mstít."
"Ať táhnou ke všem čertům, budou-li se mstít jenom za moji pomstu."
"Budou vás hanobit."
"To máte pravdu."
"Ach!"
"Ale já mám báječný prostředek na obranu a také ho ihned použiju!"
"A jaký?" tázal se král znepokojen.
"Jaký? Prostě a jednoduše odejdu."
Král pokrčil rameny.
"Vy tomu nevěříte, Sire?"
"Ani na okamžik."
"To je jen proto, že se vůbec nenamáháte přemýšlet. Pletete si mě s ostatními ženskými."
"Jak to?"
"Takto. Paní de Châteauroux chtěla, aby ji všichni uctívali jako bohyni. Paní de Pompadour se chtěla stát královnou. Ty ostatní chtěly bohatství, moc, chtěly ponižovat všechny ostatní dámy ode dvora, chtěly, aby se jim kdekdo klaněl. Na tohle já na všechno kašlu!"
"To máte pravdu."
"Naproti tomu mám řadu dobrých vlastností."
"To máte taky pravdu."

"Děláte si ze mne blázny."
"Ach, hraběnko, nikdo si vás neváží víc než já."
"Dobrá, pokusím se vám věřit. Ale to, co vám řeknu, mi nemůže ve vašich očích ublížit."
"Poslouchám."
"Za prvé, jsem bohatá a nejsem na nikom závislá."
"Nutíte mě, abych toho litoval."
"Za druhé, nemám nejmenší zájem na tom, co oněm dámám lichotí, po čem ony touží, o to nestojím ani za mák. Chtěla jsem vždycky především milovat svého milence, ať už to byl mušketýr nebo král. Ve chvíli, když už ho nemiluji, je mi všechno jedno a přestává mě zajímat."
"Doufejme, že vás ještě trochu zajímám, hraběnko."
"Ještě jsem neskončila, Sire."
"Pokračujte tedy, madam."
"Ještě bych chtěla říct Vašemu Veličenstvu, že jsem mladá, že jsem krásná a že budu mladá a krásná ještě nejméně deset let. Budu nejenom nejšťastnější žena na světě, ale začnou si mě všichni také okamžitě vážit, jakmile přestanu být milenkou Vašeho Veličenstva. Vy se usmíváte, Sire. Mrzí mě to, ale musím vám říci, že to je jenom proto, že neuvažujete. Můj milý pane králi, když vás vaše dřívější milenky omrzely a když už jich měl také celý národ dost, vyhnal jste je a dosáhl jste tím, že vám celý národ blahořečil a tak jako dřív zatracoval ženy, které upadly v nemilost. Ale já nebudu čekat, až mě vyhodíte. Já půjdu první a vykřičím do celého světa, že jsem to byla já, kdo se rozhodl odejít. Rozdám sto tisíc liber chudým, zavřu se na týden do nějakého kláštera, aby všichni viděli, že činím pokání, a než uplyne měsíc, bude můj obraz viset ve všech kostelích hned proti obrazu kající Maří Magdalény."
"To nemyslíte vážně, hraběnko."
"Jenom se na mě podívejte a uvidíte, jestli to myslím vážně nebo ne. Přísahám vám, že jsem nikdy v životě nemyslila nic vážněji."
"Vy byste byla schopna takové podlosti, Jeanne? Uvědomujete si, hraběnko, jak mě tímhle tlačíte do kouta?"
"Netlačím vás do kouta, Sire, protože tlačit do kouta by znamenalo: volte mezi tímto nebo oním, rozhodněte se pro to nebo ono."
"Zatímco vy mi chcete říct?"
"Zatímco já vám říkám sbohem - a to je vše."
Král zbledl, ale tentokrát z]ostí.
"Dejte si pozor, madam. Jestliže se takto zapomínáte, mohlo by se vám stát ... "
"Co by se mi mohlo stát?"
"Že bych vás poslal do Bastily."
"Mě?"
"Ano, vás, do Bastily - tam byste se nudila ještě víc než v klášteře."
"Ach, Sire," zašveholila hraběnka a sepjala ruce, "prokažte mi tu milost!"
"Jakou milost?"
"Prokažte mi tu milost a pošlete mě do Bastily!"
"Cože?"
"Udělal byste ze mne nejšťastnější ženu na světě."
"Jak to?"
"Jednoduše. Mám skrytou ctižádost být tak populární jako pan de la Chalotais nebo pan de Voltaire. Na takovou věc je nejlepší Bastila. Pár dní v Bastile a všichni hlupáci v celé Francii mě budou zbožňovat. Budu si tam psát paměti, budu psát o sobě, o vašich ministrech, o vašich dcerách, o vás, Vaše Veličenstvo, a zachovám tak nejvzdálenějšímu potomstvu nesmrtelný obraz nehynoucích ctností Ludvíka Milovaného. Podepište jen, Sire, zatykač, podepište, prosím vás, tady je inkoust a pero."
A škodolibá hraběnka postrčila ke králi psací náčiní, které leželo vedle na psacím stolku.
Král, když se takhle dostal do úzkých, přemýšlel chvíli, potom se zvedl.
"Nuže dobrá. Sbohem, hraběnko."
"Kočár!" zvolala hraběnka. "Sbohem, Sire."
Král udělal krok ke dveřím.
"Chon!" zavolala hraběnka.
Chon se objevila ve dveřích.
"Připrav zavazadla, dej všechno do pořádku a nech zapřahat."
"Zapřahat?" zděsila se Chon. "Co se probůh stalo?"
"Stalo se, že nás chce Jeho Veličenstvo vsadit do Bastily, nebudeme-li co nejrychleji odtud. Nesmíme ztrácet čas. Pospěš si, Chon!"
Tato výčitka zasáhla Ludvíka XV. do srdce. Vrátil se k hraběnce a vzal ji za ruku.
"Promiňte mi, hraběnko, mou ukvapenost."
"Věru, divím se, Sire, že jste mi nehrozil také šibenicí."
"Oh, hraběnko!"
"Proč ne? Copak se zloději neposílají na šibenici?"
"A jste snad zlodějka?"
"Zajisté. Cožpak neokrádám paní de Grammont o místo?"
"Hraběnko!"

"U všech čertů, vždyť tohle je jediná má vina!"
"Hraběnko, buďte spravedlivá. Dohnala jste mě k zoufalství."
"Co tedy budeme dělat?"
Král podal mladé dámě obě ruce.
"Chybili jsme oba. Odpusťme si navzájem."
"Toužíte opravdu po smíru, Sire?"
"Na mou čest, hraběnko."
"Chon, běž pryč."
"A nemám nic nařizovat?"
"Naopak, zařiď všechno, co jsem ti řekla."
"Hraběnko ... "
"Ale ať počkají na mé rozkazy!"
"Ach!"
Chon odběhla.
"Chcete mě ještě?" zeptala se hraběnka krále.
"Víc než cokoli jiného."
"Uvažte, co říkáte, sire."
Král opravdu uvažoval, ale už nemohl couvnout. Ostatně byl zvědav, jak daleko půjdou vítězčiny požadavky.
"Povězte, co chcete," řekl.
"Okamžitě. Ale uvědomte si, Sire, že jsem chtěla odjet, aniž jsem cokoli žádala."
"Vím to."
"Zůstanu-li však, budu něco chtít."
"Ale co? Nejdřív musím vědět co."
"Vy to víte dobře."
"Nevím."
"Víte to, vidím vám to na obličeji."
"Abych propustil pana de Choiseul?"
"Ano."
"To je nemožné, hraběnko."
"Kočár čeká ... "
"Svéhlavičko!"
"Podepište buď příkaz, aby mě uvrhli do Bastily, anebo propouštěcí dekret pana ministra."
"Dám vám zprostředkující návrh," řekl král.
"Děkuji vám za vlídnou ochotu, Sire. Jak se zdá, odjedu, aniž mě tu někdo bude zdržovat."
"Hraběnko, jste žena."
"Naštěstí!"
"A posuzujete politické záležitosti jako svéhlavá a rozhněvaná žena. Nemám důvod, abych propustil pana de Choiseul."
"Chápu. Je to miláček vašeho parlamentu a podněcuje jej proti vám."
"Musil bych mít alespoň nějakou záminku."
"Záminka je důvod slabochů."
"Hraběnko, pan de Choiseul je počestný muž a poctivé lidi nepotkáte na každém rohu."
"Počestný muž, který vás zaprodává černokněžníkům, kteří shrábnou všecko zlato vašeho království."
"Nemám rád, když se přehání, hraběnko."
"Tak teda polovičku."
"Panebože!" vykřikl Ludvík XV., v němž to už vřelo.
"Panebože!" vykřikla madam Dubarry zlostně, "jsem já to hlupák! Co mně je do parlamentu, do Choiseulů, do jejich vlády! Co mně je do krále, kterému jsem jen z nouze dobrá!"
"Už zase?"
"Pořád a pořád, Sire."
"Dejte mi dvě hodiny na rozmyšlenou."
"Deset minut, Sire. Jdu do své ložnice, podstrčte mi odpověď pod dveře. Papír je tady, kalamář tamhle. Jestliže neodpovíte do deseti minut anebo jestli odpověď nebude podle mého vkusu - sbohem, Sire. Bohu budiž poručeno, nemyslete už na mě, odejdu navždy. Jestliže budu moci být spokojena ... "
"Budete-li spokojena?"
"Otočíte klíčem a skříňka se otevře."
Ludvík XV., aby si zachoval tvář, políbil hraběnce ruku. Madam Dubarry na něho při odchodu vrhla jeden ze svých nejsvůdnějších úsměvů. Král jí už nebránil, aby se odebrala do sousedního pokoje. Hraběnka se tam zamkla. Po pěti minutách jí král podstrčil pod dveře lístek.
Hraběnka si papír dychtivě přečetla a ve spěchu napsala několik řádků pro pana de Richelieu, který se procházel na malém nádvoří pod kůlnou, sužován strachem, že ho někdo uvidí, jak tam slídí na čekané jako lehká holka.
Maršál rozbalil lístek, přečetl si jej a přes svých pětasedmdesát let utíkal k svému kočáru na velkém nádvoří jako mladík.
"Kočí!" vykřikl. "Do Versailles, i kdybyste měl koně uhnat!"

Na papírku, který madam Dubarry hodila panu de Richelieu z okna, bylo těchto pár slov:
"Zatřásla jsem stromem, spadlo křeslo."

7. Král Ludvík pracuje se svým ministrem

Nazítří zavládl ve Versailles velký rozruch. Lidé, kteří se potkávali, dorozumívali se tajemnými posunky, tiskli si významně ruce anebo opět křížili ruce na prsa a obraceli zraky k nebi, což byla neklamná známka jejich lítosti a překvapení. O desáté hodině přibyl do Trianonu pan de Richelieu s početným houfem svých stoupenců.

Hrabě Jean, všecek vyšňořen, od hlavy k patě zářící zlatem, se vesele bavil se starým maršálkem a celý se rozplýval uspokojením a dobrou myslí.

K jedenácté hodině prošel nádvořím a řadou předpokojů král. Odebral se velmi rychle do své pracovny a nepromluvil s nikým.

Pět minut po jedenácté přijel pan de Choiseul a s aktovkou pod paží se bral za králem. Sotva se objevil, většina přítomných se okamžitě zabrala do živého hovoru, aby mohla předstírat, že ministra nevidí, a nemusela ho pozdravit. Vévoda nevěnoval tomuto vznešenému zvěřinci ani špetku pozornosti. Vstoupil rovnou do pracovny, kde se král probíral ve stohu listin a srkal čokoládu.

"Dobrý den, vévodo," pozdravil král ministra, "doufám, že máte dobrou náladu?"

"Sire, pan de Choiseul má velmi dobrou náladu, ale váš ministr je velmi churav a přichází prosit Vaše Veličenstvo, aby přijalo jeho demisi. Děkuji Jeho Veličenstvu, že mi popřálo milost, abych tak mohl učinit ze své vlastní vůle, a ujišťuji Vaši královskou Výsost, že jsem za tento poslední projev přízně, který mi Jeho Veličenstvo ráčilo prokázat, hluboce vděčen."

"Cože, vévodo, vy chcete podat demisi? Co to jsou za nápady?"

"Sire, Vaše Veličenstvo odevzdalo včera do rukou madam Dubarry dekret, jímž jsem byl zbaven svého úřadu. Tato novinka se už rozšířila po celých Versailles a po celé Paříži. Co se stalo, nemůže se už odestát. Přesto nemohu opustit služby Vašeho Veličenstva, dokud nedostanu list, že jsem byl propuštěn. Byl jsem do svého úřadu oficiálně jmenován, Vaše Veličenstvo, a musí se mi tedy dostat oficiálního souhlasu, že mohu odejít."

"Cože, vévodo," rozesmál se král, ačkoli mu slavnostní a důstojné chování pana de Choiseul skoro až nahánělo strach, "vy, takový moudrý a prozíravý muž, který si potrpí, aby všechno bylo do puntíku přesně, vy byste mohl věřit takovýmhle řečem?"

"Ale Veličenstvo přece včera podepsalo ... " namítl překvapený ministr.

"Copak?"

"Dopis, který je v rukou madam Dubarry.

"Vévodo, vévodo, vy jste si nikdy doma nemusil vykoupit smír? To jste tedy šťastný člověk. Inu, kdo má tak vzornou manželku, jako je paní de Choiseul ... "

Vévody se toto srovnání nemile dotklo, svraštil čelo a podotkl:

"Vaše Veličenstvo má příliš šťastnou a příliš pevnou povahu, aby nemusilo směšovat státní záležitosti s otázkami, které Vaše Veličenstvo ráčí nazývat věcmi domácí kuchyně."

"Choiseule, musím vám to povědět celé, je to velmi směšné. Víte, jak se vás tamti bojí?"

"Otevřeně řečeno, nenávidí mě, Sire."

"Jak si přejete. No a ta bláznivá hraběnka mi dala na vybranou: buďto prý abych ji posadil do Bastily, nebo abych vás propustil."

"A vy, Sire?"

"A já - víte, vévodo, byla by to hrozná škoda, kdybych měl přijít o podívanou, jakou poskytují Versailles dnes dopoledne. Od včerejška běhají po ulicích poslové jako splašení, a já se děsně bavím, když vidím, jak se prodlužují nebo zkracují obličeje. Spodnička je od včerejška francouzskou královnou. To je přece k popukání, ne?"

"A co z toho vzejde, Sire?"

"Co z toho vzejde, drahý vévodo?" zvážněl Ludvík XV. "Totéž co obyčejně. Znáte mě přece, vévodo. Někdy se tvářím, jako bych ustupoval, ale neustoupím nikdy. Jenom nechte naše dámy, aby si tu a tam pochutnaly na koláči, který jim občas hodím, jako je házeli Cerberovi. Ale my, my dva si žijme spokojeně, nerušeně a vždycky společně. A když už jsme v tom vysvětlování, tohle si podržte pro sebe. Ať obíhá po Paříži. Jakákoli zpráva, ať se vám dostane do ruky jakýkoli dopis, vy jenom klidně jezděte dál do Versailles ... Dokud s vámi hovořím takhle, zůstaneme dobrými přáteli."

Král podal ministrovi ruku, ten se mu uklonil bez jediného slova díku, ale také bez výčitky.

"Nuže, přistupme k práci, můj milý vévodo."

"K službám, Vaše Veličenstvo," odpověděl pan de Choiseul otvíraje aktovku.

"Mohl byste mi nejdřív říct něco o tom ohňostroji."

"Byla to velká katastrofa, Sire."

"A kdo je tím vinen?"

"Pan Bignon, dozorce nad obchodníky."

"A lidi dělali velký kravál?"

"Velký, Vaše Veličenstvo!"

"To by snad bylo nejlíp toho Bignona zavřít."

"Jednoho člena parlamentu by tam byli málem umačkali. Parlament to vzal velmi vážně, ale pan generální obhájce Séguier pronesl výmluvnou řeč, v níž dokázal, že to neštěstí bylo dílem pouhé náhody. Měl velký aplaus a teď už se s tím nedá nic dělat."

"Tak je to tedy nejlépe. Když už jsme u toho parlamentu, co tam proti nám zase mají?"

"Vytýkají mi, Sire, že jsem nepodporoval pana d'Aiguillon proti panu de la Chalotais3. Ale kdo mi to vyčítá? Titíž lidé, kteří s jásotem roznášeli po ulicích obsah toho včerejšího dopisu Vašeho Veličenstva. Račte uvážit, Sire, že pan d'Aiguillon překročil v Bretani svou pravomoc, že jezuité byli opravdu vyhnáni, že pan de la Chalotais byl v právu, že Vaše Veličenstvo samo veřejným prohlášením potvrdilo nevinu generálního prokurátora. Král přece nemůže rušit slovo. Vůči svému ministru snad, ale vůči národu nikdy."

"Parlament se teď cítí silný v kramflekách, co?"

"On se necítí silný, on jím je. Dráždíme je, posíláme je do vězení, trýzníme je a pak je prohlašujeme za nevinné - jak by se tedy necítili silní! Neobviňuji pana d'Aiguillon, že začal tu aféru s panem Chalotais, ale nikdy mu neodpustím, že si v ní počínal chybně."

"No, no, vévodo, už se stalo. Teď musíme hledět, jak bychom to spravili. Co uděláme, abychom ukonejšili ty křiklouny?"

"Ať pan kancléř přestane intrikovat, ať se panu d'Aiguillon nedostává podpory a parlament se utiší sám od sebe."

"Ale to bych musil ustoupit, vévodo!"

"Kdo tedy zastupuje Vaše Veličenstvo: pan d'Aiguillon nebo já?"

Argument byl pádný a král to dobře cítil.

"Jak víte," podrbal se Ludvík XV. za uchem, "nerad rozlaďuji své služebníky, i když se v něčem zmýlili. Ale nechme tuhle záležitost, která mě trápí a o níž čas sám spravedlivě rozhodne ... Promluvme si o zahraničních vztazích ... Říkali mi, že prý budeme mít válku?"

"Sire, dojde-li k válce, bude to spravedlivá a nevyhnutelná válka."

"S Angličany ... Kristepane!"

"Vaše Veličenstvo má snad z Angličanů strach?"

"Na moři jsou Angličani kabrňáci."

"Nechť se Vaše Veličenstvo neobává. Můj strýc, vévoda de Praslin, váš ministr námořnictva, vám řekne, že má k dispozici čtyřiašedesát válečných lodí, nepočítaje v to ty, které jsou právě v loděnicích, a že máme dostatek materiálu, abychom do roka postavili tucet dalších ... Dále máme padesát fregat první třídy, což je dohromady znamenitá sílo pro námořní válku. Pokud jde o pozemní válku, máme ještě něco lepšího než tohle, máme Fontenoy."

"Dobrá, dobrá. Ale proč bych měl vést s Angličany válku, vévodo? Vláda abbého Dubois4, která byla daleko méně obratná než vaše, se vždycky úzkostlivě snažila, abychom se s Angličany nedostali do křížku."

"Tomu rád věřím, Sire. Abbé Dubois dostával od Angličanů šestkrát sto tisíc měsíčně."

"Neříkejte ... "

"Mám na to důkazy, Sire."

"Ale, ale, to je mrzuté! Ale proč bychom se vůbec měli s Angličany prát?"

"Anglie se chce zmocnit celé Indie. Byl jsem nucen dát vašim důstojníkům nejpřísnější, naprosto striktní rozkazy. První srážka zavdá podnět k stížnostem ze strany Angličanů a já jsem přesvědčen, že uděláme dobře, když jim nevyhovíme. Vláda Vašeho Veličenstva si musí zjednat respekt mocí, nikoli podplácením, jak to dělávala dříve."

"A co bychom se do toho tak hrnuli! Ta Indie je přece tak daleko! Kdopak se vůbec doví, co se tam děje?"

Pan de Choiseul se kousl do rtů.

"Je tu ještě jiný casus belli, a ten je nám mnohem blíže."

"Ještě jeden? A copak zas?"

"Španělé si dělají nárok na Malvínské a Falklandské ostrovy ... Angličané obsadili o své vůli přístav Egmont. Španělé je odtamtud vyhnali. Angličané teď zuří a hrozí Španělsku nejkrajnějšími opatřeními, jestliže se jim nedostane zadostiučinění."

"Když jsou tedy Španělé v kaši, ať se z toho dostanou sami."

"Sire, a co vaše rodinné závazky? Proč jste tedy ráčil trvat na uzavření rodinné smlouvy, která váže všechny Bourbony v Evropě a zavazuje je, aby tvořili jednotnou hráz proti Anglii?"

Král svěsil hlavu.

"Můžete být bez starosti, Sire," konejšil ho de Choiseul. "Máte ohromnou armádu, skvělé námořnictvo a máte peníze. Dovedu je vyždímat, aniž budou lidé moc křičet. Vypukne-li válka, bude to pro větší čest a slávu Vašeho Veličenstva a já už dovedu nalézt způsob, aby nám tato spravedlivá věc poskytla záminku a důvod k opatřením, která budou v tom případě nutná."

"Ale pak, vévodo, především klid doma, klid doma! Ať to nemáme rozvařené na všechny strany!"

"Doma je přece klid, Vaše Veličenstvo," stavěl se vévoda, že nerozumí.

"Není, není, vy sám dobře víte, že není, Vy mě máte rád a sloužíte mi ze všech sil. Ale jsou jiní lidé, a ti také říkají, že mě milují, ale jejich názory se neshodují s vašimi. Měli bychom se snažit, abychom všechny ty názory uvedli v soulad. Víte, vévodo, já bych rád žil šťastně."

"Nebude to moje vina, Vaše Veličenstvo, nebude-li vaše štěstí úplné."

"To je slovo muže. Víte co, poobědvejte dnes se mnou, vévodo!"

"Ve Versailles, Sire?"

"Ne, v Luciennes."

"Ach, velmi lituji, Sire, ale má rodina je velmi zneklidněna zprávou, která se tu včera rozšířila. Domnívají se, že jsem upadl v nemilost Vašeho Veličenstva. Nemohu nechat tolik ubohých srdcí trpět."

"A myslíte, že ti, o nichž jsem se vám zmiňoval, snad netrpí? Vzpomeňte si, jaké to byly báječné časy, dokud byla naživu chudinka markýza!"

Vévoda svěsil hlavu, oči se mu zamžily a povzdechl si zhluboka.

"Paní de Pompadour5 by byla dala duši za slávu a velikost Vašeho Veličenstva. Měla velmi vysoké politické ideje. Přiznávám se, že její politický génius se výborně shodoval s mou povahou. Často, Sire, jsem byl jen vykonavatelem velkých podniků, které ona vymyslila. Ano, ano, rozuměli jsme si a shodovali jsme se."

"Ale pletla se příliš do politiky, vévodo, a kdekdo jí to vyčítal."

"To je pravda."

"A tahleta, vévodo, je naproti tomu mírná jako ovečka. Ještě mě nikdy nenutila, abych podepsal nějaký zatykač, dokonce ani na skladatele všelijakých hanebných pamfletů a protivných písniček. A přesto se jí vyčítá, co si na tamté chválili. To už aby se člověk bál každého pokroku ... Hleďte, pojeďte se mnou do Luciennes a podejte si tam ruku!"

"Sire, račte milostivě ujistit paní hraběnku Dubarry, že ji pokládám za rozkošnou dámu, která je plně hodna královy přízně, ale ... "

"Vy máte samé ale ... "

"Ale," nedal se mást pan de Choiseul, "nemějte mi za zlé, jsem pevně přesvědčen, ze Francie potřebuje Vaše Veličenstvo a že Vaše Veličenstvo daleko spíš potřebuje dobrého ministra než nejrozkošnější milenku."

"Tak už toho nechme, vévodo, a zůstaňme přáteli, jako jsme byli. Ale přimějte paní de Grammont, aby přestala sočit na hraběnku, nebo nás ještě ty ženské, přivedou do velkých malérů."

"Sire, madam de Grammont příliš touží, aby se zalíbila Vašemu Veličenstvu. To je celá její chyba."

"A mně se nelíbí, když intrikuje proti hraběnce, vévodo."

"Ostatně paní de Grammont odjela a budeme ji mít z krku; bude tak o jednoho nepřítele méně."

"Tak jsem to zase nemyslil, to zacházíte příliš daleko. Ale bolí mě už z toho ze všeho hlava. Pracovali jsme dnes jako Ludvík XIV. S Colbertem. Žijeme přece ve velké době a vytváříme velké století jak říkají filosofové. Mimochodem, vy jste taky filosof, vévodo?"

"Jsem oddaný služebník Vašeho Veličenstva," uklonil se pan de Choiseul.

"To je legrace. Vy jste člověk k nezaplacení, uvádíte mě do vytržení, vévodo. Podejte mi rámě, už se mi z toho točí hlava."

Vévoda spěšně nabídl Jeho Veličenstvu rámě.

Tušil, že celý dvůr je na galérii a že ho všichni uvidí, až se otevřou obě křídla dveří, v téhle skvělé situaci. Po takovém utrpení mu nebylo nevhod přilít kapku hořkosti do číše svých nepřátel.

Komorník otevřel dokořán dveře a ohlásil, že přichází král.

Ludvík XV., opíraje se důvěrně o rámě pana de Choiseul, prošel davem zabrán do živého rozhovoru s vévodou, usmívaje se na něho, a nevšímal si nebo dělal, že si nevšímá, jak zbledl Jean Dubarry a zrudl pan de Richelieu.

Zato pan de Choiseul mohl dobře pozorovat, jak se karta obrátila. Prošel houfem dvořanů hrdým krokem, se vztyčenou hlavou a zářícíma očima a ušklíbl se, když viděl, jak se k němu teď hrnou ti, kdo se od něho ráno odvraceli.

"Počkejte na mě, vévodo," řekl král, když došli na konec ochozu, "pojedeme spolu do Trianonu. A nezapomeňte na to, co jsem vám řekl."

"Zapíšu si to do srdce," odpověděl ministr, který dobře věděl, že touhle frází zasáhne jako šípem hruď svých nepřátel.

Král se vrátil do svých pokojů.

Pan de Richelieu se prodral davem, uchopil oběma hubenýma rukama ministrovu ruku a řekl mu: "Vždycky jsem věděl, že Choiseulové mají tuhý život."

"Děkuji," odpověděl vévoda, který znal své pappenheimské.

"Ale kde se vzaly ty hloupé pověsti?" pokračoval maršálek.

"Krále ty pověsti velmi rozesmály," utrousil de Choiseul."

"Mluvilo se o nějakém dopise ... "

"Pouhá mystifikace z královy strany, pokrčil rameny vévoda. Ve skutečnosti adresoval ta slova hraběti Jeanovi, který div nevyletěl z kůže.

"To je báječné, to je báječné!" jásal maršálek. Jakmile vévoda zašel a nemohl ho už vidět, vrátil se k hraběti. Král sestupoval po schodech a volal na vévodu, který spěchal za ním.

"Tak jsme v troubě," poznamenal maršálek k hraběti.

"Kam jedou?"

"Do malého Trianonu, dělat si z nás legraci."

"Tisíc láter!" zamumlal hrabě. "Promiňte, pane maršálku."

"Teď je řada na mně," pokrčil rameny maršálek.

"Uvidíme, jestli můj prostředek bude silnější než hraběnčin."

8. Malý Trianon

Když Ludvík XIV. dostavěl Versailles, poznal, že velikost má také své stíny. Když viděl všechny ty obrovské sály, plné tělesných stráží, předpokoje, plné dvořanů, chodby a mezaniny, plné lokajů, pážat a všelijakých těch lidiček, kteří všude pucují kliky, poznamenal, že Versailles se vskutku staly tím, co z nich chtěl mít a co z nich udělal Mansard, Le Brun a Le Notre, totiž sídlem pro bohy, ale nikoli obydlím pro lidi.

Veliký král, který býval ve volných chvílích také člověkem, si tedy dal vystavět Trianon, aby tam mohl volně vydechnout a měl také kousek soukromí. Ale Achillův meč, který byl příliš těžký už pro Achilla, byl pořád ještě příliš těžkým břemenem pro jeho trpasličí nástupce.

Trianon, tato zmenšenina Versailles, se zdál Ludvíku XV. ještě příliš velkolepý, a tak si král nechal vystavět od architekta Gabriela malý Trianon, zámeček na rozloze šedesáti čtverečních stop.

Nalevo od této stavby postavili dlouhou, obdélníkovou budovu kasárenského stylu a bez jakýchkoli ozdob; tam bydlilo služebnictvo a čeleď. Bylo tam asi deset bytů pro vyšší úřednictvo a místo asi pro padesát sluhů. Dodnes se ta budova zachovala celkem neporušena. Má přízemí, jedno patro a podkroví. Přízemek je chráněn dlážděným příkopem, který odděluje budovu od křovin. Všechna okna jsou zamřížovaná, stejně jako okna prvního poschodí. Směrem k Trianonu osvětlují tato okna dlouhou chodbu, jak to bývá v klášterech.

Z této chodby vede asi osm nebo devět dveří do bytů sestávajících z předsíně a dvou pokojů, z nich jeden je vpravo, druhý vlevo, dále z malé světnice, někdy i ze dvou; okna tu vedou na dvůr. Pod tímto poschodím jsou kuchyně. V podkroví jsou komůrky pro služebnictvo.

To je tedy malý Trianon. Mohli bychom se ještě zmínit o kapli, dvacet sáhů od zámku, kterou nebudeme popisovat, protože toho není zapotřebí. Dnes by celý ten zámeček byl asi tak slušné obydlí pro jednu domácnost.

Místopis celého sídla by tedy byl asi takový: zámeček, obrácený průčelím do parku a do lesa, vlevo budova pro služebnictvo se zamřížovanými okny, zamřížovaná okna z chodeb a kuchyní, maskovaná hustým stromořadím.

Z velkého Trianonu, slavnostního sídla Ludvíka XV., se vcházelo do zelinářské zahrady, jež byla proťata dřevěným mostem, spojujícím obě rezidence. Touto zelinářskou zahradou, kterou navrhl a založil La Quintinie, vedl Ludvík XV. pana de Choiseul do malého Trianonu po namáhavé pracovní poradě, kterou jsme právě popsali. Chtěl mu ukázat novoty, které zavedl v novém sídle korunního prince a princezny. Pan de Choiseul se všemu obdivoval a na všechno se vyptával s taktem pravého dvořana. Král se holedbal, že malý Trianon bude čím dál tím hezčí, čím dál tím líbeznější, a ministr přisvědčoval, že to bude pravé rodinné sídlo Jeho Veličenstva.

"Princezna," vysvětloval král, "je ještě trochu vyjevená jako všechny ty mladé Rakušanky, mluví dobře francouzsky, ale má strach, že nemá správný přízvuk, takže Francouz za okamžik pozná, že je cizinka. V Trianonu bude koneckonců mezi samými přáteli a nebude musit mluvit, jen když bude sama chtít.

"To znamená, že bude mluvit dobře. Všiml jsem si už," podotkl pan de Choiseul, "že její královská Výsost mluví perfektně a nepotřebuje se už zdokonalovat."

Po cestě zahlédli král a jeho ministr korunního prince; stál na trávníku a měřil výšku slunce. Pan de Choiseul se hluboce poklonil, ale protože ho princ neoslovil, mlčel také. Král řekl tak hlasitě, aby ho vnuk slyšel:

"Ludvík je učenec, ale nedělá dobře, že si láme hlavu všelijakými vědami, zatímco se jeho choť nudí."

"Ale nenudí," ozval se něžný, sladký hlas z blízkého loubí. Ke králi přistoupila princezna, doprovázená mužem, který nesl plnou náruč papírů, tužek a kružidel.

"Sire," pravila princezna, "to je pan Mique, můj architekt."

"Ach," zvolal král, "vy také trpíte touhle nemocí, madam?"

"To je rodinná choroba, Sire."

"Budete tedy stavět?"

"Chci zastavět tenhle velký park, v němž se každý nudí."
"Ach, děvečko, říkáte to příliš nahlas, princ by vás mohl slyšet."
"My jsme se už dohodli, otče," odvětila princezna.
"Že se spolu budete nudit?"
"Ne, že si každý budeme hledat nějakou zábavu."
"A Vaše královská Výsost hodlá tedy stavět?" vyptával se pan de Choiseul.
"Chci z tohohle parku udělat zahradu, pane vévodo."
"Chudák Le Notre," usmál se král.
"Le Notre byl velký muž, Sire, na to, co se líbilo tenkrát, ale co se líbí mně ... "
"Co se vám líbí, princezno?"
"Příroda."
"Jako filosofům?"
"Nebo jako Angličanům."
"Řekněte to před Choiseulem a vyhlásí vám válku. Namíří na vás všechna děla čtyřiašedesáti bitevních lodí a čtyřiceti fregat svého bratrance pana Praslina."
"Sire," pravila princezna, "pan Robert, nejschopnější muž svého oboru, nám kreslí plány pro přírodní park."
"Čemu říkáte přírodní park?" podivil se král.
"Vždycky jsem si myslil, že květiny, stromy, dokonce i ovoce, které si po cestě utrhnu, jsou součást přírody."
"Sire, i kdybyste se svým parkem procházel sto let, neuvidíte nic jiného než rovná stromořadí, zahýbající tu a tam v úhlu čtyřiceti pěti stupňů, jak říká princ, oholené křoví nebo bazény s trávníkovým břehem nebo kosočtvercové skupiny stromů nebo věčně stejné terasy."
"A co je na tom špatného?"
"Není to přirozené, Sire."
"Ach, jak tahle dívenka miluje přírodu!" prohodil král spíše dobrodušně nežli potěšen. "Uvidíme, co uděláte z mého Trianonu."
"Ach," zatleskala princezna rukama, "řeky, vodopády, mosty, jeskyně, balvany, skály, lesy, údolí, domy, hory a pažity!"
"Pro panenky?" usmál se král.
"Ach ne, Sire, pro krále, jakými budeme my," odvětila princezna, aniž si povšimla, jak dědeček zrudl, a aniž ovšem mohla v té chvíli tušit, jak ponurá budoucnost ji čeká.
"Chcete to tedy tady všecko zpřeházet vzhůru nohama. Ale co postavíte?"
"Chci uchovat v přírodním stavu, co se dá."
"Jaké štěstí, že nechcete v těch svých lesích a u těch svých řek usídlit Indiány, Eskymáky nebo divochy z Grónska. Mohli by tu vést přírodní život a pan Rousseau by se mohl rozplývat nadšením nad dítkami přírody. Udělejte to, princezno, a všichni filosofové vám budou tleskat."
"Sire, mým sloužícím by byla zima v těchto prostorách."
"Kde je hodláte ubytovat, když tady všechno zbořítе? V paláci snad ne, tam se sotva vejdete vy dva."
"Příbytky pro sloužící nechám tak, jak jsou, Sire," namítla princezna, ukazujíc na okna budovy, kterou jsme již popsali.
"Koho to tam vidím?" Zeptal se král, zacláněje si rukou oči.
"Slečna de Taverney," podotkl pan de Choiseul, který měl dobrý zrak.
"Ach," podivil se král, "vy tady máte Taverneyovy?"
"Jenom slečnu de Taverney, Sire."
"Rozkošná dívka. Co z ní chcete udělat?"
"Je to moje předčitatelka."
"To je hezké," souhlasil král, nespouštěje oka ze zamřížovaného okna, kterým se slečna de Taverney dívala zcela bezstarostně, netuše, že je pozorována.
"Jaká je bledá!" poznamenal pan de Choiseul.
"Jednatřicátého května by byla málem přišla o život, pane vévodo."
"Opravdu? Chudinka. Ten darebák Bignon by zasloužil, aby se na něho do smrti ani nepodíval."
"Už se z toho vzpamatovala?" zamlouval to rychle pan de Choiseul."
"Chválabohu, pane vévodo."
"Ach," zvolal král, "už nám utekla!"
"Patrně poznala Vaše Veličenstvo. Je velmi plachá."
"Je u vás již dlouho?"
"Od včerejška, Sire. Přivedla jsem si ji s sebou, když jsem se sem nastěhovala."
"Jaké to smutné přístřeší pro takovou hezkou dívku!" rozhořčoval se král. "Ten ničema Gabriel taky na ni nemyslel. Nepočítal, že stromy porostou a zakryjí všechen výhled a že dovnitř nepůjde žádné světlo."
"Ale ne, Sire, ujišťuji vás, že tu bydlení je docela snesitelné."
"To není možné," trval na svém Ludvík XV.
"Chtělo by se Vaše Veličenstvo o tom přesvědčit?" zvala princezna, která toužila, aby mohla krále pohostit ve svém domě.
"Proč ne? Půjdete s námi, Choiseule?"
"Sire, jsou dvě hodiny. V půl třetí je zasedání parlamentu a já mám nejvyšší čas, abych odjel."

"Tak jeďte, vévodo, jeďte, a vyklepejte mi notně ty černokněžníky. Princezno, ukažte mi ty bytečky, je-li vám libo. Jsem celý blázen po rozkošných interiérech."

"Pojďte s námi, pane Mique," vybídla princezna architekta. "Jeho Veličenstvo vám jistě poskytne několik cenných rad. Jeho Veličenstvo se tak dobře ve všem vyzná."

Král šel první, princezna ho následovala.

Přešli mimo hlavní vchod a vystoupili po malém schodišti, vedoucím ke kapli. Vchod do kaple byl vlevo, vpravo přímé jednoduché schody vedoucí do chodby, z níž se vcházelo do jednotlivých bytů.

"Kdo bydlí tuhle?" zeptal se Ludvík XV.

"Dosud nikdo, Sire."

"Ale vzdyť je ve dveřích klíč."

"Ach, pardon, to se tu zařizuje slečna de Taverney."

"Tady v těch dveřích?"

"Ano, Sire."

"A je doma? Abychom ji nerušili."

"Před chvilkou odešla, Sire. Zahlédla jsem ji pod přístřeškem před kuchyní."

"Ukažte mi tedy její byt - na vzorek," usmál se král.

"Prosím," uklonila se princezna.

Zavedla krále do pokoje, před nimž byla předsíň a dva menší pokojíky. Královu pozornost upoutalo několik kusů už urovnaného nábytku, knihy, klavír a především obrovská kytice nádherných květin, kterou už slečna de Taverney postavila do japonské vázy.

"Ach," zvolal král, "jaké úžasné květiny! A vy chcete měnit svou zahradu? ... Kdo, u všech svatých, dává vašim lidem takové květiny? Zbude pak ještě něco pro vás?"

"To opravdu skvostná kytice."

"Zahradník se o slečnu de Taverney stará vskutku jak se patří ... Kdo tu je zahradníkem?"

"Nevím, Sire. Obstaral mi ho pan de Jussieu.

Král si zvědavě prohlédl celý byt, podíval se oknem do dvora a měl se k odchodu.

Jeho Veličenstvo prošlo parkem a vrátilo se do velkého Trianonu. Tam už čekaly na krále ekvipáže, s nimiž měl odjet na hon od tří do šesti odpoledne.

Korunní princ ještě pořád měřil výšku slunce.

9. Spiknutí pokračuje

Zatímco se král procházel v Trianonu, aby upokojil pana de Choiseul a neztrácel čas, dokud nepojede na hon, v Luciennes se sešli zklamaní spiklenci, kteří se sletěli k madam Dubarry jako hejno ptáků, když ucítí střelný prach.

Jean a Maršál de Richelieu tady byli první, když si na sobě navzájem dosyta vylili mrzutou náladu. Ostatní byli obyčejní příznivci, kteří se navnadili na nemilost, do niž údajně upadl pan de Choiseul, kteří se vyděsili, když se ukázalo, že na tom není zbla pravdy, a kteří, když jim ministr zmizel pod rukama, takže se mu už nemohli věšet na paty, vrátili se pudově do Luciennes, aby se přesvědčili, zda alespoň tento strom je dost silný, aby se na něj mohli pověsit, jako to činili v minulosti.

Po námaze, kterou vynaložila na své diplomatické přesvědčování u po klamném vítězství, kterým konečně korunovala své dílo, odpočívala madam Dubarry na vavřínech, když se Richelieův kočár přihnal na dvůr jako uragán.

"Paní Dubarry spí," hlásil líně Zamore, nenechávaje se rušit ze svého klidu.

Jean kopl černocha tak znamenitě do zadnice, že se správce začal válet po podlaze. Dal se do srdceryvného křiku.

Přiběhla Chon, celá vyděšená.

"Už zase tlučete toho hocha, surovče?"

"Dám jich pár i vám," křičel Jean s planoucíma očima, "jestli okamžitě nevzbudíte hraběnku."

Ale hraběnku nebylo třeba budit. Jakmile zaslechla Zamorovo ječení a Jeanův hromový hlas, okamžitě přiběhla, zahalena v županu; vytušila, že se přihodila nějaká nehoda.

"Co se stalo?" jektala ustrašeně, když se Jean natáhl jak široký tak dlouhý na pohovku, aby si uklidnil rozlitou žluč, a když jí maršálek ani ruku nepolíbil.

"Co se stalo? Co se stalo?" uškleboval se Jean. "Stal se pan Choiseul."

"Co je s Choiseulem?"

"Sedí v sedle, u sta hromů!"

"Co tím chceš říct?"

"Pan hrabě Dubarry má pravdu," vložil se teď do hovoru Richelieu. "Pan de Choiseul sedí v sedle pevněji než kdy jindy."

Hraběnka vytáhla ze záňadří králův lístek. "A co je tohle?" zeptala se s úsměvem.

"Četla jste to dobře, hraběnko?" otázal se maršálek.

"Dovedu přece číst, vévodo," urazila se paní Dubarry.

"O tom nepochybuji, madam. Dovolíte mi, abych i já směl zkusit, zdali dovedu číst?"

"Ale zajisté, jen si to přečtěte."

Vévoda vzal lístek, zvolna ho rozbalil a četl:

"Zítra poděkuji panu de Choiseul za jeho služby. Zavazuji se k tomu svým podpisem.

Ludvík"

"To je přece jasné, ne?" zeptala se hraběnka.

"Naprosto jasné," řekl maršál kysele.

"Tak co je vlastně?" rozkřikl se Jean.

"Vlastně je to, že zítra dobudeme vítězství. Nic není ještě ztraceno."

"Jakto, zítra? Když král mi přece napsal ten lístek včera, takže zítra je vlastně dnes.

"Promiňte, madam," ozval se vévoda. "Protože na lístku není žádné datum, bude zítřek vždycky den, který bude následovat po onom dni, kdy projevíte vlídné přání, aby vévoda šel laskavě k čertu. V ulici U velké baterie, sto kroků od mého domu, je hospoda a na dveřích tam mají napsáno: Dneska za peníze, zítra zadarmo. Zítra, to je nikdy."

"Král si z nás udělal dobrý den!" vykřikl Jean vztekle.

"To není možné," mumlala hraběnka zaraženě. "Takový podvod by byl něco hanebného ... "

"Oh, madam," pokrčil rameny Richelieu, "Jeho Veličenstvo má někdy smysl pro humor."

"To mi draze zaplatí," syčela hraběnka zlostně.

"Hraběnko, nemůžete se na krále hněvat. Nemůžete obviňovat Jeho Veličenstvo ze lsti nebo z podvodu. Král dodržel, co slíbil."

"Ale jděte?" osopil se na maršálka Jean.

"Co slíbil?" křičela hraběnka. "Že propustí Choiseula!"

"To král neslíbil, madam, Slíbil, že mu poděkuje za jeho služby. A to král učinil. Na vlastní uši jsem to slyšel. Děkoval vévodovi dokonce velmi vřele. To slovo má totiž, paní hraběnko, dvojí význam. V politice si člověk vždycky vybere ten význam, který se mu lépe hodí. Všechny mezinárodní smlouvy jsou založeny na těchhle dvojsmyslech. Vám se hodí jeden význam, králi se hodil druhý. Nemusíme už ani čekat na zítřek; král splnil své slovo už dnes. Dodržel, co vám slíbil. Poděkoval panu de Choiseul. Znovu vám opakuji, na vlastní uši jsem to slyšel."

"Teď není čas na žerty, vévodo!"

"Vy si myslíte, že žertuji, hraběnko? Zeptejte se hraběte Jeana!"

"Tady nikdo nežertuje, u všech čertu! Dnes ráno král Choiseula objímal, zahrnoval ho pozornostmi a chválou a v téhle chvíli se oba procházejí zavěšeni po Trianonu!"

"Zavěšeni!" zavyla Chon, která se vplížila do salónu a lomila krásnýma bílýma rukama jako nový model zoufalé Nioby.

"Udělal si tedy ze mne dobrý den," zasyčela hraběnka. "Ale uvidíme ... Chon, především odvolej kočár, nepojedu na hon."

"V pořádku," zavrčel Jean.

"Okamžik!" vykřikl vévoda. "Především se neukvapovat a žádné trucování ... Ach, promiňte, hraběnko, dovolil jsem si dávat vám rady ...?"

"Neomlouvejte se, vévodo, a jen mi poraďte. Nevím už sama, kde mi hlava stojí. Podívejte se, jak to dopadá: člověk se nechce starat o politiku, a sotva se jednou omočí, spadne do toho rovnýma nohama ... Co mi tedy radíte?"

"Dělat, jako by se nechumelilo. Poslyšte, hraběnko, trucovat, to by bylo to nejhorší, co byste mohla udělat. Dostali jsme se do svízelné situace. Jestliže král lpí tak tvrdošíjně na Choiseulovi, jestliže se nechává ovlivňovat princeznou, jestliže už vám vyvedl takový kousek, pak ... "

"Pak? ... "

"Pak k němu musíte být ještě něžnější než dosud. Já vím, že to je takřka nemožné, hraběnko, ale v naší situaci se stává nemožnost nutností. Musíte dokázat nemožné!"

Hraběnka se zamyslila.

"Představte si, madam," pokračoval vévoda, "jak by to dopadlo, kdyby si král osvojil ctnostné mravy vídeňského dvora!"

"Aby se stal počestný!" vykřikl Jean s odporem.

"Kdoví, hraběnko?" přiléval do ohně Richelieu. "Každá novinka táhne."

"Pokud se toho týče, zavrtěla hraběnka nedůvěřivě hlavou, "toho se nebojím."

"Neříkejte, hraběnko, staly se neuvěřitelnější věci a nemáme nadarmo přísloví o kozlu, který se stal zahradníkem ... Zkrátka a dobře, neměla byste trucovat ... Myslím, že by to nebylo na místě."

"Ale já prasknu vzteky!"

"To si dovedu představit! Praskněte, hraběnko, ale ať to král, to znamená pan de Choiseul, nezpozoruje. Praskněte před námi, ale před nimi zůstaňte celá!"

"A to mám jet na hon?"

"Nic lepšího bych vám nemohl doporučit!"

"A vy, vévodo?"

"Já? Já půjdu na hon, kdybych tam měl lézt po čtyřech!"

"Pojedete v mém voze!" vykřikla hraběnka, aby viděla, jak se na to její spojenec bude tvářit.

"Hraběnko," odpověděl vévoda dvorně, ale s kyselým obličejem, "to by pro mě byla tak velká čest ... "

"Že ji musíte odmítnout, není-liž pravda?"

"Hraběnko, uvádíte mě do rozpaku!"

"Dejte si pozor, mohl byste se kompromitovat!"

"Nechci se kompromitovat."

"Kristapána! On to přiznává, on má odvahu to přiznat!" vykřikla hraběnka.

"Hraběnko, hraběnko, pan de Choiseul by mi to nikdy neodpustil!"

"To už jste tak zadobře s panem de Choiseul?"

"Hraběnko, paní hraběnko, rozházel bych si to kvůli tomu s paní princeznou!"

"Bude vám tedy milejší, povedeme-li válku každý na svou pěst a nebudeme se dělit o kořist? Ještě máte čas. Ještě jste se do toho nenamočil a můžete se lehce vyzout ze všech závazků."

"To mě neznáte, hraběnko," hlesl vévoda a políbil paní Dubarry ruku. "Viděla jste mě váhat, když jste se měla představit u krále, když jsem vám obstarával róbu, kadeřníka a kočár? Nuže, ani dnes nebudu váhat. Mám víc odvahy, než si myslíte, hraběnko!"

"Tak ujednáno. Pojedeme společně na lov a já budu mít aspoň záminku, že nebudu muset nikoho vidět, nikoho poslouchat a s nikým mluvit."

"Ani s králem?"

"Naopak! Tomu budu tak lichotit, až mu z toho půjde hlava kolem!"

"Výborně! Takhle se vede válka!"

"A co budete dělat vy, Jeane, povězte nám! Vylezte na chvíli z těch polštářů, nebo takhle ještě shnijete zaživa!"

"Co budu dělat já?"

"No samozřejmě, snad nám to něčím prospěje."

"Zatím přemýšlím ... "

"O čem?"

"Přemýšlím o tom, že v téhle chvíli si nás berou na mušku všichni písničkáři a pamfletisté z Paříže a širokého dalekého okolí. Že Nouvelles á la main nás rozsekávají na nudle, že Gazetier cuirassé se strefuje ze všech svých sil do děr v našich pancířích, že Journal des Observateurs nám vidí až do ledvin; zkrátka o tom, že zítra na tom budeme tak uboze, že i v takových Choiseulech budeme budit soustrast."

"A závěr vaší moudrosti je ten ...?" nadhodil vévoda.

"Můj závěr je ten, že si skočím do Paříže pro nějaké obvazy a nějakou mast na naše rány. Dej mi nějaké prachy, sestřičko!"

"Kolik?" zeptala se hraběnka.

"Ale maličkost, dvě stě nebo tři sta zlaťáků."

"Vidíte, vévodo," obrátila se hraběnka k panu de Richelieu, "sotva to začalo, už musím platit náklady na válku."

"Z toho si nic nedělejte, hraběnko. Jsme teprve v počátečním stadiu. Dneska zasejete, zítra budete sklízet."

Hraběnka pokrčila rameny s prapodivným výrazem, šla ke skříni, otevřela ji, vytáhla hrst bankovek a nepočítajíc je podala je bratrovi, který je také nepočítal a s hlubokým povzdechem je vstrčil do kapsy. Potom se teprve zvedl, protáhl se jako člověk, který je zmožen únavou, a udělal pár kroků po pokoji.

"Takhle to dopadá," kývl na vévodu a na hraběnku, "vy se budete bavit na lovu, zatímco já budu běhat po Paříži. Vy si budete prohlížet krásné dámy a fešácké kavalíry, a já se budu muset dívat do hnusných ksichtů všelijakých škrabáků a rošťáků. V tomhle domě jsem učiněný pes."

"Jen si nedělejte iluze, vévodo," obrátila se hraběnka k maršálkovi, "ten se o nás nebude starat, ani co by za nehet vlezlo. Polovičku těch peněz strčí nějaké kurvičce a druhou prohraje po putykách. Tohle udělá pro naše blaho, a ještě má plnou hubu řečí, dareba. Běžte, běžte, Jeane, mám vás až po krk."

Jean vyprázdnil tři bonboniéry, nacpal si bonbóny do kapes, sebral na stolku čínskou figurku, která měla místo očí diamanty, obrátil se k hraběnce a k maršálkovi zády a klátil se ze dveří, vyprovázen hněvivým pokřikem hraběnčiným.

"Roztomilý mladík," nadhodil Richelieu tónem, kterým příživník chválí nezvedené děti svého hostitele, na něž v duchu svolává hromy a blesky. "Je vám jistě drahý, hraběnko?"

"Spíš mě přijde draho. Svalil všechny své starosti na mne a jeho láska mě přijde tak na tři nebo čtyři sta tisíc liber ročně."

Cinkly hodiny.

"Je půl jedné, hraběnko," připomněl vévoda. "Naštěstí jste už takřka ustrojena; ukažte se na chvilku dvořanům, aby nemysleli, že vaše slunce už zapadlo, a potom rychle do vozu. Víte přece, kde je sraz?"

"Smluvili jsme si to včera s Jeho Veličenstvem. Má se jet do lesa u Marly a pro mě se mají po cestě zastavit."

"Jsem si jist, že král na tomto programu nic nezmění."

"A teď - jaký je váš plán, vévodo? Teď je tedy řada na vás."

"Psal jsem už včera svému synovci, madam, a neklame-li mě tušení, určitě už je na cestě."

"Pan d'Aiguillon?"

"Velice bych se divil, kdyby ho můj dopis nestihl už na cestě a kdyby se tady neobjevil už zítra nebo pozítří."

"Slibujete si od něho tolik?"

"Je to chytrá hlava, madam."

"Chytrý může být, což o to, ale my jsme v loji. Král by možná povolil, kdyby neměl tak příšerný strach z každé aféry."

"Takže ... "

"Takže se bojím, že se nikdy nerozhodne obětovat pana de Choiseul."

"Mohu s vámi mluvit otevřeně, hraběnko?"

"Prosím."

"Obávám se, že máte pravdu. Král si může navymýšlet ještě tisíc takových vtipných kousků, jaký vám provedl včera, nedělá stejně celé dny nic jiného. A vy nemůžete riskovat, že ztratíte jeho náklonnost jen proto, že budete příliš neústupná."

"Tohle stojí za uváženou."

"Tak se mi zdá, že pan de Choiseul nám vydrží navěky. Abychom ho vyhodili ze sedla, musil by se stát nějaký

zázrak."
"Ano, zázrak," opakovala Jeanne.
"Jenomže zázraky se dnes už nedějí," namítl vévoda.
"Ach," nadhodila paní Dubarry, "já znám člověka, který ještě dnes dovede konat zázraky."
"Vy znáte člověka, který dovede dělat zázraky, hraběnko?"
"Ano, znám."
"A vy jste mi to ještě neřekla?"
"Ach, vzpomněla jsem si na to teprve teď."
"A myslíte si, že ten rošťák by nám dovedl pomoct z louže?"
"Já si myslím, že dokáže všechno."
"Oh, oh! ... A jaký zázrak například už provedl ten pán, hraběnko? Řekněte mi o tom něco, abych si mohl udělat nějakou představu."
"Vévodo," naklonila se paní Dubarry k Richelieuovi a bezděky ztlumila hlas, "ten člověk mě před deseti lety potkal na náměstí Ludvíka XV. a předpověděl mi, že se stanu francouzskou královnou."
"To je opravdu báječné!" zvolal Richelieu s tajenou ironií, "to by mi ten chlapík mohl předpovědět, že zemřu jako první ministr."
"Ach, proč ne?"
"Nepochybuji o tom ani na okamžik. Jak se ten člověk jmenuje?"
"Jeho jméno by vám nic neřeklo."
"A kde žije?"
"To nevím."
"Cožpak vám nedal svou adresu?"
"Ne, říkal, že si přijde pro odměnu sám."
"A co jste mu slíbila?"
"Všechno, co bude chtít."
"A on nepřišel?"
"Ne."
"Hraběnko, tohle je ještě větší zázrak než všechny jeho předpovědi. Toho chlapíka musíme rozhodně najít."
"Ale jak?"
"Jak se jen jmenuje, hraběnko, jak jen se jmenuje? Nevzpomněla byste si?"
"Má dvě jména."
"Vezměme je popořádku. To první?"
"Hrabě Foenix."
"Jakže, hraběnko, to je ten muž, kterého jste mi ukazovala ten den, kdy jste se byla poprvé představit u dvora?"
"Ano,ten."
"Ten Prušák?"
"Ano, ten Prušák."
"Ach, to tedy ztrácím všechnu naději. Všichni čarodějové, které jsem kdy poznal, měli jména, která se končí na i nebo na o."
"To vypadá báječně, vévodo. Jeho druhé jméno končí totiž opravdu podle vašeho gusta."
"Jak se jmenuje?"
"Josef Balsamo."
"A opravdu nevíte, jakým způsobem bychom ho mohli nalézt?"
"Budu na to myslit, vévodo. Domnívám se, že vím o někom, kdo ho zná."
"Výborně, ale pospěšte si, hraběnko. Za čtvrt hodiny bude jedna."
"Jsem hotova. Zavolejte mi kočár."
Za deset minut nato odjížděli hraběnka Dubarry a vévoda de Richelieu bok po boku na lov.

10. Honba za čarodějem

Dlouhá řada povozů zaplavila vchody do lesa u Marly, kam se král vydal na lov. Říkalo se tomu odpolední hon. Ve skutečnosti se Ludvík XV. už v posledních letech svého života nezúčastňoval žádných honů ani štvanic a spokojoval se pouhou podívanou.

Ti z našich čtenářů, kteří četli Plutarcha, si patrně vzpomenou na kuchaře Marka Antonia, který hodinu co hodinu nabodával na rožeň divokého kance, aby některý z pěti nebo šesti kanců, kteří se opékali na rožni, byl vždycky připraven, kdykoliv se Marku Antoniovi zlíbí zasednout k tabuli. Marcus Antonius měl ve svém místodržitelství v Malé Asii vždycky plné ruce práce: vykonával spravedlnost, rozsuzoval spory, a protože obyvatelé této provincie byli, jak zaznamenal Juvenalis, velcí zloději, nevěděl Marcus Antonius, kam se má dřív vrtnout. Měl proto přichystáno na rožni vždycky několik pečení, aby se mohl posílit ve své odpovědné práci, kdykoli mu to dovolily jeho soudcovské povinnosti.

Něco podobného si zařídil také Ludvík XV. Na odpolední hon se vyštvalo krátce za sebou, vždycky tak asi za hodinu, několik jelenů, takže si král mohl podle libosti zvolit blízkou nebo vzdálenější štvanici za podívanou. Toho dne rozhodlo Jeho Veličenstvo, že bude honit, či spíše že bude honu přihlížet, ve čtyři hodiny odpoledne. Vybrali proto ke štvanici jelena, kterého vyštvali o polednách.

Paní Dubarry byla naproti tomu odhodlána, že bude krále sledovat tak věrně, jako bude král sledovat jelena. Jenomže lovci míní a náhoda mění. A shluk náhod krásný úmysl paní Dubarry úplně změnil. Hraběnka padla náhodou na protivníka, který byl právě tak rozmarný jako ona.

Zatímco se tedy hraběnka bavila s panem de Richelieu o politice a společně se hnala za Jeho Veličenstvem, které se hnalo za jelenem, zatímco vévoda i hraběnka blahosklonně opětovali nekonečné pozdravy dvořanů, které potkávali cestou, najednou spatřili na padesát kroků před sebou pod nádherným bukem rozbitou bryčku, obrácenou koly k nebi; pár vraníků, kteří měli kočár táhnout, se páslo spokojeně na mezi a okusovalo zelenou trávu i kůru ze stromů.

Madam Dubarry měla pár nádherných koní, dar králův, takže její kočár snadno předjel všechny ostatní povozy a octl se první u rozbité bryčky.

"Tady se zřejmě stalo nějaké neštěstí, prohodila klidně hraběnka.

"Skutečně," přisvědčil stejně lhostejně vévoda de Richelieu, neboť lidé ode dvora nikdy neměli mnoho citu. "Ta rachotina je opravdu rozbitá na kousky."

"Leží tam na trávě nějaký člověk," všimla si hraběnka. "Myslíte, že je mrtev? Podívejte se, vévodo!"

"Myslím, že ne, vždyť se hýbe."

"Je to muž nebo žena?"

"Nemohu to poznat. Vidím velmi špatně."

"Podívejte se, mává na nás."

"To tedy asi nebude mrtev."

A Richelieu jen tak nazdařbůh nadzvedl svůj třírohý klobouk. "Poslyšte, komteso," zvolal však náhle s překvapením, "mně se zdá ... "

"Mně také ... "

"Vždyť je to Jeho Eminence princ Ludvík."

"Kardinál Rohan ve své vlastní osobě."

"Který čert ho sem přinesl?" divil se vévoda.

"Pojďme se podívat," navrhla hraběnka. "Champagne, zajeďte k tomu rozbitému vozu, a hoďte sebou."

Hraběnčin kočí opustil silnici a sjel dolů do stromořadí.

"Na mou věru, je to opravdu pan kardinál," poznamenal Richelieu.

Byla to opravdu Jeho Eminence uvelebila se v trávě a čekala, až pojede kolem někdo známý. Princ Rohan se zvedl, když poznal, že dáma, která jde k němu, je madam Dubarry.

"Hluboce se vám klaním, paní hraběnko," zdravil přívětivě.

"Proboha, pane kardinále, jste to opravdu vy?"

"Ve své vlastní osobě."

"A to jste tu pěšky?"

"Právě si trochu odpočívám."

"Nejste snad zraněn?"

"Ani dost málo."

"A jak se vám to stalo?"

"Ani mi o tom nemluvte, madam. Vším je vinen ten ničema kočí, kterého jsem si schválně nechal poslat z Anglie. Nařídil jsem mu, aby to vzal rovnou lesem, abychom co nejdříve stihli hon, a on zatočil tak prudce, že mě převrhl a rozbil přitom můj nejlepší vůz."

"Nic si z toho nedělejte, pane kardinále," utěšovala prince hraběnka, "francouzský kočí by vám byl srazil vaz anebo přinejmenším zlomil několik žeber."

"To, myslím, máte pravdu."

"Tak tedy nevěste hlavu."

"Oh, já se také dovedu na věci dívat filosoficky, hraběnko. Jenomže tady musím čekat, a to je smrtelná nuda."

"Jakže, princi, čekat? Princ Rohan že by měl čekat?"

"Nezbývá mi nic jiného."

"Ale ne, pane kardinále, ne. To raději vystoupím sama a přenechám vám svůj vůz."

"Madam, vy mě opravdu zahanbujete."

"Jen nasedněte, princi, nasedněte."

"Děkuji, madam, za vaši šlechetnost. Ale čekám tu na Soubise, který je také na lovu a musí tu být každým okamžikem."

"Ale což jestli se pustí jinou cestou?"

"Nic nevadí."

"Monsignore, prokažte mi tu laskavost!"

"Ne, ne, děkuji vám tisíckrát, madam."

"Ale proč mě odmítáte?"

"Nechci vás opravdu obtěžovat."

"Nesednete-li si do vozu, pane kardinále, řeknu některému sloužícímu, aby mi nesl vlečku, a budu běhat po lese jako nymfa."

Kardinál se usmál, a poněvadž se obával, že by se hraběnka urazila, kdyby se ještě déle zdráhal, rozhodl se, že přece jenom nasedne do kočáru. Vévoda mu už udělal místo a posadil se na přední lavičku. Kardinál se s ním chvilku přel o čestnější místo, ale vévoda byl neoblomný. Hraběnčini skvělí koně brzo dohonili tu nečekanou zastávku.

"Promiňte, monsignore," obrátila se hraběnka na kardinála, "ale Vaše Eminence se tedy už smířila s honitbou?"

"Jak to myslíte?"

"Je to poprvé, co vidím, že se účastníte podobné zábavy."

"Ale ne, hraběnko, nepřijel jsem sem kvůli lovu. Přijel jsem do Versailles, abych složil Jeho Veličenstvu poklonu, a dozvěděl jsem se, že král odjel na hon. Pospíšil jsem za ním, protože potřebuji s jeho Veličenstvem mluvit o velice naléhavé věci. Ale díky tomu darebákovi kočímu nejenže nebudu mít slyšení u krále, ale dokonce zmeškám schůzku v městě."

"Vidíte, madam," zvolal vévoda s úsměvem, "vám se pan kardinál přizná ke všemu. Dokonce i ke schůzce ... "

" ... kterou, jak jsem už řekl, zmeškám," pokrčila rameny Jeho Eminence.

"Je vůbec možné, aby kardinál princ Rohan, mohl něco zmeškat?" divila se hraběnka.

"Saprlote, tentokrát to tak bude, nestane-li se nějaký zázrak."

Vévoda a hraběnka se nu sebe významně podívali. To slovo zázrak jim připomnělo, o čem spolu právě mluvili.

"Vaše Eminence," nadhodila hraběnka, "musím se vám k něčemu přiznat. Jsem opravdu ráda, že jsem se dnes setkala s církevním knížetem, abych se ho mohla zeptat, zda on sám věří na zázraky."

"Na co, madam?"

"Na zázraky, u všech čertů!" houkl vévoda.

"V Písmu svatém se o nich hovoří, madam," řekl kardinál, pokoušeje se tvářit co možná zbožně.

"Ach, já nemluvím o starých zázracích," odpověděla hraběnka.

"A jaké zázraky máte na mysli, madam?"

"Dnešní zázraky."

"Ty jsou daleko vzácnější, to přiznávám," řekl kardinál. "Ale přece jen ... "

"Přece jen co?"

"Přece jen jsem byl svědkem věcí, které, i když to snad nebyly zázraky, byly přímo k neuvěření."

"Vy jste viděl na vlastní oči takové věci, princi?"

"Na mou čest."

"Ale vy přece víte, madam," usmíval se Richelieu, "že se o Jeho Eminenci povídá, že je ve spojení s duchy. To snad není úplně pravověrné ... "

" ... ne, ale má to své výhody," podotkla hraběnka.

"A co jste tedy viděl, princi?"

"Přísahal jsem, že o tom pomlčím."

"Ach, to začíná být vážné."

"Je to také vážné, madam."

"Ale jestliže jste už slíbil, že pomlčíte o čarodějnické kuchyni, možná ze jste neslíbil, že pomlčíte také o osobě čarodějově."

"Ne, to jsem neslíbil."

"Vidíte, princi, a my dva, vévoda a já, jsme si dnes právě proto vyjeli, abychom našli nějakého čarodějníka."

"Opravdu?"

"Čestné slovo."

"Vezměte si mého."

"Nemohli bychom si přát nic lepšího."

"Je vám k službám, hraběnko."

"A mně také, princi?"
"Vám také, vévodo."
"Jak se jmenuje?"
"Hrabě Foenix."
Vévoda a madam Dubarry se na sebe podívali a zbledli. "To je zvláštní," řekli oba najednou.
"Vy ho znáte?" divil se princ.
"Ne. A vy toho muže pokládáte za čarodějníka?"
"Spíš dvakrát než jednou."
"Vy jste s ním sám mluvil?"
"Bezpochyby."
"A jak jste s ním spokojen?"
"Naprosto."
"Při jaké příležitosti to bylo?"
"Ale ... " kardinál váhal.
"Nechal jsem si od něho věštit budoucnost."
"A předvídal správně?"
"Mluvil se mnou o věcech, které jsou mezi nebem a zemí."
"A nejmenuje se ještě jinak než hrabě Foenix?"
"Ale ano. Slyšel jsem ho také jmenovat ... "
"Jak, monsignore?" vskočila kardinálovi netrpělivě do řeči hraběnka.
"Josef Balsamo, madam."
Hraběnka sepjala ruce a podívala se na Richelieua. Richelieu se poškrábal na nose a podíval se na hraběnku.
"Je ďábel opravdu černý, pane kardinále?" zeptala se z ničeho nic hraběnka.
"Ďábel, hraběnko? Nikdy jsem žádného neviděl."
"Na co se to ptáte, madam?" vykřikl Richelieu. "To by byla pěkná společnost pro kardinála!"
"A to vám předpovídal budoucnost a neukázal vám přitom ďábla?" divila se paní Dubarry.
"Ale zajisté," přisvědčil kardinál. "Ďáblem straší jenom docela obyčejné lidi. Pro kardinály se bez toho obejde."
"Říkejte si co chcete, princi," trvala na svém madam Dubarry, "vždycky je v tom přece jen nějaká čertovina."
"To si také myslím."
"Viděli jste zelené ohně, že ano? A strašidla, pekelné kotle, které ohavně páchly spáleninou."
"Ne, ne, můj čaroděj má vybrané způsoby a krásně zařízený byt. Je to vysoce vzdělaný muž, který dovede každého jaksepatří přivítat."
"Nechcete si od toho čaroděje nechat hádat z hvězd, paní hraběnko?" zeptal se Richelieu.
"Víte, že mám hroznou chuť, vévodo?"
"Tak to udělejte, madam."
"A kde se to vlastně koná?" ptala se paní Dubarry, doufajíc, že kardinál jí konečně dá adresu.muže, kterého tak naléhavě potřebovala.
"Jak jsem už řekl, v krásném a bohatě zařízeném pokoji."
Hraběnka stěží potlačovala netrpělivost.
"Ale v jakém domě?"
"V docela slušném domě, ačkoli jeho sloh je trochu zvláštní."
Hraběnka se chvěla zlostí, že jí kardinál tak špatně rozumí anebo že se vytáčí. Richelieu jí přispěchal ku pomoci.
"Cožpak nevidíte, monsignore, že se na vás hraběnka hněvá, ze jste jí dosud neřekl, kde váš čaroděj bydlí?"
"Kde bydlí, říkáte?"
"Ano."
"Ach, kdepak asi bydlí?" vzpomínal si kardinál. "Na mou věru, počkejte chviličku. Bydlí ... ne, ano ... ne ... bydlí v Marais takřka na samém konci bulváru, v ulici svatého Františka, svatého Anastáze ... ne, ne, ale určitě bydlí v ulici nějakého svatého."
"Ale kterého svatého, pane kardinále? Vy byste je přece měl znát všecky."
"Ba ne, naopak, znám jich moc málo," přiznával se kardinál. "Ale počkejte, ten ničema lokaj to bude vědět."
"Ještě štěstí, ze jsme ho posadili dozadu," prohodil vévoda. "Zastavte, Champagne, zastavte." A vévoda zatáhl za šňůrku, kterou měl kočí uvázanou na malíčku. Kočí rázem zastavil oba vzpínající se koně.
"Olive," ozval se kardinál, "jsi tu, ničemo?"
"Jsem tu, monsignore."
"Kdepak jsem to tenkrát byl ten večer v Marais, co jsem se v tom domě tak dlouho zdržel?"
Lokaj poslouchal pozorně celou rozmluvu, ale teď se tvářil, jako by byl nic neslyšel.
"V Marais?" divil se kroutě hlavou.
"Ano, kousek od bulváru."
"Který den to bylo, monsignore?"
"Ten den, co jsem se vracel ze Saint-Denis."
"Ze Saint-Denis?" tvářil se Olive, jako že si vzpomíná, aby si dodal větší důležitosti a všechno vypadalo co možná přirozeně.
"Ach ano, ze Saint-Denis. Myslím, že mě kočár tenkrát čekal na bulváru."
"Už si vzpomínám, monsignore, už si vzpomínám," přisvědčil radostně Olive. "Nějaký člověk tenkrát přinesl do vozu

nějaký moc těžký balík, už se na to pamatuji, pamatuji docela dobře."
"Přinesl nepřinesl," zlobil se kardinál. "Ale kdo se tě na to ptá, bestie?"
"Co tedy monsignor ráčí?"
"Rád bych věděl jméno té ulice."
"Ulice Saint-Claude, Vaše Eminence."
"Claude, to je ono!" vykřikl kardinál. "Byl bych se vsadil, že to bylo jméno nějakého svatého."
"Ulice Saint-Claude," opakovala hraběnka a vrhla na Richelieua tak významný pohled; že ji maršál, který se vždycky obával, aby nenechal někomu nahlédnout do svých tajností, zvláště když šlo o spiknutí, rychle vskočil do řeči:
"Ach, hraběnko, pohleďte, král!"
"Kde?"
"Tamhle."
"Král, král!" zvolala hraběnka. "Nalevo, Champagne, nalevo, aby nás Jeho Veličenstvo nevidělo."
"A pročpak, hraběnko, pročpak?" divil se kardinál polekaně. "Myslil jsem si naopak, že mě chcete zavézt k jeho Veličenstvu."
"Ach, opravdu, vy chcete mluvit s králem!"
"Přijel jsem jen kvůli tomu, madam."
"Dobrá, v pořádku, nechám vás k němu zavézt."
"Ale vy?"
"My zůstaneme tady."
"Ale hraběnko ... "
"Nehněvejte se na nás, princi, prosím vás pěkně. Každý máme své starosti. Král je tamhle pod těmi kaštany, vy s ním chcete mluvit, to je výborné. Champagne!"
Champagne zarazil koně.
"Champagne, nechte nás vystoupit a zavezte Jeho Eminenci ke králi."
"Jakže? Mě samotného, hraběnko?"
"Přál jste si přece mluvit s králem, pane kardinále."
"Zajisté."
"Nuže, budete ho mít sám pro sebe."
"Ach, nezasloužil jsem si takovou laskavost."
A prelát galantně políbil ručku paní Dubarry. "A kam vy se uchýlíte, madam?" vyptával se zvědavě.
"Tamhle pod ty doubky."
"Král vás bude hledat."
"Tím lépe."
"Bude mu velmi líto, že vás neuvidí."
"Jen ať mu to je líto, nemám vroucnější přání."
"Vy jste úžasná, hraběnko!"
"Zrovna tohle mi říká král, když ho potrápím, až mu to je líto. Champagne, zavezete Jeho Eminenci ke králi a pak se sem tryskem vrátíte."
"Ano, paní hraběnko."
"Na shledanou, vévodo," loučil se kardinál.
"Na shledanou, monsignore," odpověděl vévoda.
Sluha spustil stupátko, vévoda vystoupil z kočáru, zatímco hraběnka vyskočila lehce jako novicka, která utíká z kláštera, a kočár rychle unášel Jeho Eminenci k pahorku, kde už Jeho Veličenstvo, nejkřesťanštější král, hledalo svýma krátkozrakýma očima tu zatrachtilou hraběnku, kterou tady dnes už viděl každý, jenom ne on, král.
Paní Dubarry neztrácela čas. Vzala vévodu za ruku a zatáhla ho do stínu: "Víte, vévodo, že sám Pán Bůh nám poslal tohohle miloučkého kardinála?"
"Aby se ho na chvilku zbavil, to chápu," odpověděl vévoda.
"Ne aby nás uvedl na stopu našeho muže."
"Půjdeme tedy za ním?"
"Myslím, že ano, jenom ... "
"Jenom, hraběnko?"
"Víte, já mám strach."
"Z čeho?"
"Z toho čarodějníka. Vévodo, já jsem hrozně pověrčivá."
"Propánaboha!"
"A vy, vy nevěříte no čaroděje, vévodo?"
"Neříkám, že ne, hraběnko."
"Když si vzpomínám, co mě předpověděl ... "
"To je pravda. Ostatně i já sám ... " vrtěl hlavou starý maršál, škrábaje se za uchem.
"Vy sám co?"
"Já sám jsem znal jednoho čaroděje ... "
"Ach!"
"Který mě jednou prokázal velmi velikou službu."
"Jakou službu, vévodo?"

"Vzkřísil mě z mrtvých."
"Vzkřísil vás z mrtvých?"
"Dozajista, byl jsem dokonale mrtvý, jen co je pravda."
"Vypravujte mi o tom, vévodo."
"Ale pojďme se někam schovat."
"Vévodo, vy jste hrozný zbabělec."
"Ale ne, jsem jenom rozumný člověk, to je všechno."
"Teď už nás není vidět?"
"Myslím, že ne."
"Tak dobrá, vypravujte, vypravujte."
"Byl jsem ve Vídni. Bylo to tenkrát, když jsem tam byl vyslancem. Jednou večer mě pod jednou pouliční svítilnou kdosi skrznaskrz probodl kordem. Byl to manžel nějaké mé milenky, zatraceně choulostivá věc. Klesl jsem k zemi, když mě zvedli, byl jsem mrtev."
"Jakže, vy jste byl mrtev?"
"Na mou věru, anebo do toho moc nechybělo. Vtom šel kolem nějaký čaroděj a ptá se, co to nesou za člověka. Řekli inu, že to jsem já. Nechal zastavit nosítka, nakapal mi na ránu tři kapky nějaké tekutiny, tři jiné kapky mi kápl do úst. Krev se zastavila, začal jsem znovu dýchat, otevřel jsem oči u byl jsem zdráv jako ryba."
"To byl zázrak, který muže udělat jen sám Bůh."
"Tohle mě právě děsí, hraběnko, že tomu bylo právě naopak. Myslím si, že v tomhle případě takový zázrak mohl udělat jen ďábel."
"To máte pravdu, maršále. Pán Bůh by byl nezachraňoval takového pěkného ptáčka, jako jste vy. Komu čest, tomu čest. A ten váš čaroděj je dosud naživu?"
"Pochybuji o tom, ledaže by byl snad nalezl elixír života."
"Jako vy, pane maršále?"
"Vy věříte takovým báchorkám?"
"Já věřím na všechno. Byl hodně starý?"
"Učiněný Metuzalém."
"A jak se jmenoval?"
"Měl náramně řecké jméno, Althotas."
"Ach, to je hrozné jméno, maršále."
"Že, madam?"
"Vévodo, kočár se vrací."
"To je výborné."
"Jsme tedy rozhodnutí?"
"Pro mě za mě, ano."
"Pojedeme do Paříže?"
"Pojedeme."
"Do ulice Saint-Claude?"
"Jak si přejete. Ale král na vás čeká! ... "
"To by mě tím spíš přivedlo k rozhodnutí, kdybych už nebyla rozhodnutá. Potrápil mě, ať se teď trápí sám, pán Francie!"
"Ale král si bude myslit, že jste se ztratila, že vás někdo unesl."
"Tím spíš, že vás viděli se mnou, maršále."
"Poslyšte, hraběnko, já vám také něco řeknu. Já mám strach."
"Z čeho?"
"Mám strach, že to budete někomu vypravovat a že si ze mne kdekdo bude dělat blázna."
"Budou si tedy dělat blázny z nás obou, protože já jedu s vámi."
"Budiž tedy, hraběnko, přemluvila jste mě. Ostatně, jestli mě zradíte, řeknu ... "
"Co řeknete, vévodo?"
"Řeknu, že jste se mnou měla dostaveníčko."
"To by vám nikdo nevěřil, maršále."
"Povídali, že mu hráli. Kdyby nebylo Jeho Veličenstva ... "
"Champagne, sem za to křoví, aby nás nikdo neviděl. Germaine, spusť záclony. Tak. A teď do Paříže, do ulice Saint-Claude v Marais a můžeš ztrhat koně."

11. Kurýr

Bylo šest hodin večer. V ulici Saint-Claude, v pokoji, do něhož jsme už jednou čtenáře zavedli, seděl Balsamo u bdící Lorenzy a pokoušel se prosbami a přemlouváním obměkčit jejího vzdorného ducha, který se nedal žádnými domluvami pohnout. Ale mladá žena se na něho dívala jenom úkosem jako kdysi Dido na Aenea, když ji chtěl opustit, dělala mu jen výčitky a pohnula sebou jen proto, aby ho odstrčila.

Stěžovala si, ze tu je jako zajatec či jako otrokyně, že už nemůže ani vydechnout, ze nevidí žádné sluníčko. Vzlykala, že závidí nejubožejším tvorům, ptákům, květinám. Obviňovala Balsama, že je tyran. Nato zanechala výčitek a přešla k hněvu, roztrhala nádherný šat, který jí manžel daroval, aby v ní vzbudil trochu koketérie a zpříjemnil jí samotu, kterou jí vnucoval.

Balsamo k ní mluvil něžně a díval se na ni láskyplným pohledem. Bylo znát, že toto slabé a vznětlivé stvoření zaujalo celé jeho srdce, celý jeho život.

"Lorenzo, drahé dítě," konejšil ženu, "proč se ke mně chováte tak nepřátelsky a vzdorně? Víte přece, že vás nevýslovně miluji, proč tedy se mnou nechcete žít jako něžná a oddaná manželka? Pak byste již nemusila po ničem toužit, byla byste volná a mohla byste se těšit ze slunce jako květy, o nichž jste před chvilkou mluvila, mohla byste rozpínat křídla jako ptáci, kterým tak závidíte. Šli bychom pak spolu ruku v ruce a vy byste znovu uviděla nejenom slunce, které tolik milujete, ale také slunce a hvězdy lidské společnosti, v níž žijí dámy a šlechtici této země. Mohla byste být i šťastna tak, jak si to přejete, a učinila byste šťastným i mne, jak si to přeji já. Proč odmítáte takové štěstí, Lorenzo, když by vám při vaší kráse a vašem bohatství nejedna žena tak záviděla?"

"Protože z vás mám hrůzu," odpověděla hrdě mladá žena.

Balsamo upřel na Lorenzu zrak plný hněvu, ale zároveň i soucitu.

"Žijte tedy život, k němuž jste se sama odsoudila, a nestěžujte si na svůj osud, když jste tak hrdá."

"Nestěžovala bych si, kdybyste mě nechal o samotě, nestěžovala bych si, kdybyste mě nenutil, abych s vámi vůbec mluvila! Nepřibližujte se ke mně, a kdykoli mě navštívíte v mém vězení, nemluvte se mnou. Budu na tom aspoň tak jako ti ubozí ptáci na jihu, když je zavřou do klece, umírají, ale nikdo je nepřinutí zpívat."

Balsamo bojoval chvíli sám se sebou. Konečně řekl něžně a rezignovaně:

"Snažte se číst v mém srdci, Lorenzo, v srdci, které vás miluje nade všechno. Chtěla byste nějaké knihy?"

"Ne."

"Pročpak!! Přišla byste na jiné myšlenky."

"Chci zmírat nudou tak dlouho, až umřu dočista."

Balsamo se usmál, či spíše pokusil o úsměv.

"Blázínku," pokrčil rameny, "víte dobře, ze neumřete, dokud já o vás budu pečovat a ošetřovat vás, kdybyste onemocněla."

"Ach," zvolala Lorenza, "neuzdravíte mne, jestliže mě jednou najdete oběšenou na okenní mříži tohohle vězení!"

Balsamo se zachvěl.

"Neuzdravíte mě," pokračovala Lorenza zoufale, "jestliže jednou otevřu tenhle nůž a vrazím si ho do srdce."

Balsamo zbledl a studený pot mu vyvstal na čele. Podíval se pronikavě na Lorenzu a řekl hrozivým hlasem:

"Máte pravdu, Lorenzo, stane-li se to, pak vás neuzdravím, ale vzkřísím vás z mrtvých."

Lorenza vykřikla zděšeně. "Věděla, že Balsamo má moc, která nezná hranic, a věřila proto jeho hrozbě. Balsamo byl zachráněn.

Zatímco se hroužila do propasti této nové beznaděje, kterou nepředvídala, zatímco její blouznivý duch poznával, že nemůže rozlomit ocelový kruh trýzně, zazněl zvonek, kterým dával Fritz Balsamovi znamení. Zazněl rychle třikrát za sebou stejnoměrným úderem.

"Kurýr," prohodil Balsamo.

Potom, když se zvonek znovu prudce ozval, dodal: "A spěšný."

"Ach," hlesla Lorenza, "vy mně tedy zase opustíte. Balsamo uchopil chladnou ruku mladé ženy.

"Ještě jednou a naposledy," prosil, "vám říkám, Lorenzo: Žijme spolu v dobré shodě, žijme spolu jako bratr a sestra. Když už nás osud spojil, učiňme si z osudu přítele a nikoli kata."

Lorenza neodpověděla. Zdálo se, že její strnulý a chmurný zrak hledá kdesi v nekonečnu myšlenku, která jí věčně unikala a kterou nemůže uchopit snad právě proto, že ji hledá příliš tvrdošíjně, tak jako se to stává těm, kdo dlouho žili v temnotách a kteří jsou naráz oslepeni zářivým jasem slunce.

Balsamo ji vzal za ruku a políbil ji, aniž dala Lorenza najevo, že to vůbec vnímá. Potom učinil několik kroků ke krbu. V tom okamžiku procitla Lorenza ze své strnulosti a obrátila k němu hladové oči.

"Ach," zamumlal Balsamo, "ty chceš vědět, kam jdu, abys šla jednoho dne za mnou, abys mi utekla, jak zněla tvá hrozba. Proto ses probudila, proto mě sleduješ pohledem." Přejel si rukou po čele, jako by chtěl zapudit trýznivou bolest, potom vztáhl ruku k mladé ženě a velitelským tónem a s přísným pohledem, jako by jí chtěl celou proniknout, řekl: "Spěte."

Sotva pronesl toto slovo, padla Lorenza na pohovku jako utržený květ. Hlava se jí zakolísala, až se konečně složila do podušek. Ženiny bílé ruce se svezly po atlasovém úboru.

Balsamo k ní přistoupil, znovu se zachvěl, když viděl, jak je krásná, a políbil ji na čelo. Tu se najednou změnil celý Lorenzin výraz, jako by Balsamův polibek setřel z jejího čela všechny chmury. Ústa se jí pootevřela, z očí jí vytryskl proud slz a dívka vzdychla, snad asi jako vzdychají andělé ve dnech stvoření, jati láskou k prvním lidem.

Balsamo se na ni chvíli díval, jako člověk, který se nemůže probrat z vytržení. Když se však zvonek rozezvučel znovu, spěchal ke krbu, stiskl tajné pero a zmizel za množstvím květin.

Fritz ho očekával v salóně s jakýmsi člověkem v cestovním oděvu a ve vysokých botách s ostruhami. Tupý výraz tohoto člověka ukazoval, že patří k nejprostším lidovým vrstvám, v jeho očích se však zračil záblesk posvátného nadšení, podle něhož se dalo soudit, že je řízen někým, kdo stojí vysoko nad ním. V levé ruce držel krátký uzlovatý bič, pravou rukou dělal jakási znamení, která Balsamo brzy postřehl a na něž beze slova odpověděl tím, že si položil ukazováček na čelo. Nato si posel položil ruku na prsa, dávaje tak nové znamení, které by byl nikdo nezasvěcený nepostřehl, neboť to vypadalo tak, jako by si zapínal knoflík. Na toto nové znamení odpověděl mistr tím, že ukázal prsten, který měl na ruce.

Před tímto posvátným symbolem klesl kurýr na koleno.

"Odkud přijíždíš?" zeptal se Balsamo.

"Z Rouenu, mistře."

"Kdo jsi?"

"Jsem kurýr ve službách paní de Grammont."

"Kdo tě dosadil na toto místo?"

"Vůle velkého Kofty."

"Jaký rozkaz jsi dostal, když jsi vstupoval do jeho služeb?"

"Že nebudu mít žádné tajemství před mistrem."

"Kam jedeš?"

"Do Versailles."

"Co neseš?"

"Dopis."

"Komu?"

"Ministrovi."

"Dej mi ho."

Kurýr podal Balsamovi dopis, který vytáhl z kožené torby přivázané na zádech. "Mám čekat?" zeptal se:

"Čekej."

"Počkám."

"Fritzi!"

Němec se okamžitě objevil.

"Zaveď Sebastiána do čeledníku."

"Ano, mistře."

"Mistr zná mé jméno," zamumlal posel pln pověrčivého strachu. "Mistr zná všechno," odpověděl Fritz, odvlékaje ho za sebou.

Balsamo zůstal sám. Prohlížel si čistou a ostrou pečeť dopisu, kterou mu před chvílí ponížený a prosebný zrak kurýrův doporučoval co možná ušetřit. Potom se zvolna a zamyšleně ubíral do Lorenzina pokoje a otevřel spojovací dveře. Lorenza dosud spala, byla však velmi unavená, velmi vyčerpaná věčnou nečinností. Balsamo ji vzal za ruku, kterou dívka křečovitě stiskla a položil jí na srdce kurýrův dopis, zapečetěný tak jak byl.

"Vidíte?" zeptal se jí.

"Ano, vidím," odpověděla Lorenza.

"Co to držím v ruce?"

"Dopis."

"Můžete ho číst?"
"Mohu."
"Čtěte tedy."
Se zavřenýma očima těžce oddychujíc četla Lorenza slovo za slovem následující řádky a Balsamo si je opisoval tak, jak žena mluvila:

Drahý bratře,
Jak jsem předpovídala, poslouží nám přece nějak můj odchod do vyhnanství. Navštívila jsem dnes ráno rouenského presidenta, který se hlásí k nám, byť ne docela zjevně. Naléhala jsem na něho Tvým jménem. Konečně se rozhodl a jeho kolegium se představí do týdne ve Versailles.
Odjíždím bezodkladně do Rennes, abych trochu povzbudila Karadeuxovy a La Chalotais, kteří dosud spí.
Náš agent Caudebec byl v Rouenu. Viděla jsem ho. Anglie se nezastaví v půli cesty a chystá důraznou nótu do Versailles.
X, se mě ptal, má-li se to uvést ve známost. Svolila jsem. Dostanete nové pamflety Thévenotovy. Morandovy a Delillovy proti té Dubarry. Jsou to bomby, které vyhodí do povětří celé město. Dostaly se ke mně nepříjemné pověsti, jako byste měl upadnout v nemilost. Vy jste mi však o tom dosud nepsal, a tak se tomu jen směji. Přesto mě nenechávejte v obavách a odpovězte mi obratem. Vaše poselství mě zastihne v Caen, kde musím promluvit ještě s některými našinci. Buďte sbohem, objímám Vás.
Vévodkyně de Grammont"

Lorenza dočetla.
"Už nevidíte nic?" zeptal se Balsamo.
"Už nevidím nic."
"Žádné postskriptum?"
"Ne."
Balsamo, jemuž se jasnilo čelo, jak Lorenza četla, odebral ženě vévodkynin dopis.
"Zajímavý dopis," mumlal, "který by mně někdo zaplatil zlatem. Ach, jak je možno psát takovéhle věci! Vždycky to jsou ženy, které strhnou do záhuby i vynikající muže. Tenhle Choiseul nemohl být poražen celou armádou nepřátel, nesčíslnými intrikami, a tadyhle ho odfoukne jako prášek žena, která ho miluje. Ano, ano, všichni hyneme buď zradou, nebo slabostí žen. Máme-li srdce a v něm třeba jen nejnepatrnější vášeň, pak jsme ztraceni."
Když říkal tato slova, díval se Balsamo s nevýslovnou něžností na Lorenzu, která se chvěla pod jeho pohledem.
"Že je to pravda, Lorenzo?"
"Není to pravda," vykřikla žena vášnivě. "Vidíš přece, že tě příliš miluji, a nedokázala bych tě zradit jako ony ženy bez rozumu a bez srdce!"
Balsamo se nechal obejmout ženou, která ho zbožňovala. Pojednou se ozvalo dvojí zazvonění Fritzova zvonku.
"Dva návštěvníci," řekl Balsamo.
Mocné trhnutí zvonku zdůraznilo Fritzovu telegrafickou zprávu. Balsamo se vyvinul z Lorenziny náruče a odešel z pokoje, zanechávaje spící ženu o samotě.
Kurýra potkal na cestě. Posel čekal na mistrovy rozkazy.
"Co teď mám dělat?"
"Doručit dopis na správnou adresu."
"To je všechno?"
"Všechno."
Kurýr si prohlédl obálku a pečeť, a když shledal, že jsou tak neporušeny, jako když je přinesl, dal najevo zřejmou radost a zmizel v tmách.
"Jaká škoda, že si takový dopis nemohu podržet," povzdechl si.Balsamo, "a ještě větší škoda, že ho nemohu po spolehlivé osobě doručit králi."
Před Balsamem se objevil Fritz.
"Kdo to je?" zeptal se mistr.
"Nějaká žena a nějaký muž."
"Už tady někdy byli?"
"Ne."
"Znáš je?"
"Ne."
"Je ta žena mladá?"
"Mladá a krásná."
"A ten muž?"
"Je mu šedesát až pětašedesát let."
"Kde jsou?"
"V salóně."
Balsamo tam vstoupil.

12. Zaklínání

Hraběnka si zahalila obličej hustým závojem. Poněvadž jí zbylo ještě dosti času, aby si zajela do svého pařížského bytu, převlékla se do šatů obyčejné měšťanské ženy. Přijela ve fiakru s maršálem - ten byl ještě úzkostlivější než ona a oblékl si šedivé šaty, jaké nosívali lepší sloužící v předních rodinách.

"Poznáváte mě, pane hrabě?" otázala se paní Dubarry.

"Samozřejmě, paní hraběnko."

Richelieu zůstával ve stínu.

"Račte se posadit, madam, a vy také, pane."

"Ten pán je můj správce," prohodila hraběnka.

"Mýlíte se, madam," odpověděl Balsamo ukláněje se. "Ten pán je pan vévoda de Richelieu. Poznal jsem ho na první pohled a byl by velmi nevděčný, kdyby i on nepoznal mě."

"Jak to?" zeptal se vévoda úplně přivedený z míry.

"Pane vévodo, člověk má vždycky cítit trochu vděčnosti k tomu, kdo mu zachránil život."

"Ach, ach," zasmála se hraběnka, "slyšíte, vévodo?"

"Vy že jste mi zachránil život, pane hrabě?" otázal se Richelieu udiveně.

"Ano, monsignore. Bylo to ve Vídni v roce 1725, když jste tam byl vyslancem."

"V roce 1725," zvolal vévoda, "ale to jste přece ještě ani nebyl naživu."

Balsamo se usmál. "Zdá se mi, že jsem přece jen byl naživu, pane vévodo, když jsem vás nalezl na nosítkách - umírajícího a vlastně už mrtvého. Probodli vás kordem skrznaskrz, proto jsem vám nakapal na ránu tři kapky mého elixíru ... Vidíte, přesně pod tímto cípem náprsenky, která je ostatně příliš skvostná na nějakého správce domu."

"Vždyť je vám nejvýš třicet, pětatřicet let, pane hrabě," přerušil Balsama maršál.

"Ale jděte, vévodo!" vykřikla hraběnka, která se už nemohla udržet smíchy. "Vždyť přece máte před sebou čaroděje. Teď už tomu věříte?"

"Nevycházím z údivu, hraběnko. Ale pak," rozpomínal se vévoda, znovu se obraceje k hraběti, "pak byste se jmenoval ... "

"Ach, my čarodějové měníme svá jména, jak je vám jistě známo, pane vévodo, z generace na generaci. V roce 1725 byla v módě jména končící na us, os a as, a tak se nedivte, že jsem tenkrát také možná popustil uzdu své fantazii a dal si nějaké takové řecké nebo latinské jméno. Ostatně jsem vám k službám, paní hraběnko a pane vévodo ... "

"Pane hrabě, přišli jsme k vám o radu, pan maršálek i já."

"Prokazujete mi tím velkou čest, madam, zvláště napadla-li vás tato myšlenka sama od sebe."

"Napadla mě tak sama od sebe, jak je jen možno, pane hrabě. Vaše předpověď mě vrtá v hlavě. Jenom pochybuji, že se vůbec kdy vyplní."

"Nikdy nepochybujte o tom, co praví věda, madam."

"Oh, oh," vskočil mu do řeči maršál, "tady je v sázce celá královská koruna, hrabě ... Tady nejde o nějakou ránu, kterou je možno uzdravit třemi kapkami elixíru."

"Ne, tady jde hlavně o ministra, kterého lze porazit třemi slovy ... " usmál se Balsamo. "Uhodl jsem, pohovořme si o tom!"

"Uhodl jste dokonale," zachvěla se hraběnka. "Nuže, vévodo, co tomu teď říkáte?"

"Ach, nedivte se takové maličkosti, madam," konejšil hraběnku Balsamo, který by byl i beze všeho čarování snadno uhodl, oč jde, když viděl, jak je rozčilena paní Dubarry i vévoda.

"Budu vás vynášet do nebe," sliboval vévoda, "jestli mi najdete na tuhle nemoc lék."

"Na nemoc, která vás sužuje?"

"Ano, na Choiseula."

"A vy byste chtěli být brzy uzdraveni?"

"Pochopitelně, velký mistře, co nejdřív."

"Pane hrabě," zaprosila hraběnka, "doufám, že nás nenecháte na holičkách, vždyť jde i o vaši čest."

"Jsem ochoten udělat pro vás všechno, co bude v mých silách, madam. Přesto bych však rád věděl, zdali pan vévoda, když jel sem, neměl už nějakou příhodnou myšlenku."

"Něco jsem měl za luhem, pane hrabě. U všech čertů, je to přece jen krásné, když má někdo čaroděje, kterému může

říkat pane hrabě. Aspoň tak nevyjde ze cviku."
Balsamo se usmál. "Nuže, ven s tím, vévodo."
"Čestné slovo, nic jiného bych si nepřál," zaklínal se vévoda.
"Chtěl jste se mě zeptat na radu."
"Dozajista."
"Ach, vy lišáku!" vyčítala Richelieuovi hraběnka, "A mně jste o tom nic neřekl."
"Mohu to říct jen panu hraběti, a to ještě jen šeptem," odpověděl maršál.
"Proč, vévodo?"
"Protože byste se červenala až po uši, hraběnko."
"Umírám zvědavostí, řekněte mi to, pane maršálku, prosím pěkně! Pod líčidlem stejně nebude vidět, zdali se červenám nebo ne."
"Dobrá," řekl Richelieu, "povím vám tedy, o čem jsem přemýšlel. Ale hned napřed vám říkám, že se na mě nesmíte zlobit."
"Jestli se rozzlobím, však já se zase usmířím, vévodo."
"Ztlučete mě, jestli řeknu, co mám na jazyku, hraběnko."
"Nikdy jste si nezvykl být bit," lichotil Balsamo vévodovi a starý maršál byl u vytržení nad tou poklonou.
"Jsou to trampoty," váhal Richelieu. "Nechce-li si člověk rozhněvat ani madam, ani Jeho Veličenstvo ... Jak bych to měl jenom říct?"
"Jste strašně rozvláčný, vévodo," zlobila se teď doopravdy hraběnka.
"Chcete tedy opravdu, abych byl naprosto upřímný?"
"Chci."
"Naprosto?"
"Ale ano, člověče, kdo už to s vámi má vydržet!"
"Nu, dodám si tedy odvahy. Je to pro muže smutná věc, pane hrabě, ale Jeho Veličenstvo král není prý už dost mužný. To slovo nepochází ode mne, hraběnko, pochází od paní de Maintenon."
"Na tom není nic, proč bych se já měla urazit, vévodo," pokrčila rameny paní Dubarry.
"Tím lépe, tím lépe, to mi spadl kámen ze srdce. Nuže, bylo by snad možná, že by pan hrabě, který se tak dobře vyzná v elixírech ... "
"Nalezl nějaký," dokončil Balsamo, "který by vrátil králi jeho mužnost."
"Tak jsem to myslil."
"Ach, pane vévodo, to je hračka, to je přece abc našeho řemesla. Každý lepší šarlatán vám dodá spolehlivý prostředek ... "
" ... jehož účinek," pokračoval vévoda, "by se pak mohl připsat na vrub paní hraběnce."
"Vévodo!" vykřikla hraběnka.
"Vidíte, já jsem to věděl, že se budete hněvat, ale vy jste tomu sama chtěla."
"Pane vévodo," vložil se do řeči Balsamo, "měl jste pravdu. Paní hraběnka se červená. Ale před chvílí jsme si řekli, že tady nejde ani o ránu, ani o lásku. Nějakým laskavcem Francii pana Choiseula nezbavíte. Kdyby král miloval paní hraběnku ještě desetkrát víc, než ji miluje, což ovšem není vůbec možná, podržel by si pan de Choiseul stejný vliv na královo smýšlení, jaký má paní hraběnka na královo srdce."
"To je pravda," řekl maršál. "Ale byl to jediný prostředek, který nám ještě zbývá."
"Myslíte?"
"Taky že myslím! Najděte mi nějaký jiný!"
"Oh, já myslím, že ta věc je docela snadná."
"Snadná? Slyšíte to, hraběnko? Těmhle čarodějům je všechno snadné!"
"A proč si také dělat starosti, pane vévodo, když nejde o nic víc a o nic méně než o to, přesvědčit Jeho Veličenstvo, že ho pan de Choiseul zrazuje. Z hlediska Jeho Veličenstva, samozřejmě, protože pan de Choiseul je přesvědčen, že krále nezrazuje, když dělá to, co dělá."
"A co dělá?"
"Víte to tak dobře jako já, hraběnko. Podporuje parlament, který se bouří proti královské autoritě."
"To je Pravda, ale museli bychom vědět, jak to dělá."
"Prostřednictvím svých agentů, které povzbuzuje tím, že jim slibuje beztrestnost."
"A kdo jsou ti agenti!! Tohle by bylo potřeba vědět."
"Domníváte se snad například, že paní de Grammont odjela na venkov z jiného důvodu než proto, aby rozdmýchala plamen a posílila bázlivce?"
"To se rozumí, že neodjela z jiného důvodu!" vykřikla hraběnka
"Ano, ale král vidí v jejím odjezdu jen prostý exil."
"To je pravda."
"Jak mu jen dokázat, že je v tom odjezdu něco docela jiného, než co si v něm král přeje vidět?"
"Tím, že obviníme paní de Grammont."
"Ah, tady nejde jen o nějaké obvinění, pane hrabě!" vykřikl maršál.
"Bohužel by bylo nutné takové tvrzení především dokázat," prohodila hraběnka.
"A bude-li toto tvrzení prokázáno, prokázáno nad jakoukoli pochybnost, myslíte si, že pak pan de Choiseul zůstane ještě ministrem?"
"Určitě ne!" vykřikla hraběnka.

"Nejde tedy o nic jiného," pokračoval Balsamo, "než prokázat, že se pan de Choiseul dopustil zrady, a prokázat to nade všecko jasně, zjevně a přesně také v očích Jeho Veličenstva."

Maršálek se zvrátil do křesla a rozesmál se, až se za boky popadal.

"Ten náš čarodějníček je něco úžasného! Nejde prý o nic jiného, než prokázat, že se pan de Choiseul dopustil zrady a trošičku ho dopadnout při činu! O nic jiného! To je báječné! Hotová maličkost!"

Balsamo zůstal klidný a čekal, až maršála jeho veselý výbuch přejde. "Víte co," navrhl, když se Richelieu konečně uklidnil, "promluvme si o tom teď vážně a zvažme ještě jednou po všech stránkách celou věc."

"Budiž."

"Pan de Choiseul je v podezření, že podporuje parlament v jeho vzpouře, že?"

"O tom není sporu. Ale jak to dokázat?"

"O panu de Choiseul se tvrdí," pokračoval Balsamo, "že štve do války proti Anglii, jenom aby si udržel postavení nenahraditelného státníka. Je tomu tak?"

"Říká se to. Ale jak to dokázat?"

"Konečně, jak všichni víme, je pan de Choiseul vyhlášený nepřítel paní hraběnky a všemi možnými způsoby se jí snaží zabránit v přístupu na trůn, který já jsem jí slíbil. Je to tak?"

"To je také pravda," zvolala hraběnka, "ale i to by se muselo prokázat ... Ah, kdybych to tak mohla prokázat!"

"Ale co je k tomu třeba? Maličkost."

Maršál se znovu rozesmál a opakoval ironicky: "Ano, maličkost, opravdu nic než maličkost."

"Například nějaký důvěrný dopis?" nadhodil Balsamo.

"Důvěrný dopis? A co s ním?"

"Takový malý důvěrný dopis paní vévodkyně de Grammont, co byste tomu říkal, pane maršálku."

"Čarodějníčku, drahý čarodějníčku, přičarujte nám takový dopis!" vykřikla paní Dubarry. "Pět let se o to snažím. Rok co rok jsem na to vyhodila sto tisíc liber a nedokázala jsem nic."

"Protože jste se neobrátila na mě, madam," řekl Balsamo.

"Jak to?" otázala se hraběnka.

"Tak, jak to říkám. Kdybyste se byla obrátila na mne ... "

"Nuže?"

"Byl bych vám vytrhl trn z paty."

"Vy?"

"Ano, já."

"Hrabě, není už pozdě?"

Hrabě se usmál: "Nikdy není pozdě."

"Ach, můj drahý hrabě ... " žadonila paní Dubarry spínajíc ruce.

"Chcete tedy ten dopis?"

"Ano!"

"Od paní z Grammontu?"

"Kdyby to bylo možné."

"Dopis, který by kompromitoval pana de Choiseul v oněch třech bodech, o nichž jsem mluvil."

"Dala bych za to ... Dala bych za to jedno oko, kdybych mohla dostat takový dopis."

"Ach, hraběnko, to by bylo příliš mnoho. Tím spíš, že vám ten dopis ... "

" ... že mi ten dopis ... "

"Že vám ten dopis dám zadarmo."

A Balsamo vytáhl z kapsy papír nadvakrát složený.

"Co to je?" ptala se hraběnka hltajíc papír očima.

"Co to je?" naléhal vévoda.

"To je ten dopis, který jste si přáli mít."

A za hlubokého ticha četl hrabě oběma užaslým posluchačům dopis, jehož obsah naši čtenáři už znají. Zatímco četl, zírala na něho hraběnka vytřeštěnýma očima a začínala ztrácet poslední špetku rovnováhy.

"To je pomluva, u všech čertů, sprostá, špinavá pomluva! Od tohohle raději ruce pryč!" zamumlal Richelieu, když Balsamo dočetl.

"To je, pane vévodo, pouhý a doslovný opis dopisu, který napsala paní vévodkyně de Grammont a který kurýr, vyslaný dnes ráno z Rouenu, má v tomto okamžiku doručit panu vévodovi de Choiseul ve Versailles."

"Ach, panebože," vykřikl maršál, "mluvíte pravdu, pane Balsamo?"

"Nemluvím nikdy nic než pravdu, pane maršálku."

"Že by vévodkyně napsala takovýhle dopis?"

"Ano, pane maršálku."

"Že by byla tak neopatrná?"

"Je to k neuvěření, ale je to tak."

Starý maršál se díval na hraběnku, která už nedokázala ze sebe vypravit jediné slovo.

Konečně se rozhovořila: "Odpusťte, pane hrabě, ale jsem už jako pan vévoda, nemohu uvěřit, že by paní de Grammont, tak chytrá a prozíravá žena, mohla takovým dopisem ohrozit postavení svoje i svého bratra ... Ostatně je třeba mít takový dopis, než si ho člověk může přečíst ... "

"A potom," pospíšil si maršál, "kdyby pan hrabě měl takový dopis, podržel by si jej pro sebe. Vždyť je to neocenitelný poklad."

Balsamo zavrtěl mírně hlavou.

"Ach, pane vévodo, něco takového by snad mohl udělat člověk, který musí rozpečetit dopis, chce-li se dopátrat jeho tajemství, a nikoli člověk jako já, který nemusí porušit pečeť, aby znal jeho obsah. Ostatně, jaký já bych mohl mít zájem na tom, abych zničil pana de Choiseul a paní de Grammont? Vy jste ke mně přišli o radu ... Předpokládám, že jste ke mně přišli jako přátelé. Odpovídám vám stejným způsobem. Přáli jste si, abych vám prokázal službu. Jsem ochoten vám ji prokázat. Doufám, že mě za to nechcete nabídnout odměnu jako nějakému kejklíři na nábřeží?"

"Ach, pane hrabě!" vykřikla paní Dubarry.

"Dávám vám tedy radu, a vy mi nechcete rozumět. Vyslovili jste přání svrhnout pana de Choiseul a hledáte k tomu vhodné prostředky. Řekl jsem vám o takovém prostředku a vy jste jej schválili. Dal jsem vám takový prostředek do rukou a vy v něj nevěříte."

"Protože ... protože ... protože, pane hrabě, vždyť to je přece ... "

"Říkám vám, že takový dopis skutečně existuje, když jsem jej mohl číst a mohl jsem si jej opsat."

"A kdo vám o něm řekl, pane hrabě?" vykřikl Richelieu.

"Ach, to je velké slovo ... Kdo mně o něm řekl? Za minutu o tom budete vědět tolik jako já. Byl to učenec, mudřec, zasvěcenec, který žije už tři tisíce sedm set let."

"Ach," hlesl Richelieu bezradně, "kazíte mi dobré mínění, které jsem o vás měl, pane hrabě."

"Neprosil jsem se vás, abyste mi věřil, pane vévodo, a nebyl jsem to já, kdo vás šel hledat na královský hon."

"Má pravdu, vévodo," konejšila Balsama hraběnka. "Pane hrabě, prosím vás, nehněvejte se na nás."

"Ten, kdo má čas a trpělivost, se nikdy nehněvá, paní hraběnko."

"Prokažte mi ještě jednu laskavost, když jste mi jich už tolik prokázal, a povězte mi, jakým způsobem se dozvídáte o takovýchhle tajemstvích?"

"Nemám důvodu, proč bych vám to neřekl, madam," řekl Balsamo pomalu, jako by uvažoval o každém slově. "Odhaluje mi je skrytý hlas."

"Skrytý hlas?" zvolali současně vévoda i hraběnka. "A říká vám ten hlas všecko?"

"Říká mi všecko, co si přeji vědět."

"Ten hlas vám tedy řekl, co psala paní de Grammont svému bratru?"

"Ujišťuji vás, madam, že mi to řekl ten hlas."

"To je zázračné."

"Ale vy tomu nevěříte."

"Nemohu tomu věřit, hrabě," zapřísahal se vévoda. "Jak byste na mně mohl chtít, abych věřil takovým věcem?"

"Ale uvěřil byste, kdybych vám řekl, co dělá v této chvíli kurýr, který nese dopis panu de Choiseul?"

"U všech čertů!" vykřikla hraběnka.

"Já, já," zvolal vévoda, "já bych uvěřil, kdybych uslyšel ten hlas ... Ale páni čarodějové a hvězdopravci jsou tady před námi obyčejnými smrtelníky ve výhodě, protože jenom oni smějí vidět a slyšet věci nadpřirozené."

Balsamo upřel na pana de Richelieu oči s tak zvláštním výrazem, že se hraběnka zachvěla a že i tak sobecký skeptik, jako byl pan de Richelieu, pocítil lehké mrazení v zádech.

"Ano," řekl Balsamo po kratičké pomlce, "jenom já vidím a slyším nadpřirozené věci a bytosti. Ale když se octnu ve společnosti lidí tak vynikajících, tak vzdělaných a tak vysoce postavených, jako jste vy, vévodo, a žen tak krásných, jako jste vy, paní hraběnko, otevřu své poklady a podělím se o ně s vámi ... Velmi byste o to stáli uslyšet onen tajemný hlas, který mě zpravil o tomto dopisu?"

"Pro všechno na světě," řekl vévoda a sevřel pěsti, aby se mu ruce nezachvěly.

"Pro všechno na světě," jektala hraběnka.

"Nuže, pane vévodo, nuže, paní hraběnko, uslyšíte jej. Jakou řečí chcete, aby mluvil?"

"Francouzsky, prosím vás," škemrala hraběnka. "Neumím žádnou jinou řeč a hrozně bych se bála, kdybych tomu nerozuměla."

"A vy, pane vévodo?"

"Jako madam, francouzsky. - Záleží mi na tom, abych mohl opakovat, co pan ďábel řekl, a přesvědčit se, jestli je dobře vychován a zdali správně mluví jazykem, který je rodnou řečí mého přítele pana Voltaira."

Balsamo sklonil hlavu a přistoupil ke dveřím, které, jak víme, vedly do malého salónku vedle schodiště. "Dovolte mi," prosil, "abych vás tu zatím zavřel, abyste se zbytečně neděsili."

Hraběnka zbledla a přivinula se k vévodovi.

Balsamo přistoupil ke dveřím, obrátil se čelem k místu, kde ležela Lorenza, a řekl hlasitě arabsky: "Drahá přítelkyně, slyšíte mě? Slyšíte-li mě, zatáhněte za šňůru a dvakrát zazvoňte!"

Balsamo čekal, jaký účinek budou mít jeho slova, a pohlížel přitom přísně na vévodu a na hraběnku, kteří tím víc třeštili oči a napínali sluch, že nemohli rozumět tomu, co hrabě říkal.

Zvonek dvakrát jasně zazvonil. Hraběnka klesla na pohovku, vévoda si kapesníkem utíral pot z čela.

"Poněvadž mě slyšíte," pokračoval Balsamo toutéž řečí, "stiskněte mramorový knoflík, který tvoří pravé oko lva v ozdobách na krbu. Otevřou se vám dveře. Vstupte do nich, projděte mým pokojem, sejděte po schodech a přijďte do pokoje, který sousedí s komnatou, v níž se právě nalézám."

Za okamžik nato se ozval slabý šramot, jako by zavanul vítr, jako by pokojem proletěl přízrak. Balsamo se tak ujistil, že jeho rozkaz byl pochopen a jeho přání že je splněno.

"Jakou řečí to mluvíte?" tázal se Richelieu, dávaje na odiv předstíraný klid. "Kabalistickou?"

"Ano, pane vévodo, touto řečí se obyčejně zaklíná."

"Říkal jste nám, že budeme rozumět."

"Budete rozumět tomu, co říká hlas, ale ne vždy tomu, co říkám já."
"A ďábel je už zde?"
"Kdo tady mluvil o ďáblu, pane vévodo?"
"Slyšel jsem, že jen ďáblové se mohou zaklínat."
"Každý vznešený duch a každá nadpřirozená bytost se může zaklínat."
"A takový vznešený duch, taková nadpřirozená bytost ... "
Balsamo ukázal rukou k zácloně, která zastírala dveře do vedlejšího pokoje.
"Takový nadpřirozený duch, taková vznešená bytost je se mnou v přímém spojení, monsignore."
"Já mám strach," bědovala hraběnka, "a vy, vévodo?"
"Na mou věru, hraběnko, přiznám se vám, že bych byl daleko raději před Mohanem nebo u Philippsburgu."
"Paní hraběnko, a vy, pane vévodo, račte teď dávat pozor, chcete-li něco slyšet," přikázal přísně Balsamo.
A obrátil se ke dveřím.

13. Hlas

Na okamžik zavládlo slavnostní ticho. Potom se Balsamo zeptal francouzsky: "Jste tu?"

"Ano, jsem tu," odpověděl čistý stříbrný hlas, který prorážel čalouny i záclony a doléhal k uším posluchačů spíš jako kovový zvuk nežli obvyklé lidské slovo.

"Hrome, to začíná být zajímavé," hlesl vévoda, "a nejsou tu ani pochodně, ani rozžaté svíčky, ani se tu nezaklíná, ani nehoří bengálský oheň."

"To je hrozné," šeptala hraběnka.
"Dávejte pozor, co se vás budu ptát," pokračoval Balsamo.
"Poslouchám."
"Řekněte mi především, kolik osob je v této chvíli se mnou."
"Dvě."
"Jakého pohlaví?"
"Muž a žena."
"Čtěte v mé mysli jméno toho muže."
"Pan vévoda de Richelieu."
"A jméno oné ženy?"
"Paní hraběnka Dubarry."
"Ach," zamumlal vévoda, "to už je příliš."
"K neuvěření," mumlala hraběnka třesouc se po celém těle, "jakživ jsem nic takového neviděla."
"Dobrá," řekl Balsamo. "Teď čtěte první větu dopisu, který držím v rukou."
Hlas uposlechl..
Hraběnka a vévoda se na sebe podívali očima, v nichž se jasně zračil úžas.
"Co se stalo s dopisem, jehož obsah jsem psal, jak jste mi ho diktovala?"
"Je na cestě."
"Kam?"

"Na západ."
"Je už daleko?"
"Ach, ano, velmi daleko."
"Kdo ho nese?"
"Muž, který má zelený kabát, kožešinovou čepici a na nohou jezdecké boty."
"Jde pěšky nebo jede na koni?"
"Jede na koni."
"Jakého má koně?"
"Strakatého."
"Kde ho vidíte?"
Na okamžik zavládlo ticho.
"Podívejte se," poručil velitelsky Balsamo.
"Jede po silnici vroubené stromořadím."
"Po které silnici?"
"Nevím, všechny jsou stejné."
"Nepoznáváte podle ničeho, která to je silnice? Není tam žádný mezník, žádný nápis?"
"Počkejte, počkejte. Kolem jezdce jede právě vůz, křižují se a vůz se blíží ke mně."
"Jaký je to vůz?"
"Těžký vůz, je v něm plno kněží a vojáků."
"Dostavník," zamumlal Richelieu.
"Není na tom voze žádný nápis?" zeptal se Balsamo.
"Ano, je," odpověděl hlas.
"Přečtěte mi ho."
‚Žlutými, skoro už úplně vybledlými písmeny je na voze napsáno slovo VERSAILLES."
"Opusťte teď ten vůz a sledujte posla."
"Nevidím ho už."
"Proč ho už nevidíte?"
"Protože se silnice zatáčí."
"Pátrejte tedy po silnici o dohoňte posla."
"Už ho vidím. Žene se plným tryskem a teď se podíval na hodinky."
"Co vidíte před koněm?"
"Dlouhou silnici, nádherné stavby, celé velké město."
"Mějte posla na očích."
"Nespouštím ho z očí."
"Co vidíte?"
"Posel zatíná ostruhy koni do slabin. Ze zvířete se už lije pot. Podkovy zvoní na dláždění tak hlučně, že se za jezdcem všichni lidé obracejí. Teď jede posel dlouhou ulicí, která se sklání dolů. Zatáčí vpravo. Teď zmírňuje tempo. Už se zastavil před vraty velkého domu."
"Teď ho musíte sledovat velice pozorně. Rozumíte mi?"
Hlas si povzdechl.
"Cítíte únavu? Chápu to."
"Ach, je mi strašně."
"Ať vaše únava zmizí, chci tomu."
"Ach."
"Nuže, jak je vám?"
"Děkuji."
"Cítíte ještě únavu?"
"Už ne."
"Vidíte pořád kurýra?"
"Počkejte ... Ano, ano, vystupuje po širokém kamenném schodišti. Jde před ním sluha v modré a zlaté livreji. Prochází velikými, bohatě zlacenými salóny. Teď vchází do osvětleného pokoje. Lokaj otvírá dveře."
"Co vidíte teď?"
"Kurýr se uklání."
"Komu se uklání?"
"Počkejte ...Uklání se muži, který sedí u psacího stolu a je obrácen zády ke dveřím."
"Jak je ten muž oblečen?"
"Má slavnostní úbor, jako by šel na ples."
"Má nějaké řády?"
"Má prsa opásána širokou modrou stuhou."
"Jaký má obličej?"
"Nevidím ho. Ach!"
"Nuže?"
"Obrací se."
"Jak vypadá?"

"Má živý pohled, nepravidelné tahy, krásné zuby."
"Kolik je mu let?"
"Pětapadesát až osmapadesát."
"Vévoda!" zašeptala hraběnka. "Je to vévoda."
Maršál kývl hlavou, jako by chtěl říci: Ano, je to on, ale poslouchejme.
"Nuže," naléhal Balsamo.
"Posel odevzdává muži s modrou stuhou ... "
"Můžete mu říkat vévoda; je to vévoda."
"Kurýr," pokračoval poslušný hlas, "odevzdává vévodovi dopis, který vytáhl z kožené brašny na zádech. Vévoda trhá pečeť a čte pozorně dopis."
"A dál?"
"Bere pero, arch papíru a píše."
"Píše," zamumlal Richelieu. "Kdybychom tak mohli vědět, co píše, hrome, to by byla trefa!"
"Řekněte mi, co píše," poručil Balsamo.
"Nemohu."
"Jste příliš daleko. Vstupte do onoho pokoje. Už jste tam?"
"Ano."
"Nakloňte se vévodovi přes rameno."
"Nakláním se."
"Už můžete číst?"
"Písmo je nečitelné, drobné, s množstvím kudrlinek."
"Čtěte, chci to!"
Hraběnka a vévoda zatajovali dech.
"Čtěte," přikazoval Balsamo ještě velitelštějším hlasem.
"Drahá sestro," slabikoval hlas rozechvělé a s váháním.
"Je to odpověď," zamumlali najednou vévoda i hraběnka.
"Drahá sestro," pokračoval hlas, "buďte bez obav. Je pravda, že nastala krize, je pravda, že byla považlivá, ale už je zažehnána. Čekám netrpělivě na zítřek. Protože zítra hodlám přejít do útoku a mám všechny důvody doufat, že dosáhnu konečného úspěchu. Jsem spokojen s Vaším jednáním v rouenském parlamentě, spokojen s rozhovorem s mylordem ... Spokojen s bombou, kterou jste mi oznámila.
Zítra, po slyšení u krále, připojím k tomuto dopisu doušku a pošlu Vám jej po kurýrovi, kterého jste mi poslala."
Balsamo s levicí vztaženou ke dveřím hltal každé jednotlivé slovo, pravicí rychle zapisoval řádky, které ve Versailles psal pan Choiseul na papír.
"To je všechno?" ptal se Balsamo.
"Všechno."
"Co dělá vévoda teď?"
"Skládá dopis, který právě napsal, překládá jej ještě jednou a vkládá do malé červené tobolky, kterou vytáhl z levé kapsy kabátu."
"Slyšíte," pravil Balsamo hraběnce, ponořené v nejhlubší úžas.
"Teď propouští posla a něco mu říká."
"Co mu říká?"
"Zaslechla jsem jen konec."
"A to?"
"V jednu hodinu u vrat v Trianonu. Kurýr se uklání a odchází."
"Aha," poznamenal Richelieu, "dává si s poslem schůzku, až bude po slyšení u krále, jak to psal v dopise."
Balsamo pokynul rukou, aby si zjednal ticho.
"Co teď dělá vévoda?"
"Zvedl se. Drží v ruce dopis, který mu kurýr odevzdal. Jde k svému lůžku. Obchází je. Teď stiskl pero, otvírá železnou skříňku. Uložil tam dopis a skříňku zavírá."
"Ach," zvolali najednou vévoda a hraběnka, celí bledí vzrušením. "To je opravdu úžasné!"
"Teď víte všechno, co jste si přála vědět, hraběnko," podotkl Balsamo.
"Pane hrabě," zvolala paní Dubarry, blížíc se k čaroději takřka s posvátnou hrůzou. "Prokázal jste mi službu, za kterou bych ráda dala deset let života a ještě by nebyla náležitě zaplacena. Žádejte na mně, co chcete."
"Ach, madam, vždyť víte, že už mám u vás něco k dobru."
"Řekněte, jenom řekněte, co chcete."
"Čas ještě nepřišel."
"Nuže, až přijde, i kdyby to mělo stát milión ... "
Balsamo se usmál.
"Milá hraběnko," zvolal maršál, "myslím, že byste spíš vy mohla chtít na hraběti milión. Muž, který ví to co on, a zejména který vidí to co on, dovede přece objevit v útrobách země zlato a diamanty právě tak, jako dovede číst v lidských srdcích."
"V tom případě, pane hrabě," přiznávala se hraběnka, "vidím, že jsem před vámi úplně bezmocná."
"Ach ne, hraběnko, jednoho dne mě odměníte bohatě. Poskytnu vám k tomu příležitost."
"Hrabě," zvolal vévoda de Richelieu, "jsem vámi okouzlen. Překonal jste mě, nemám už žádné pochyby, věřím vám."

"Jako uvěřil svatý Tomáš, viďte, pane vévodo? Tomuhle se neříká věřit, tomu se říká vidět."

"Říkejte si tomu, jak chcete, pokládám jen za svou povinnost odprosit vás, a kdykoli se přede mnou bude mluvit o čarodějích, budu vědět, co tomu mám říkat."

Balsamo se usmál.

"Smím vás o něco poprosit, paní hraběnko?"

"Jen račte."

"Moje médium je unaveno. Dovolte mi, abych mu magickou formulí vrátil opět svobodu."

"Učiňte tak, pane."

"Lorenzo," řekl Balsamo arabsky, "miluji tě a děkuji ti. Vrať se do svého pokoje stejnou cestou, kudy jsi sem přišla, a počkej na mne. Jdi, miláčku."

"Jsem velmi unavena," odpověděl hlas italsky, ještě něžněji než mluvil až dosud. "Pospěš si, Ašarate."

"Přijdu hned."

Nato se opět ozvaly tiché kroky, jako by vanul vítr.

Po několika minutách, když se přesvědčil, že Lorenza již opravdu odešla, uklonil se Balsamo hluboce, ale důstojně oběma svým hostům, kteří vrávorajíce jako omámení, ustrašeně a s hlavami přeplněnými podivnými myšlenkami odebrali se ke svým kočárům.

14. V nemilosti

Nazítří, právě když na velkých hodinách ve Versailles udeřila jedenáctá, vyšel král Ludvík XV. ze svých pokojů do ochozu a zvolal chladně a hlasitě:

"Pane de la Vrilliére!"

Král byl bledý a zdál se celý vzrušen. Čím více se snažil, aby zastřel svůj neklid, tím zřejměji bylo znát rozčilení v jeho rysech zpravidla tak lhostejných. Nato zavládlo mezi dvořany ihned hluboké ticho. Bylo mezi nimi vidět také pana vévodu de Richelieu a hraběte Jeana Dubarryho. Oba byli klidní, předstírali lhostejnost a tvářili se, jako by neměli potuchy, co se bude dít.

Vévoda de la Vrilliére přistoupil ke králi a přijal z jeho rukou zapečetěný dopis, který mu Jeho Veličenstvo podávalo.

"Pan vévoda de Choiseul je ve Versailles?" tázal se král.

"Od včerejška, Sire. Vrátil se z Paříže ve dvě hodiny odpoledne.

"Je ve svém paláci nebo v zámku?"

"V zámku, Sire."

"Dobrá," řekl král, "doneste mu tento rozkaz, vévodo."

Řadami dvořanů proběhl tlumený šum, hlavy se nakláněly k sobě jako stébla, když zavane vichřice. Jenže všechna tato stébla šeptala. Král se zamračil, jako by chtěl tento výjev učinit ještě vážnější, potom se vrátil do svého kabinetu, následován kapitánem gardy a velitelem lehké kavalerie.

Všechny pohledy se obracely za panem de la Vrilliére, který kráčel zvolna zámeckým nádvořím k bytu pana de Choiseul, jako by byl sám rozrušen vážnou úlohou, kterou mu přidělil osud.

Mezitím propukl mezi dvořany opět hlučný hovor, tu vzrušený, jinde opět stísněný. Starý maršálek stavěl na odiv větší překvapení než kdokoli jiný, ale nikdo se tím nedal mýlit, neboť na jeho rtech pohrával podivný, pohrdavý úsměv. Konečně se pan de la Vrilliére vrátil a množství zvědavců ho okamžitě obklopilo.

"Co to bylo?" naléhali jeden přes druhého.

"Nic zvláštního. Rozkaz, aby se vévoda odebral do vyhnanství."

"Do vyhnanství?"

"Ano, ve vší formě."
"Vy jste to četl?"
"Ano, četl."
"Opravdu?"
"Posuďte sami."
A vévoda de la Vrilliére opakoval slova královského rozkazu, který si jako cvičený dvořan vštípil doslova do paměti.
"Milý bratranče, nespokojenost, kterou ve mně vyvolávají Vaše služby, mě nutí, abych Vás vypověděl do Chanteloup, kam se odebéřete do čtyřiadvaceti hodin. Poslal bych Vás ještě dále, kdyby nebylo Vaší paní choti, které si velice vážím a o jejíž zdraví se obávám. Mějte se tedy na pozoru, aby mě Vaše chování nepřimělo k přísnějším rozkazům."
Skupina dvořanů, obklopující pana de la Vrilliére, se nadlouho rozšuměla.
"A co vám odpověděl, pane ze Saint-Florentinu?" otázal se Richelieu. Úmyslně nenazval vévodu jeho novým jménem ani jeho titulem.
"Odpověděl mi: ‚Pane vévodo, jsem přesvědčen, že vám působí obzvláštní potěšení, že jste mi mohl donést tento dopis'."
"To bylo od něho tvrdé, ubohý vévodo," poznamenal Jean.
"Co chcete, pane hrabě," pokrčil rameny pan de la Vrilliére. "Nikdo si přece nenechá vhodit na krk oprátku, aby se aspoň trochu nebránil."
"A co teď udělá? Nenaznačil nic?" tázal se Richelieu.
"Bude musit poslechnout, co mu jiného zbývá."
"Hmm," zamručel maršálek.
"Pohleďte, vévoda!" vykřikl vtom Jean, který stál na číhané u okna
"Jde sem!" zvolal vévoda de la Vrilliére.
"Jde přes nádvoří," sledoval vévodovu cestu Jean.
"Sám?"
"Dočista sám, s aktovkou pod paží."
"Ach panebože," zamumlal Richelieu, "že by se měl opakovat včerejší výjev?"
"Nemluvte mi o tom, jímá mě z toho hrůza," odpověděl Jean.
Ještě ani nedokončil větu, když se na konci ochozu objevil vévoda de Choiseul se vztyčenou hlavou a s pevným pohledem, kterým si klidně měřil své nepřátele, i ty, kteří se jimi stanou jistě po jeho pádu. Nikdo neočekával, že se pan de Choiseul odváží něčeho takového po dopise, který od krále dostal. Nikdo se mu nepostavil v cestu.
"Jste si jist, že jste správně četl, vévodo?" zeptal se Jean.
"U všech hromů!"
"A on že by se sem odvážil po takovém dopise?"
"Čestné slovo, v tom se nedokážu vyznat."
"Ale král ho pošle do Bastily."
"Bude to hrozný skandál."
"Málem je mi ho líto."
"Ach, vévoda už vchází do královy pracovny. To je něco neslýchaného!"
Vévoda opravdu, aniž dbal na slabý odpor překvapeného sloužícího, vedral se až do královy pracovny. Když ho král spatřil, vykřikl úžasem.
Vévoda držel v rukou propouštěcí dekret. Ukazoval ho králi a téměř se usmíval.
"Sire, jak mě Vaše Veličenstvo ráčilo už včera upozornit, dostal jsem právě nový dopis."
"Ano, pane," odpověděl král.
"A protože mě Vaše Veličenstvo ráčilo včera říci, abych nikdy nebral vážně dopis, který nebude ústně potvrzen králem, přicházím Vaše Veličenstvo prosit o vysvětlení."
"Bude velmi krátké, pane vévodo," odpověděl král. "Tentokrát je dopis platný."
"Platný!" zvolal vévoda. "Tento dopis že je platný, dopis tak urážlivý pro vašeho oddaného sluhu?"
"Oddaný sluha, pane, nenechá hrát svého pána směšnou úlohu."
"Sire," prohlásil ministr zvysoka, "domnívám se, že jsem se narodil dosti blízko trůnu, abych znal Jeho Majestát."
"Pane," odpověděl král suše, "nechci vás nechat dlouho v nejistotách. Včera večer v pracovně vašeho paláce ve Versailles jste přijal kurýra paní de Grammont."
"To je pravda, Sire."
"Ten kurýr vám odevzdal dopis."
"Což jest snad zapovězeno, Sire, aby si psal bratr se sestrou?"
"Počkejte jen, prosím. Vím, co bylo v tom dopise."
"Oh, Sire!"
"Hleďte, tady je ... Nelitoval jsem námahy a opsal jsem si jej vlastní rukou."
A král podal vévodovi přesný opis dopisu, který pan de Choiseul včera obdržel.
"Sire!"
"Nezapírejte, pane vévodo. Uschoval jste ten dopis v železné skříňce v uličce za vaším ložem."
Vévoda zbledl jako stěna.
"To není všechno," pokračoval nemilosrdně král. "Vy jste paní de Grammont odpověděl. Znám obsah i tohoto vašeho dopisu. Máte jej v aktovce a čekáte jen na konec slyšení, abyste připsal doušku. Vidíte, že mám dobré zprávy,

pane vévodo, není-liž pravda?"

Vévoda si osušil čelo skropené smrtelným potem, beze slova se uklonil a odešel z pracovny. Potácel se, jako by do něho udeřil blesk. Kdyby nebylo svěžího vzduchu, který mu zavanul do obličeje, byl by jistě padl do mdlob. Byl to však muž pevné vůle. Jakmile se octl v ochoze, sebral všechnu sílu a s hrdým čelem přešel kolem řady dvořanů, jako by je neviděl. Vrátil se do svého bytu, aby uschoval nebo spálil různé listiny. Za čtvrt hodiny nato opustil v kočáře královský palác.

Nemilost, do které upadl pan de Choiseul, účinkovala jako hromová rána na celou Francii.

Parlamenty, které ministrova shovívavost ve skutečnosti podporovala, prohlašovaly, že se zřítil sloup, který pevně podpíral celý stát. Šlechta držela s vévodou jako s příslušníkem panského stavu. Duchovenstvo si vážilo tohoto muže, jehož osobní důstojnost, někdy až vášnivě přeháněná, dodávala jeho ministerskému působení význam téměř náboženského obřadu. Strana encyklopedistů a filosofů, už tenkrát dosti početná a především neobyčejně silná, protože se k ní hlásili lidé vzdělaní, bystrozrací a důvtipní, začala tropit povyk, když viděla, že byl zbaven moci ministr, který se důvěrně stýkal s Voltairem, všemožně podporoval Encyklopedii a kráčel ve šlépějích markýzy Pompadour, tohoto ženského mecenáše všech osvícenců, kteří se zabývali obchodem nebo filosofií.

Široké vrstvy lidové měly jako obyčejně více rozumu než všichni nespokojenci. Lid si stěžoval také, a to bez přehánění, a jako vždycky postihoval spíše instinktivně jádro věci a skutečný dosah tohoto kroku.

Všeobecně vzato, byl pan de Choiseul špatný občan a špatný ministr. Ale v poměru ke všem ostatním to byl opravdový maják ctnosti, morálky a vlastenectví. Slyšel-li národ, strádající na venkově hladem, o rozmařilosti Jeho Veličenstva a o zhoubných choutkách madam Dubarry, dostávalo-li se mu bezprostředních zpráv v knihách, jako byla třeba l'Homme aux quarante écus, nebo rad obsažených ve spise Společenská smlouva nebo tajných odhalení, jak je přinesly Nouvelles á la main nebo Idées singuliers d'un bon citoyen, národ byl tím vším vyděšen, obával se, aby znovu neupadl do nečistých rukou milostnice, která, jak řekl Bauveau, si nezaslouží ani tolik úcty jako žena kteréhokoli uhlíře, do rukou všech těch nestydatých příživníčků a příživnic. Jestliže byl lid už unaven tolikerým strádáním, obával se právem, aby jeho budoucnost nebyla ještě černější než jeho minulost.

Ale přestože národ na mnohé věci a na mnohé lidi nevražil, neměl přece jen k nikomu opravdovou lásku. Neměl rád parlamenty, protože parlamenty, ačkoli ho měly celou svou podstatou chránit, ho v rozhodné chvíli vždycky nechaly na holičkách, zabývajíce se jen čistě prestižními otázkami a sobeckými zájmy. Tyto parlamenty, šalebně ozářené klamným leskem královy všemohoucnosti, se domnívaly, že tvoří něco jako zvláštní druh aristokracie mezi šlechtou a lidem.

Národ nemiloval ani šlechtu, a to jak z vrozeného pudu, tak pro špatnou zkušenost z minulosti. Obával se šlechtického kordu a nelnul nijak zvlášť ani k církvi. Po pravdě řečeno, neměl vlastně žádný důvod, aby litoval Choiseulova pádu. Poslouchal však, jak naříká a stěžuje si šlechta, duchovenstvo i parlamenty, a tento nářek se spojoval v jeden jediný proud, který s sebou strhoval všechno, i lid. Přistupovala k tomu i lítost, která vždy provází pád nějakého vynikajícího muže, ať už byl jakýkoli, a určitá popularita, kterou si pan de Choiseul za dobu své vlády přece jen získal.

Celá Paříž, tato fráze je v tomto případě skutečně oprávněná a lze ji prokázat, doprovázela vyhnance do Chanteloup. Lid utvořil živý špalír na cestě, kudy ujížděly kočáry. Členové parlamentu a lidé ode dvora, které už vévoda nemohl přijmout, rozestavili své povozy před řady lidu, aby mohli pana de Choiseul ještě jednou pozdravit a rozloučit se s ním. Největší tlačenice byla u hradeb d'Enfer, odkud se vine silnice do Touraine. Byl tu takový nával pěších, jezdců i povozů, že tu nastala zácpa na několik hodin.

Když se konečně podařilo vévodovi prodrat se za hradby, provázela ho nejméně stovka povozů, které kolem jeho kočáru tvořily jakousi skvostnou aureolu. Pana de Choiseul provázely nářky a pozdravy. Ministr byl příliš ostrovtipný a příliš dobře znal lidi, aby si nebyl vědom, že celý ten hluk nevyjadřuje ani tak lítost nad jeho odchodem, jako spíš se v něm zrcadlí nejistota a obavy nad neznámou budoucností, která vzejde z trosek jeho vlády.

Po přeplněné silnici uháněl protějším směrem poštovní vůz s takovou prudkostí, že nebýt nadlidské námahy obratného vozky, byli by se zaprášení a zpocení koně srazili se spřežením páně Choiseulovým. Z kočáru se vyklonila hlava a vyklonil se i pan de Choiseul ze svého povozu.

Pan d'Aiguillon se hluboce uklonil propuštěnému ministrovi, jehož dědictví hodlal převzít. Pan de Choiseul se schoval ve svém voze, neboť tato jediná vteřina mu otrávila vavříny, kterými byl věnčen při svém pádu.

Skoro však současně, jako by ho náhoda chtěla odškodnit, minul jeho vůz jiný kočár se znaky Francie, tažený osmi koňmi. Stalo se to právě tam, kde se silnice rozbíhá dvěma směry do Sévres a do Saint-Cloud. Buď již náhodou nebo proto, že byla silnice zatarasena, nepoužil dvorní kočár hlavní cesty a křižoval se teď s kočárem pana de Choiseul. Uvnitř kočáru seděla paní de Noailles. Naproti nim seděla slečna Andrée de Taverney.

Radostí a vzrušením zardělý pan de Choiseul se hluboce uklonil ve dvířkách kočáru. "Sbohem, madam," zvolal chvějícím se hlasem.

"Na shledanou, pane de Choiseul," odpověděla princezna s královským úsměvem, majestátně v té chvíli opovrhujíc jakoukoli etiketou.

"Ať žije pan de Choiseul!" vykřikl jakýsi nadšenec, když dozněla tato princeznina slova. Slečna Andrée se po tom hlasu živě obrátila.

"Pozor, pozor," křičeli princeznini štolbové a přinutili tak Gilberta, celého bledého a žádostivě nakukujícího do kočáru, aby s planoucími zraky uskočil na kraj silnice. Byl to skutečně náš hrdina, který ve filosofickém nadšení křičel z plna hrdla: "Ať žije pan de Choiseul!"

15. Vévoda d'Aiguillon

Kolik bylo v Paříži a na silnici do Chanteloup smutných obličejů a uplakaných očí, tolik zářících a usměvavých tváří se objevilo v Luciennes.

V Luciennes teď už netrůnila nejkrásnější a nejžádoucnější smrtelnice ze všech smrtelnic, jak ji opěvovali dvořané a básníci, nýbrž skutečné božstvo, které vládlo Francii. Navečer téhož dne, kdy pan de Choiseul upadl v nemilost, objevily se na silnici k Luciennes skoro všechny povozy, které dopoledne doprovázely svrženého ministra. Ba co víc, zástup politických stoupenců kancléřových, jeho včerejších přátel, úplatných stvůr a příživníků tvořil celý impozantní průvod. Ale paní Dubarry měla svou tajnou policii. Jean znal téměř do posledního barona jména všech, kteří ještě před několika hodinami kladli květiny na hrob nebožtíka Choiseula. Sdělil tato jména hraběnce, a ta jejich nositele nemilosrdně vyloučila ze své blízkosti. Všechny ty, kteří měli naopak do včerejška odvahu postavit se proti veřejnému mínění, odměňovala blahosklonnými úsměvy a nejblahovolnější přízní božstva dnešního dne.

Když dlouhé řady povozů opět odjely a když se davy návštěvníků rozptýlily, konalo se teprve u hraběnky zvláštní přijetí. Richelieu, hrdina všech těchto událostí, ovšem jen tajný a velmi opatrný, pozoroval tento zběsilý vír návštěvníků a prosebníků, až zůstal takřka sám v budoáru. Bůh sám ví, jak se všichni ti lidé radovali a jak si vzájemně blahopřáli. Zdálo se, jako by se jazykem obyvatelů Luciennes staly v té chvíli důvěrné stisky rukou, slabé tlumené úsměvy a nadšené zdvořilůstky.

"Nutno přiznat," podotkla hraběnka, "že hrabě Balsamo nebo hrabě Foenix - jak už mu chcete říkat, maršále - je nejvýznamnější muž naší doby. Byla by hrozná škoda, kdyby se ještě dnes čarodějové upalovali."

"Máte pravdu, hraběnko, je to opravdu velký muž," odpověděl Richelieu.

"A je to také velmi krásný muž," usmála se hraběnka. "Věřte mi, vévodo, že jsem v něm nalezla velké zalíbení."

"Ještě na vás budu žárlit, hraběnko," odpověděl usměvavý Richelieu, ačkoli se snažil ze všech sil, aby zavedl hovor do vážnějších kolejí. "Z pana hraběte Foenixe by byl strašný policejní ministr."

"Také jsem už na to myslela," nadhodila hraběnka.

"Jenomže to je nemožné."

"Pročpak, hraběnko?"

"Protože by vedle něho neobstál žádný z jeho kolegů."

"Jak to?"

"Věděl by přece všecko," pokrčila rameny hraběnka, "všecky jejich špinavé kousky by prohlédl."

Richelieu zrudl i pod líčidlem.

"Přál bych si, paní hraběnko, aby se hrabě Foenix stal mým kolegou, aby věděl o všem, co podnikám, a aby vám vždycky odkryl mé karty: viděla byste pokaždé srdcového svrška na kolenou před dámou a u nohou krále."

"Není na světě duchaplnější člověk než vy, vévodo," odpověděla hraběnka. "Ale promluvme si o našem ministerstvu ... Myslila jsem si, že hodláte dát zprávu svému synovci? ... "

"Panu d'Aiguillon? Už je tady, madam, a to za okolností, které by římští věštci povazovali za obzvlášť příznivé. Jeho vůz se potkal s vozem odjíždějícího pana de Choiseul."

"To je opravdu dobré znamení," usmála se hraběnka. "Přijde tedy sem."

"Měl jsem za to, madam, že kdyby se pan d'Aiguillon před všemi těmi lidmi tak náhle a zrovna dnešní den objevil v Luciennes, zavdalo by to podnět k různým dohadům a poznámkám, proto jsem mu poradil, aby zůstal dole ve vsi, dokud ho na váš příkaz nezavolám."

"Zavolejte ho tedy, maršálku, a to hned, vždyť jsme tady už takřka sami."

"S radostí, hraběnko, tím spíš, že my dva jsme vlastně už domluveni."

"Ale samozřejmě, vévodo. Dal byste přednost ministerstvu války nebo financí nebo byste snad chtěl být ministrem námořnictva?"

"Nejraději bych si vzal ministerstvo války, madam. Tam bych patrně mohl prokázat nejplatnější služby."

"To máte pravdu. Promluvím tedy s králem v tom smyslu. Nemáte nějaké antipatie?"

"Ke komu?"

"K některému z vašich příštích kolegů, které si patrně vybere Jeho Veličenstvo."

"Já jsem člověk, který se vyzná ve světě a každý se mnou muže v dobrém vyjít, hraběnko. Ale dovolte mi, abych dal zavolat svého synovce, hodláte-li ho laskavě přijmout."

Richelieu přistoupil k oknu. Poslední záblesky zapadajícího slunce osvětlovaly nádvoří. Maršálek pokynul jednomu ze sloužících, který se neustále díval do okna a na vévodovo znamení rychle odběhl. V hraběnčině paláci se mezitím začala rozžíhat světla.

Ani ne za deset minut vjel na první nádvoří kočár. Hraběnka se rychle podívala z okna. Richelieu byl překvapen, jak sebou paní Dubarry trhla, a viděl v tom dobré znamení pro naděje pana d'Aiguillon a v důsledku toho i pro naděje své.

Líbí-li se jí strýc, řekl si pan de Richelieu, bude se jí ještě víc líbit synovec. Budeme tady pány a všechno ostatní se uvidí.

Zatímco se oddával těmto krásným přeludům, ozval se ve dveřích sotva slyšitelný hluk a komorník ohlásil pana vévodu d'Aiguillon. Byl to velice krásný a vznešený pán, v nádherném, vkusném a drahém oděvu. Pan d'Aiguillon měl už svá mladá léta také za sebou, ale tváří i celou svou vůlí patřil k mužům, kteří zůstávají mladí až do pozdního věku. A vladařské starosti nevyryly nu jeho hrdém čele ani jedinou vrásku, leda jen rozšířily onu brázdu, v níž se prý ukrývají vznešené myšlenky básníků a státníků. Krásnou hlavu jemných rysů a melancholického výrazu držel zpříma a vysoko, jako by si byl vědom, že na této hlavě spočívá hněv deseti miliónů lidí, současně však chtěl dokázat, že ani taková tíže není nad jeho síly. Pan d'Aiguillon měl nejkrásnější ruce na světě a v záplavě krajek se ty ruce zdály ještě bělejší a něžnější. V tehdejší době byly znakem krásy, zejména dobře formované nohy. Vévodovy nohy byly vzorem mužné krásy a aristokratické formy. V jeho osobě se spojovala lahodnost básníka s ušlechtilostí vznešeného pána a s obratností i silou mušketýra. V hraběnčiných očích byl tento muž trojnásobný ideál, neboť se v něm slučovaly tři typy, které tato krásná a smyslná žena instinktivně milovala.

Zvláštní shodou okolností či snad lépe řečeno důmyslným řízením rozeného taktika, jakým byl pan d'Aiguillon, nepotkali se tito dva lidé, milostnice a dvořan, kteří byli předmětem všeobecného hněvu, dosud nikdy u dvora tváří v tvář. Pan d'Aiguillon se ovšem v posledních třech letech zdržoval povětšině v Bretani nebo se uzavíral ve své pracovně. Nespěchal se ukazovat u dvora, protože dobře věděl, že dříve nebo později tam musí nastat ať už příznivá anebo nepříznivá krize. Bude-li ta krize pro něho příznivá, bude se moci ucházet o novou přízeň nezatížen nevýhodou, že by už byl opotřebován a příliš znám. Bude-li ta krize nepříznivá, bude moci snadno zmizet, aniž po sobě zanechá příliš zbytečných stop, a později se znovu objevit na scéně s novou tváří a s novými vyhlídkami.

Byla tu však ještě jiná příčina, proč se neobjevoval u dvora. Měla trochu románové pozadí, ale byla ze všech nejdůležitější.

Dříve ještě, než se madam Dubarry stala hraběnkou a ovívala noc co noc svým dechem francouzskou korunu, bylo to hezké, veselé a pomilování-hodné stvořeníčko. Byla milována, a to štěstí ji později už nikdy nepotkalo, jakmile se jí lidé začali bát.

Mezi všemi těmi mladými, bohatými, mocnými a krásnými mladými muži, kteří se tenkrát kořili Jeanne Vaubernierové, mezi všemi těmi veršotepci, kteří na konec svých rýmovaček přilepovali slova láska - páska byl vévoda d'Aiguillon na prvním místě. Ale buď že mladá žena nebyla tak snadno k maní, jak tvrdili její pomlouvači, buď že vévoda d'Aiguillon se nechopil rychle příležitosti, buď že konečně, abychom ani jednomu ani druhému neubližovali, náhlá králova láska rozdělila tato dvě srdce, která už po sobě začínala toužit, pan d'Aiguillon nechal veršování milostných dopisů, přestal posílat voňavky a květiny. Slečna Vaubernierová uzavřela zástupu rozvášněných dobyvatelů dveře svého bytu v ulici Petits-Champs, vévoda potlačil vzdechy a uchýlil se do Bretaně a Jeanne už nevzdychala po nikom jiném, než po panu baronu de Gonesse, což nebyl nikdo jiný než samotný král Francie.

Z toho se dalo soudit, že paní Dubarry si zpočátku mnoho nedělala z náhlého zmizení pana d'Aiguillon, tím spíše, že neměla valný zájem na tom, aby její minulost vystupovala v příliš oslnivém světle. Později však, když si uvědomila diskrétní a mlčelivý postoj svého někdejšího zbožňovatele, který se nesnažil nic vytlouct z její bývalé přízně, byla tím

zaujata, žasla nad tímhle chováním, a protože dovedla bystře odhadovat lidi, usoudila nakonec, že to je muž opravdu velikého ducha. Tohle poznání znamenalo pro hraběnku mnoho. Nebylo to však všechno a vbrzku měl nadejít okamžik, kdy paní hraběnka možná pozná, že vévoda d'Aiguillon je také muž velikého srdce.

Je třeba říct, že chudinka Jeanne měla nejeden důvod bát se vlastní minulosti. Jednou se stalo, že se do Versailles vedral jakýsi mušketýr, kterého kdysi obšťastnila svou láskou - aspoň to tak o sobě tvrdil - a nestyděl se požadovat na paní hraběnce, aby ho zase jednou oblažila trochou své přízně. Přestože ho na nejvyšší rozkaz okamžitě vyhodili, ostudná ozvěna této ošklivé události se nepřestala rozléhat palácem paní de Maintenon.

Jak jsme viděli, maršál de Richelieu se v žádném rozhovoru s paní Dubarry nikdy nedotkl oné kapitoly jejího života, která svedla dohromady jeho synovce a půvabnou Jeanne. Toto mlčení prohnaného dvořana, byl zvyklý říkat přímo i nejchoulostivější věci, uvádělo paní Dubarry v úžas, a možno-li tak říci, nakonec ji hluboce znepokojilo. Očekávala tedy s tím větší netrpělivostí příchod pana vévody d'Aiguillon, aby se konečně dozvěděla, na čem je, a zda maršálek je tak diskrétní anebo opravdu o ničem neví.

Vévoda vstoupil.

Pozdravil paní Dubarry uctivě a neobyčejně jemným způsobem vystihl svým pozdravem právě onen jemný rozdíl, který v osobě hraběnčině rozlišoval královnu od dvorní dámy a tímto duchaplným rozlišením si rázem získal přízeň ženy, která byla okamžitě nakloněna vidět ve všem, co se týkalo tohoto muže, místo dobrého výborné a místo dokonalého obdivuhodné.

Pan d'Aiguillon si potom stiskl ruku se strýcem, který se obrátil k hraběnce a řekl jí nejlichotnějším hlasem: "Představuji vám pana vévodu d'Aiguillon, madam. Je to nejenom můj synovec, ale především jeden z vašich nejoddanějších služebníků."

Hraběnka se při těchto slovech dívala na vévodu, a dívala se na něho jako žena, to jest očima, kterým nic neujde. Viděla jen dvě uctivě skloněné hlavy a dva obličeje, které se po pozdravu klidně a vesele narovnaly. "Vím," odpověděla madam Dubarry, "že milujete pana vévodu, maršálku. Vy jste můj přítel. Prosím pana vévodu, aby z úcty k svému strýci napodobil pana maršálka ve všem, co dobrého učiní jeho pan strýc pro mě."

"To je úloha, kterou jsem si již dříve vytknul," uklonil se znovu vévoda d'Aiguillon.

"Vedlo se vám špatně v Bretani?" otázala se hraběnka.

"Vedlo, madam, a mé utrpení není bohužel ještě u konce."

"Myslím, naopak, že je, milý pane. Ostatně pan de Richelieu vás bude mocně podporovat."

D'Aiguillon se podíval na Richelieua, jako by byl velmi překvapen tím, co hraběnka řekla.

"Ach," ozvala se hraběnka, "vidím, že maršálek neměl ještě čas si s vámi pohovořit. Pravda, vždyť jste vlastně teprve před chvílí přijel. Nu, máte jistě mnoho věcí, o kterých byste spolu chtěli mluvit, nechám vás tedy o samotě, maršálku. Pane vévodo, buďte u mě jako doma."

Po těchto slovech se hraběnka vzdálila.

Měla však určitý plán a nešla příliš daleko. Za hraběnčiným budoárem byl velký kabinet, kde se rád zdržoval král, kdykoli přijel do Luciennes a pohrával si tam s čínskými figurkami, kterých tam bylo všude plno. Dával tomuto kabinetu přednost před budoárem, protože v této místnosti bylo slyšet všechno, o čem se v budoáru hovořilo. Madam Dubarry si tedy byla jista, že uslyší všechno, o čem spolu budou mluvit vévoda a jeho synovec. Podle toho si utvoří o panu d'Aiguillon konečné mínění.

Ale vévoda nebyl hlupák a věděl dobře, jaké tajnosti skrývá takřka každá královská nebo ministerská komnata. Jednou z jeho politických zvyklostí bylo poslouchat, když se mluvilo, jednou z jeho lstí mluvit, když se tajně naslouchalo.

Rozhodl se proto, ještě vzrušen báječným přivítáním, jakého se od paní Dubarry dostalo panu d'Aiguillon, že odkryje karty dočista a že králově milostnici, používaje výhody její zdánlivé nepřítomnosti, postaví před oči celý plán malého soukromého štěstí a velké politické moci, protkané intrikami, dvojí to vábničku, které žádná krásná žena a především žádná dvorní dáma takřka nikdy neodolá.

Pokynul vévodovi, aby se posadil, a řekl mu:

"Jak vidíte, vévodo, jsem tu jako doma."

"Pozoruji to, pane."

"Měl jsem to štěstí, že jsem si získal přízeň této úžasné dámy, na kterou se tu všichni dívají jako na královnu a která ve skutečnosti také královnou je."

D'Aiguillon se uklonil.

"Musím se vám svěřit, vévodo," pokračoval Richelieu, "s něčím, o čem jsem s vámi nemohl mluvit na ulici, že mi totiž madam Dubarry přislíbila ministerské křeslo."

"Ach," vykřikl vévoda d'Aiguillon, "toho jste si zasloužil už dávno."

"Nevím, zda jsem si ho zasloužil, ale dostává se mi ho poněkud pozdě, to je pravda. Bude mě to ovšem trochu namáhat, a proto počítám s vámi, d'Aiguillone."

"Děkuji, pane vévodo. Přesvědčil jsem se již mnohokrát, že jste mi dobrým příbuzným."

"Vy sám nemáte žádné zvláštní přání, d'Aiguillone?"

"Naprosto žádné, leda snad, abych nebyl zbaven svých titulů vévody a francouzského paira, jak to žádají ti páni v parlamentě."

"Máte podporu některé strany?"

"Já? Ani nápad."

"Tedy byste byl určitě padl, kdyby byla nenastala tato situace?"

"To je nad slunce jasnější, pane vévodo."

"Ach, vy už také mluvíte jako filosof."

Náhle však Richelieu změnil tón: "U všech čertů, proč s tebou vlastně takhle přísně mluvím, ubohý d'Aiguillone, spíše jako ministr než jako strýc!"

"Strýčku, vaše dobrotivost mě naplňuje vděčností."

"Jestliže jsem tě povolal tak narychlo, chápeš patrně, že tě tady chci nechat hrát znamenitou roli ... Podívej, nepřemýšlel jsi nikdy o úloze, kterou hrál pan de Choiseul celých deset let?"

"Zajisté, byla to krásná role."

"Krásná! To si myslím, že krásná, když s paní de Pompadour ovládal krále a vyháněl jezuity! Ale stala se z toho smutná role, věru smutná, když se ten hlupák nepohodl s paní Dubarry, která má větší cenu nežli sto Pompadourek, a vysloužil si, že ho vyhodili na hodinu ... Ty nic neříkáš."

"Poslouchám, pane, a snažím se pochopit, kam míříte."

"Tobě se líbí, vid, taková role, jako hrál v prvních letech pan de Choiseul?"

"Zajisté."

"Nuže, drahý příteli, rozhodl jsem se, že ji budeš hrát."

D'Aiguillon sebou trhl a prudce se obrátil k strýci.

"Mluvíte vážně?" otázal se.

"Ale ano. Pročpak ne?"

"Vy jste milencem paní Dubarry?"

"Ach, u všech čertů, ty to bereš nějak moc zprudka. Ale přece jen vidím, že jsi mě pochopil. Ano, Choiseul byl šťastlivec nad šťastlivce. Ovládal krále a ovládal jeho milenku. Říká se, že paní de Pompadour miloval ... Koneckonců, proč ne. Ale já, já nemohu být milencem, kterého by některá žena ještě milovala. Tvůj chladný úsměv mi to sdostatek napovídá. Zbrázděné čelo, chvějící se kolena a vyschlá ruka, i když bývala dříve sebehezčí, to nejsou věci, do kterých by se některá žena zamilovala.Já nemohu říci: budu hrát úlohu pana de Choiseul, ale snad mohu říci: my dva ji budeme hrát!"

"Strýčku!"

"Ne, takhle žena mě už nikdy nemůže milovat, to já vím. Ale přece jen ti řeknu ... A říkám ti to bez bázně, protože ona nás nemůže slyšet, že bych ji miloval nade všechno ... Ale ... "

Pan d'Aiguillon svraštil čelo.

"Ale," pokračoval maršálek, "mám nádherný plán a nedám se ničím mýlit. Úlohu, kterou mi mé stáří už nedovolí hrát, postoupím jinému. Proč bych si takříkajíc nemohl vzít mladého dvojníka?"

"Ach!" vykřikl pan d'Aiguillon.

"Někdo z mých blízkých," pokračoval Richelieu, "musí milovat madam Dubarry. U všech hromů, to je přece úloha, co? Milovat takovou ženskou!"

A Richelieu zvýšil hlas.

"Chápeš zajisté, že to nemůže být Fronsac, nešťastný a špatně vychovaný člověk, hňup, zbabělec, lump a dareba ... Slyšíš, vévodo, co kdybys to byl ty?"

"Já?" vykřikl d'Aiguillon. "Zbláznil ses, strýčku?"

"Zbláznil? Já? Ty mě ještě neležíš u nohou za tuhle radu? Ty neskáčeš radostí a nerozplýváš se vděčností? Cožpak jsi neviděl, jak tě přijala, cožpak jsi kus ledu, že jsi nezahořel láskou na první pohled? ... U všech čertů, od Alcibiadových časů byl na světě jenom jediný Richelieu a už nikdy žádný druhý nebude, teď už to vidím jasně."

"Ale strýčku," odpověděl vévoda s pohnutím, ať už skutečným, ať předstíraným - a v tomto případě to bylo znamenitě zahráno, protože nabídka byla jasná - "strýčku, chápu, jaký byste mohl mít prospěch ze situace, kterou jste mi právě předestřel. Vy byste vládl s autoritou pana de Choiseul, a já bych byl milencem, který by vám obstarával tuto autoritu. Tenhle plán je vskutku hodný nejchytřejšího muže Francie. Jenomže zapomínáte na jednu věc."

"Na co že zapomínám?" vykřikl Richelieu rozhořčen. "Ty nechceš milovat paní Dubarry!! Na tohle že zapomínám?.. Hlupáku! Trojnásobný hlupáku, šílenče!"

"Ach, ach, ne, v tom to není, strýčku!" vykřikl d'Aiguillon, jako kdyby byl tušil, že ani jedno ze slov, která teď řekne, nepřijde nazmar. "Paní Dubarry, kterou sotva znám, je jistě nejkrásnější a nejpůvabnější žena na celém světě. Takovou ženu bych jistě vášnivě miloval, miloval bych ji šíleně. To není to, co jsem měl na mysli."

"A co jsi tedy měl namysli."

"Tohle, pane vévodo: paní Dubarry mě nebude nikdy milovat, a první podmínkou takového spojenectví, jaké vy máte na mysli, je láska. Jak si můžete představit, že by uprostřed tak vznešeného dvora, právě tam, kde se nejvíc holduje kráse a mládí, mohla nejkrásnější žena na světě vyznamenat právě toho, kdo nemá žádné zásluhy, kdo už ani není mlád a koho břímě starostí a utrpení sklání k zemi. Jak by mohla milovat muže, který vědomě ustupuje do stínu, poněvadž ví, že záhy zmizí nadobro. Kdybych byl poznal paní Dubarry v dobách, když jsem byl mladý a krásný, tenkrát, milý strýčku, kdy se ženám na mně líbilo všechno, co se jim muže líbit na mladém muži, snad by si mě byla všimla a byla by mi zachovala vzpomínku. To by bylo mnoho. Ale není z toho nic a já nemám ani minulost, ani přítomnost, ani budoucnost. Drahý strýčku, musíme se zříct tohoto přeludu. Jenom jste mi zlomil srdce, když jste mě představil tak nádherné a sladké ženě."

Při tomto řečnickém výkonu, který by byl vévodovi mohl nejznamenitější herec závidět, se Richelieu hryzl do rtů a myslil si v duchu: Hrome, to je holomek! Cožpak uhodl, že nás hraběnka poslouchá? Ten má ale za ušima! Vždyť to je hotový mistr! Na tohohle chlapíka si musím dát pozor.

Richelieu měl pravdu. Hraběnka poslouchala a každé d'Aiguillonovo slovo jí zapadlo hluboko do srdce. Hltala plnými doušky kouzlo tohoto vyznání, vychutnávala vybranou jemnost muže, který ani nejdůvěrnějšímu příteli neprozradil

tajemství někdejšího vztahu, patrně z obavy, že by mohl padnout nějaký stín na obraz jeho někdejší a snad ještě nynější milované.

"Ty mě tedy odmítáš?" otázal se Richelieu.

"Ach, v tomto případě ano, strýčku. Bohužel vidím, že celá tato věc je neuskutečnitelná."

"Aspoň se o to pokus, nešťastníku!"

"A jak?"

"Patříš přece k naší straně ... Uvidíš hraběnku každý den. Snaž se tedy, aby ses jí zalíbil!"

"S tak sobeckým úmyslem? ... Ne, ne ... I kdyby mě stihlo takové neštěstí, že bych se jí zalíbil, pak bych před tímto hořkým pomyšlením utekl na druhý konec světa, protože bych se styděl sám za sebe!"

Richelieu se poškrábal na bradě.

Už je ruka v rukávě, řekl si, anebo je d'Aiguillon hlupák.

Najednou se ozval na nádvoří hluk a několik hlasů vykřiklo:

"Král!"

"Hrome," vykřikl Richelieu, "král mě tu nesmí spatřit, dávám se na útěk."

"A já?" otázal se d'Aiguillon.

"S tebou je to obráceně, tebe by král naopak měl vidět. Zůstaň, zůstaň ... A proboha, nezahazuj flintu do žita."

Po těchto slovech uprchl Richelieu malým schodištěm a ještě ze schodů volal na vévodu:

"Zítra!"

16. Jenže i král má do toho co mluvit

Když se vévoda d'Aiguillon octl o samotě, byl zprvu poněkud na rozpacích. Pochopil dokonale, co mu chce říct strýc, pochopil dokonale, že madam Dubarry naslouchá, pochopil konečně dokonale, že při takovéhle příležitosti může muž ducha hrát roli muže srdce a že je s to převzít sám úlohu, pro niž si ho starý vévoda hleděl vzít za společníka.

Králův příchod naštěstí oddálil rozhodnutí, které by bylo docela určitě vyplynulo z puritánského chování pana d'Aiguillona. Maršál nebyl člověk, který by se byl nechal dlouho vodit za nos, a zejména, který by byl ochoten mlčky přihlížet, jak někdo jiný vydělává na předstírané ctnosti na jeho, maršálovy útraty. Ale jak jsme již řekli, pan d'Aiguillon zůstal sám a měl čas přemýšlet.

Král vskutku přicházel. Pážata už otvírala dveře a Zamore se již vrhl k panovníkovi dožaduje se pamlsků - byla to jímavá důvěrnost, kterou král, když měl nevlídnou náladu, splácel pořádnými štulci anebo tím, že mladého Afričana důkladně tahal za uši, což Zamorovi zajisté nebylo zrovna příjemné.

Ludvík XV. Se usadil v čínském salónku a pan d'Aiguillon se brzy mohl přesvědčit, že paní Dubarry neušlo ani slovo z rozmluvy, kterou měl se strýcem - prostě proto, že teď on sám slyšel od prvních slov všechno, co si povídají hraběnka s králem.

Zdálo se, že Jeho Veličenstvo je unaveno jako člověk, který musí nést obrovské břímě. Ani Atlas nemohl být více uondán po skončené práci, když držel dvanáct hodin na ramenou nebeskou klenbu. Ludvík XV. neráčil mít námitek, když mu milenka děkovala, tleskala mu, objímala ho a líbala. Nechal si vyprávět všechny okolnosti, jež provázely páně Choiseulův pád, a náramně se bavil.

Paní Dubarry si tedy pomyslila, že je čas, aby podnikla útok. Domnívala se, že právě teď přišla pro politiku vhodná chvíle. A ostatně se cítila dost silná, aby pohnula třeba celým dílem světa.

"Sire," zašveholila, "rozbořil jste jednu stavbu, to je v pořádku. Rozmetal jste všecko kolem sebe, a bylo to nádherné. Ale teď je třeba stavět."

"Ach, to už je hotovo," mávl král nedbale rukou.

"Jakže, takhle najednou, aniž jste měl kdy si trochu vydechnout?"

"Samozřejmě."

"Vy už jste sestavil ministerstvo?"

"Hraběnko, hraběnko, přemýšlejte trošku! ... Vy ženy jdete na všecko přece jen příliš zbrkle. Vždyť jste to přece nedávno sama řekla, že nevyženeme kuchaře, dokud nemáme nového?"

"Řekněte mi ještě jednou, Sire, že jste už sestavil ministerstvo."

Král se pozvedl na pohodlné pohovce, na níž se spíše položil, než posadil, používaje za opěradlo rameno krásné hraběnky.

"Člověk by řekl, Jeannetto, když vidí, jak vás tahle maličkost zajímá, že buď znáte mé nové ministerstvo a chcete mě ho pohanět, anebo ze mi chcete navrhnout nějaké jiné."

"Víte, Veličenstvo," nadhodila hraběnka, "to by přece ode mě nebylo tak hloupé."

"Cože?" podivil se král. "Vy už máte nějaké ministerstvo?"

"Vy máte své ministerstvo, Sire," odsekla hraběnka.

"To se rozumí, vždyť je to také můj stát, hraběnko. Ale přesto se přece můžeme podívat na vaše kandidáty ... "

"Ne, ne, raději mi řekněte svoje."

"Pročpak ne, docela rád vám dám příklad."

"Tak tedy nejdřív ministerstvo námořnictva, kde byl ministrem ten miloučký pan de Praslin ... "

"Ach, tam je úplně nový člověk, hraběnko. Je to báječný muž, který nikdy neviděl moře a vody se bojí jako čert kříže."

"Neříkejte, Sire."

"Čestné slovo. Vždyť to je přece úžasný nápad. Stanu se tím velmi populární a moje obrazy budou věnčit vavřínem na všech mořích celého světa."

"Ale kdo to je, Veličenstvo, kdo to je?"

"Vsaďme se tisíc proti jedné, že to neuhodnete."

"Člověk, jehož volba vám zjedná popularitu? Opravdu, tohle bych neuhodla."

"Je to jeden z těch chytráků z parlamentu ... První president parlamentu v Besanconu."

"Pan de Boynes?"

"Výborně, hraběnko! U všech čertů, jak se v tom vyznáte! Vy znáte všechny ty rošťáky z parlamentu?"

"Vždyť mi o nich vykládáte každý druhý den. Tak tohle! Ale vždyť ten člověk vůbec neví, jak vypadá kormidlo!"

"To je právě to, co potřebuji. Pan de Praslin o tom zase věděl kdeco a pořád by byl jenom stavět lodě. Tenhle se do toho tak nepohrne a mně to nepřijde tak draho."

"A v ministerstvu financí, Sire?"

"Oh, ve financích, tam je to něco jiného. Tam jsem si vybral odborníka."

"Bankéře?"

"Ne, vojáka. Bankéři mě už moc dlouho berou na hůl."

"A koho jste udělal probůh ministrem války?"

"Uklidněte se, miláčku, tam jsem postavil finančníka, pana Terraye. To je takový cifršpión, ten bude pět let hledat chyby ve všech účtech, které po sobě zanechal pan de Choiseul, a my od něho budeme mít pokoj. Ale musím se vám svěřit, že už bych si byl málem vzal na ministerstvo války náramného člověka, jednoho z těch spravedlivých, jak si mezi sebou říkají. To abych se zalíbil filosofům.

"Milosrdný Bože. Snad ne pana Voltaira?"

"Někoho skoro takového ... Rytíře du Muy ... Je to učiněný Kato."

"Ach, Sire, vy mě děsíte."

"Už byla ruka v rukávě ... Nechal jsem si toho člověka představit, jeho jmenování už bylo podepsáno. Už mě uctivě poděkoval, když tu mě můj dobrý nebo špatný génius - to rozhodněte sama - pošeptal, abych ho pozval dnes večer do

Luciennes povečeřet a trochu si s námi popovídat."

"Já padnu do mdlob, Veličenstvo."

"Přesně něco takového mi řekl ten zatracený du Muy."

"To že vám řekl?"

"Trochu jinými slovy, samozřejmě. Že ho z toho jímá hrůza, že prý má nejvroucnější přání sloužit králi, ale že nikdy nebude sloužit madam Dubarry."

"Pěkný chytrák, ten váš filosof!"

"Pochopíte, hraběnko, že jsem k němu natáhl ruku ... aby mi vrátil ten jmenovací dekret. Roztrhal jsem jej na kousky s útrpným úsměvem a spravedlivý rytíř táhl ke všem čertům. Ludvík XIV. by takového rošťáka vstrčil do nejtemnějšího kouta Bastily. Ale já jsem jen Ludvík XV. a mám parlament, který mně dává kapky, místo abych je dával já jemu. Tak takhle je to."

"To je jedno, Sire," řekla hraběnka a zasypala svého královského milence polibky, "vy jste přece jen veliký státník a báječný člověk."

"Věčná škoda, že tohle neříká každý. Terraye budou proklínat."

"Kohopak ne? ... A koho jste posadil na ministerstvo zahraničí?"

"Toho dobráka Bertina, kterého jistě znáte."

"Neznám."

"Tak tedy kterého neznáte."

"Ale v celé té společnosti není ani jeden dobrý ministr, Sire."

"To může být. Dobří ministři nebývají na takovýchhle místech. Řekněte mi vy ty vaše."

"Řeknu vám jen jednoho."

"Neřeknete, vy máte strach."

"Maršála."

"Kterého maršála?" dělal král nedovtipu.

"Vévodu de Richelieu."

"Tu trosku? Tu zmoklou slepici?"

"Vítězi od Mahonu říkáte zmoklá slepice?"

"Toho starého záletníka?"

"Sire, vždyť je to přece váš druh ve zbrani."

"Je to nemravný člověk, běhá za každou sukní."

"Co chcete! To teprve od té doby, co ony neběhají za, ním."

"Už mi nikdy nemluvte o Richelieuovi, to je můj zlý sen. Tenhle vítěz od Mahonu mě tahal po všech pajzlech v celé Paříži, až o nás zpívali písničky. Kdepak, kdepak, Richelieu! Jak slyším to jméno, dělají se mi rudé kruhy před očima."

"Vy je nenávidíte všechny?"

"Koho?"

"Vévody de Richelieu."

"Nemohu je vystát."

"Všechny. Například ten krasavec vévoda a pair de Fronsac. Desetkrát si už zasloužil šibenici."

"Toho vám klidně nechám. Ale vždyť jsou přece na světě ještě jiní vévodové de Richelieu."

"Já vím, já vím, d'Aiguillon."

"A co ten?"

Dovedete si představit, že při těchhle slovech nastražil synovec v budoáru uši.

"Tohohle mám taky plné zuby, protože mám kvůli němu na krku všechny křiklouny z celé Francie. Ale mám pro něho jakousi slabost, které se nemohu zbavit, je tvrdý a statečný a nemohu říct, že by se mi nelíbil."

"Je to muž velkého ducha," sváděla hraběnka.

"Je to odvážný a srdnatý chlap, který se hrdinně zastává královských výsad. Takoví kdyby byli všichni pairové!"

"Tak jest, Vaše Veličenstvo! Udělejte z něho něco!"

Král se podíval zkoumavě na hraběnku a zkřížil ruce na prsou.

"Jak mě můžete doporučovat, hraběnko, takovou věc, když celá Francie volá jako jeden muž, abych ho vypověděl a zbavil vévodského titulu?"

Také paní Dubarry zkřížila ruce na prsou.

"Před chvílí jste řekl o Richelieuovi, že to je zmoklá slepice. Tenhle titul by po právu patřil vám!"

"Ach, hraběnko!"

"Nafukujete se, že jste se zbavil pana de Choiseul."

"Nebylo to tak snadné."

"Vy jste to dokázal, a to je v pořádku. Teď nechcete nést důsledky."

"Já?"

"A kdo jiný? Co myslíte, že jste udělal, když jste propustil vévodu?"

"Kopl jsem parlament do zadku."

"Tak ho kopněte ještě jednou, pěkně po pořádku oběma nohama. Parlament chtěl Choiseula. Vy jste ho propustil. Parlament chce, abyste propustil d'Aiguillona. Ponechte si ho."

"Nepropustím ho."

"Ponechte si ho, ale dejte inu také významné a odpovědné postavení."

"Vy byste chtěla, abych tohohle bouřliváka udělal ministrem?"

"Chci odměnu pro muže, který vás bránil za cenu nebezpečí, že přijde o svůj majetek a o svou hodnost."

"Řekněte raději, že přijde o život, protože toho vašeho vévodu jednoho krásného dne ukamenují i s vaším přítelem Maupeouem."

"Kdyby vás vaši obránci slyšeli, dodal byste jim náramnou kuráž."

"Však oni mně to oplatí, hraběnko."

"Tohle neříkejte, jejich činy mluví za ně."

"Tak dobře. Ale proč jste celá žhavá do d'Aiguillona?"

"Celá žhavá! Vždyť ho vůbec neznám! Viděla jsem ho dneska poprvé a mluvila jsem s ním poprvé v životě."

"Ach, to je něco jiného. To tedy mluvíte z přesvědčení a já mám velkou úctu ke každému přesvědčení, protože jsem jakživ žádné neměl."

"Dejte tedy něco Richelieuovi za jeho synovce, když nechcete nic dát samotnému vévodovi d'Aiguillon!"

"Richelieuovi? Nic, nic, nikdy nic!"

"Tak tedy něco dejte vévodovi d'Aiguillon, když nic nechcete dát panu de Richelieu!"

"Cože? Dát mu ministerské křeslo? V této chvíli je to nemožné."

"To chápu ... Ale někdy později. Uvědomte si, že ten člověk má styky, že to je houževnatý a energický muž a že byste s Terrayem, d'Aiguillonem a Maupeouem měj pohromadě tři cerbery. Uvědomte si také, že vaše nové ministerstvo je fraška, která nemůže vydržet."

"To se tedy mýlíte, hraběnko, vydrží celé tři měsíce.

"Za tří měsíce se tedy přihlásím."

"Ach, ach, hraběnko ... "

"To je hotovo. Ale teď hned potřebuji nějakou maličkost pro d'Aiguillona."

"Když už nic nemám."

"Máte svou kavalerii. Pan d'Aiguillon je výborný důstojník. Je břitký jako meč. Dejte mu své kyrysníky, udělejte ho jejich velitelem."

"Dobrá, dobrá," bručel král, "má je mít."

"Děkuji, Vaše Veličenstvo," vykřikla hraběnka unesena radostí, "děkuji."

A pak pan d'Aiguillon zaslechl, kterak na tváři Jeho Veličenstva Ludvíka XV. mlaskla docela plebejská hubička.

"A teď mi dejte večeři, hraběnko."

"Nedám," pokrčila rameny hraběnka, "není tady nic. Upolitizoval jste mě ... Moji lidé řečnili, pouštěli ohňostroj a vůbec zapomněli na kuchyň."

"Tak se mnou pojeďte do Marly. Zvu vás."

"To není možné. Hlava se mi může rozskočit na čtyři kusy."

"Migréna?"

"Strašná."

"To si tedy musíte lehnout, hraběnko."

"Právě to chci udělat, Sire."

"Tedy sbohem."

"Chcete říct na shledanou."

"Připadám si tak trochu jako pan de Choiseul. Taky mě vyháníte."

"Ale přivedu si vás zpátky, kleknu si před vámi a zahrnu vás lichotkami," ujišťovala ta prohnaná osůbka a velmi něžně postrkovala krále ke dveřím, až ho vyprovodila na schody. Král se smál na celé kolo a obracel se na každém schodě.

Nahoře u zábradlí držela hraběnka svícen.

"Řeknete mi něco, hraběnko," zvolal král a vystoupil znovu o jeden schod.

"Prosím, Sire."

"Nenatáhne ten náš chudák maršál bačkory?"

"Proč by je měl natáhnout, Sire?"

"Že by přišel o své ministerské křeslo."

"Vy jste ale zlomyslník!" vybuchla naposledy smíchem hraběnka.

A Jeho Veličenstvo se vzdálilo velmi uspokojeno svým posledním vtípkem na maršálka, kterého mělo opravdu plné zuby.

Když se paní Dubarry vrátila do svého budoáru, nalezla pana d'Aiguillon, jak klečí u dveří se sepnutýma rukama a dívá se na ni zářícíma očima. Celá zrudla.

"Neuspěla jsem," řekla mu. "Chudák maršál."

"Ó, já vím všechno," odpověděl vévoda, "slyšel jsem. Děkuji, madam, děkuji."

"Myslím, že jsem vám tím byla povinna," odpověděla hraběnka se sladkým úsměvem. "Ale zvedněte se, vévodo, jinak bych si musela myslit, že máte právě tak dobrou paměť jako velkého ducha."

"Třeba je to pravda, madam. Můj strýc vám už řekl že jsem váš nejoddanější služebník."

"A také služebník králův. Zítra musíte složit poklonu Jeho Veličenstvu. Vstaňte, prosím vás." A podala vévodovi ruku, kterou pan d'Aiguillon uctivě políbil. Zdálo se, že hraběnka je velmi dojata, protože už ne řekla ani slova. Také pan d'Aiguillon už nepromluvil a byl zřejmě stejně zmaten a vzrušen jako ona. Konečně zvedla paní Dubarry hlavu.

"Ubohý maršálek! Někdo mu musí říct o téhle katastrofě."

Pan d'Aiguillon se domníval, že ho těmito slovy hraběnka propouští, a uklonil se: "Madam, pojedu za ním."

"Ach, vévodo, na špatné zprávy je vždycky dost času. Místo abyste jezdil za panem maršálkem, povečeřte raději se

mnou."

Vévoda cítil, jako by ho ovanul dech mládí a místo krve kolovala v jeho žilách láska.

"Vy nejste žena," šeptal, "vy jste ... "

"Anděl, viďte," pošeptala mu hraběnka žhavými ústy, ale tak tiše, že se téměř dotýkala vévodova ucha a táhla ho ke stolu.

Ten večer mohl být pan d'Aiguillon spokojen. Sebral strýci křeslo a snědl králi večeři.

17. V předpokojích pana vévody de Richelieu

Jako všichni dvořané, měl i pan de Richelieu palác ve Versaillích, v Paříži a dům v Marly a v Luciennes, bydlil zkrátka všude, kde obýval také král. Když Ludvík XIV. rozmnožil počet svých sídel, požadoval od všech dvořanů, kteří měli přístup ke dvoru, aby byli tak bohatí, že mohli žít, jak se zlíbilo králi, mohli ho provázet na všech jeho cestách a podílet se v přiměřené míře na všech jeho choutkách.

V době, kdy byl pan de Choiseul a pan de Praslin propuštěn, obýval pan de Richelieu svůj palác ve Versailles. Tam se také nechal odvézt téhož dne, když se navečer vracel z Luciennes, poté co představil svého synovce paní Dubarry. Společnost viděla pana de Richelieu v lesíku u Marly s hraběnkou, viděli ho ve Versailles, když pan de Choiseul upadl v nemilost, vědělo se, že měl dlouhou a tajnou audienci u hraběnky v Luciennes. Stačilo to, nehledě ani na všelijaké indiskrece Jeana Dubarryho, aby každý spěchal složit panu de Richelieu svou poklonu.

Starému maršálovi se tedy ještě dostalo příležitosti, aby si mohl přivonět ke kadidlu lichotek a roztomilostí, které každý, kdo měl na tom zájem a hledal svou příležitost, zapaloval na oltáři bůžka tohoto dne.

Pan de Richelieu nebyl připraven na všechno, co ho mělo toho dne potkat. Ale zvedl se ráno toho dne, o němž začínáme vyprávět, z lože s pevným předsevzetím, že si zacpe nos, aby necítil vůni toho kadidla, tak jako si Odysseus zacpal uši voskem, aby byl odolný vůči zpěvu Sirén. Zprávy o novém ministerstvu mělo se mu tak jako tak dostat teprve nazítří, protože teprve příštího dne mělo být králem jmenováno a uvedeno ve všeobecnou známost.

Maršál byl tedy velmi překvapen, když se probudil, vlastně když byl probuzen hlukem velkého množství kočárů a když se od komorníka dozvěděl, že nádvoří paláce je přeplněno povozy a všechny chodby, předpokoje a salóny paláce přeplněny návštěvníky.

"Ach, ach," řekl si, "tak se mi zdá, že už jsem v kursu."

"Je ještě velmi brzo, pane maršálku," upozorňoval ho komorník, když viděl, s jakým chvatem odhazuje vévoda noční čepičku.

"Ode dneška," odvětil vévoda přísně, "nebude pro mě nikdy příliš brzo, pamatujte si to."
"Ano, monsignore."
"Co se řeklo návštěvníkům?"
"Že monsignore dosud nevstal."
"Nic jiného?"
"Nic jiného."
"To je hloupost. Mělo se ještě dodat, že jsem byl dlouho do noci vzhůru, nebo ještě lépe, mělo se jim říct ... Kde je Rafté?"
"Pan Rafté ještě spí," hlásil komorník.
"Jak to, spí. Tak ať ho probudí, člověka nešťastného."
"Vždyť už je vzhůru," ohlásil se čilý usměvavý stařec mezi dveřmi. "Pan Rafté je vám k službám, vévodo. Co si ráčíte přát?"
Vévodova nadutost po těch slovech okamžitě splaskla.
"Vždyť jsem si to myslil, že už nespíš."
"A co by na tom bylo divného, kdybych spal? Vždyť sotva svítá."
"Ale vždyť vidíš, milý Rafté, že ani já už nespím."
"U vás, ministrů, je to něco jiného. Chodí ministři vůbec spát?"
"Buďto si ze mě děláš legraci, nebo mě chceš vyhubovat," šklebil se maršál do zrcadla. "Tobě to není po chuti, to s tím ministerstvem?"
"Po chuti? Co já z toho budu mít? Zbytečně se tím jenom unavíte a přijdou na vás všelijaké nemoci. Vyplývá z toho, že nakonec budu řídit stát já a to stojí za starou bačkoru, monsignore."
"Ach, jak jsi zestárl, Rafté."
"Jsem přesně o čtyři léta mladší než vy, monsignore. Opravdu jsem už starý."
Maršál dupl netrpělivě nohou.
"Procházel jsi předpokoj?"
"Zajisté."
"Kdo tam je?"
"Kdekdo."
"Co říkají?"
"Svěřuje se jeden druhému, co na vás budou škemrat."
"To je samozřejmé. O mém jmenování jsi neslyšel nic?"
"Raději bych vám to ani neříkal, monsignore."
"Cože, už se kritizuje?"
"A zrovna ti, kteří vás potřebují. Co asi říkají ti, které budete potřebovat vy."
"Poslouchej, Rafté," usmál se kysele starý, maršálek, "kdyby někdo řekl, že mi chceš lichotit .. "
"Počkejte, monsignore," vskočil mu do řeči Rafté, "který čert vám napískal, abyste se zapřáhl do téhle prohnilé káry, které se říká ministerstvo? To už vás omrzelo žít si šťastně na volné noze?"
"Můj milý, vychutnal jsem ve svém životě všechno, jenom tohle ne."
"Mám dojem, že jste v životě nechutnal například také ještě jed na krysy. Co kdybyste si ho ze zvědavosti nasypal trochu do čokolády?"
"Rafté, z tebe mluví lenost. Tušíš, že jako můj sekretář budeš mít mnoho práce, a je ti to proti mysli ... Ostatně jsi to sám řekl."
Maršálek se nechal pečlivě ustrojit.
"Dej mi vojenskou uniformu," poručil komorníkovi, "a připneš mi všechny mé řády."
"Ráčí jít Vaše Výsost do války?" posmíval se Rafté.
"To se rozumí, kamaráde, a jaká to bude válka."
"Ach tak," pokračoval Rafté, "ale ještě jsem neviděl králův dekret, a to nebývá pravidlem."
"Bezpochyby dnes přijde."
"Bezpochyby je tedy heslo pro dnešní den."
"Čím jsi starší, tím jsi protivnější, Rafté. Stává se z tebe formalista a purista. Kdybych to byl věděl, nikdy bych ti byl nenechal vypracovat mou vstupní řeč pro Akademii, od té chvíle se z tebe stal pedant."
"Poslyšte tedy, monsignore, když už jsme jednou vládou, buďme přesní ... Je to divné ... "
"Co je divné?"
"Pan hrabě de la Vaudraye, s kterým jsem před chvíli mluvil na ulici, mně řekl, že o ministerstvu ještě není nic známo."
Richelieu se usmál.
"Pan de Vaudraye má pravdu. Tak ty už jsi byl venku."
"U všech hromů, musel jsem. Ten zatracený rámus kočárů pod okny mě probudil, oblékl jsem se, přišpendlil jsem si všechny své válečné řády a šel jsem se projít po městě."
"Pan Rafté se baví na moje útraty."
"Chraň bůh, monsignore! Řekl jsem to jen proto, že ... "
" ... že ... že co?"
"Že jsem na procházce potkal ještě někoho jiného."
"Koho?"
"Sekretáře pana abbého Terraye."

"Řekl mi, že jeho pán byl jmenován ministrem války."

"Ách, ach, to je novina," nepřestal se Richelieu usmívat.

"Co z toho monsignore soudí?"

"Monsignore z toho soudí, jestli je abbé Terray ministrem války, nejsem jím já. Není-li ministrem války, mohu jím být já."

Rafté už udělal dost pro klid svého svědomí. Byl to houževnatý, neúnavný a ctižádostivý muž, stejně bystrý jako jeho pán, jenže na všechno lépe připraven, protože věděl, že je závislý a že není šlechtic. To byly dvě díry v jeho brnění, které po čtyřicet let věrné služby podněcovaly všechnu jeho lstivost, všechnu sílu, všechnu hybnost ducha, když ovšem viděl, jak je si jeho pán sebou jist, věřil, že ani on se nemá čeho bát.

"Tak si tedy pospěšte, monsignore, nenechte na sebe dlouho čekat, bylo by to špatné znamení."

"Jsem hotov. Ale ještě jednou, kdo všechno tam vůbec je?"

"Tady je listina."

Rafté podal svému pánu dlouhý seznam návštěvníků, v němž vévoda k svému největšímu uspokojení četl jména nejpřednějších šlechticů, duchovních a finančníků.

"Ještě se stanu populární, viď, Rafté."

"Žijeme v době zázraků," odpověděl Rafté.

"Hele, Taverney," poznamenal maršál, jak létal očima po jménech. "Co tady chce ta ropucha?"

"Nevím, pane maršále. Ale pospěšte si a pojďte." A takřka násilím vstrčil tajemník svého pána do velkého salónu.

Richelieu mohl být spokojen. Přijetí, jakého se mu dostalo, bylo takové, že ani princ z královského rodu by si byl nemohl přát lepší. Ale všechna ta vybraná obratná a obezřetná zdvořilost té doby a té společnosti hrála jen do ruky nešťastné náhodě, která připravovala Richelieuovi trpké zklamání.

Ze slušnosti a z ohledu na etiketu nevyslovil nikdo z návštěvníků před Richelieuem slovo ministerstvo. Někteří odvážlivci šli až tak daleko, že použili slova blahopřání. Věděli, že to slovo lze snadno přejít a že Richelieu na ně neodpoví. Pro všechny účastníky byla tato ranní návštěva pouhým formálním projevem úcty tak jako třeba novoroční blahopřání. V těch dobách nebylo nikterak zvláštní, že i nejširší masy lidu, spíše pak lidé výše postavení, velmi dobře chápali i nejsubtilnější nuance.

Několik dvořanů se odvážilo vyjádřit nějaké přání, touhu nebo nějakou naději.

Jeden z nich by si byl přál, jak se vyslovil, aby dostal nějaký úřad co možná nejblíž Versailles. Působí mu obzvláštní potěšení, že tohle přání může vyslovit před mužem tak významného postavení, jako je pan de Richelieu. Jiný si stěžoval, že ho pan de Choiseul třikrát vynechal, když král vyznamenával své nejoddanější stoupence. Počítá prý s laskavostí páně Richelieuovou, a doufá, že jeho neumdlévající paměť osvěží paměť královu teď, kdy dobré vůli Jeho Veličenstva nestojí už nic v cestě.

Zkrátka a dobře na sta skromných anebo i neomalených přání, vesměs obratně obalených vzletnými slovy, doléhalo k radostně rozechvělému maršálkovu sluchu.

Poznenáhlu se návštěvníci vytráceli, aby, jak říkali, ponechali pana maršálka jeho důležitým záležitostem. Konečně zbyl v salóně jen jediný muž. Nebavil se s ostatními pány, nežádal o nic, ba ani se nikomu nepředstavil. Když řady návštěvníků prořídly, přistoupil tento muž s úsměvem k vévodovi.

"Ach, ach, pan de Taverney," kývl hlavou maršálek. "Těší mě, těší."

"Čekal jsem, naposled se svou poklonou, vévodo, s opravdovou a srdečnou poklonou."

"Skutečně - a s jakou?" odpověděl pan de Richelieu, jehož zdrženlivost návštěvníků donutila být stejně diskrétní a jakoby záhadný.

"No, přišel jsem ti přece blahopřát k tvému novému úřadu, vévodo."

"Pst, pst, nemluvme o tom," mávl rukou maršálek.

"Ještě není nic hotovo, to se jenom tak povídá."

"Povídá, nepovídá, drahý maršálku, ale lidí téhož názoru je mnoho, to bylo dnes vidět ve tvých salónech."

"Já opravdu nechápu, proč se tu najednou sešlo tolik lidí."

"Zato já to chápu dobře."

"A co tedy? Co tedy?"

"Dovol, abych ti směl pošeptat slovíčko."

"Jaké?"

"Včera v Trianonu jsem měl tu čest skládat hold Jeho Veličenstvu. Král se mě ptal na mé děti a nakonec mi řekl: ‚Vy znáte pana de Richelieu, běžte mu složit poklonu'."

"Ach, to že řeklo jeho Veličenstvo?" vybuchl Richelieu s nadšenou pýchou, jako by ta slova byla už skutečný králův dekret, o němž měl Rafté přece jen určité pochybnosti a jehož zpoždění tolik litoval.

"Takhle jsem si snadno domyslil pravdu," pokračoval Taverney. "Nebylo to nic těžkého, když jsem viděl, jak jsou celé Versailles vzhůru nohama. Přiběhl jsem, abych ti složil poklonu veden pocity starého přátelství a zároveň se doporučil přízni tak vzácného přítele."

Vévoda byl na vrcholu blaha. Byl doslova opojen slávou, což je dosti přirozená chyba, které se neubrání ani největší duchové. V Taverneyovi viděl jen jednoho z ubohých příživníčků posledního řádu, chudáka, k němuž se štěstí obrátilo zády, takového nicotu, kterého nestojí za to chránit, kterého si nestojí za to vůbec ani zapamatovat a jemuž v tomto konkrétním případě lze právem vyčítat, že se po dvaceti letech vynořil z temnot, aby se trošičku přihřál na slunci, které se usmálo na druhého.

"Už vidím," řekl maršál dosti tvrdě, "že se na mně bude něco chtít."

"To jsi uhodl, vévodo."

"Ach," povzdechl si Richelieu a posadil se, či spíše se zabořil do měkkého křesla.

"Už jsem ti řekl," pokračoval Taverney pokorně a úlisně, protože pozoroval, že jeho velký přítel najednou pozoruhodně ochladl a rozhodl se tedy na něho zaútočit co nejenergičtěji, "už jsem ti řekl, že mám dvě děti. Mám dceru, kterou vřele miluji, vždyť je to také vzor ctnosti a krásy. Ujala se jí s velkou horlivostí paní princezna a je jí tam dobře. O dceři, o své krásné Andrée nemusím tedy s tebou, vévodo, mluvit. Její životní dráha je vyměřena a její štěstí na nejlepší cestě. Viděl jsi ji vůbec někdy? Tu mou zlatou dcerušku!! Cožpak jsem ti ji dosud nepředstavil? Ale jistě jsi o ní už slyšel mluvit?"

"Ani si nevzpomínám," podotkl Richelieu nedbale. "Možná že jsem něco zaslechl."

"Na tom nezáleží," pokračoval Taverney, "dcerka je na tom tak jako tak dobře. Já, jak vidíš, nic nepotřebuji, král mi dal penzičku, takže mám z čeho žít. Chtěl bych se dodělat, to se ti přiznám, nějakého jměníčka, abych mohl přestavět Maison-Rouge, kde bych chtěl na stará kolena žít. Při tvé vážnosti a při kráse své dcery ... "

"Ach," poznamenal tiše Richelieu, který až do této chvíle neposlouchal, ponořen do úvah o své vlastní velikosti, a jehož teprve slova "při kráse mé dcery" probudila ze zamyšlení. Ach ... Tvá dcera ... Ale to je mladá krása, která vrhá stín na naši znamenitou hraběnku. Je to malé hádě, které se ohřívá pod ochrannými křídly princezny, aby jednoho krásného dne uštklo jednu krásnou dámu z Luciennes ... Člověk nesmí být špatným přítelem a naše drahá hraběnka, která mě udělala ministrem, pozná, že dovedu být vděčný, kdykoli se mi k tomu neskytne příležitost. Potom řekl nahlas a zvysoka baronu de Taverney: "Pokračujte, pane!"

"Ale vždyť už jsem na konci," odpověděl baron a v duchu se už těšil na to, jak se vysměje ješitnému maršálovi, jen co od něho dostane, po čem touží. "Myslím teď už jen na svého ubohého Filipa, který sice zdědil skvělé jméno, ale nic mu to nepomůže, ničím se neproslaví, dokud se za něho někdo nepostaví. Filip je hodný a rozvážný mladík, snad až příliš skromný, což je ovšem vina malých poměrů, v kterých dosud žil. Však to sám víš: shýbá hlavu kůň, kterého držíme na krátké uzdě."

Co je mi do toho, myslil si maršál a všemožným způsobem začal dávat najevo, že ho tahle rozmluva už nudí a že je pln netrpělivosti.

"Potřeboval bych přímluvu nějaké velmi vlivné osobnosti, jako jsi ty," pokračoval Taverney nemilosrdně, "aby Filip dostal vlastní setninu ... paní princezna, když vstupovala do Štrasburku, ho povýšila na kapitána, ale kde by měl vzít chudák sto tisíc liber, aby dostal krásnou setninu v některém proslulém jezdeckém pluku ... Vy byste to mohl dokázat, můj velký a vynikající příteli."

"Váš syn," podotkl Richelieu chladně, "to je ten mladík, který prokázal paní princezně jakousi službu."

"A jakou službu!" vykřikl Taverney. "Na poslední poštovní stanici zadržel přípřež Její královské Výsosti, kterou si chtěl vzít násilím ten zatracený Dubarry."

Chytráku, pomyslil si Richelieu, tohle mě tak ještě scházelo! ... Já, a budu pomáhat největším hraběnčiným nepřátelům! Tenhle Taverney je padlý na hlavu. Považuje za výhodu, co je jeho největší chybou ...

"Ale vy mi neodpovídáte, vévodo," nadhodil Taverney poněkud roztrpčen, když maršál tak tvrdošíjně zachovával mlčení.

"To všechno jsou naprosto nemožné věci, milý pane Taverney," odpověděl maršál a zvedl se, aby dal najevo,že audience je skončena.

"Nemožné. Taková maličkost že je nemožná? A tohle mi říká starý dobrý přítel?"

"A proč by to nemělo být nemožné ... Jestliže už jsou dva lidé přátelé anebo se jeden z nich domnívá, že jsou přátelé, cožpak to je nějaký důvod, aby se jeden z nich dopouštěl ... Hm, nespravedlnosti, a druhý zneužíval slova přátelství. Dvacet let, když jsem neměl žádnou veřejnou funkci, jste o mně nevěděl. Sotva jsem se stal ministrem, přiběhnete hned první den."

"Pane maršále, v této chvíli jste nespravedlivý."

"Ne, ne, můj milý. Nechci, abyste se zbytečně potloukal po přijímacích salónech. Já jsem opravdový přítel a právě proto ... "

"Vy máte nějaký důvod, abyste mě odmítl, maršále!"

"Já!" vykřikl Richelieu, velmi znepokojen, že by pan Taverney mohl pojmout nějaké divné podezření. "Já, jaký bych mohl mít důvod?"

"Mám přece nepřátele ... "

Vévoda by byl mohl nalít baronovi čistého vína. Ale tím by byl prozradil, že chrání z vděčnosti madam Dubarry a byl by se musel přiznat, že se stal ministrem jenom na přímluvu královy milostnice a to by byl neudělal za celý svět. Pospíšil si proto baronovi celou tu věc vymluvit.

"Vy nemáte žádného nepřítele, drahý příteli, ale já jich mám plno. Kdybych okamžitě a aniž bych se staral o to, jsou-li k tomu dostatečné důvody, vyhověl vaší prosbě a prokázal vám takovou přízeň, vydával bych se v nebezpečí, že budou všichni říkat, že pokračuji jen v tom, co dělal pan de Choiseul. Milý příteli, chci, aby moje vláda vešla do dějin. Po dvacet let nemyslím na nic jiného než na reformy, na pokrok. Teď se to bude uskutečňovat. Protekce málem zničila Francii, já se budu řídit jen skutečnými zásluhami. Spisy našich filosofů jsou zářící pochodně, jejichž jas neuzřely mé oči nadarmo. Všechny temnoty minulých dob jsou za námi a je opravdu načase, aby se blaho vlasti stalo nejvyšším zákonem ... Prozkoumám tedy pečlivě zásluhy vašeho syna, prozkoumám je bedlivě, o nic hůře a o nic lépe, než bych prozkoumal zásluhy kteréhokoli občana. Přinesu tuto bezpochyby bolestnou oběť svým zásadám, ale bude to obět jednoho jediného člověka ve prospěch možná tří set tisíc jiných lidí ... Jestliže se přesvědčím, že váš syn, pan Filip de Taverney, si zaslouží mé přízně, bude ji mít, ne proto, že jeho otec je můj přítel, ne proto, že se jmenuje stejně jako vy, ale proto, že se přesvědčím, že je to zasloužilý člověk. Takhle se budu chovat ve všech případech."

"Tak tohle je ta vaše filosofie!" vykřikl starý baron, který si vztekem málem kousal konečky prstů a jen stěží v sobě

potlačoval všechnu hořkost z této rozmluvy, v níž se mu dostalo tolika drobných pokoření.

"Říkejme tomu filosofie, pane, vždyť je to hezké slovo."

"A pomáhá vám zapomenout na mnoho věcí, že, pane maršále?"

"Jste špatný dvořan," pokrčil rameny Richelieu s chladným úsměvem.

"Lidé mého rodu jsou jen královými dvořany, pane de Richelieu."

"Ach, lidi vašeho rodu vidí pan Rafté, můj tajemník, v mých předpokojích tisíc za den," odpověděl Richelieu, "a slézají se sem z kdekterého venkovského hnízda, kde se naučili být nezdvořilí k lidem, které pokládají za své přátele, zatímco u nich jen pucují kliky."

"Ach, já vím dobře, že Červený dům, šlechta, která pochází z dob křižáckých válek, se nemusí učit slušnosti u nějakého šumaře Vignerota."

Maršálek se dovedl lépe opanovat než pan Taverney. Byl by ho mohl rovnou vyhodit, ale pokrčil jen rameny a odpověděl:

"Zanedbal jste své vzdělání, pane křižáku. Znáte jen špinavou latinu parlamentu z roku 1720, ale už nevíte, jakou na ni vévodové a pairové této země dali odpověď. Drahý pane, račte se obtěžovat do mé knihovny. Rafté vám to tam dá přečíst."

Sotva doznělo poslední slovo této jemně ironické odpovědi, otevřely se dveře a do salónu hlučně vtrhl jakýsi muž.

"Kde jste, drahý vévodo?" rozhlaholil se hned na prahu. Tento muž s rozzářeným obličejem, s očima planoucíma uspokojením a s rozpřaženýma rukama, nebyl nikdo jiný než Jean Dubarry.

Sotva ho zahlédl, uskočil Taverney překvapeně a pln hněvu o několik kroků. Jean si toho všiml, poznal barona a obrátil se k němu zády.

"Myslím, že teď už všemu rozumím," řekl baron pokojně, "a poroučím se panu vévodovi. Zanechávám pana ministra v opravdu důstojné společnosti."

A vzdálil se velmi vznešeně a se vztyčenou hlavou.

18. Rozčarování

Jean plný vzteku nad baronovým vyzývavým odchodem udělal zprvu několik kroků za panem de Taverney, ale pak pokrčil rameny a vrátil se k maršálovi.

"Takovouhle chamraď přijímáte ve svém domě?"

"Mýlíte se, mladý příteli, naopak se jí hledím okamžitě zbavit."

"Víte, kdo je tenhle pán?"

"Bohužel, je mi to známo."

"Ale víte to opravdu dobře?"

"Je to nějaký Taverney."

"Je to pán, který chce vstrčit svou dceru královi do postele ... "

"A vida."

"Pán, který nás chce vystrnadit. A používá k tomu kdejakého prostředku ... Naštěstí tu je ještě Jean a Jean má dobré oči."

"Myslíte, že nás chce vystrnadit?"

"To není tak těžko uhodnout. Je stoupenec korunního prince ... A má toho svého malého zabijáčka ... "

"Jděte."

"Ano, toho mladíčka, který kouše lidi do lýtek, rváče, který Jeanovi, chudákovi Jeanovi, probodl rámě."

"Vám?" hrál si Richelieu na překvapeného. "Je to tedy váš osobní nepřítel, drahý hrabě."

"Ano, je to můj nepřítel v té aféře s poštovními koňmi."

"Vidíte, jakou k vám mám přirozenou sympatii, pane hrabě. Nevěděl jsem to, a přece jsem odmítl všechny jeho prosby. Kdybych to byl věděl, byl bych jeho žádost neodmítl, byl bych ho rovnou vyhodil ... Ale buďte bez obav, hrabě, teď je tenhle ctihodný rváč v mých rukou a já mu dám brzy poznat, zač je toho loket."

"Postarejte se o to, aby ho přešla chuť napadat lidi na silnici ... Ostatně, vždyť jsem vám dosud ani neblahopřál, drahý vévodo!"

"Vždyť to tak nespěchá, hrabě, ačkoliv se zdá, že ta záležitost je už definitivně rozhodnuta."

"Všechno je hotovo ... Dovolíte, abych vás objal?"

"Z celého srdce."

"Na mou věru, vytrpěli jsme si hodně. Ale čím je bývalé utrpení, jakmile má člověk úspěch? Jste teď spokojen, viďte, vévodo."

"Mám být upřímný? Ano, jsem spokojen, protože věřím, že budu moci být užitečný."

"O tom nepochybujte. Ale je to rána do hlavy a křiklouni budou řičet."

"Cožpak mě veřejnost nemiluje?"

"Vás? ... Miluje, nemiluje. Ne to bych příliš nespoléhal. Někteří jsou s vámi, někteří jsou proti vám. Ale jeho nenávidí."

"Jeho? ... " ozval se Richelieu překvapeně. "Koho jeho?"

"To se rozumí, že nenávidí," vskočil mu do řeči Jean.

"Parlamenty se budou bouřit. Historie z doby Ludvíka XIV. se bude opakovat. Budou se stavět na hlavu, vévodo, a vy si to vypijete!"

"Ale vysvětlete mi laskavě ... "

"Ale to se přece nechá vysvětlit samo sebou z nenávisti parlamentů k člověku, který jim pořádně šlapal na paty."

"A vy si myslíte, že ... "

"Jsem si tím jist, vévodo, jako celá Francie. Ale na tom nezáleží, v každém případě jste udělal báječnou věc, že jste ho zavolal, dokud je ještě železo žhavé."

"Ale koho ... koho, pane hrabě? Jsem jako na trní, nerozumím jednomu slovu z toho, co říkáte."

"Vždyť přece mluvím o vašem synovci, panu d'Aiguillon."

"Nu, a co má být?"

"Říkám vám, že jste udělal dobře, že jste ho zavolal."

"Ach tak, velmi dobře, velmi dobře. - Chtěl jste říct, že mi bude pomáhat?"

"Všem nám bude pomáhat ... Víte, že už jsou s Jeannettou ruka v rukávě?"

"To je úžasné! Opravdu?"

"Skutečně. Už si spolu popovídali a vsázím se, že si dva lidé nemohou lépe rozumět."

"Víte to jistě?-"

"Bodejť bych to nevěděl. Není většího lenocha nad naši Jeannettu. Ta se válí v posteli ... "

"Ach."

"A nevstane dřív než v devět, v deset nebo v jedenáct hodin."

"Nu a?"

"Nu a dnes ráno jsem viděl kočár pana d'Aiguillon, jak odjíždí z Luciennes, a bylo tak asi šest hodin."

"Šest hodin?" usmál se pan de Richelieu.

"Šest hodin."

"A ráno?"

"Ráno, dnes ráno. Dovedete si představit, že se Jeannette musila úplně zbláznit do vašeho drahého synovce, když ho přijala tak časně."

"Tak tak," mnul si ruce Richelieu. "V šest hodin. Výborně, d'Aiguillone."

"To tedy musil vévoda přijet v pět hodin ... V noci. To je úžasné! ... "

"Je to opravdu úžasné! ... " pochvaloval si maršál. "Hotový zázrak, drahý Jeane."

"A vy tři, vy jste jako Orestes, Pylades a ještě jeden Pylades."

V tomto okamžiku, právě když si maršál tak radostně mnul ruce, vstoupil do salónu pan d'Aiguillon.

Synovec pozdravil strýce s výrazem tak účastného politování, ze to Richelieuovi stačilo, jestliže v tom okamžiku neuhodl celou pravdu, aby ji pochopil alespoň podstatnou část.

Zbledl, jako by mu byl někdo zasadil smrtelnou ránu. Okamžitě ho napadlo, že u dvora nemá člověk ani příbuzných ani přátel a že tam každý jedná jen na vlastní vrub.

Byl jsem velký hlupák, řekl si v duchu. "Nu, pane d'Aiguillon," povzdechl si, "co je nového?"

"Co by mělo být nového, pane maršále?"

"Pro parlamenty to bude těžká rána," řekl Richelieu, bezděčně opakuje Jeanova slova.

D'Aiguillon zrudl.

"Vy už to víte?" zeptal se.

"Pan hrabě mi všechno řekl," odpověděl Richelieu. "Vypravoval mi dokonce i o vaší návštěvě v Luciennes dnes před rozedněním. Vaše jmenování je velký triumf pro celý náš rod."

"Věřte mi, pane maršále, že toho hluboce lituji."

"U všech čertu, o čem to vlastně hovoříte?" zkřížil Jean ruce na prsou.

"Však my si rozumíme," přerušil ho Richelieu, "my si dobře rozumíme."

"To je od vás hezké," zlobil se Jean Dubarry, "jenomže já vám nerozumím ani zbla ... "

"Lituji, hluboce lituji," koktal vévoda d'Aiguillon.

"Ach tak. Už chápu ... " uspokojil se Jean, který ještě zdaleka nepochopil, co už dávno postřehl Richelieu, "že maršálek nebude okamžitě jmenován ministrem. To je to."

"Ano, bude jakási prozatímní vláda," přisvědčil maršál, do jehož srdce se začínala znovu vkrádat naděje, tento stálý host ctižádostivců a milenců.

"Ano, prozatímní vláda, pane maršále."

"Ale než se dočká," vykřikl Jean, "nebude přece tak úplně nasuchu ... Nejkrásnější velitelské místo ve Versailles."

"Ach," zvolal Richelieu, kterého právě stihla nová rána, "velitelské místo?"

"Pan Dubarry trošičku přehání," usmál se vévoda d'Aiguillon.

"A jaké je to velitelské místo?"

"Velitelství královských kyrysníků."

Richelieu cítil, jak mu znovu blednou vráscité tváře.

"Ach ano," prohodil s nepopsatelným úsměvem, "to není příliš mnoho pro tak okouzlujícího člověka. Ale co chcete, vévodo, ani nejkrásnější dívka na světě nemůže dát víc, než co má, byť to byla i králova milenka."

Teď bylo na d'Aiguillonovi, aby zbledl.

Jean si prohlížel maršálova překrásného Murrilla.

Richelieu poklepal synovci na rameno a řekl mu: "Naštěstí máte slib, že budete rychle postupovat. Blahopřeji vám, vévodo, upřímně vám blahopřeji. Vaše odvaha a vaše obratnost se vyrovnají vašemu štěstí ... Buďte sbohem, mám mnoho práce. Ale zachovejte mi svou přízeň, drahý ministře."

D'Aiguillon odpověděl jedinou větou: "Vy a já, pane ministře, jsme jedna a táž osoba." Uklonil se strýci a odcházel s vrozenou důstojností, unikaje z nejtěžší situace, v jaké se kdy za svého svízelného života octl.

"Co je na něm nejlepšího," pospíšil si prohodit Richelieu, sotva byl vévoda za dveřmi, a maršál se mohl znovu vrátit k Jeanovi, který si vůbec nebyl jist, co si má vlastně myslet o téhle výměně zdvořilostí mezi strýcem a synovcem, "co je na d'Aiguillonovi nejobdivuhodnější, je jeho upřímnost. Je to duchaplný a poctivý člověk, a přestože se dobře vyzná u dvora, je počestný jako nezkažená dívka."

"A potom vás miluje."

"Jako jehňátko."

"Ach, milý vévodo," poznamenal Jean, "ten by měl být spíše vaším synem než pan de Fronsac."

"Na mou věru ... Na mou věru ... hrabě."

Richelieu takto udržoval konverzaci, procházeje se nervózně kolem svého křesla, jako by něco hledal a nemohl to nalézt.

Ach, hraběnko, hraběnko, říkal si v duchu, tohle mi zaplatíte.

"Pane maršálku," řekl Jean úlisně, "my čtyři utvoříme dohromady onen proslulý svazek prutů ze starověku, víte, co ho nemohl nikdo přelomit."

"My čtyři? Jak to myslíte, pane hrabě?"

"Má sestra má moc, d'Aiguillon autoritu, vy dobrou radu, a já bdělost a ostražitost."

"Výborně, výborně."

"A pak ať se někdo opováží urazit mou sestru. Vyzvu každého a postavím se proti každému."

"Můj ty panebože," ulevil si Richelieu, jemuž se už pomalu točila hlava.

"Ať se jen někde objeví nějaká sokyně!" vykřikl Jean opojen svými plány a vítězoslavnými myšlenkami.

"Ach!" zvolal vtom Richelieu, udeřiv se do čela.

"Právě vás něco napadlo, viďte, vévodo?" vyzvídal hrabě, "nějaká geniální myšlenka?"

"Ne, nic. Myslím, že vaše generální linie je opravdu obdivuhodná."

"Viďte že."

"A jsem oběma rukama pro vás."

"Děkuji vám."

"Bydlí Taverneyovi s dcerou v Trianonu?"

"Ne. Taverney bydlí v Paříži."

"A je ta jeho dcera opravdu tak krásná?"

"I kdyby byla krásná jako Kleopatra nebo jako ... Jako moje sestra, teď už z toho nemám žádný strach. Od té chvíle, co jsme takoví spojenci."

"Říkal jste, že Taverney bydlí v Paříži v ulici Saint-Honoré, že."

"Neříkal jsem v ulici Saint-Honoré, je to ulice Coq-Héron. Máte snad nějakou myšlenku, maršálku, jak bychom dostali z krku ty protivné Taverneye?"

"Myslím, že ano, hrabě, myslím, že mě napadla nádherná myšlenka."

"Vám se nikdo nevyrovná, vévodo. Ale já už musím jít, chci se trochu podívat, co se tak říká po městě."

"Na shledanou, pane hrabě ... Mimochodem, ani jste mi ještě neřekl, jak vypadá nové ministerstvo?"

"Ach, to jsou všechno jen takové přechodné veličiny. Terray, Bertin a nevím kdo všechno ještě. Samá taková drobná mince, než bude moci nastoupit poodložený pan d'Aiguillon."

Jestli nezůstane poodložený nadobro, pomyslil si maršál, když se loučil s Jeanem s nejlíbeznějším úsměvem.

Jestli nezůstane poodložený nadobro, pomyslil si Rafté, co si má o tom myslit. Všechny jeho obavy se potvrdily. Pánovi však neřekl ani slova, znal ho příliš dobře. Nezavolal dokonce ani komorníka, sám maršálka odstrojil a uložil ho na lůžko, do kterého se starý vévoda hned zahrabal, třesa se horečkou, poté co spolkl pilulku, kterou mu podal tajemník.

Rafté stáhl záclony a odešel z pokoje. Předpokoj byl plný sloužících, všichni oči navrch hlavy, všichni už na zvědách. Rafté chytil prvního sluhu pod paží. "Starej se pozorně o pana maršálka," řekl mu, "není mu dobře. Měl dnes ráno těžký výstup s králem, nemohl ho poslechnout ... "

"Nemohl poslechnout krále!" vykřikl zděšený komorník.

"Tak jestli Jeho Veličenstvo nabídlo monsignorovi ministerské křeslo. Maršálek věděl, že se to stalo na doporučení té Dubarry, a odmítl. To je úžasná věc a vévoda si zaslouží, aby mu za to postavili Pařížané vítězný oblouk. Ale srážka s králem byla velmi prudká a našemu pánovi je teď z toho zle. Dbej o něho dobře."

Po těchto několika slovech, o jejichž dosahu, sotva se dostanou do oběhu, neměl Rafté jakoukoli pochybnost, vrátil se tajemník do svého kabinetu.

Za čtvrt hodiny nato věděly celé Versailles, jak ušlechtilým vlastenectvím plane a jak vznešeně se zachoval maršálek, který zatím spal hlubokým spánkem na vavřínech popularity, kterou mu objednal jeho sekretář.

19. Snídaně u korunního prince

Téhož dne ve tři hodiny opustila slečna de Taverney svůj pokoj, aby se odebrala ke korunní princezně, která si před obědem obyčejně dávala předčítat. Abbé, první předčitatel Její královské Výsosti, už tuto úlohu nezastával. Věnoval se teď vysoké politice od té doby, co se při jakýchsi diplomatických pletkách osvědčil jako rozený mistr pro podobné

záležitosti.

Slečna de Taverney odcházela za svým zaměstnáním v dosti skromném úboru. Jako všichni obyvatelé Trianonu i ona doplatila na to, že byla nucena rychle se, sem přestěhovat. Neměla ještě nic v pořádku, ani obsluhu, ani zařízení svého skromného bytečku, a tak ji prozatím obsluhovala jedna z pokojských madam de Noailles, oné nepřekonatelně důstojné dámy, které princezna říkala madam Etiketa.

Andrée měla na sobě šaty z modrého hedvábí s dlouhým a přiléhavým živůtkem, v němž se její tělo podobalo tílku vosy. Šaty se otvíraly a byly zpředu rozděleny tak, že vystavovaly na odiv krásné mušelínové prádlo s trojí řadou krajkových vložek. Krátké, rovněž krajkové rukávky z naškrobeného a na ramenou plisovaného mušelínu, kromě vyšívaného šátečku, jenž zahaloval dívčina ňadra, doplňovaly tento úbor. Krásné vlasy měla slečna Andrée ovinuty prostou modrou stuhou stejné barvy jako celý šat. Vlasy splývající jí ze spánků na šíji i na ramena v dlouhých hustých pletencích zvyšovaly hrdý a zdánlivě nepřístupný výraz krásné dívky s bledou čistou pletí, kterou si Andrée nikdy, neposkvrnila líčidlem, a dodávaly jí vznešenějšího vzezření než všechna ta péra, jehlice a krajky, které byly tenkrát v módě. Šla tu krásná, zatínajíc v drobných pěstičkách nejštíhlejší a nejpůvabnější prsty, jaké kdy svět vůbec viděl, a otiskovala do písku na zahradě vysoké podpatky svých střevíčků z něžně modrého atlasu. Když vstoupila do trianonského zámečku, dověděla se, že paní princezna je na procházce se svým stavitelem a prvním zahradníkem. V prvním patře se ozývalo skřípání soustruhu, při němž korunní princ vyráběl bezpečnostní zámek pro skříň, která mu byla zvlášť milá. Aby se mohla sejít s paní princeznou, pustila se Andrée květinovou zahradou, kde přesto, že roční čas již dosti pokročil, zvedaly květy něžné hlavy vstříc slunečním paprskům, které už pomalu přestávaly hřát a byly ještě bledší než květy samy. A protože už nastával večer - na podzim se tu smráká již kolem šesti hodin - přikrývali právě zahradníci citlivější rostliny skleněnými příklopy.

V záhybu zeleného stromořadí, jež bylo přistřiženo jako střecha a lemováno popínavými růžemi, poblíž krásného zeleného trávníku zahlédla Andrée jednoho ze zahradníků. Sotva ji zpozoroval, vzpřímil se, opřel se o rýč a pozdravil ji tak zdvořile, jak by nebylo lze očekávat od člověka z prostého lidu. Andrée se na něho poctívala lépe a poznala v tom dělníku Gilberta, jehož ruce, přestože se teď oddávaly tělesné práci, byly dosud tak bílé, že by byly s to uvést v zoufalství pana barona de Taverney.

Andrée se bezděčně zarděla. Zdálo se jí, že Gilbertova přítomnost v těchto místech je důkazem zvlášť příznivého osudu.

Gilbert opakoval pozdrav a Andrée mu poděkovala, aniž se přitom zastavila. Byla však příliš ušlechtilé a příliš odvážné stvoření, aby odolala hnutí svého srdce a nechala bez odpovědi otázku, která se v něm právě vynořila. Vrátila se k Gilbertovi, který už zatím zbledl a sledoval ji zamračeným pohledem. Do mladíka se okamžitě vrátil život a nový zahradnický pomocník udělal několik kroků, aby se k dívce přiblížil.

"Vy jste tady, pane Gilberte?" otázala se Andrée chladně.

"Ano, slečno."

"Jaká náhoda vás sem přivedla?"

"Člověk chce žít, slečno, a chce žít počestně."

"Ale uvědomujete si, že máte štěstí?"

"Ach, velké štěstí, slečno," odpověděl Gilbert.

"Prosím?"

"Říkám, slečno, že mám velké štěstí, jak jste sama ráčila potvrdit."

"Kdo vás sem přivedl?"

"Jeden můj ochránce, pan de Jussieu."

"Ach," zeptala se Andrée překvapena, "vy znáte pana de Jussieu?"

"Byl to přítel mého prvního ochránce, mého učitele pana Rousseaua."

"Mnoho štěstí, pane Gilberte," prohodila Andrée, chystajíc se k odchodu.

"Už se vám daří lépe, slečno?" zeptal se Gilbert chvějícím se hlasem, na němž bylo znát, jak těžce ze sebe dostává tato slova, rodící se mu v srdci.

"Lépe? Jak to?" zeptala se Andrée chladně.

"Po onom neštěstí - myslím?" koktal Gilbert.

"Ach, ano ... Děkuji, pane Gilberte, už je to lepší. Vždyť to vlastně nic nebylo."

"Ale byla byste málem přišla o život," šeptal Gilbert navýsost dojat a přiškrceným hlasem. "Nebezpečí bylo veliké."

Vtom si Andrée pomyslila, že je už načase, aby ukončila tuto rozmluvu s dělníkem uprostřed královského parku. "Sbohem, pane Gilberte," loučila se.

"Nepřála by si slečna růži?" vypravil ze sebe Gilbert chvěje se a celý zpocen.

"Nabízíte mi, pane, co vám nepatří," odpověděla Andrée.

Gilbert byl tak zaražen a pokořen, že se nezmohl ani na slovo. Sklonil hlavu, a když zpozoroval, kterak si ho Andrée prohlíží plna radosti, že dala najevo svou převahu, najednou se znovu vztyčil, utrhl celou větev s krásnými kvetoucími růžemi a začal je s podivuhodně chladnou vznešeností otrhávat, což se neminulo účinkem na půvabnou dívku. Byla příliš spravedlivá a ušlechtilá, aby nepoznala, ze nechtíc ublížila člověku, stojícímu společensky níže, a to jen proto, že se snad dopustil jakéhosi prohřešku z pouhé přemíry zdvořilosti. Ale jako všichni hrdí lidé, kteří se dopustili bezpráví a pozdě si to uvědomili, kráčela dál svou cestou a nepromluvila už ani slovo, přestože se jí snad omluva nebo odškodnění už draly na rty.

Také Gilbert už neřekl ani slovo. Odhodil snítku s růžemi a chopil se znovu rýče. Ale v jeho povaze se mísila pýcha se lstí. Shýbl se zajisté proto, aby pokračoval v práci, ale bezpochyby také, aby viděl, jak se Andrée vzdaluje. V záhybu cesty dívka neodolala a otočila se.Vždyť to byla žena!

Gilberta potěšila tato slabost, mohl si říci, že v tomto novém zápase si odnesl palmu vítězství. Není tak silná jako já, řekl si, a já nad ní zvítězím. Je pyšná na svou krásu, na své jméno, na štěstí, které jí vychází vstříc, šlape po mé lásce, kterou možná tuší, ale je tím ještě žádoucnější pro ubohého dělníka, který se chvěje, kdykoli ji zahlédne. Ach, však mi jednou zaplatí za tohle chvění, za všecku tu bázeň nehodnou opravdového muže, za všechno zbabělství, k němuž mě donutila. Ale pro dnešek jsem udělal dost, pomyslil si, přemohl jsem svého nepřítele ... Měl jsem právo být slabší, protože ji miluji, ale byl jsem desetkrát silnější než ona.

Opakoval si ještě jednou tato slova s divokou radostí, odhrnul si z čela krásné černé vlasy, zabořil rýč hluboko do země a rychle jako srnec se rozběhl kolem řady cypřišů a tisů, uháněl rychle jako vítr kolem květinových záhonů se skleněnými poklopy, ani o jediný nezavadil, přestože pádil zběsilou rychlostí, a zastavil se až na druhém konci čáry, kterou proběhl, aby se vyhnul cestě, po níž kráčela Andrée. Tam ji opravdu ještě jednou zahlédl; spatřil ji, jak se blíží zamyšlena a téměř pokořena, jak klopí krásné oči k zemi a hebké a útlé ruce jí takřka bez vlády splývají podél šustícího šatu. Ukryt za hustým křovím zaslechl, jak si dvakrát povzdechla, jako by mluvila sama k sobě. Konečně se brala kolem křoviska, a to tak těsně, že by se byl Gilbert mohl dotknout její ruky, jen kdyby byl sám vztáhl ruku, jak mu to namlouval jakýsi bláznivý, opojivý nápad.

Ale náhle se zasmušil a rozhněván sám na sebe položil si křečovitě sevřenou ruku na srdce. Zase jsem byl zbabělý, řekl si. Vzápětí však dodal: To proto, že je tak krásná.

Byl by snad zůstal dlouho pohroužen ve snění, protože alej, po které Andrée zvolna kráčela, byla dost dlouhá. Ale tu alej protínalo několik příčných cest, z nichž se mohl vynořit nějaký nezvaný host, a nevlídná náhoda tomu skutečně chtěla, že se ten nezvaný host vskutku objevil na první příčné cestě vlevo, tedy právě naproti houští, v němž se ukryl Gilbert. Ten nevítaný chodec kráčel pravidelným, odměřeným krokem. Měl hrdě vztyčenou hlavu, pod pravou paží klobouk, levice spočívala na koši kordu. Měl na sobě sametový kabátec s přehozenou sobolí kožešinou, krásné štíhlé nohy a našlapoval tak, že už chůzí prozrazoval urozeného pána.

Jak se ten pán přibližoval, zpozoroval Andréu a dívčina postava se mu nepochybně zalíbila, protože přidal do kroku a zkrátil si cestu, aby se tak co nejrychleji octl na stezce, kudy kráčela Andrée, a musil narazit na dívku. Když Gilbert zahlédl toho muže, bezděčně vykřikl a utíkal odtud jako vyplašený kos.

Vetřelci se jeho záměr zdařil. Nepochybně měl v takovýchto věcech už své zkušenosti, a tak si za několik okamžiků nadešel dívku, od které byl ještě před chvílí dosti daleko. Když za sebou Andrée uslyšela kroky, poodstoupila zprvu maličko stranou, aby ten pán mohl projít. Když sel kolem ní, úkradkem se na něho podívala. Také pán se na ní podíval, ale zpříma nijak se neostýchaje. Dokonce se zastavil, aby si ji mohl lépe prohlédnout, a otočil se k ní.

"Ach, slečno," řekl velmi laskavým hlasem, "kampak, prosím vás, tak pospícháte?"

Když zaslechla ten hlas, zvedla Andrée hlavu a spatřila třicet kroků za sebou dva důstojníky. Zahlédla také pod sobolí kožešinou muže, který ji oslovil, modrou řádovou stuhu. Zbledla a celá polekaná tímto nenadálým setkáním hluboce se uklonila a řekla tiše:

"Král!"

"Slečno ... " pokračoval Ludvík XV. a přistoupil až k ní, "mám špatný zrak a nemějte mi tedy za zlé, zeptám-li se vás, jak se jmenujete."

"Slečna de Taverney," zašeptala Andrée všecka vyplašena a tak rozpačitě, že ji bylo sotva slyšet.

"Jsou tady v Trianonu hezké procházky, viďte, slečno," řekl král.

"Jdu za její královskou Výsostí paní princeznou, která na mne čeká," odpověděla Andrée čím dál víc roztřesená.

"Ach, to vás tedy doprovodím, slečno," nabídl se Ludvík XV. "Právě jsem ji chtěl navštívit. Přijměte laskavě moje rámě, máme-li už stejnou cestu."

Andrée měla pocit, jako by jí tvář zastřel mrak a jako by se jí všecka krev v bouřlivých přívalech nahrnula do srdce. Připadalo jí všechno jako sen, ta čest pro ubohou dívku, které nabídl rámě sám král, vznešený pán celé Francie. Ten blahosklonný projev přízně byla tak neočekávaná, tak neuvěřitelná událost, kterou by jí jistě celý dvůr záviděl, že se z toho chudince děvčeti zatočila hlava.

Poklonila se tedy tak hluboko a s takovou skoro náboženskou bázní, že také král se cítil povinen opakovat svůj pozdrav. Napadlo-li někdy Ludvíka XV. napodobit Ludvíka XIV., dálo se to vždycky ve věcech ceremoniálu a ve zdvořilých projevech. Ostatně tyto tradice ušlechtilého chování byly dědictvím z dob ještě dávnějších, dědictvím z časů Jindřicha IV.

Nabídl tedy Andrée svou ruku, dívka položila konečky žhavých prstů na královu rukavici a oba kráčeli společně k pavilónu, ve kterém, jak králi řekli, najde princeznu s jejím stavitelem a prvním zahradníkem.

Jakkoli můžeme ujistit čtenáře, že Ludvík XV. Nebyl zrovna velkým přítelem chůze, volil tentokrát cestu největšími oklikami, aby dovedl Andréu do malého Trianonu. Rovněž je jisto, že oba důstojníci, kteří kráčeli za králem, zpozorovali, že král si pořád plete cestu, a v duchu hubovali na tento omyl Jeho Veličenstva, neboť byli oděni jen nalehko a pomalu se ochlazovalo.

Přišli patrně hodně pozdě, protože princeznu už nenalezli tam, kde ji měli nalézt. Marie Antoinetta už odešla, aby na sebe nenechala čekat korunního prince, který byl zvyklý večeřet mezi šestou a sedmou. Její královská Výsost přišla tedy přesně včas, a poněvadž princ, který si potrpěl na přesnost, už na ni čekal na prahu salónu, aby se mohli odebrat do jídelny, jakmile se objeví hofmistr, odhodila princezna plášť, uchopila vesele princovo rámě a vtáhla ho do jídelny. Stůl pro oba vznešené stolovníky byl už připraven. Usedli uprostřed stolu naproti sobě, horní konec stolu ponechali volný, neboť od té doby, co je král při obědě nebo při večeři nečekaně překvapil, nesedl si nikdo na toto místo, ani když se pořádala velká hostina.

Na horním konci stolu byl připraven králův kuvert se všemi příbory a zabíral tam dosti místa. Ale hofmistr samozřejmě nepočítal s tím, že král dnes přijde, a proto se jal obsluhovat prince a princeznu.

Za princeznino židlí v takové vzdálenosti, aby tudy sloužící mohli volně procházet, stála paní de Noailles, strnulá jako vždy, ale majíc v obličeji vepsáno tolik přívětivosti, kolik jí tam má být, když večeří korunní pár. Vedle paní de Noailles stály ještě jiné dámy, jejichž postavení u dvora jim dávalo právo anebo výsadu, že smějí být přítomny, když večeří Jejich Veličenstva. Třikrát za týden večeřívala paní de Noailles u téhož stolu s princem a princeznou. Ale nevynechala nikdy ani ony dny, kdy se jí této výsady nedostávalo, a dávala si dobrý pozor, aby byla vždy přítomna při večeři. Byl to ostatně jakýsi tichý protest nad tím, že čtyři dny ze sedmi je tohoto privilegia zbavena.

Naproti paní vévodkyni de Noailles, kterou, jak jsme již řekli, pojmenovala korunní princezna madam Etiketa, se držel asi v stejném odstupu vévoda de Richelieu. Také on vždycky přísně zachovával všecko, co se slušelo a patřilo, jenomže jeho etiketa zůstávala všem očím jaksi skryta, protože ji vždycky halil do hávu nejvybranější elegance a tu a tam si na ni dokonce dovolil velmi jemný šprým.

Výsledkem tohoto protikladu mezi prvním dvořanem a první dvorní dámou Její královské Výsosti paní princezny bylo, že pan de Richelieu vždycky zase navázal přerušený rozhovor u stolu, kdykoli jej etiketa paní vévodkyně de Noailles přerušila.

Maršálek zcestoval všechny evropské dvory, osvojil si na každém z nich ony vybrané způsoby, které se nejlépe hodily k jeho povaze, takže teď vynikal tak znamenitým taktem a vybroušeností, že dovedl pečlivě rozlišit kdekterou anekdotu, jaká se mohla vyprávět buď u stolu korunního páru, anebo zase v malém salónku madam Dubarry. Dnes večer pozoroval, že princezna jí s velkou chutí a že korunní princ sousta přímo hltá. Předpokládal tedy, že se nikdo z nich hovoru nezúčastní a že tedy může směle a bez obav uštědřit paní de Noailles malou lekci očistcových muk.

Začal mluvit o filosofii a o divadle, dvou to předmětech hovoru, které byly ctihodné vévodkyni stejně protivné. Vyprávěl tedy obsah jednoho z posledních vtipných filosofických nápadů filosofa z Ferney6, jak se už tenkrát říkalo autorovi Henriady. Když pak viděl, že vévodkyně už skřípe vztekem zuby, změnil předmět rozhovoru a jal se obšírně vykládat, jaké svízele mu jako královskému komoří působilo, když se pokoušel dosáhnout, aby královy neurozené herečky hrály co možná špatně.

Korunní princezna byla velkou ctitelkou umění a především divadla; poslala kdysi slečně Raucourtové7 celý kostým Klytaimnéstry. Naslouchala tedy panu vévodovi de Richelieu nejenom přívětivě, ale dokonce s potěšením. Tu bylo možno pozorovat, kterak chudinka dvorní dáma bez ohledu nu celou etiketu se na svém stupínku vrtí a hlasitě kašle, kolébá svým vznešeným tělem, aniž dbá na mraky pudru, které při každém takovém pohybu zahajují její důstojné čelo jako oblaka sněhu vrchol Montblanku, když do nich zaduje severák.

Ale nešlo jen o to bavit paní princeznu, bylo třeba také zalíbit se korunnímu princi. Richelieu tedy zanechal hovoru o divadle, o něž dědic francouzského trůnu neměl nikdy valný zájem, a začal mluvit o humanitní filosofii. Vykládal o Angličanech s takovou vřelostí a s takovým zápalem, jaký Rousseau vložil jako živoucí fluidum do postavy svého Edouarda Bomstona.

Jenomže paní de Noailles nenáviděla Angličany právě tak jako filosofy a každá nová myšlenka pro ni byla vyslovenou námahou a tato námaha ohrožovala celou její tělesnou soustavu. Proto také paní de Noailles, celým svým založením konzervativec od kořene, vítala každou novou myšlenku jako psí maškaru. Richelieu sledoval touto hrou dvojí cíl. Trápil madam Etiketu, čímž viditelně působil radost paní princezně, a tu a tam prohodil uprostřed vodopádu svých slov nějakou mravokárnou fluskuli nebo zase nějakou matematickou poučku, čímž se neobyčejně zavděčil korunnímu princi, který si nadevše liboval ve vědách exaktních. Vévoda tedy konal svou dvořanskou povinnost přímo báječně, přitom však očima neustále hledal někoho, koho by tady byl rád viděl, ale kdo tu nebyl. Pojednou se však ozvalo z dolejška schodiště volání, které se hlučně rozeznělo celou chodbou a bylo vzápětí opakováno na odpočívadle a konečně dvěma hlasy už zcela nahoře na schodišti.

"Král!"

Na toto čarovné zvolání se vzpřímila paní de Noailles, jako by ji na jejím stupínku vymrštilo ocelové pero. Richelieu se pomalu zvedl, jak to měl ve zvyku. Princ si rychle utřel ústa ubrouskem a postavil se u svého křesla, dívaje se ke dveřím.

Princezna spěchala vstříc králi na schodiště, aby uvítala vzácného hosta jako paní domu.

20. Princezniny vlasy

Král držel slečnu de Taverney za ruku, ještě když docházel na práh salónu, a teprve tam ji pozdravil tak dlouze a tak dvorně, že Richelieu měl dost času tento pozdrav zahlédnout, podivit se jeho ladnému, zároveň však i obřadnému způsobu a ptát se v duchu sám sebe, které šťastné smrtelnici mohl být takový pozdrav určen. Měl se to dozvědět ihned. Ludvík XV. Nabídl rámě princezně, která celou tu scénu pozorovala a samozřejmě poznala Andréu.

"Drahá dceruško," řekl král princezně, "přicházím vás bez všech okolků požádat, abyste mě pozvala na večeři. Šel jsem přes celý park a po cestě jsem potkal slečnu de Taverney a požádal jsem ji, aby mi dělala společnici."

"Slečna de Taverney," zamumlal Richelieu ohromen touto nenadálou příhodou. "Věru, mám to pořádné štěstí."

"Pak tedy nejenom že nepokárám slečnu za to, že se opozdila," odpověděla půvabně princezna, "ale naopak jí musím poděkovat, že nám přivedla Vaše Veličenstvo."

Andrée zardělá jako nejkrásnější třešnička, jak jich bylo na stole uprostřed květů kolem plno, se mlčky uklonila.

U všech hromu, to je opravdu fešanda, řekl si v duchu Richelieu. A ten starý opičák Taverney neřekl o ní rozhodně nic, co by si nezasloužila.

Král odpověděl na princův pozdrav a posadil se ke stolu. Stejně jako jeho děd byl obdařen výbornou chutí k jídlu a činil náležitou čest improvizované hostině, kterou jako by mávnutím kouzelného proutku hofmistr vyčaroval. Přesto však, ačkoliv mu tak znamenitě chutnalo, připadalo všem, že král obrácený zády ke dveřím pořád něco či spíše někoho hledá.

Slečna de Taverney, jejíž místo u paní princezny nebylo dosud přesně vymezeno, nepožívala žádných výsad, a proto také nevešla do jídelny, uklonila se jen hluboce králi na poděkování za jeho pozdrav a potom se uchýlila do pokoje paní princezny, která si již několikrát dala od ní předčítat, když se odebrala na lůžko.

Princezna uhodla, že králův zrak nehledá nikoho jiného než její krásnou společnici. "Pane de Coigny," řekla mladému gardovému důstojníku, který stál za královým křeslem, "buďte tak laskav a dojděte pro slečnu de Taverney. S dovolením, paní de Noailles, upustíme pro tento večer od předpisů etikety."

Pan de Coigny se vzdálil a za okamžik se vrátil přiváděje Andréu, která nechápala celou řadu mimořádných vyznamenání, jichž se jí dnes dostávalo, a chvěla se po celém těle.

"Posaďte se, slečno, k paní vévodkyni," vybídla ji princezna. Andrée bojácně vystoupila na stupínek. Byla chudinka tak popletená, že se ve zmatku posadila těsně k dvorní dámě. Dostalo se jí za to od paní Etikety tak pokořujícího pohledu, že si okamžitě poposedla o značný kousek dále, jako by se byla dotkla nabité leidenské láhve.

Král se na ni podíval a usmál se.

Výborně, pomyslil si vévoda de Richelieu, nemusím se ani příliš namáhat, abych nasypal koření do téhle polévky. Jde to všechno samo od sebe.8

Král se ohlédl a zpozoroval maršálka, jenž byl na jeho pohled připraven a také jej snesl.

"Dobrý večer, pane vévodo," pozdravil maršálka král. "Jak se dnes snášíte s paní vévodkyní de Noailles?"

"Sire," odpověděl maršálek, "paní vévodkyně mi neustále prokazuje tu čest, že mě prohání jako malého kluka."

"Byl jste se také podívat na silnici do Chanteloup, vévodo?"

"Já, Sire? Nebyl. Vaše Veličenstvo ráčí prokazovat mému domu příliš mnoho dobrodiní, abych si snad na jeho laskavost mohl nějak stěžovat."

Takový výpad král neočekával. Chtěl se vévodovi vysmát, ale maršálek ho předešel.

"Copak jsem vám udělal dobrého, vévodo?"

"Sire, Vaše Veličenstvo ráčilo svěřit vedení nad svými kyrysníky panu vévodovi d'Aiguillon."

"To máte pravdu, vévodo."

"A k něčemu takovému bylo zapotřebí veškeré energie, veškeré státnické obratnosti Vašeho Veličenstva. Vždyť to je takřka státní převrat."

Večeře byla u konce. Král čekal několik okamžiků, pak povstal od stolu. Zdálo se, že nemá valnou chuť pokračovat v tomhle rozhovoru, ale Richelieu byl pevně rozhodnut, že už nepustí svou kořist. Když se tedy král začal bavit s princeznou, s paní de Noailles a se slečnou de Taverney, vmísil se Richelieu do hovoru tak obratně, že se za chvíli celá rozmluva octla zase tam, kde ji chtěl mít.

"Sire," nadhodil vévoda, "Vaše Veličenstvo ví, že s jídlem roste chuť."

"Chcete snad tím říci, že jste se dobře nenavečeřel, vévodo?"

"To zajisté nikoli, Veličenstvo, ale chtěl bych Vaše Veličenstvo poprosit o novou milost po té, kterou mě král ráčil obdařit. Jeden z mých dobrých přátel, dávný služebník Vašeho Veličenstva, má syna u vaší kavalerie, Ten mladý muž se už mnohokrát proslavil, ale je chudý. Jedna ze vznešených princezen mu udělila kapitánský dekret, ale nemá dosud svou setninu."

"Ta princezna je má dcera, že?" otázal se král obraceje se k paní princezně.

"Ano, Sire, a otec toho mladého muže se jmenuje baron de Taverney," odpověděl Richelieu.

"Můj otec! ... " vykřikla bezděky Andrée. "A to pro Filipa, pane vévodo, prosíte o setninu?"

Okamžitě se však zastyděla, že se takhle prohřešila proti etiketě, zčervenala jako růžička, ustoupila o krok dozadu a maně sepjala ruce. Král se obrátil, aby se mohl dosyta pást na rozpacích a uzardění překrásné dívky. Potom pohlédl milostivě na Richelieua a zkušený dvořan okamžitě poznal, že jeho prosba byla králi velmi milá, protože mu umožnila, chopit se příležitosti, která se takto naskytla.

"Opravdu," vmísila se do hovoru korunní princezna, "ten mladík je velmi příjemný člověk a já jsem mu slíbila, že o něho budu pečovat. Ale jak nešťastná jsou knížata! Dá-li jim Bůh dobrou vůli, odejme jim paměť anebo zdravý rozum. Cožpak mě nemělo napadnout, že ten mladík je chudý a že nemá vůbec smysl dávat mu epolety, když mu nedáme také setninu?"

"Ach, madam, jak by to byla Vaše Výsost měla vědět?"

"Však já jsem to věděla," ohradila se živě princezna, a toto ušlechtilé gesto vyvolalo v Andréině mysli vzpomínku na skromné a přece tak šťastné dětství. "Však já jsem to věděla, a přece jsem si myslila, že jsem udělala dost, když jsem udělila panu Filipovi de Taverney důstojnickou hodnost. Jmenuje se Filip, viďte, slečno?"

"Ano, madam."

Král se zadíval do ušlechtilých, otevřených tváří obou žen. Pak spočinul očima na obličeji Richelieuově, na nějž dopadal také určitý odlesk vznešenosti vyzařující z tváří obou sousedek. "Ach, vévodo," řekl polohlasem, "mám dojem, že se zase chytnu do křížku s Luciennes." Potom se živě obrátil k Andrée. "Udělalo by vám to radost, slečno?"

"Ach, Sire," sepjala Andrée ruce, "tolik vás o to prosím."

"Svoluji tedy," prohlásil Ludvík XV. "Vyberte tomu chudému mladému muži dobrou setninu, vévodo, a všechno, co k tomu bude potřeba, jde z mé pokladny."

Tento ušlechtilý skutek potěšil všechny přítomné. Králi vynesl andělský úsměv Andréin, vévodovi pak poděkování z božských úst, od nichž by byl za svého mládí, dokud ještě planul touhou a náruživostí, žádal mnohem více.

Přicházely pozvolna další návštěvy, mezi nimi také pan kardinál de Rohan, jenž tu byl stálým hostem od té doby, co se korunní princezna ubytovala v Trianonu. Ale král po celý večer nezahrnoval pozornostmi a laskavostí nikoho jiného než Richelieua. Dal se od něho dokonce i doprovázet, když se rozloučil s princeznou a vracel se do svého Trianonu. Starý maršálek následoval krále celý bez sebe radostí.

Zatímco se Jeho Veličenstvo ubíralo s vévodou a s jinými dvěma důstojníky tmavými alejemi vedoucími k paláci, propustila korunní princezna i Andréu. "Musíte tuhle dobrou novinu napsat do Paříže, slečno, můžete tedy jít domů," řekla princezna.

Těch sto kroků, které dělilo Trianon od příbytků služebnictva, prošla dívka parkem v doprovodu sluhy, který před ní nesl lucernu. Od křoví ke křoví pohyboval se však poblíž nich jakýsi stín, který provázel každý dívčin pohyb planoucími zraky.

Byl to Gilbert.

Když se Andrée octla na schodišti a udělala první kroky po kamenných schodech, vrátil se sluha do trianonských předsíní. Gilbert však se vplížil do chodby, seběhl do nádvoří, kde byly stáje, a po úzkých schodech, příkrých jako žebřík, se vyšplhal do své komůrky, která byla právě naproti oknům Andréina pokoje v rohu budovy. Viděl, kterak Andrée kyne komorné paní de Noailles, která bydlela na téže chodbě. Když však komorná vstoupila do Andréina pokoje, spustily se mezi horoucí tužbou mladého muže a předmětem jeho myšlenek záclony jako neproniknutelný závoj.

V paláci zůstal už jen pan de Rohan, jehož pozornost vůči paní princezně se od toho okamžiku zdvojnásobila. Ta ho však přijímala dosti chladně. Nakonec se prelát začal obávat, aby se nezdál dotěrným tím spíše, že také korunní princ už odešel do svého pokoje. Požádal tedy Její královskou Výsost s nejhlubšími a nejuctivějšími poklonami, aby i on se mohl vzdálit.

V okamžiku, kdy vstupoval do kočáru, přistoupila k němu jedna z komorných korunní princezny a vedrala se skoro až do vozu. "Prosím," řekla a vložila kardinálovi do ruky pečlivě složený lístek hedvábného papíru, při jehož doteku se prelát zachvěl.

"Prosím," odpověděl vévoda de Rohan a vložil do rukou komorné těžkou peněženku, která by, i kdyby byla prázdná,

byla už sama o sobě dostatečnou odměnou.

Aniž ztratil byť jen okamžik, poručil kardinál kočímu, aby se rozjel do Paříže a u brány si vyžádal další rozkazy. Celou cestu tiskl v temnotách vozu složený papírek jako opojený milenec. Jakmile se octli u brány, poručil: "Do ulice Saint-Claude."

Brzy poté prošel tajemným dvorem a octl se v onom malém salónku, kde sídlil Fritz, mlčenlivý vykonavatel důvěrných příkazů. Balsamo na sebe nechal čekat čtvrt hodiny. Konečně se objevil a omlouval se kardinálovi, že nevyšel svému hostu okamžitě vstříc: je už dost pozdě a nemohl prý očekávat, že se mu ještě v této noční hodině dostane cti kardinálovy návštěvy. Opravdu už bylo hodně po jedenácté.

"Máte pravdu, pane hrabě," omlouval se kardinál, "a já vás pěkně prosím za prominutí, že vás vyrušuji tak nevhodně. Ale jak si jistě pamatujete, řekl jste mi jednoho dne, že k vypátrání jistých tajemství ... "

"Potřebuji vlasy oné osoby, o níž jsme toho dne mluvili," vskočil mu do řeči Balsamo, který si zatím již všiml složeného papírku v rukou naivního preláta.

"Zcela správně, pane hrabě."

"A vy mi tedy nesete ty vlasy, viďte, monsignore?"

"Tady jsou. Myslíte, že mi je budete moci vrátit, až uskutečníte svůj pokus?"

"Nebude-li nutno užít ohně ... V tom případě ... "

"Samozřejmě, samozřejmě," souhlasil kardinál. "Ostatně i tak bych mohl obstarat jiné. Dozvím se to ještě dnes?"

"Ještě dnes?"

"Víte, jak hořím netrpělivostí."

"Pokusím se o to, monsignore."

Balsamo vzal vlasy a spěchal k Lorenze. "Dozvím se konečně," šeptal si cestou, "tajemství této říše. Dozvím se skryté záměry Boží."

Ještě za stěnou, ještě než otevřel tajemné dveře, uspal Lorenzu. Mladá žena ho proto přijala s něžným objetím.

Jen s námahou se Balsamo vyvinul z její náruče. Těžko by bylo říci, co bylo pro ubohého hraběte bolestnější, zda výčitky krásné Italky, když byla v bdělém stavu, či její lichotky, když byla uspána. Když se mu konečně podařilo zbavit se pout, jež tvořily krásné ženiny paže kolem jeho krku, pravil, vkládaje jí vlasy do ruky:

"Můžeš mi říci, drahá Lorenzo, čí to jsou vlasy?"

Lorenza vzala vlasy, položila si je na prsa, pak na čelo. Ačkoliv měla oči otevřeny i ve spánku, viděla jen ňadry a čelem.

"Ach," šeptá, "ty vlasy byly ustřiženy ze vznešené hlavy."

"Že ano? ... Můžeš mi říci, zda je ta osoba šťastná?"

"Mohla by být šťastná."

"Dívej se bedlivě, Lorenzo."

"Ano, mohla by být šťastna. Na její život dosud nepadl stín."

"Je ovšem vdaná ... "

"Ach," usmála se něžně Lorenza.

"Nuže? Co chce říci má drahá Lorenza?"

"Je vdaná, drahý Balsamo, a přece ... "

"A přece?"

"A přece ... "

Lorenza se znovu usmála. "Já jsem taky vdaná, řekla.

"Zajisté."

"A přece ... "

Balsamo se zadíval na Lorenzu s hlubokým úžasem. Ačkoliv žena spala, objevil se na její tváři ruměnec studu.

"A přece?" naléhal Balsamo. "Řekni, co chceš říct."

Znovu objala oběma pažemi milencovu šíji a zašeptala, skrývajíc hlavu na mužově hrudi:

"A přece jsem panna."

"A tato žena, tato princezna, tato královna," vykřikl Balsamo horečně, "je provdána ... "

"Tato žena, tato princezna, tato královna," opakovala Lorenza, "je právě tak čistá a právě tak panna jako já. A je tím čistší a tím více panna, protože nemiluje jako já."

"Oh, osude," zamumlal Balsamo. "Děkuji, Lorenzo, vím vše, co jsem chtěl vědět."

Objal mladou ženu, vložil opatrně vlasy do své tobolky, potom odstřihl Lorenze malý chumáček černých vlasů, spálil je v plameni svíčky a popel nasypal do papírku, v němž byly dříve vlasy princezniny.

Potom sešel dolů a po cestě probudil mladou ženu.

Prelát na něho čekal, opravdu hořel netrpělivostí a zmítal se v pochybnostech. "Nuže, pane hrabě?"

"Přejete si, monsignore?"

"Co říká věštba?"

"Věštba říká, že můžete doufat."

"To říká věštba?" vykřikl princ unesen.

"Usuzujte, je-li vám libo, monsignore, alespoň z toho, že věštba praví, že ona žena nemiluje svého muže."

"Ach," zvolal pan de Rohan stěží potlačuje výbuch radosti.

"Pokud jde o vlasy," pokračoval Balsamo, "musel jsem je spálit, chtěl-li jsem přijít na kloub věci. Tady je popel, který jsem pečlivě sesbíral, jako by každá ta částička stála nejméně milión."

"Děkuji, pane, děkuji vám, nikdy se vám nebudu moci dost odplatit."

"O tom nemluvme, monsignore. Jenom jedinou radu vám chci dát. Nepijte tento popel s vínem, jak to někdy dělají zamilovaní. Byla by to nebezpečná hra, vaše láska by vzrostla nad jakoukoliv míru, kdežto srdce milenčino by ochladlo."

"Ach, na to si dám pozor," řekl prelát takřka zděšen. "Dobrou noc, pane hrabě, dobrou noc."

Za nějakých dvacet minut potkal se vůz Jeho Eminence na rohu ulice Petit-Champs s kočárem pana vévody z Richelieu, a málem by ho byl převrátil do obrovské jámy na staveništi jakési budovy.

Oba páni se poznali.

"Ach, princ," usmál se Richelieu.

"Ach, vévoda," položil si pan Ludvík de Rohan prst na ústa.

A rozjeli se opačnými směry.

21. Pan de Richelieu začíná oceňovat Nicolu

Pan de Richelieu jel přímo do domu v ulici Coq-Héron, kde bydlil pan de Taverney.

Dík výsadě, propůjčené nám spisovatelům samotným kulhavým ďáblem, výsadě, která nám umožňuje, abychom se dostali do kteréhokoliv domu, i kdyby byl zamčen na sto zámků, můžeme ještě dříve, než to uvidí pan de Richelieu, na vlastní oči spatřit našeho pana barona. Sedí u krbu, ohřívá si nohy u dohasínajícího ohně a důležitě něco vykládá Nicole. Občas ji bere za bradu, ačkoliv dívka pohrdavě a vzdorovitě stahuje obličej. Nedovedeme rozhodnout, zda by byla dívka dala přednost laskání bez kázání anebo kázání bez laskání - nad tím ať se zamyslí laskavý čtenář tohoto příběhu.

Pánova rozmluva se služkou se točila hlavně kolem jednoho velmi důležitého bodu, totiž že v určitých večerních hodinách Nicole nikdy nepřiběhla, když pán zazvonil, že měla vždycky nějakou práci ve skleníku nebo v zahradě. Ta věc byla tím spíš na povážení, že s výjimkou těchto dvou míst vykonávala Nicole všechny své ostatní povinnosti velice nedbale.

Tohle byly zhruba výčitky, které dělal Nicole pán de Taverney. Nicole sebou vrtěla jako šídlo v polohách, které čím dál tím víc nabývaly na svůdnosti: "Pořád proti mně něco máte! ... Ostatně já se zde nudím ... Slibovali jste mi, že půjdu se slečnou do Trianonu."

Právě v tomto okamžiku pokládal pan de Taverney za svou povinnost vzít slečnu Nicolu škádlivě za bradičku a pohladit ji po tváři, patrně aby ji přivedl na jiné myšlenky. Ale Nicole trvala na svém, odmítala jakoukoli útěchu a lkala nad svým neblahým údělem.

"Je to pravda," bědovala. "Jsem tu zavřená mezi čtyřmi stěnami jako ptáče v kleci, nepřijdu do společnosti, nepřijdu dokonce takřka ani na boží vzduch. A přece jsem měla naději, že se pobavím a že budu mít konečně taky nějakou budoucnost."

"Jakou naději?" hartusil baron.

"Trianon," vykřikla Nicole. "Trianon, kde bych šla mezi lidi, kde bych viděla všechnu tu nádheru a přepych, kde by si mě možná třeba i někdo všiml."

"Ach, Nicolko, Nicolko," sténal baron.

"To se rozumí, pane, jsem žena jako každá jiná a možná lepší než některá jiná."

Ta ženská má čerta v těle, myslil si baron. V té je život, tou to jen šije. Kdybych tak byl mladý a měl peníze.

A nedovedl odolat, aby se nezadíval s opravdovým obdivem a závistí na takovou hromádku mládí, svěžesti a krásy. Hromádka mládí, svěžesti a krásy zívala a nakonec už toho měla dost:

"Víte co, běžte spát, pane, abych si i já mohla jít lehnout."

"Ještě slovíčko, Nicole." Vtom se ozval zvonek u domovních vrat, až sebou baron trhl a Nicole vyskočila.

"Koho to sem čert nese," vrtěl baron hlavou, "v půl dvanácté v noci. Běž se podívat, maličká."

Nicole šla otevřít, zeptala se návštěvníka na jméno a nechala domovní dveře pootevřené. Touto skulinou, která se tak šťastně otevřela, se v tom okamžiku prosmýkl jakýsi stín ze dvora, nadělal však přece jen nějaký hluk, takže se maršál, neboť on to byl, pootočil a zahlédl ten útěk. Nicole šla před panem vévodou se svíčkou v ruce a se zářícím obličejem.

"Podívejme se, podívejme," říkal si maršál usmívaje se, když šel za ní do salónu, "a ten starý kocour Taverney mluvil jen o své dceři."

Vévoda byl z těch lidí, kteří se nepotřebují podívat dvakrát, aby jim bylo všechno jasné, a to okamžitě a naprosto. Stín, který zahlédl, ho nutil myslit na Nicolu. Nicole opět myslela na stín. Vévoda uhodl podle toho, jak nadšeně a radostně se Nicole tvářila, co tu asi ten stín dělal, a sotva si svýma zlomyslnýma očima jen tak zběžně prohlédl bílé zuby a svižnou postavičku té milé dámy, už mu nikdo nemusel říkat, co je to zač a jakou má povahu a vkus.

Nicole bušilo srdce, když ohlásila u dveří: "Pan vévoda de Richelieu."

Tohle jméno budilo dnes večer všude senzaci, účinkovalo jako puma. Na barona mělo takový účinek, že vyskočil z křesla a rozběhl se rovnou ke dveřím, nevěře svým očím a svému sluchu. Ještě než se octl u dveří, už zahlédl ve stínu chodby pana de Richelieu. "Pan vévoda?" zakoktal.

"Ale ano, drahý příteli, pan vévoda," souhlasil Richelieu nejblahosklonnějším hlasem. "Já vím, že se tomu divíte po té včerejší návštěvě. Ale tak jako tak je to pravda. Podej mi ruku, starý kamaráde."

"Pane vévodo, uvádíte mě do rozpaků."

"Ty už nic nechápeš, můj drahý?" hlaholil starý maršál podávaje Nicole klobouk a hůl, aby se mohl pohodlně uvelebit v křesle. "Copak jsi přišel o rozum? Vyvádíš samé hlouposti, neznáš své staré přátele ... Jako by ses už vůbec nevyznal ve světě, ve kterém žiješ."

"Přesto se mi zdá, vévodo," odpověděl Taverney pohnut, "že přijetí, jakého se mi včera od tebe dostalo, bylo příliš

jednoznačné, abych se v něm mohl mýlit."

"Poslouchej, kamarádíčku, včera ses choval jako žák a já jako pedantický profesor. Bylo na mně, abych tě trochu vyšlehal metlou. Chtěl jsi se vymluvit, já jsem ti chtěl ušetřit zbytečnou námahu. Byl bys povídal samé hlouposti a co bych ti já na to řekl, byla by bezpochyby zase hloupost. Zapomeňme raději na to, co bylo včera, a starejme se o to, co je dnes. Víš, proč jsem k tobě přišel?"

"Samozřejmě že ne."

"Nesu ti setninu, kterou jsi na mně včera chtěl a kterou dnes král tvému synu dal. - Ke všem čertům, chápej přece ten rozdíl. Včera jsem byl málem ministr. Kdybych byl na králi hned v první den svého úřadování něco chtěl, bylo by to vypadalo strašně nejapně. Dnes jsem ministerské křeslo odmítl a jsem zase jen docela obyčejný vévoda de Richelieu jako předevčírem, a teď by zase bylo nejapné, kdybych se styděl o něco žádat. Požádal jsem, dostal jsem, nesu ti to."

"Je to opravdu možné, vévodo ... že jsi byl tak neobyčejně laskav?"

"Vždyť to byla samozřejmá povinnost ke starému kamarádovi ... Ministr musel odmítnout, ale Richelieu poprosil, dostal a dává ti, cos chtěl."

"Ach vévodo, uvádíš mě v údiv. Ty jsi tedy opravdu můj přítel?"

"U všech hromů! A tys o tom někdy pochyboval?"

"Ale král, král který mne zahrnuje takovým dobrodiním."

"Král. Král patrně neví, co činí, anebo, jestli se nemýlím, ví až moc dobře, co dělá."

"Co tím chceš říct?"

"Chci říct, že Jeho Veličenstvo má v tomto okamžiku pravděpodobně nějaký důvod, aby se pohněvalo s paní Dubarry a že je to spíše tenhle důvod než můj vliv, co ho pohnulo k tomu, aby ti prokazoval takovou přízeň."

"Myslíš?"

"Jsem si tím jist. A dělám všechno, co mohu, aby tomu tak bylo. Vždyť víš, že právě kvůli té ženské jsem odmítl ministerské křeslo."

"Říkali mi to; ale ... "

"Ale ty tomu nevěříš. Řekni to poctivě."

"Nu, musím se ti přiznat ... "

"Chceš zkrátka říct, že mě znáš jako člověka, který si nevybírá v prostředcích, viď?"

"Přinejmenším bych řekl, že tě znám jako člověka, který nemá žádné předsudky."

"Drahý příteli, člověk stárne a nemá už rád krásné ženy jen proto, že jsou krásné ... A pak mám ještě jiné důvody ... Ale vraťme se k tvému chlapci. Je to opravdu znamenitý mladík."

"Ale leží si ve vlasech s Dubarrym, který byl právě u tebe, když jsem měl tu nešťastnou myšlenku a přišel jsem tě obtěžovat ... "

"To vím, a právě proto nejsem ministrem."

"Neříkej."

"Říkám, kamaráde."

"Že bys byl odmítl ministerské křeslo kvůli mému synovi?"

"Kdybych ti něco takového řekl, nevěřil bys mi, a byl bys v právu, protože by to nebylo pravda. Odmítl jsem proto, že požadavky těch Dubarryů, které začínají takovou hloupostí, jako je přezírání tvého syna, by byly rostly donekonečna."

"Ty ses tedy rozešel s těmi darebáky?"

"Ano a ne. Oni se mě bojí, já jimi pohrdám. Je to půjčka za oplátku."

"Je to hrdinský čin, ale velmi neopatrný."

"Pročpak?"

"Hraběnka má velký vliv."

"Bah," mávl rukou Richelieu.

"Nepodceňuješ ji?"

"Říkám ti to jako člověk, který cítí, jak slabou má dnes paní hraběnka pozici, a který, kdyby to bylo třeba, by dovedl na pravém místě založit podkop, aby ji vyhodil ze sedla."

"Tak už do toho začínám vidět. Prokazuješ mému synu službu proto, abys trochu poškádlil ty Dubarryovy."

"Trochu také proto, v tom tě tvůj bystrozrak neklame. Tvůj syn, to je něco jako granát, který podpálím ve vhodnou chvíli ... Ale mimochodem, barone, ty máš přece také dceru?"

"Mám ... "

"Mladou?"

"Šestnáct let."

"Krásnou?"

"Jako Venuše."

"Bydlí v Trianonu, viď?"

"Ty ji tedy znáš?"

"Strávil jsem s ní dnešní večer a přes hodinu jsem o ní hovořil s králem."

"S králem?" vykřikl Taverney a zčervenal až po uši.

"S králem, s kým jiným?"

"A král že mluvil o mé dceři, o slečně Andrée de Taverney?"

"A přímo ji hltal očima, drahoušku."

"Opravdu?"

"Hněváš se snad, že ti to říkám?"
"Ale ne ... určitě ne ... Král mi prokazuje nesmírnou čest, když si všímá mé dcery ... Ale ... "
"Ale co?"
"Však víš, král ... "
"Král je starý nemrava, chceš říct, viď?"
"Chraň bůh, abych řekl křivé slovo o Jeho Veličenstvu. Král má právo, aby se choval tak, jak se mu zlíbí."
"Tak čemu se vlastně divíš? Snad bys byl raději, kdyby slečna Andrée nebyla taková kráska a kdyby v důsledku toho na ni král nedělal zamilované oči?"
Taverney neodpověděl nic, jenom pokrčil rameny a upadl do snění, kam ho pronásledoval nemilosrdně inkvizitorský pohled vévody de Richelieu.
"Dobrá, tak já budu hádat a řeknu ti, co bys řekl, kdybys nemyslil potichu, ale mluvil nahlas," přitáhl si starý maršál křeslo ke křeslu baronovu. "Řekl bys, že král si zvykl na špatnou společnost ... Řekl bys, jak si to šeptá náš bodrý francouzský lid; že kolem něho je to samá sviňská banda a že ho následkem toho ani nenapadne, aby zvedl zraky k této ušlechtilé dívce cudného chování a ušlechtilých mravů, a že si tedy vůbec nemůže povšimnout, že v jeho blízkosti se octl tak něžný kvítek, tak drahocenný poklad ... Vždyť si přece tak libuje náš pan král v oplzlých žertech a lechtivých způsobech všelijakých dámiček."
"Vévodo, ty jsi přece jen velký člověk."
"Proč myslíš?"
"Protože jsi přesně uhodl, o čem jsem přemýšlel."
"Ale přiznejme si, barone," pokračoval najednou velmi vážně Richelieu, "že už by byl nejvyšší čas, aby náš vládce a pán nenutil šlechtice, pairy a druhy francouzských králů líbat sprosté a špinavé ruce nějaké kurtizány posledního řádu. Bylo by načase, aby se znovu vrátil do našich kruhů, aby se nám nakonec nestalo, když už klesl od madam de la Chateauroux, která byla markýza z poctivého rodu, z něhož se dělají vévodové, k Pompadource, dceři a ženě pachtýře, a když od Pompadourky klesl k téhle Dubarry, které kdekdo říká prostě Nanynka, aby se nám jářku nestalo, že by od téhle Dubarry opravdu klesl až k nějaké Mařce z kuchyně nebo Náně z vesnice. Je to pro nás pokořující, ponižuje nás to, barone, nás, kteří máme ve štítu hraběcí nebo vévodskou korunu, musíme-li sklánět hlavy před kdejakým takovýmhle pometlem!"
"Svatá pravda," mručel Taverney, "a je přece jasné, že těmihle novými mravy ztratil dvůr mnoho na vážnosti."
"Nemáme-li královnu, nemáme ani žádné dámy. Nemáme-li dámy, nejsme vlastně žádní dvořané. Král si vydržuje lehkou holku a národ je na trůně reprezentován slečnou Jeanne Vaubernierovou, pařížskou pradlenou."
"Je tomu tak, a přece ... "
"Chápeš snad teď, barone," přerušil ho maršál, "jaká by to byla krásná úloha pro duchaplnou ženu, která by chtěla v této příhodné chvíli vládnout Francii ... "
"To je pravda," řekl Taverney a rozbušilo se mu přitom srdce. "Jenomže to místo není volné."
"Naopak," pokračoval maršál, "to místo je volné pro ženu, která by neměla vad těchto poběhlic, ale měla by jejich chytrost, houževnatost a bystrozrak. Pro ženu, která by dovedla vystoupit tak vysoko, že by se o ní hovořilo ještě i pak, až by království přestalo existovat. Domníváš se, že tvá dcera je dosti duchaplná, barone?"
"Je duchaplná a má nadto mnoho zdravého smyslu."
"A přitom je tak krásná!"
"Viď?"
"Je krásná a přitom tak rozkošná a plna půvabů, jak se to líbí mužům, a zároveň tak čistá a panensky nevinná, že si dovede získat úctu i u dam ... Takový poklad musíš dobře opatrovat, drahý příteli."
"Mluvíš s takovým zápalem."
"S jakým zápalem! Jsem do ní zamilován jako malý kluk, a kdyby mě nebylo čtyřiasedmdesát let, požádal bych ji hned zítra o ruku. Ale je tam na ni v Trianonu dobře vidět? Má všecko, co patří k tak krásné květině. Pomysli si, barone, že se dnes večer ubírala sama domů, bez komorné, bez lokaje, jen s nějakým princovým stájovým pacholkem, který před ní nesl lucernu. Cožpak tohle nevypadá, jako kdyby tam dělala službu?"
"Co si mám počít, vévodo. Víš přece, že nejsem bohatý."
"Bohatý, nebohatý, kamaráde, přinejmenším je potřeba, aby tvá dcera měla komornou."
Taverney si povzdechl.
"Vím dobře, vévodo, že má mít komornou nebo vlastně, že by ji měla mít."
"Nu a co!! Copak tu žádnou nemáš?"
Baron neodpověděl.
"Co je to za hezkou dívku," kul železo Richelieu, "co jsi tady měl před chvílí? Je to půvabné děvče a vypadala způsobně."
"To ano, ale ... "
"Ale co, barone?"
"Tu přece nemohu poslat do Trianonu."
"Proč bys nemohl!! Naopak se mi zdá, že je pro takové místo jako stvořená. Poskakuje jako na jehlách, byla by z ní báječná komorná."
"Ty ses jí nepodíval pořádně do obličeje, vévodo?"
"Já? Myslíš, že se nepodívám, když vidím hezkou dívku?"
"Díval jsi se na ni a nepovšiml sis, komu je podobná?"
"Komu, prosím tě?"

"Komu ... Jenom se dobře podívej ... Pojďte sem, Nicole!"

Nicole přiběhla. Jako pravá komorná poslouchala za dveřmi.

Vévoda uchopil děvče oběma rukama a stiskl jí kolínka mezi svými koleny, aniž se Nicole byť jenom na vteřinku polekala pronikavého pohledu vznešeného šviháka a aniž jen v nejmenším dalo najevo, že by jí to bylo nějak nepříjemné.

"Ano," řekl konečně vévoda, "je tu ta podoba, je tu ta podoba."

"Teď vidíš, komu je podobná, a chápeš, že nemohu kvůli nějaké mrzuté náhodě vydávat všanc královskou přízeň a štěstí mé rodiny. Cožpak za to člověk může, že tenhle malý rošťák, slečna Nicole, jako by z oka vypadla nejvznešenější dámě Francie?"

"Cože?" ohradila se durdivě Nicole a vytrhla se z maršálkova objetí, aby se mohla lépe postavit panu de Taverney. "Vy si opravdu myslíte, že tenhle malý rošťák Nicole se tolik podobá nejvznešenější dámě Francie? To snad má ta nejvznešenější dáma taková oblá ramínka, tak živý pohled, tak půvabné nožky a tak štíhlou postavičku jako ten malý rošťák Nicole? Jestliže mě takhle podceňujete, pane barone," popadl najednou Nicolu vztek, "pak ženským vůbec nerozumíte!"

Nicole zrudla zlostí a byla jen ještě hezčí.

Vévoda jí stiskl znovu hezké ruce, uvěznil znovu mezi svými stařeckými koleny půvabná kolínka a řekl chlácholivě a lichotně:

"Barone, ve svém postavení nemá Nicole jistě jediného sobě rovného děvčete u dvora. Alespoň já si to myslím a já se v tom vyznám. Pokud jde o onu vznešenou dámu, které se, to si musíme přiznat, poněkud podobá, musíme už kvůli tomu něco obětovat ... Máte nádherné plavé vlásky, slečno Nicole. Máte obočí a nosíček přímo královského tvaru. Nu dobrá, dobrá, sednete si na čtvrt hodinky před zrcadlo a tyhle nedostatky - to neříkám já, to říká pan baron - snadno uvedeme na pravou míru. Nicole, děťátko, chtěla byste do Trianonu?"

"Ó!" vykřikla Nicole a tato jediná hláska prozradila, čím její duše překypuje.

"Půjdete do Trianonu, drahoušku. Půjdete tam a uděláte tam štěstí, aniž tím komukoli ublížíte. Barone, ještě slovíčko."

"Prosím, drahý vévodo."

"Běž, děťátko," požádal Nicolu Richelieu, "a nech nás na chvíli o samotě." Nicole odtančila a vévoda se naklonil k baronovi:

"Jestliže na vás tak naléhám, abyste opatřil své dceři komornou, je to proto, že to udělá dojem na krále. Třeba ho to i trošku potěší. Jeho Veličenstvo nemá rád chudobu a hezká tvářička mu nikdy nenažene strach. Však víte, já se v tom vyznám."

"Ať tedy Nicole jde do Trianonu, když myslíš, že tím udělá králi radost," odpověděl baron s potměšilým úsměvem.

"Když tedy mám tvůj souhlas, vezmu si ji hned s sebou. Může se svézt v mém voze."

"Ale přece jen, ta podobnost s paní princeznou ... Mysli na to, vévodo."

"Už jsem na to myslel. Pod rukama mého Rafté zmizí ta podoba za čtvrt hodiny. Ručím ti za to ... Napiš pár řádek dceři, barone, aby věděla, jakou váhu kladeš na to, že má mít komornou a že tou komornou bude Nicole."

"Myslíš, že to opravdu musí být Nicole?"

"Myslím."

"A že by někdo jiný než Nicole ... "

"Nikdo jiný než Nicole by nezastal tak dobře tuto úlohu. Na mou věru, barone, o tom jsem přesvědčen."

"Napíšu tedy okamžitě ten dopis." A baron opravdu dopis napsal a odevzdal ho maršálkovi.

"A nějaká naučení, vévodo?"

"Ta dám Nicole sám. Je chápavá?"

Baron se usmál.

"Svěřuješ mi ji tedy pod ochranu, viď?" otázal se Richelieu.

"Pro mne za mne! Je to tvá věc, vévodo. Chtěl jsi ji, tady ji máš. Dělej si s ní, co chceš."

"Slečno," zavolal vévoda zvedaje se z křesla, "půjdete se mnou. A pospěšte si, prosím vás."

Nicole se nechala dvakrát prosit. Ani se nezeptala barona, zda s tímhle řešením souhlasí, v pěti minutách si sebrala svých pět švestek, svázala si své hadříky do ranečku a jako ptáče se rozletěla k vévodově kočáru.

Maršálek se rozloučil s přítelem, který mu znovu dojatě děkoval za přízeň, kterou prokázal Filipovi de Taverney. O Andrée už nepadlo ani slovo. Oběma mužům bylo všechno jasné.

22. Proměny

Nicole byla bez sebe radostí. Ani když opouštěla Taverney a odjížděla do Paříže, nebyla na takovém vrcholu blaha, jako když opouštěla Paříž a odjížděla do Trianonu. S kočím pana de Richelieu si tak dobře porozuměla, že na druhý den se hovořilo o nové pokojské ve všech ečelnících a ve všech předsíních jenom trochu aristokratických domů ve Versailles a i v celé Paříži.

Když dojeli k Hannoverskému paláci, pan de Richelieu vzal děvče za ruku a sám je dovedl do prvního poschodí, kde čekal pan Rafté; vyřizoval právě spoustu dopisů za svého milostivého pána.

Mezi všemi zálibami páně maršálkovými hrála válka nejdůležitější úlohu a Rafté se stal alespoň v teorii tak obratným vojevůdcem, že by byli Polybos a rytíř de Folard, kdyby byli dosud naživu, pláli nadšením, kdyby se jim dostalo za úkol provést nějaký opevňovací plán nebo válečný manévr, jakých Rafté vypracoval týden co týden celou hromadu. Pan Rafté se tedy právě zabýval přípravou války proti Angličanům ve Středozemním moři, když vstoupil maršálek a vybídl ho. "Podívej se, Rafté, na tohle dítě."

Rafté se podíval.

"Náramná dívenka, monsignore," řekl významně a znalecky.

"Dobrá, ale ta podoba? ... O té podobě mluvím, Rafté."

"U všech čertů, máte pravdu, monsignore."

"Vidíš to taky, viď, Rafté."

"Je to opravdu neobyčejná podoba. Vynese jí buď zkázu, nebo štěstí."

"Vynesla by jí hlavně zkázu, ale my to dáme do pořádku. Má plavé vlasy, však vidíš, Rafté. Ale to je přece úplná maličkost, viď."

"Uděláme z nich černé, monsignore," odpověděl Rafté, jenž si už dávno zvykl doplňovat myšlenky svého pána, ba často i myslit za něho.

"Sedni si tamhle k tomu stolku," vybídl Nicolu maršálek. "Tenhle pán je hotový kouzelník, udělá z tebe nejkrásnější brunetku v celé Francii, že tě ani vlastní matka nepozná."

Za deset minut Rafté opravdu obarvil Nicoliny popelavé vlasy smolnou černí; bylo to touž směsí, které používal každý týden maršálek, aby obarvil načerno bílé vlasy pod parukou - malá koketnost, která měla navodit něco vzpomínek na dávno uprchlé mládí. Nato rozpálil nad svíčkou jehlu a očazenou jehlou přejel přes Nicolino široké světlé obočí. Dívčin veselý výraz nabyl tak fantastického zabarvení, živé a jasné oči žhnuly plamenem, že by kdekoho napadlo, že tu z nějaké magické skříňky vyskočila hotová víla, kterou žárlivý čaroděj držel dosud v zajetí.

"Nuže, má drahá krásko," řekl Richelieu, podávaje udivené Nicole zrcadlo, "podívejte se, jaká jste báječná a hlavně, jak málo se podobáte včerejší Nicole. Teď už se nepotřebujete bát žádných mrzutostí, zbývá jen, abyste udělala štěstí."

"Ach, monsignore!" vykřikla dívka.

"Štěstí je vždycky na dosah ruky, stačí po něm odvážně sáhnout. Jde ovšem jen o to, abychom se poctivě dohodli."

Nicole se začervenala a sklopila oči. Vychytralé děvče bezpochyby očekávalo, že pan de Richelieu teď spustí jednu ze svých tirád, v kterých se kdysi tak dobře vyznal. Vévoda to uhodl a rázem se rozhodl zabránit jakémukoli nedorozumění.

"Sedněte si tamhle do toho křesla, děťátko, tam vedle pana de Rafté. Natáhněte ouška a dobře poslouchejte ... Pana de Rafté se nemusíte stydět a nemusíte z něho mít strach. Ten nám naopak vždycky dobře poradí. Posloucháte mě, viďte?"

"Ano, monsignore," zakoktala Nicole, zaražena, že se ve své marnivosti tak škaredě spletla.

Pan de Richelieu rozmlouval s Raftém a s Nicolou dobrou hodinu. Potom dovedl tajemník rozvernou osůbku spát k palácovým pokojským a komorným.

Rafté se nato znovu vrátil ke svým válečným plánům a pan de Richelieu ulehl, když byl prolistoval všechny dopisy venkovských parlamentů, které ho upozorňovaly na intriky dubarryovské smečky a na zášť, která se obrací proti panu vévodovi d'Aiguillon. Na druhý den odvezl jeden z jeho kočárů bez rodinného znaku Nicolu do Trianonu. Před branou vyskočila Nicole se svým malým balíčkem v ruce, kočár se okamžitě obrátil a odjel.

S hrdě vztyčeným čelem, v dobré náladě, zářic veškerou nadějí svého mládí, zaklepala Nicole na dveře domu, v němž, jak se doptala, bydlilo služebnictvo. Bylo šest hodin ráno. Andrée už vstala, oblékla se a právě psala otci, aby mu sdělila onu šťastnou včerejší událost, o které se však, jak už víme, dozvěděl zatím pan de Taverney od pana de Richelieu.

Naši čtenáři jistě nezapomněli, že ze zahrady vedlo k malému Trianonu poblíž kaple kamenné schodiště, jež se zahýbalo od kaple vpravo do prvního patra k bytům dvorních dam, a že tyto byty byly spojeny dlouhou chodbou, jejíž okna vedla do zahrady. Andréin pokoj byl v této chodbě první vpravo. Byl dosti prostorný, dobře osvětlený okny vedoucími do nádvoří se stájemi. Před vlastním dívčiným pokojem byl menší pokojík, z něhož vedly na obou stranách dveře do dvou menších kabinetů.

Třebaže tento byt nemohl vyhovovat nárokům, jaké si kladli lidé patřící k pyšnému dvoru, bylo to přece jen roztomilé útočiště, ve všem všudy přívětivé a příjemné. Podobalo se trochu klášterní cele, vhodné, aby v ní.člověk zapomněl na všechen přepych a nádheru vládnoucí v paláci. Sem se mohla uchýlit každá duše před jakýmkoliv zklamáním tohoto světa. V tichu a samotě, vzdáleno všeho hluku a marné slávy, mohlo si tu každé unavené a posmutnělé srdce dobře odpočinout.

Vskutku, jakmile člověk přešel po schodech a octl se u kaple, jakmile pominuly všecky povinnosti, všecka honosnost, všecko poručnictví, mohl teprve volně vydechnout. Bylo tu ticho jako v klášteře a každý tu měl tolik skutečné svobody, kolik lze mít ve vězení. Otroci palácového života vraceli se sem jako vlastní páni.

Jemná a hrdá Andréina duše tu došla úplného uspokojení ne snad proto, že by si tu hodlala odpočinout ze zklamaných nadějí nebo po neuspokojené touze. Andrée mohla mezi čtyřmi stěnami svého bytu klidněji přemýšlet než v bohatých trianonských salónech, kam vstupovala s takovou bázní, že se až podobala strachu, ba hrůze.

V tomto tmavém koutku, kde se cítila jako doma, mohla svobodně a bezstarostně přemýšlet o všem tom lesku, který po celý den oslňoval její oči. Uprostřed, svých květin, blízko klavíru a krásných knih, věcí, které tvoří vlídnou společnost a půvabné prostředí lidem, kteří dovedou žít srdcem, cítila se Andrée úplně šťastná, vyzývajíc tak přímo osud, aby ji připravil o nějakou radost nebo jí způsobil nějaký žal. "Tady," říkávala, když se sem vrátila večer po své povinnosti, když se zahalila v dlouhý domácí úbor a mohla si zplna srdce pohovořit sama se sebou, "tady mám takřka vše, co budu mít až do smrti. Snad ještě někdy budu bohatá, ale jistě nebudu nikdy chudší. Nikdy nebudu mít nouzi o květiny, o hudbu a o krásnou četbu, abych se mohla ve své samotě potěšit."

Andrée se dostalo povolení, že muže snídat doma, kdykoli se jí zlíbí. Tato výsada měla pro ni velikou cenu, neboť mohla zůstat až do poledne doma, pokud si ji princezna nedala zavolat, aby jí předčítala nebo aby ji doprovázela na ranní procházce. Bylo-li hezky měla-li prázdno, vyšla si s knihou na procházku sama a prochodila lesy, které se táhnou

z Trianonu až k Versailles. Když se tak samotná po dvě hodiny procházela, oddávala se svým snům a myšlenkám, a vracela se k obědu a často nezahlédla ani jediného dvořana ani lokaje, ba nespatřila ani človíčka ani kousek dvorského stejnokroje.

V odpoledních hodinách, když žhavý sluneční úpal pronikal i hustým stromovím, zbýval vždycky ještě Andrée její malý pokojíček. Províval jím svěží vzduch, vnikající sem oknem a chodbou. Malá lenoška, potažená levnou látkou, čtyři stejně potažené židle, čisté lože s oválovými nebesy, z nichž splývaly k zemi záclony rovněž z laciné látky, na krbu dvě porcelánové vázy, čtyřrohý stůl s okovanými nohami - to byl celý svět, v němž teď žila Andrée se všemi svými nadějemi a touhami.

Jak jsme už řekli, seděla dívka ve svém pokoji a psala otci dopis, když tu náhle vzbudilo její pozornost slabé zaklepání na dveře. Zvedla hlavu, když viděla, že se dveře otvírají, a překvapením vykřikla, když spatřila na prahu Nicolin zářící obličej.

23. Kterak radost jednoho způsobí žalost druhému

"Dobré jitro, slečno, ano, jsem to já," zvolala Nicole, vesele a půvabně se uklonila, přece však byla poněkud na rozpacích, protože dobře znala slečninu povahu.

"Vy jste tady? A jak jste se sem dostala?" podivila se Andrée a odložila pero, aby si mohla s Nicolou snáze pohovořit.

"Slečna na mě zapomněla, já jsem nezapomněla na slečnu."

"Jestliže jsem na vás zapomněla, slečno, je to proto, že jsem k tomu měla své důvody. Kdo vám dovolil sem přijít?"

"Pan baron, samozřejmě, slečno," ohrnula nos Nicole a současně také uraženě svraštila krásné černé obočí, za něž mohla děkovat jen dovednosti pana Rafté.

"Otec vás potřebuje v Paříži a já vás tady vůbec nepotřebuji ... Můžete se tedy vrátit, a to hned."

"Ale slečno," naříkala Nicole, "vy mě nemáte vůbec ráda. Myslila jsem si, že jste mi daleko víc nakloněna ... Člověk má vždycky za to," dodala filosoficky, "že ho také ti druzí milují, když on sám má někoho rád." A namáhala se ze všech sil, aby ze svých krásných očí vymačkala aspoň nějakou slzičku.

V Nicolině výčitce bylo tolik bolesti, a tolik upřímného srdce, že se jí opravdu podařilo vzbudit v Andrée určitou soustrast.

"Milá slečno," pokoušela se ji utěšit, "mám tady všechno, co potřebuji, a nemohu si skutečně dovolit přivést paní princezně na krk nového člověka."

"Ale vždyť ten člověk toho nepotřebuje tak mnoho," povzdychla si Nicole s jímavým úsměvem.

"Na tom nezáleží, Nicole, nemůžeš tady zůstat."

"Protože se tak podobám paní princezně?" namítla dívka. "Vždyť jste si mě dosud ani pořádně nevšimla, slečno."

"Opravdu, vypadáš docela jinak."

"To si taky myslím. Jeden hodný pán, právě ten, který se zasloužil o to, že pan Filip dostal svou setninu, k nám včera přišel, a když viděl, jak je pan baron smutný, že vás tu musil nechat bez komorné, pověděl nám, že přece není nic snazšího, než udělat z blondýnky brunetku. Vzal si mě s sebou, udělal ze mě to, co jsem teď, a máte mě tady."

Andrée se usmála.

"Ty mě máš tedy tak ráda, že se chceš stůj co stůj se mnou zavřít v Trianonu, kde žiji jako ve vězení?"

Nicole se kolem sebe rychle, ale bystře rozhlédla.

"Tenhle pokoj nevypadá zrovna vesele. Ale vždyť tu přece nejste od rána do večera."

"Já tu nejsem od rána do večera, ale co ty?"

"Já? ... Proč já?"

"Ty přece nikdy nepůjdeš do salónu k paní princezně. Ty se nebudeš účastnit ani her ani procházek ani dvorních společností. Ty zůstaneš věčně uzavřena v tomhle smutném pokoji a umřeš tady nudou."

"Ale co," hodila hlavou Nicole, "vždycky tady bude nějaké okénko, člověk si tady vždycky najde nějakou skulinku, třeba jen štěrbinu ve dveřích, kudy se budu moci dívat no boží svět. A když se člověk dívá, obyčejně ho také někdo vidí ... To je všechno, po čem toužím. Nemějte o mě strach."

"Znovu ti říkám, Nicole, že to není možné, že tě nemohu přijmout bez výslovného rozkazu."

"A ten rozkaz musí být od koho?"

"Od mého otce."

"To je vaše poslední slovo?"

"Ano, to je mé poslední slovo."

Nicole vytáhla ze živůtku dopis pana barona de Taverney. "Tak dobrá, když ani mé prosby ani moje oddanost nejsou k ničemu, uvidíme, jestli něco zmůže dopis, který jsem vám donesla." A podala Andrée dopis. Andrée četla.

Drahá Andrée,

vím sám, a také druzí lidé si toho všimli, že nežiješ v Trianonu tak, jak to žádá Tvoje postavení. Měla bys mít dvě komorné a sluhu, tak jako já bych chtěl mít nejméně dvacet tisíc renty. Protože se však musím spokojit s rentou pouhých tisíc liber, musíš se přizpůsobit a vezmi si Nicolu, která samojediná vydá za všechno služebnictvo, které by Ti jinak právem patřilo.

Nicole je schopná, inteligentní a oddaná dívka. Velmi brzy si osvojí dvorský tón a dvorské způsoby. Nebudeš ji muset příliš nabádat, ale spíš krotit její dobrou vůli. Ponech si ji tedy u sebe a nemysli si, že Ti přináším nějakou oběť. Kdyby Tě něco tak pošetilého přece jen napadlo, vzpomeň si, že jeho veličenstvo, které se na nás tak milostivě

upamatovalo, když Tě spatřilo, samo si povšimlo, jak mi sdělil jeden důvěrný přítel, že se Ti nedostává náležitých toalet a reprezentace. Pamatuj na to, že je to velmi důležité

Tvůj upřímný otec."

Tento dopis se Andrey dotkl velmi bolestně. Chudoba ji tedy pronásleduje až sem, chudoba, kterou ona sama nikdy nepokládala za nějakou vadu, ale všichni ostatní vždycky na ni naráželi, jako by to byla její vina. Málem by už byla zlostí přelomila pero a hněvivě roztrhala rozepsaný dopis, aby udělala baronovi malé filosofické kázáníčko o tom, jak by měli být lidé skromní - takový dopis by byl jistě Filip podepsal oběma rukama - ale v tom okamžiku si uvědomila, jak by se asi baron ironicky pousmál, až by přečetl to stylistické arcidílko, a její úmysl se rázem rozplynul. Spokojila se tedy už jen tím, že připsala doušku, v níž zpravila barona o novinkách, které právě kolovaly v Trianonu.

"Drahý otče," připsala nakonec, "právě se tady objevila Nicole a já si ji tady podle Vašeho přání ponechám. Ale to, co jste mi napsal, mi způsobilo jenom bolest. Cožpak si opravdu myslíte, že budu méně směšná, budu-li mít za komornou tohle venkovské děvče, než kdybych tady, uprostřed dvorské nádhery žila sama? Nicole bude nešťastná, až uvidí, v jakém podřadném postavení tady žiji. Vždyť sluhové jsou vždycky pyšní anebo ponížení podle toho, zda jejich panstvo žije prostě anebo v nádheře. Pokud jde o poznámku ohledně Jeho veličenstva, dovolte, milý otče, abych Vám řekla, že král je až příliš ušlechtilý, aby mi měl za zlé, že nežiji jako velká dáma, když si to nemohu dovolit, a že Jeho Veličenstvo je příliš velkodušné, aby si vůbec povšimlo mé chudoby nebo aby se kvůli ní na mne dívalo nevraživě. Spíše si myslím, že jeho dobré srdce brzy tuto chudobu promění v dostatek, jak si zaslouží Vaše dobré jméno a služby, které jste králi prokázal."

Tak zněla dívčina odpověď a musíme si povšimnout, že její ušlechtilá nevinnost a vznešená hrdost byla v příkrém rozporu se lstí a zkažeností jejích pokušitelů.

Andrée už nemluvila o Nicole. Nechala si ji pro sebe a Nicole, plna nadšení a celá bez sebe radostí - však také dobře věděla proč - si po této rozmluvě hned uspořádala lůžko v pravém kabinetu, sousedícím s předsíní, a chovala se od této chvíle docela skromně a tiše, aby nepohněvala ničím svou velitelku a nebyla jí v jejím skromném bytečku nijak na obtíž. Bylo by se mohlo říci, že se snaží napodobit onen růžový lístek, který perští učenci zvolna spustili na povrch nádoby plné vody, aby dokázali, že do naplněné nádoby lze přece jenom ještě něco přidat, aniž přeteče.

Za hodinu odcházela Andrée do Trianonu. Nikdy nebyla rychleji a lépe oblečena. Nicole se překonávala. Byla vtělená ochota, pozornost a zručnost a nikdo by jí byl nemohl nic vytknout.

Když slečna de Taverney odešla, ujala se tu vlády Nicole a podrobila celý byt zevrubné prohlídce. Nic jí neušlo, počínaje pohozenými dopisy až k posledním maličkostem na toaletním stolku, od krbu až do nejzazších koutů kabinetů. Potom se vyklonila z okna, aby se porozhlédla po sousedství.

Dole byl prostranný dvůr, kde hřebelcovali pacholci nádherné koně paní princezny. Pacholci, fuj! Nicole odvrátila hlavu.

Po pravé straně byla řada oken ve stejné výši s Andréiným oknem. Objevilo se v nich několik hlav komorných a služebných. Nicole se opět opovržlivě odvrátila. Naproti ve velkém sále zkoušeli dirigenti se zpěváky a hudebníky mši na počest svatého Ludvíka. Nicole se to hrozně zalíbilo, začala oprašovat okno a přitom si prozpěvovat tak vesele, že učitelé ztratili takt a zpěváci začali zpívat děsně falešně. Ale taková zábava slečnu Nicolu brzy omrzela. Když se učitelé a žáci dosti popletli a navzájem pohádali, naše půvabná osůbka si začala prohlížet hořejší poschodí. Tam byla všechna okna zavřena. Ostatně to byly jen podkrovní komůrky.

Nicole začala znovu čistit okno. Vzápětí nato se však jedno z těch podkrovních oken otevřelo, aniž bylo vidět, kdo a jak je otevřel. Někdo však musel to okno přece jen otevřít a ten někdo nezůstal u okna, aby ho mohla i ona uvidět. Jaká to nestydatost.

Tak si to aspoň myslela Nicole. Při každém sebemenším pohybu se od té chvíle nikdy nezapomněla obrátit k oknu a zadívat se směrem k mansardě. Chtěla přece jen stůj co stůj zahlédnout onoho nestydatého člověka, který se proti ní provinil tím, že se jí neukázal tváří v tvář. Na okamžik se jí zazdálo, že užuž někoho zahlédla, ale ten člověk pokaždé ihned zmizel, jakmile sebou smýkla k oknu. Nechtěla věřit, že si s ní jen tak hraje, a zprvu tomu také nevěřila. Za chvíli se však o tom přesvědčila takřka na určito, protože se jí ukázala záda toho čtveráka, který patrně neočekával, že se Nicole tak rychle obrátí, a dal se překvapit.

Nicole proto použila lsti. Nechala okno dokořán, aby nevzbudila podezření, a schovala se za záclonu. Čekala dlouho. Konečně se přece jen objevila černá kštice, potom opatrné ruce, podpírající tělo, které se bázlivě vyklánělo. Konečně neznámý muž zvedl hlavu a ukázal celý obličej. Nicole by byla mulem padla do mdlob a úlekem potrhala celou záclonu.

Z mansardy se totiž díval Gilbert. Když spatřil, jak se záclona chvěje, pochopil lest a už se neobjevil. Zavřel dokonce i okno své komůrky.

Nebylo pochyb, Gilbert spatřil Nicolu a přivedlo ho to v úžas. Chtěl se přesvědčit, je-li to opravdu jeho stará nepřítelkyně, a když uviděl, že je sám odhalen, utekl pln vzteku a dočista zmaten. Aspoň tak si vysvětlila Nicole tu scénu. A měla pravdu: právě tak si ji totiž bylo nutno vyložit.

Gilbert by byl doopravdy raději viděl čerta než Nicolu. Tušil, že příchod téhle divoženky ho přivede do četných nesnází. Mimoto měl skutečný důvod, aby na ni nevražil: znala jeho tajemství ze zahrady v ulici Coq-Héron.

Mladík tedy utekl zmaten, nejenom rozčilen, ale všechno v něm přímo vřelo zlostí, až se vzteky kousal do prstů.

Co mi je teď platno, myslil si, že jsem udělal ten hloupý objev, na který jsem byl tak hrdý! ... Nicole měla tenkrát milence, nu tak měla milence, to je vyřízená věc, a dnes ji už kvůli tomu nevyženou. Teď je tady, a jestli řekne, co jsem dělal v ulici Coq-Héron, vyženou mě z Trianonu ... Teď už nemám já v hrsti Nicolu, teď má Nicole v hrsti mě ... Pukl

bych vzteky!

Gilbertova ješitnost posilovala jeho vztek, až v něm vřela krev. Zdálo se mu, že Nicole zahání svým ďábelským úsměvem všechny krásné sny, které si mladík den co den spřádal ve své světničce, všechna toužebná přání, všechnu vášnivou lásku, kterou vysílal k Andrée spolu s květinami. Nemůžeme na tomto místě ještě rozhodnout, zda se snad Gilbert nezabýval v myšlenkách příliš zbytečně Nicolou, zda ji nepřeceňoval, zda mu všechny tyhle pochybné myšlenky nenaháněly jen strach. S jistotou však můžeme tvrdit, že Nicolina přítomnost v Trianonu byla pro něho velmi nepříjemným překvapením. Tušil, že dříve nebo později propukne mezi ním a Nicolou nelítostná válka. Protože však byl prozíravý a uvážlivý člověk, nechtěl, aby tato válka propukla dříve, než se bude moci dobře a energicky bránit.

Rozhodl se proto, že se bude stavět mrtvý až do té doby, než mu náhoda poskytne příznivou příležitost vstát z mrtvých, to jest až do té doby, než Nicole buď ze slabosti, nebo z nutnosti podnikne nějaký krok, který ji připraví o všechny výhody. Proto také nespouštěl oka z Andrey, sledoval každý její krok, činil to však velmi obezřetně; opatrně a bděle sledoval všechno, co se dálo v prvním pokoji na protější chodbě, neposkytl však Nicole nikdy příležitost, aby ho samotného potkala v zahradě.

Naneštěstí ani Nicole nebyla bez poskvrny, a třebaže se jí v této chvíli nedalo nic vyčítat, přece jen v její minulosti vězel kámen úrazu, o který mohla každou chvíli klopýtnout.

A to se stalo dříve, než uplynul týden. Gilbert, který číhal večer co večer a noc co noc, zahlédl konečně skrz mříže chochol na klobouku, který mu nebyl neznámý. Ten chochol měl vinu na tom, že Nicole těkala roztržitě z místa na místo, protože ten chochol byl na klobouku pana Beausira, který přišel za dvorem z Paříže do Trianonu.

Celý dlouhý čas si hrála Nicole na nemilosrdnou a nechávala pana Beausira mrznout v nočním chladu nebo se péci v úpalu poledního slunce. Její ctnostné chování uvádělo už Gilberta takřka v zoufalství. Až konečně jednoho večera, kdy pan Beausire použil nepochybně krajních prostředků své výmluvné mimiky, využila Nicole Andréiny nepřítomnosti, neboť toho dne obědvala s paní de Noailles, a seběhla na nádvoří k panu Beausirovi, který tam pomáhal svému příteli, čeledínovi ve stájích, hřebelcovat malého irského koně. Z nádvoří spolu odešli do zahrady a ze zahrady do tmavého stromořadí vedoucího do Versailles.

Gilbert sledoval zamilovaný párek s divokou radostí tygra, který stopuje svou kořist, Počítal kroky té vrkající dvojice, poslouchal její vzdechy, hleděl si zapamatovat slova, která letmo zaslechl, a můžeme soudit, že byl s výsledkem velice spokojen, protože se příštího rána ukázal v okně své komůrky docela nenuceně, popěvoval si nějakou písničku a vůbec se nestaral o to, zda ho Nicole uvidí, ba naopak se zdálo, že ji svým chováním spíše vyzývá.

Nicole právě spravovala hedvábnou rukavičku své paní, a když uslyšela hlasitý zpěv, zvedla hlavu a spatřila Gilberta. První, čím se mu ohlásila, byl pohrdlivý posměšek, kterým se snažila dát najevo, jak málo jí záleží na sveřepém protivníku. Ale Gilbert snesl její pohled docela klidně, ba dokonce se usmíval tak podivně a vůbec si počínal tak drze, že Nicole znovu sklonila hlavu a celá zrudla.

Rozuměla mi? Pomyslil Gilbert, a nic jiného jsem nechtěl. Od té doby si počínal vůči Nicole vždycky stejně vyzývavým způsobem, takže se ho Nicola nakonec začala bát. Teď sama toužila, aby se s ním mohla sejít a zbavit své srdce břemene, jež na ni uvrhly ironické pohledy mladého zahradníka.

Gilbert snadno pochopil, že se s ním chce Nicole sejít. Nemohl se mýlit, když slyšel, jak dívka pokašlává, kdykoli tušila, že je ve své komůrce. Stejně mu nemohlo ujít, proč dívka pobíhá po chodbě sem a tam, kdykoli se domnívala, že půjde domů nebo naopak z komůrky.

Toto pomyšlení ho po nějakou dobu přivádělo na vrch blaženosti, protože své vítězství připisoval síle své povahy a svému bystrozraku. Nicole na něho číhala tak vytrvale, že se jí konečně jednoho dne podařilo zastihnout Gilberta na schodech. Zavolala na něho, ale on neodpověděl.

Nicolina zvědavost a strach zavedly dívku ještě dále. Jednou večer si vyzula půvabné střevíčky s vysokými podpatky, které podědila po Andrée, a celá se třesouc vyběhla až do podkroví, až se konečně octla u dveří Gilbertovy světničky. Bylo ještě dost světlo, takže Gilbert, který zaslechl, jak někdo jde po schodech, mohl poznat Nicolu skulinou ve dveřích. Dobře věděla, že je doma, a zaklepala tedy tichounce na dveře. Gilbert se neozval.

Zajisté, bylo to pro něho velké pokušení. Snadno mohl pokořit Nicolu, jež k němu přicházela, aby ho odprosila. Byl sám a noc co noc se chvěl touhou, když si vzpomněl na Taverney. Teď stál jako přilepen u dveří, pohlcuje očima tu rozkošnou dívku. Ale nejenom touha, i ješitnost ho bičovala. Už zvedal ruku, aby odsunul závoru, kterou vždycky opatrně zastrkoval, protože se nechtěl nechat překvapit. Ale ne, řekl si nakonec, za nic na světě. Dělá to jenom z vypočítavosti. Přišla za mnou jen ze strachu a z vlastního zájmu. Určitě by něco na tom vydělala. Jenže se neví, co já bych při tom ztratil.

Po téhle úvaze spustil opět ruku ze závory. Nicole ještě dvakrát nebo třikrát klepala, potom odešla, ale mračila se až hrůza.

Gilbert si takhle podržel všechny své výhody. Ale i Nicole zdvojnásobila svou lest, aby nevyšla úplně naprázdno. Konečně se jednou večer oba nepřátelé přece jen srazili u dveří kaple a všechny jejich narážky a válečné plány se omezily na tato slova:

"Ach, to je překvapení! Vy jste tady, pane Gilberte?"

"Dobrý večer, slečno Nicole. Vy jste v Trianonu?"

"Jak vidíte, jsem tady a jsem komornou slečny Andrey."

"A já tu dělám zahradnického pomocníka."

Potom se Nicole Gilbertovi půvabně uklonila a Gilbert ji pozdravil dvorným pozdravem dokonalého šviháka. To bylo vše.

Gilbert se právě vracel domů a tvářil se, jako by šel svou cestou. Nicole naopak šla z domu a také se tvářila, jako by šla svou cestou. Jenomže Gilbert se potichoučku vrátil a špehoval ji, protože počítal, že spěchá za panem Beausirem.

Ve stínu stromořadí stál opravdu nějaký muž a čekal na dívku. Nicole chvátala k němu. Bylo už skoro tma, takže Gilbert nemohl rozeznat, zda je to opravdu pan Beausire nebo ne. Bylo mu divné, že nemá na klobouku chochol. Počkal tedy, až Nicole odběhne, a šel pak za tím neznámým mužem až k bráně.

A opravdu, nebyl to pan Beausire, ale nějaký letitý či spíše už postarší pán, který na první pohled vypadal jako velmož a také se tak vznešeně choval. Přes své stáří měl neobyčejně lehkou chůzi. Gilbert, drzý jako opice, zkřížil té zajímavé osobnosti cestu takřka před nosem. Poznal pana vévodu de Richelieu. I hrome, řekl si, svobodníka vystřídal sám maršálek Francie. Slečna Nicole stoupá v ceně.

24. Parlamenty

Zatímco se pod lipami a v květinách v Trianonu osnovaly všechny tyto nicotné intriky a skýtaly červotočům tohoto malého světa předmět života a zábavy, rozvíjely se v městě jiné velké intriky a rozevíraly jako hrozivá bouře svá široká křídla nad palácem Thebidy, jak napsal pan Jean Dubarry své sestře, rozpomínaje se na trosky svého vzdělání v mytologii.

Parlamenty9, degenerované zbytky dávné francouzské opozice, si vydechly pod vrtošivou vládou Ludvíka XV. Ale co padl jejich ochránce pan de Choiseul, tušily, že jim hrozí nebezpečí a snažily se mu čelit opatřeními tak energickými, jak jen to okolnosti dovolovaly.

Každá velká politická událost začíná obyčejně nějakou čistě osobní záležitostí, tak jako velké bitvy celých armád začínají obyčejně šarvátkami předních stráží. Od té doby, co se pan de la Chalotais utkal s panem vévodou d'Aiguillon a zosobnil tak v tomto boji zápas třetího stavu proti feudální aristokracii, veřejné mínění už nepřipustilo, aby byla tato otázka stažena z pořadu dne.

Ale král, kterého bretonský parlament a vlastně parlamenty z celé Francie zaplavovaly žádostmi víceméně ponížených a malichernými, král se postavil pod vlivem paní Dubarry na stranu feudální aristokracie proti třetímu stavu tím, že jmenoval pana d'Aiguillon velitelem svých kyrysníků.

Pan Jean Dubarry to formuloval naprosto přesně: byl to tvrdý políček pro důstojné a vždy věrné členy parlamentu.

Jak bude tento políček přijat? To byla otázka, kterou si každé ráno kladl jak dvůr, tak celé město.

Páni z parlamentu jsou obratní chlapíci a vidí jasně i tam, kde se mnoho obyčejných lidí potácí ve tmách. Začali se zprvu dohadovat mezi sebou, zda to byl opravdu políček a co z něho vlastně vyplývá, a když se konečně dohodli, že to políček byl a že byl určen právě jim, usnesli se na následujícím rozhodnutí:

Parlament se poradí o počínání bývalého guvernéra v Bretani a vysloví o něm své rozhodnutí.

Ale král odrazil jejich útok tím, že zakázal pairům a princům dostavit se do parlamentu, bude-li se jednat o jakémkoli rozhodnutí, které by se týkalo pana vévody d'Aiguillon. A princové a pairové uposlechli do jednoho. Parlament však rozhodnut, že prosadí svá práva, odhlasoval usnesení, v němž prohlásil, že pan d'Aiguillon je důvodně podezříván a obviněn z různých činů, jimiž poskvrnil svou čest. Z toho důvodu se pan d'Aiguillon zbavuje všech funkcí, které plynou z jeho hodností francouzského paira až do té doby, dokud se ve sněmovně pairů způsobem předepsaným královskými zákony a nařízeními, které nic nemůže nahradit a které už nemohou být nijak doplňovány, neočistí od všech žalob a podezření, která byla proti němu vyslovena.

Ale tohle bylo jenom usnesení, které bylo odhlasováno v parlamentě, vyslechnuto přítomnými členy a zapsáno do

protokolu. Co mu scházelo, byla publicita, uvedení ve všeobecnou známost. Bylo třeba, aby se z celé záležitosti stal veřejný skandál, jaký vždycky dovede ve Francii vyvolat písnička. Písnička, popěvek je ve Francii svrchovaným vládcem nad událostmi a nad lidmi. Bylo třeba podepřít usnesení parlamentu všemocí písničky.

Paříž nikdy netoužila po ničem jiném, než aby měla před sebou pořádný skandál. Neměla nikdy příliš v lásce ani dvůr ani parlament, bouřila se věčně a proti čemukoliv a čekala jen na příležitost, která by jí poskytla látku k novému smíchu jako náhradu za všechny slzy, které prolila v posledních sto letech.

Výnos byl tedy v patřičné formě sepsán a parlament jmenoval několik komisařů, pod jejichž dohledem mělo být d'Aiguillonovo odsouzení vytištěno. Bylo již zhotoveno deset tisíc výtisků a připraveno k okamžitému rozšíření. Podle předpisů bylo však nutno, aby byl hlavní účastník celého sporu náležitě zpraven o rozhodnutí parlamentu: titíž komisaři odebrali se tedy do paláce vévody d'Aiguillon, který právě přibyl do Paříže za jakousi neodkladnou záležitostí. Tou záležitostí nebylo nic jiného, než že si okolnosti vynutily, aby se přímo a rozhodně vyjasnila situace mezi vévodou a jeho strýcem, panem maršálkem.

Dík Raftému dověděly se celé Versailles během jedné hodiny, jak ušlechtile se starý vévoda vzepřel královým rozkazům, pokud jde o ministerské křeslo, které měl údajně převzít po panu de Choiseul. Po Versailles se o tom dověděla celá Paříž a konečně celá Francie a tak se zanedlouho stal pan de Richelieu předmětem všeobecné popularity a z tohoto vysokého prestolu veřejně strouhal mrkvičku paní Dubarry i svému drahému synovci.

Taková situace nevěstila ovšem nic dobrého pro pana d'Aiguillon, vždyť už byl tak dost nepopulární. Starého maršála měl také národ plné zuby, ale koneckonců se ho přece jen obával, protože byl živoucím představitelem šlechty, za Ludvíka XV. ve Francii tak úctyhodné a uctívané. Maršálek byl ovšem tak pohyblivý, že se dovedl zítra obrátit proti téže straně, jejímž stoupencem se stal dnes. Byl to obávaný přítel, kterého si hleděl každý udržet, aby si z něho neudělal strašného nepřítele a to tím spíš, že dovedl své nepřátelství tak skrývat, aby s ním, jak říkal, mohl vyrazit v okamžiku nejméně očekávaném.

Od svého setkání s paní Dubarry utržil vévoda z d'Aiguillonu dvě tvrdé rány. Samozřejmě uhodl, kolik hněvu a pomstychtivosti se skrývá pod zdánlivou lhostejností maršálkovy rozmarné povahy a udělal to, co se dělává, když hrozí bouře. Pokusil se roztrhat mračna dělostřeleckou palbou přesvědčen, že se nebezpečí vždycky zmenšuje, kráčíme-li mu odhodlaně vstříc.

Proto se snažil, aby se se strýcem mohl někde o samotě setkat a důvěrně si s ním pohovořit. Nic však nebylo obtížnější, jakmile maršálek uhodl jeho úmysl. Začaly výpady a úniky. Jakmile maršál zahlédl zdaleka synovce, přívětivě se na něho usmál a okamžitě se obklopil lidmi, jejichž přítomnost znemožnila jakoukoli důvěrnější rozmluvu. Vzdoroval nepříteli jako nedobytná pevnost. Vévoda d'Aiguillon spustil tedy palbu do mračen a odhodlal se navštívit svého strýce ve Versailles. Udělal to samozřejmě znenadání. Ale Rafté, který stál na stráži u okna vedoucího do nádvoří vévodova paláce, poznal d'Aiguillonovy lokaje a upozornil svého pána. Vévoda se vecpal až do maršálkovy ložnice. Zastihl tam Raftého, který s potměšile důvěrným úsměvem sdělil nediskrétně synovci, že strýček strávil celou noc mimo dům.

Pan d'Aiguillon se kousl do rtů a dal se na ústup. Když se vrátil domu, napsal maršálkovi a požádal ho ve vší formě o audienci. Vévoda se nemohl vyhnout odpovědi. Jestliže však odpoví, nebude moci odmítnout audienci, a jestliže neodmítne audiencí, jak bude moci potom vzdorovat, bude-li tu dobrá vůle k dohodě? Pan d'Aiguillon se nebezpečně podobal velice zdvořilým a způsobným rváčům, kteří své nepěkné úmysly dovedou ukrývat pod maskou zdánlivého přátelství, dovedou s poklonami protivníka na bojiště a tam ho nemilosrdně zničí.

Maršálek nebyl dost ješitný, aby si o sobě dělal iluze, znal všechnu strašlivou sílu svého protivníka. Octne-li se mu tváří v tvář, vyláká na něm synovec odpuštění nebo aspoň ústupky. Ale Richelieu neodpouštěl nikdy a ústupky nepříteli považoval v politice za chybu, která se nedá ničím napravit. Když tedy dostal onen dopis pana d'Aiguillon, předstíral, že na nějaký čas odjel z Paříže.

Požádal o radu Raftého a ten mu poradil takto:

"Jsme na nejlepší cestě zničit pana d'Aiguillon. Naši přátelé v parlamentě to obstarávají za nás. Podaří-li se panu d'Aiguillon, který to tuší, setkat se s vámi ještě dříve, než to vybuchne, určitě na vás vyláká slib, že mu pomůžete, bude-li mít nějakou vážnou nehodu. Váš hněv není tak velký, abyste na něj nezapomněl, půjde-li o zájem vašeho rodu. Odmítnete-li však, odejde pan d'Aiguillon přesvědčen, že jste jeho úhlavní nepřítel a označí vás jako původce všeho neštěstí. Každému se ulehčí, když má za to, že nalezl příčinu neštěstí, i když se tím na neštěstí samém nic nezmění."

"To je naprosto pravda," odpověděl Richelieu. "Ale nemohu se mu věčně vyhýbat. Kolik dní nám ještě zbývá, než to vybuchne?"

"Šest dní, monsignore."

"Je to jisté?"

Rafté vytáhl z kapsy dopis jednoho z členů parlamentu. Dopis měl jen dvě řádky. Bylo rozhodnuto, že výnos bude vyhlášen. Stane se to ve čtvrtek, je to konečná lhůta parlamentu.

"Pak je tedy všechno v nejlepším pořádku," usmál se maršál. "Vrať vévodovi dopis a připiš jen těchto několik slov:

Pane vévodo, jistě jste se již dozvěděl, že pan maršálek odcestoval do X. Páně maršálkův lékař shledal, že vévoda je poněkud unaven, a nařídil proto tuto změnu vzduchu. Přejete-li si mluvit s panem maršálkem, jak jste mi nedávno ráčil oznámit, mohu Vás ujistit, že se pan maršálek vrátí ve čtvrtek z X. a přenocuje ze čtvrtka na pátek ve svém paláci v Paříži. Tam ho určitě najdete.

A teď," dodal vévoda, "musíš mě až do čtvrtka někde ukrýt." Rafté vyplnil do puntíku tyto příkazy. Napsal lístek a poslal ho vévodovi, našel úkryt pro maršálka. Jenomže se vévoda de Richelieu strašně nudil, a proto si jednou večer

vyjel do Trianonu, aby si pohovořil s Nicolou. Neriskoval nic nebo si aspoň myslil, že nemá co riskovat, protože vévoda d'Aiguillon byl toho dne na zámku v Luciennes.

Z tohoto manévru vyplynulo, že pan d'Aiguillon, byť i něco tušil, nemohl odrazit ránu, která mu hrozila, protože nemohl zkřížit meč s protivníkem, jenž tu prostě nebyl. Lhůta do čtvrtka ho upokojila. Toho dne odjel do Versailles, doufaje, že se mu konečně podaří dostihnout a přemoci nepolapitelného protivníka. Jak jsme už řekli, bylo to právě v onen den, kdy měl být vyhlášen parlamentní výnos.

V ulicích, kudy projížděl vůz pana d'Aiguillon, vládlo dosud tlumené, ale každému Pařížanu, který je dobře obeznámen s duší davu, zcela srozumitelné vření. Přesto nikdo nevěnoval vévodovi pozornost, protože byl tak opatrný, že dal zapřáhnout pár obyčejných hnědáků do vozu bez rodinného znaku, tak jako by si nějaký kavalír vyjížděl za milenkou.

Tu a tam ovšem viděl skupiny lidí, kteří si ukazovali jakýsi papír a s živými posunky něco četli. Sráželi se do hloučků jako mravenci kolem kousku cukru. Ale mohlo jít o něco docela bezvýznamného. Lidé se právě tak horlivě kupili kolem vyhlášek o nových obilních clech, jako kolem nějakého článku v Holandských novinách, kolem plakátu s Voltairovými verši anebo kolem nějaké písničky proti paní Dubarry nebo panu de Maupeou 10.

Pan d'Aiguillon zamířil rovnou k paláci pana vévody de Richelieu. Nalezl tam pana Rafté. Pan Rafté sdělil panu vévodovi, že čeká maršálka každou chvíli. Patrně se cestou někde zdržel, možná že nedostal včas přípřež. Pan d'Aiguillon se rozhodl, že počká, ale dal pocítit Raftému svou špatnou náladu. Už tušil, že tahle výmluva znamená vlastně novou prohru.

Bylo to ještě horší, když mu konečně Rafté sdělil, že panu maršálovi bude opravdu velice líto, až se vrátí, a dozví se, že na něho pan d'Aiguillon musil čekat. Že ostatně maršálek ani nebude nocovat v Paříži, jak to bylo předtím domluveno. Nevrátí se pravděpodobně z venkova sám a Paříží pravděpodobně jen projede, aby se v paláci dověděl, co je nového. A vzhledem k tomu by pan d'Aiguillon udělal nejlépe, kdyby se vrátil domu, kde by ho maršál mohl při cestě navštívit.

"Poslyšte, Rafté," řekl pan d'Aiguillon, který se při téhle podivné zprávě ještě víc zachmuřil, "vy jste pravá ruka mého strýce. Odpovězte mi jako čestný muž. Podvádíte mě, viďte, a pan maršálek se mnou nechce mluvit. Nepřerušujte mě, Rafté. Dal jste mi nejednou dobrou radu a já jsem vám byl vždy dobrým přítelem a chci jím i nadále zůstat. Mám se vrátit do Versailles?"

"Pane vévodo, na mou čest, nejdéle za hodinu vás pan maršálek navštíví."

"Ale pak raději počkám zde, když tak jako tak přijede."

"Měl jsem čest už vám sdělit, že pan maršálek pravděpodobně nepřijede sám."

"Rozumím ... A mám vaše slovo, Rafté."

Po těchto slovech vévoda zamyšlen odešel. Ale tvářil se tak přátelsky a laskavě, že to nedokázal ani pan maršálek, který se po synovcově odchodu vynořil ze svého skleněného kabinetu; šklebil se jako škaredý skřítek.

"Nemá o ničem ani potuchy, viď, Rafté."

"Ani potuchy, monsignore."

"Kolik je hodin?"

"Na tom nezáleží, monsignore. Musíme počkat, až nás prokurátor přijde upozornit. Komisaři jsou ještě v tiskárně."

Rafté ještě ani nedořekl, když komorník přivedl tajnými dveřmi tlustého, středního, černě oděného člověka, jednoho z oněch soudních škrabáků, k nimž měl Jan Dubarry tak krajní nechuť. Rafté zatlačil maršálka do kabinetu a šel s úsměvem vstříc tomu člověku.

"Ach, to jste vy, mistře Flageote. Jsem velmi potěšen, že jste nás navštívil."

"Uctivý ,služebník, pane Rafté. Už je to hotovo."

"Je to už vytištěno?"

"Pět tisíc výtisků. První jsou již v oběhu v městě, ty další ještě schnou."

"Ach, je to neštěstí, milý pane Flageote, ach je to neštěstí pro páně maršálkovou rodinu."

Aby se vyhnul odpovědi, to jest, aby nemusil lhát, vytáhl pan Flageot z kapsy velkou stříbrnou tabatěrku a zvolna si šňupl španělského tabáku.

"A co bude teď?" vyptával se Rafté.

"Teď už zbývá jenom pouhá formalita, drahý pane de Rafté. Páni komisaři jsou si už jisti, že výnos bude vytištěn a rozšířen, vsednou tedy okamžitě do vozu, který na ně čeká před dveřmi tiskárny, a pojedou k panu vévodovi d'Aiguillon, aby mu oznámili obsah výnosu. Pan vévoda je naštěstí, totiž naneštěstí právě ve svém paláci v Paříži, takže s ním budou moci mluvit osobně."

Rafté se náhle zvedl, sáhl do skříně po velikém balíku listin a podal je mistru Flageotovi.

"Tady jsou ta lejstra, o kterých jsem s vámi mluvil, pane. Pan maršálek má ve vaši spolehlivost a ve vaše schopnosti mimořádnou důvěru a pověřil vás touto záležitostí, na které budete moci zajisté něco vydělat. Velmi vám děkuji za dobré služby, které jste nám prokázal v tom nemilém sporu pana vévody d'Aiguillon s všemocným pařížským parlamentem, děkuji vám za vaše dobré rady."

Potom vystrčil jemně, ale přece jen s určitým chvatem mistra Flageota za dveře i s jeho ohromným balíkem, kterým byl ctihodný advokát zřejmě nadobyčej potěšen. Ihned osvobodil maršálka z vězení a pošeptal mu:

"A teď rychle do vozu, monsignore. Nemáme mnoho času, nechcete-li zmeškat to představení. Snažte se, aby vaše koně byli rychlejší než koně pánů komisařů."

25. Cesta k ministerskému křeslu je trnitá

Koně vévody de Richelieu byli rychlejší než koně pánů komisařů, takže se maršálek dostal na nádvoří paláce pana vévody d'Aiguillon první.

Vévoda už na strýce nečekal a chystal se právě, že odjede do Luciennes oznámit paní Dubarry, že nepřítel se odhalil. Vtom okamžiku však komorník ohlásil maršálkovu návštěvu a posílil tak pokleslou mysl pana d'Aiguillon. Vévoda spěchal strýci vstříc a pozdravil se s ním tak vřele, že z jeho dojetí bylo lze rozpoznat nedávný strach.

Maršálek si počínal podobným způsobem, takže obraz tohoto příbuzenského setkání byl tklivý. Přece jen však bylo znát, že pan vévoda d'Aiguillon se snaží, aby uspíšil okamžik, kdy si všechno povědí hezky mezi čtyřma očima, zatímco maršálek dělal všechno možné, aby tento okamžik oddálil. Najednou ho hrozně zajímal kdekterý obraz, kdekterá socha, kdekterý koberec a přitom si nezapomínal stěžovat na smrtelnou únavu.

Konečně toho měl pan d'Aiguillon právě tak dost, něžně přitiskl strýce do křesla, aby mu odřízl ústup, a spustil:

"Drahý strýčku, o vás přece ví kdekdo, že jste nejbystřejší muž v celé Francii, a vy byste si mohl myslet, že jsem tak hloupý nebo nevděčný, že bych hrál svou hru jen sám pro sebe."

Teď už se nedalo kličkovat. Richelieu musel zaujmout stanovisko.

"Co mi to povídáš," dělal udiveného, "podle čeho bys,mohl soudit, že o tobě smýšlím dobře nebo špatně."

"Strýčku, vždyť je to jasné, že se na mě hněváte."

"Neříkej! A proč bych se měl hněvat?"

"Ale pane maršálku, utíkáte přede mnou, vyhýbáte se mi, a necháváte se přede mnou zapírat, kdykoli chci s vámi mluvit."

"Čestné slovo, nechápu, o čem mluvíš."

"Řeknu vám to tedy naprosto jasně. Král vás nechtěl jmenovat ministrem, a protože já jsem přijal jmenování velitelem královských kyrysníků, předpokládáte, že jsem vás opustil, že jsem vás zradil. Ta drahá hraběnka, která vás tak miluje ... "

V tomto okamžiku začal Richelieu natahovat uši, ale nebylo to jen kvůli tomu, co říkal pan synovec.

"Ty si tedy myslíš, že ta drahá hraběnka mě opravdu tak miluje?" zeptal se s neskrývanou ironií.

"Ale já vám to dokážu."

"Víš co, můj milý, nenamáhej se tolik ... Zavolal jsem tě, abychom táhli za jeden provaz. Ty jsi mladší, a proto také silnější. Ty jsi měl úspěch, já jsem propadl. Tak už to chodí na světě a já věru nechápu, proč se nad tím tak rozčiluješ. Jestliže jsi myslil také na můj zájem, máš můj plný souhlas. Pokud jsi jednal proti mně, je to koneckonců tvůj vkus a já ti to oplatím nebo ne ... Proč bychom o tom tedy měli hovořit?"

"Ale strýčku, opravdu ... "

"Vévodo, ty jsi dětina. Máš záviděníhodné postavení, jsi francouzský pair, vévoda, velitel královských kyrysníků, za pár neděl budeš ministrem. Měl bys být povznesen nad takovéhle maličkosti. Ten, kdo zvítězí, drahý kamaráde, má vždycky pravdu. Předpokládejme ... však víš, já mám hrozně rád přirovnání ... Předpokládejme tedy, že my dva bychom byli těmi dvěma osly z bajky ... Ale co se to tam děje na dvoře?"

"Nic, strýčku, pokračujte."

"Ale ano, hrčí tam nějaký kočár."

"Nenechte se vyrušovat, strýčku, prosím vás, hrozně mě zajímá, co tady říkáte. Vždyť víte, že já mám také rád přirovnání."

"Nu dobrá, můj milý, chtěl jsem jenom říct, že ti nikdo nebude nic vyčítat a že se nebudeš muset bát ani pomlouvačů ani závistivců, dokud se ti bude všechno dařit. Ale jakmile klopýtneš, jakmile ti někdo nastaví nohu ... Hrome! To si dej pozor, v tom okamžiku máš vlka na krku. Ale poslouchej, přece jen se něco děje, slyším na chodbě nějaký hluk. Možná že už přišel posel s tím tvým jmenováním ... Ta drahá hraběnka za tebe možná pracuje, i když spíš."

Vstoupil komorník. "Jsou tady páni komisaři z parlamentu," ohlásil znepokojen.

"Vida," hlesl Richelieu.

"Páni komisaři z parlamentu ...? Co by mi mohli chtít?" divil se vévoda, málo uspokojen klidným úsměvem pana strýce.

"Jménem krále," bylo slyšet zvučný hlas na konci chodby.

"Ale, ale!" vykřikl Richelieu.

Pan d'Aiguillon se zvedl a celý bledý šel vstříc dvěma komisařům, za nimiž se objevili dva lhostejní a znudění lokajové a kus dál za nimi houf poplašených sluhů.

"Co mi chcete?" zeptal se vévoda přiškrceným hlasem.

"Máme čest mluvit s panem vévodou d'Aiguillon?" zeptal se jeden z komisařů.

"Jsem vévoda d'Aiguillon, pánové."

Komisař se hluboce poklonil, vytáhl z opasku jakýsi papír většího formátu a začal číst zvučným a srozumitelným hlasem. Četl podrobný, právnicky obratně sepsaný a velmi pádný výnos, v němž byl pan vévoda d'Aiguillon obviňován a označován za důvodně podezřelého z velmi vážných činů, které vrhaly stín na jeho čest a zbavují ho pro tuto chvíli všech funkcí a hodností plynoucích z titulu královského paira.

Vévoda poslouchal tu poutavou četbu, jako by do něho právě uhodil hrom. Stál jako svatý na mostě a nezmohl se ani na to, aby vztáhl ruku a přijal opis výnosu, který mu komisař parlamentu podával.

Zato maršálek vyskočil čile a vesele, přijal s úklonou listinu a důstojně se rozloučil s komisaři, kteří se na odchodu ukláněli stejně uctivě. Už byli dávno za dveřmi, ale vévoda d'Aiguillon tu ještě pořád stál ohromen a neschopen slova.

"Tohle je tedy trochu kruté," poznamenal Richelieu.

"Od téhle chvíle už nejsi francouzský pair a to je přece pokoření, které by si našinec neměl nechat jen tak líbit."

Vévoda se obrátil k strýci, jako by se mu teprve v této chvíli navrátila krev do žil.

"Tys nic takového nečekal?" předstíral Richelieu údiv.

"A vy jste to čekal, strýčku?!" namítl d'Aiguillon.

"Jak by byl mohl člověk tušit, že se parlament takhle zachová k člověku, který je nejenom králův oblíbenec, ale dokonce i oblíbenec té drahé hraběnky, která mě tolik miluje ... Ti chlapi z parlamentu vyhodí všecko do povětří, obrátí všechno vzhůru nohama."

Vévoda se posadil a schoval obličej do dlaní.

"Jenomže," pokračoval starý maršál, kterému šlo zjevně o to, aby synovec vypil kalich hořkosti až do dna, "jenomže, jestli tě ten zatracený parlament zbavil titulu paira jenom proto, že jsi byl jmenován velitelem královských kyrysníků, musíš být připraven, že tě nechá zatknout a odsoudí tě na galeje, jakmile budeš jmenován ministrem. Ti chlapi jsou schopni všeho, dej si na ně pozor."

Vévoda snesl tento ďábelský výsměch jako hrdina. Neštěstí mu dodávalo určité velikosti. Richelieu si myslil, že vévodova zdánlivá necitelnost pramení z toho, že dosud všechno jak náleží nepochopil, a že rány, které mu zasadil, nebyly dosti hluboké. "Ale teď, když už nejsi pair," pokračoval proto rozšafně, "možná že ti dají ti ničemové pokoj ... Nejlépe bys možná udělal, kdyby ses na několik let utekl někam, kde by na tebe nebylo moc vidět. Ostatně ono na tebe tak jako tak nebude moc vidět, protože teď, když tě zbavili pairství, sotva se asi staneš ministrem. A když není člověk lidem na očích, zapomenou na něho snadno. Ledaže bys chtěl bojovat, no a ani v tom případě by to snad nebylo tak zlé, vždyť máš za sebou madam Dubarry, která tě tak miluje, a taková opora už něco zmůže."

Pan d'Aiguillon se zvedl. Ovládal se natolik, že se dokonce ani hněvivě nepodíval na maršálka za všechna ta příkoří, která od něho právě utrpěl. "Máte pravdu, strýčku," odpověděl pokojně, "a z toho, co jste řekl naposled, vidím, že jste přece jen moudrý člověk. Paní hraběnka Dubarry, které jste mě ráčil představit a které jste o mně řekl tolik dobrého, že vám to dodnes kdekdo v Luciennes může dosvědčit, paní hraběnka Dubarry mě bude chránit. Bohudík mě miluje, je neohrožená a má velký vliv na Jeho Veličenstvo. Děkuji vám, strýčku, za vaši velkodušnou radu, uteču se k hraběnce jako do spásného přístavu. Koně! Bourguignone, jedeme do Luciennes!"

Maršálek stál uprostřed pokoje s potměšilým úsměvem. Vévoda d'Aiguillon se strýci uctivě uklonil a odešel ze salónu. Zanechal tam maršálka poněkud na rozpacích a ne zcela ve své kůži, přestože se mu podařilo všechno, čeho chtěl dosáhnout. Trochu ho mohl potěšit jásot, který se rozlehl po celé Paříži, jakmile si Pařížané přečetli vyhlášku parlamentu rozšířenou v deseti tisících výtiscích, které si lidé doslova rvali z rukou. Přesto nemohl potlačit povzdech, když se ho Rafté vyptával, jak dopadla jeho návštěva u vévody d'Aiguillon. Richelieu mu vyprávěl vše a nic mu nezatajil.

"Výpad byl tedy odražen?" tázal se sekretář.

"Ano a ne, Rafté. Ale v každém případě rána není smrtelná a my máme v Trianonu něco lepšího. Do smrti si budu vyčítat, že jsem se o to nestaral dřív. Běželi jsme za dvěma zajíci, Rafté, a to je vždycky velká hloupost ... "

"Proč by to byla hloupost, když člověk chytne toho většího?"

"Ach, můj milý, větší je vždycky ten, kterého jsme nechytli, pamatuj si to. A za toho, který nám utekl, bychom vždycky dali rádi toho, kterého držíme v ruce."

Rafté pokrčil rameny, ale pan Richelieu měl přesto pravdu.

"Vy si tedy myslíte," uvažoval Rafté, "že se z toho pan d'Aiguillon dostane?"

"Myslíš, že se z toho dostane král, chytráku?"

"Ach, král se vždycky dostane ze všeho. Ale tady přece nejde o krále."

"Dostane se z toho král, dostane se z toho madam Dubarry, která se drží krále za šosy ... A dostane-li se z toho paní Dubarry, dostane se z toho také pan vévoda d'Aiguillon ... Ale co, ty stejně nemáš ponětí o politice, Rafté."

"Monsignore, mistr Flageot na to má jiný názor."

"No a co říká ten mistr Flageot? A kdo to vůbec je, ten pán?"

"Prokurátor, monsignore."
"No a ... "
"Pan Flageot totiž tvrdí, že ani král se z toho nedostane."
"A kdopak se královskému lvu postaví do cesty?"
"Krysa, monsignore."
"Tak tedy mistr Flageot."
"On říká, že ano."
"A ty tomu věříš?"
"Věřím každému prokurátorovi, který slibuje něco zlého."
"Nu uvidíme, Rafté, co zmůže mistr Flageot."
"Také si to říkám, monsignore."
"Pojďme tedy povečeřet, abych si mohl jít lehnout ... Hrozně mě to sklíčilo, že chudák můj synovec už není francouzským pairem a že ani nebude ministrem. Strýc je přece jen strýc, drahý Rafté."
Pan de Richelieu si několikrát povzdechl a pak se dal do smíchu.
"Ve vás je přece jen všechno, co musí člověk mít, aby mohl být ministr," odpověděl Rafté.

26. Pan d'Aiguillon chystá pomstu

Nazítří onoho dne, co hrozný výrok parlamentu nadělal tolik hluku v Paříži i ve Versailles, když každý očekával, jaké bude mít tento výnos následky, pan vévoda de Richelieu se přestěhoval z Paříže do Versailles, aby tu pravidelně pokračoval ve svém nepravidelném životě. Sotva se trochu porozhlédl, vstoupil k němu Rafté s dopisem v ruce. Sekretář něco větřil, nedůvěřivě dopis potěžkával a tento neklid se přenesl i na jeho pána.
"Co už to zase máš, Rafté?" dotazoval se maršálek.
"Dopis, pane, a myslím, že v něm nebude nic příjemného."
"A proč máš takové obavy?"
"Protože je to dopis od pana vévody d'Aiguillon."
"Ale ale, pan synovec nám píše?"
"Ano, pane maršálku. Hned po skončení královské rady k nám přiběhl posel a přinesl pro nás tento dopis. Už deset minut ho obracím v ruce a nemohu se zbavit pocitu, že nám ten dopis nevěstí nic dobrého."
Vévoda natáhl ruku. "Dej to sem," prohodil srdnatě, "člověk musí mít vždycky odvahu."
"Musím vás ještě upozornit," vskočil mu do řeči Rafté, "že posel, když mi ten dopis odevzdával, se usmíval jako lišák."
"To není dobré znamení, ale dej to sem, nebudeme si kvůli tomu lámat hlavu."
"A posel ještě dodal: ‚pan vévoda d'Aiguillon prosí, aby toto psaní bylo okamžitě doručeno panu maršálkovi'."
"Ach, všecko zlé je pro něco dobré," vykřikl maršálek a odhodlaně přelomil pečeť. Pak se dal do čtení.
"Vaše Milost se tváří, jako by kousla do kyselého jablka," poznamenal Rafté, který stál pět kroků opodál a se zaujetím pozoroval vévodův obličej.
"Je to možné?" mumlal si pro sebe Richelieu.
"Jak se zdá, vypadá to tedy vážně."
"Mně se zdá, jako by jsi z toho měl radost."
"Mám vždycky radost, když se přesvědčím, že jsem se nemýlil."
Maršál se dal znovu do čtení.
"Král je veliký," řekl nakonec.
"Jmenoval pana d'Aiguillon ministrem?"
"Něco lepšího."
"Copak by to jen mohlo být?"
"Přečti si to a posuď sám."
Rafté si tedy rovněž přečetl lístek. Byl psán vévodovou vlastní rukou a zněl takto:

"Drahý strýčku,
Vaše rada mi byla neobyčejně prospěšná. Svěřil jsem se se svým hořem výtečné přítelkyni našeho domu paní hraběnce Dubarry, který byla tak laskava, že o té věci promluvila s Jeho Veličenstvem: Král byl velice pohoršen nad bezprávím, jehož se vůči mně dopustili páni z parlamentu, vůči mně, který jsem Jeho Veličenstvu vždycky tak věrně sloužil, a proto ještě v dnešní své korunní radě král milostivě zrušil výrok parlamentu a nařídil mi, abych povinnosti francouzského paira vykonával i nadále.
Protože vím, drahý strýčku, jako radostí Vás naplní tato zpráva, posílám Vám v příloze opis dnešního rozhodnutí

Jeho Veličenstva. Dal jsem je opsat svým sekretářem a jsem potěšen, že se o této události dozvíte dříve, než kdokoli jiný.

"Buďte, drahý pane strýčku, ujištěn o mé opravdové úctě a prosím, abyste i Vy mi uchovával svou přízeň a neopomněl mi i nadále poskytovat své dobré rady.

Vévoda d'Aiguillon"

"Dělá si ze mne dobrý den!" vykřikl Richelieu.

"Také mám ten dojem, monsignore."

"A král! Král! Vždyť tím sahá do vosího hnízda.

"Včera jste tomu nechtěl věřit."

"Neříkal jsem, že tam nesáhne, pane Rafté, říkal jsem, že se z toho dostane ... Uvidíš, že se z toho dostane."

"Faktem je, že parlament dostal políček."

"A já také."

"Pro tuto chvíli ano."

"Provždycky. Včera jsem to tušil a tys mě tak těšil, že se muselo přihodit něco zlého."

"Zdá se mi, monsignore, že poněkud brzy zahazujete flintu do žita."

"Vy jste plebejec, pane Rafté. Byl jsem bit a musím si vylízat, co jsem si nadrobil. Vy možná nechápete, co to pro mne znamená, když si ze mne dnes kdekdo v Luciennes dělá kašpara. V téhle chvíli se mi vévoda posmívá v náručí paní Dubarry, slečna Chon a pan Jean Dubarry se baví na můj účet, a dokonce i ta opice černoch se cpe bonbóny a dělá na mě dlouhý nos. Hrom a peklo, já jsem dobrák od kosti, ale co je moc, to je moc."

"Moc, monsignore?"

"Už jsem řekl, moc."

"Pak jste tedy neměl dělat, co jste udělal," odpověděl Rafté filosoficky."

"Vy jste mne k tomu dohnal, pane sekretáři."

"Já?"

"Ano, vy."

"Já. A co mně je do toho, jestli je pan d'Aiguillon francouzský pair nebo ne. Na to se vás ptám, monsignore! Váš synovec mně nikdy nepřeložil stéblo křížem přes cestu."

"Jste impertinentní, pane Rafté."

"Tohle mi už říkáte devětačtyřicet let, monsignore."

"A budu vám to říkat, dokud se mi zlíbí."

"Ale už ne devětačtyřicet let, to mě potěšuje."

"Rafté, takhle vy tedy hájíte mé zájmy?"

"Zájmy vašich malých libůstek, ty nehájím, monsignore, nikdy jsem je nehájil ... Jste sice bystrozraký člověk, ale děláte chyby, které bych neprominul ani svému kuchaři."

"Řekněte to jasně, pane Rafté, a udělal-li jsem chybu, rád to přiznám."

"Včera jste stůj co stůj toužil po pomstě! Chtěl jste vidět ponížení svého synovce, chtěl jste mu takříkajíc donést parlamentní výrok vlastníma rukama, abyste viděl, jak se vaše obět třese a svíjí v bolestech. A za takovou podívanou, pane maršále, musíte draze zaplatit. Takové divadlo není nikdy laciné ... Vy jste bohat, pane maršálku, nuže platˇte, platˇte!"

"Co byste vy byl dělal na mém místě, pane učenče?"

"Nic ... Byl bych seděl a čekal. Ale vy jste si nemohl odepřít, abyste nepoštval proti madam Dubarry parlament, jakmile si povšimla, že pan d'Aiguillon je mladší než vy."

Maršálek cosi zabručel.

"Dobrá," pokračoval Rafté, "v parlamentě sedí dost velcí hlupáci, aby udělali, co jste si ráčil přát. Ale jakmile se to stalo, měl jste nabídnout synovci své dobré služby, aby si mohl myslit, že vy jste nevěděl o ničem."

"To je moc krásné, a já připouštím, že jsem udělal chybu. Ale měl jste mě na to upozornit."

"Já že jsem měl zabránit, aby se tohle nestalo? ... Za koho mě to máte, pane maršálku? Každému, kdo to chce slyšet, říkáte, že jsem vaše stvůra, že jste si mě vychoval a vycvičil, a teď byste najednou na mně chtěl, abych nebyl bez sebe radostí, když vidím, že se někde stane nějaké neštěstí nebo že někdo udělá botu? Jděte mi, pane maršálku."

"Myslíte, že se nám přihodí nějaká nehoda?"

"Samozřejmě."

"Jaká?"

"Asi ta, že si budete i nadále stavět hlavu a že pan d'Aiguillon nakonec přece jen překlene propast mezi parlamentem a madam Dubarry. Jakmile se mu to podaří, bude ministrem a vy ... Vy budete ve vyhnanství nebo v Bastile."

Maršálek vzteky vysypal plnou tabatěrku na koberec.

"V Bastile!" pokrčil rameny. "Copak si myslíte, že Ludvík XV. je Ludvík XIV.?"

"To není. Ale paní Dubarry, když se spojí s panem d'Aiguillon, vydá za paní de Maintenon, na to můžete vzít jed. A já dnes nevím o žádné princezně z královské krve, která by vám nosila do Bastily bonbóny a smažená kuřátka."

"To se tedy mám nač těšit," prohodil maršál po chvíli mlčení. "Dovedete věštit budoucnost jen co je pravda, pane Rafté, ale snad byste mi teď mohl něco říci o přítomnosti?"

"Pan maršál je příliš moudrý, aby mu někdo musel dávat rady."

"Raději mi řekni, mrzoute, jestli si ze mě také nechceš střílet."

"Ráčíte se plést v datech, pane maršále. Po čtyřicítce už nemá člověk důvod, aby byl ještě kvůli něčemu mrzutý, a

mně je sedmašedesát."

"Tak už toho nech a raději mi poraď, jak bych se z té kaše i já nějak dostal. Ale rychle, rychle."

"Mám vám tedy poradit?"

"Ráčí-li se ti zlíbit."

"Na to ještě nepřišel čas."

"Děláš si ze mě šašky. Už to vidím. Nedovedeš nic jiného než žertovat."

"Chraň pánbůh. Kdybych chtěl žertovat, znamenalo by to, ze je žertovná situace. Ale ta bohužel žertovná není."

"Co to má pořád znamenat: ještě nepřišel čas."

"To, že dosud nepřišel, monsignore. Kdyby zpráva o králově rozhodnutí už přišla do Paříže, pak snad ... Což abychom poslali spěšného posla k panu presidentovi d'Aligre?"

"Aby si z nás dělali ještě větší legraci, ne?"

"Vy jste ale, pane maršálku, ješitný až hrůza! Kvůli vám by i mrtvý vyskočil z kůže ... Víte co, račte mi dovolit, abych v pokoji dokončil svůj plán invaze do Anglie, a nechte si své ministerské intriky pro sebe, když už se s tím tak jako tak nedá nic dělat."

Maršálek dobře znal psí dny pana Rafté. Věděl, že není radno sekretáře popichovat, jakmile jednou upadne ve špatnou náladu. "No, nech toho už, nech toho, starý, a když už jsem tak natvrdlý, že nemohu nic pochopit, řekni mi to po lopatě."

"Pan maršál si tedy přeje, abych mu navrhl správný postup?"

"Zajisté, vždyť jsi přece přesvědčen, že si ho nedovedu vymyslit sám."

"Tak dobrá, poslouchejte."

"Poslouchám."

"Pošlete panu d'Aligre," řekl Rafté mrzutě, "dopis pana vévody d'Aiguillon a připojíte k němu rozhodnutí, které dnes učinil král. Počkáte, až se parlament sleze a začne tu věc projednávat, což se stane, jak ty chlapy znám, okamžitě. Potom si sednete do kočáru a uděláte takovou malou návštěvičku vašemu prokurátorovi mistru Flageotovi."

"Cože!" vykřikl Richelieu a vyskočil při vyslovení toho jména zrovna tak vztekle jako včera. "Zase ten zatracený Flageot. Co u všech čertů má ten zatracený mistr Flageot s tímhle společného a co mám já dělat u pana Flageota?"

"Mám tu čest vás upozornit, monsignore, že mistr Flageot je náš prokurátor."

"No a ... ?"

"Vzhledem k tomu, že je váš prokurátor, má u sebe různá akta, akta vašich procesů ... Pojedete se ho tedy pozeptat, jak to vypadá s některým z vašich procesů."

"Zítra?"

"Ano, pane maršálku, zítra."

"Ale to je přece vaše záležitost, pane Rafté."

"Ne ne ... Kdyby byl mistr Flageot jenom takový nějaký obyčejný škrabák, pak by bylo všechno v pořádku a mohl bych s ním jednat jako rovný s rovným. Ale protože se od zítřka pan Flageot stává jakýmsi Attilou, bičem králů, ničím více a ničím méně, není to žádná hanba pro vévodu a paira, maršálka Francie, aby si s takovou všemocnou osobností pohovořil osobně."

"Je tohle všechno vážné nebo si tu hrajeme nějakou komedii?"

"Zítra uvidíte, zda to je vážné nebo ne, monsignore."

"Ale řekni mi, prosím tě, Rafté, co se to vlastně zítra má dít u tvého mistra Flageota."

"Ani mě nenapadne ... Vy byste mi zase zítra tvrdil, že jste to všechno předvídal. Dobrou noc, pane maršálku. A nezapomeňte. Okamžitě kurýra k panu d'Aligre, zítra návštěva u mistra Flageota. Ach ano, adresa ... Ale kočí ji zná, vezl mě tam tento týden několikrát."

ABC Amber Palm Converter, http://www.processtext.com/abcpalm.html

27. Čtenář se setkává se starým známým, kterého už měl za ztraceného a kterého asi nelitoval

Čtenář se nás patrně bude ptát, proč najednou mluvíme o doktoru Flageotovi, který tu bude hrát tak vynikající roli, jako o prokurátoru a nikoliv o advokátovi. Čtenář má pravdu, a my mu na jeho otázku odpovíme.

Parlament měl od nějaké doby takřka napořád prázdniny a advokáti tam vystupovali tak málo, že to vlastně ani nestálo za řeč. Mistr Flageot, který byl člověk moudrý a zkušený a správně předvídal, že jednoho krásného dne tam advokáti přestanou vystupovat vůbec, začal vyjednávat s prokurátorem Guildou, aby mu postoupil svou kancelář a svou klientelu za částku pětadvaceti tisíc liber jednou provždy. Takhle se náš mistr Flageot stal prokurátorem. Bude-li se nás teď laskavý čtenář ptát, z čeho zaplatil těch pětadvacet tisíc liber, dáme mu vlídnou odpověď, že je vyženil se slečnou Markétou, kteréžto dámě tato částka připadla dědictvím koncem roku 1770, tři měsíce před pádem pana vévody de Choiseul. Mistr Flageot už dávno na sebe obrátil všeobecnou pozornost tím, jak houževnatě třímal prapor opozice. Jakmile se stal prokurátorem, zdvojnásobil svou horlivost a tato horlivost mu vynesla novou slávu. A tato sláva spolu s paličským pamfletem, který tento výtečník sepsal, o sporu pana d'Aiguillon s panem de la Chalotais, zvábila pozornost pana Rafté, který měl zato, že bude dobré, bude-li vždycky vědět o každém hnutí parlamentu.

Ale přes svou novou důstojnost a přestože jeho vážnost vůčihledně rostla, mistr Flageot se neodstěhoval z ulice Petit-Lion-Saint-Sauveur. Bylo to dosti kruté pro slečnu Markétu, o které takhle nemohly sousedky hovořit jako o paní Flageotové a nemohli jí vzdávat dostatečnou úctu písaři mistra Guildou, kteří vstoupili do služeb nového prokurátora.

Dovedeme si představit, jaké asi bylo utrpení pana vévody de Richelieu, musel-li se kodrcat přes celou Paříž až do tohoto ošklivého a páchnoucího kouta královského města a prodírat se uzounkou škvírou, kterou městský stavební úřad neprávem vyznamenal jménem ulice.

Před domem mistra Flageota zadržel kočár pana de Richelieu jiný kočár, který se tam zastavil také. Maršálek zahlédl účes dámy, která se chystala z vozu vystoupit, a protože si ani ve svých pětasedmdesáti letech neodvykl dvornému mravu, pospíšil si seskočit do čvachtavého bláta a nabídnout ruku dámě, která zřejmě přijela sama. Jenomže pan maršál neměl šťastný den. Scvrklá a žilnatá noha opatrně stoupající na stupátko prozradila, že patří stařeně. Vrásčitý obličej utopený pod silnou vrstvou pudru a líčidla mu prozradil, že ta dáma je nejenom stará, ale i škaredá. Ale nedalo se už nic dělat. Maršálek už udělal osudný pohyb a dáma ten pohyb zřejmě zahlédla. Ostatně ani pan de Richelieu už také dávno nebyl žádný mladík. Sudička - protože kterápak jiná žena nežli zatvrzelá sudička by byla přijela do téhle ulice- vůbec nedbala vévodova zaváhání, sama nezaváhala ani na okamžik a s příšerným úsměvem vložila ochotně packu do ruky vévodovy.

Tu bábu jsem už někde viděl, pomyslil si maršálek. Nahlas však řekl:

"Madam ráčí patrně také nahoru k doktoru Flageotovi."

"Ano, pane vévodo," odpověděla stařena.

"Ach, madam mě ráčí znát?" zvolal vévoda nepříjemně překvapen a zastavil se na prahu tmavé chodby.

"Kdo by neznal pana maršálka, vévodu de Richelieu?" zněla odpověď. "To bych nesměla být žena."

"Ta opice se myslí, že je žena," zamumlal si pro sebe vítěz od Mahonu a pozdravil znovu dámu s neodolatelnou elegancí.

"Směl bych se otázat, s kým mám tu čest se setkat?"

"Vaše pokorná služebnice, hraběnka de Béarn," odpověděla ježibaba, roztomile se uklánějíc na zablácené podlaze chodby, jenom několik krůčků od otevřeného příklopu jakéhosi sklepa. Maršálek si maně pomyslil, jaké by to bylo štěstí, kdyby tam spadla.

"Nesmírně mě těší, madam, a vzdávám nebi tisíceré díky za tuto šťastnou náhodu. Vedete snad také nějaké procesy, paní hraběnko?"

"Vedu teď právě jen jeden proces, pane vévodo, ale jaký je to proces! Cožpak jste o něm neslyšel mluvit?"

"Jakpak ne, jakpak ne, paní hraběnko. Je to úžasný proces ... Ach pravda, to je ten proces ... promiňte, jak jsem jen mohl zapomenout!"

"Ale přece proces proti Salucesovým, pane vévodo."

"Ach ano, paní hraběnko, proti Salucesovým. To je ten proces, co se o něm zpívala ta písnička."

"Písnička! ... " řekla stařena popuzeně. "Jaká písnička?"

"Dejte pozor, madam, je tady nějaký sklep," řekl vévoda, když viděl, že hraběnka určitě do sklepa nespadne. "Račte se držet zábradlí, totiž lana."

Babizna vystoupila na první schody. Vévoda šel za ní. "Taková dosti nestydatá písnička," pokračoval v konverzaci.

"Nestydatá písnička o mém procesu?"

"Taktak, ostatně můžete sama posoudit ... Ale třeba už ji znáte."

"Nemám ponětí."

"Zpívá se na nápěv Bourbonnaise a začíná takhle:

Komteso, vzácná paní,
tak mějte slitování,
má nouze velká je.

To zpívá madam Dubarry, chápete."

"Je to vůči ní nezdvořilé."

"Co chcete! Ti písničkáři! ... Ti neznají úctu před ničím. Nevím, že by jim bylo kdy co svatého. Bohové, to lano je špinavé! Na to odpovídáte vy, paní hraběnko, takto:

Jsem zestárlá a tvrdohlavá,
vleklý soud mi co proto dává,
kdo mi jej vyhraje?"

"Ach pane, to je odporné," zvolala hraběnka. "Takhle by se neměla urážet šlechtična."

"Račte prominout, madam, jestli jsem zpíval trochu falešně. Poněkud jsem se zadýchal na těch schodech. Nu, už jsme tu. Dovolte, zatáhnu za tu srnčí nožku."

Babizna pořád ještě něco mručela, ale udělala vévodovi místo.

Maršál zazvonil a paní Flageotová, která se sice stala prokurátorkou, ale nepřestala přitom být kuchařkou a vrátnou, přišla otevřít. Oba klienti vstoupili do kanceláře a zastihli tam pana Flageota, jak s perem v zubech zlostně šermuje rukama a diktuje svému prvnímu písaři jakousi strašnou větu."

"Proboha, mistře Flageote, co se to tady děje! Vykřikla hraběnka a prokurátor se na ten výkřik rychle obrátil.

"Ach, ponížený služebník, madam. Přineste rychle židli pro paní hraběnku de Béarn. Ten pán jde s vámi, madam, ach nemýlím-li se, sám pan vévoda de Richelieu! ... Ještě jednu židi, Bernarde, ještě jednu židli."

"Jak to vypadá s mým procesem, pane Flageote, prosím vás."

"Ach, madam, právě jsem se s ním zabýval."

"Výborně, pane Flageote, výborně."

"A to takovým způsobem, paní hraběnko, že to určitě vzbudí všeobecný rozruch."

"Hm, hm, jenom dejte pozor ... "

"Ach, madam, není se třeba čeho bát ... "

"Když se tedy právě zabýváte mým sporem, mohl byste snad napřed vyslechnout pana vévodu."

"Račte prominout, pane vévodo," uklonil se doktor Flageot, "ale jistě pochopíte, že za těchto okolností ... "

"Vždyť je dobře, mistře Flageote, vždyť je dobře."

"Nuže, jsem vám úplně k službám."

"Neznepokojujte se, nebudu vaší laskavosti zneužívat. Víte přece, co mě k vám vede."

"Akta, která mě před několika dny svěřil pan Rafté."

"Nějaká taková lejstra týkající se toho celého procesu ... Toho zatraceného procesu ... S kýmpak to vlastně vedu ten proces?"

"Toho procesu, co se týče pozemků v Chapenat."

"Ano, ano, vždyť jsem to hned říkal. A myslíte, že ten proces vyhrajeme? Byla by to moc velká laskavost z vaší strany."

"Pane vévodo, ta záležitost byla odročena na neurčito."

"Ale jděte! A pročpak?"

"Nebude se to projednávat dřív než za rok."

"A jaký k tomu mají důvod?"

"Okolnosti, pane vévodo, okolnosti ... Znáte přece rozhodnutí Jeho Veličenstva?"

"Samozřejmě, pane Flageote, samozřejmě ... Které rozhodnutí? Jeho Veličenstvo vydává mnoho rozhodnutí."

"Rozhodnutí v náš neprospěch."

"Výborně. No a?"

"Nuže, pane vévodo, odpovíme na to tak, že spálíme své lodě."

"Vy chcete spálit své lodě, pane Flageote? To chcete spálit lodě parlamentu? Víte, není mi tu dost jasné a také jsem doposud nevěděl, že parlament má nějaké lodě."

"Zdráhá se snad první komora zaregistrovat můj spor?" vmísila se do řeči madam de Béarn, která pro maršálkův proces nikterak nehodlala zapomenout na spor svůj.

"Je v tom něco horšího."

"To tedy druhá také?"

"To by také ještě nic nebylo ... Ale obě komory se usnesly, že nebudou vůbec rozhodovat žádnou při, dokud král

neodvolá pana vévodu d'Aiguillon."

"Ale!" vykřikl maršál a tleskal si do dlaní.

"Nebudou rozhodovat ... Co nebudou rozhodovat?" tázala se hraběnka vyjeveně.

"Žádný spor, madam."

"Nechtějí tedy rozhodnout můj proces? Můj proces že nechtějí rozhodnout?" vykřikla paní de Béarn s hrůzou, kterou se nijak nesnažila zakrývat.

"Ani váš proces, madam, ani proces pana vévody de Richelieu."

"Ale to je nespravedlnost! To je ničemnost! To je hotová rebelie proti rozkazům Jeho Veličenstva."

"Madam," odpověděl prokurátor majestátně, "král zapomněl na své povinnosti ... My zapomeneme na své."

"Pane Flageote, takhle se dostanete do Bastily, tady vám to povídám."

"Až tam půjdu, budu si zpívat, madam, a všichni moji kolegové půjdou se mnou a budou mi mávat palmovými ratolestmi."

"Ten je v ráži!" obrátila se hraběnka na pana de Richelieu.

"Všichni jsme v ráži," ohradil se prokurátor.

"Ale, ale," podotkl maršál, "tohle začíná být zajímavé."

"Před chvilkou jste mi však, pane, říkal," ozvala se znovu madam de Béarn, "že se právě zabýváte mou záležitostí."

"To jsem říkal a je to také pravda ... Vy jste, madam, první případ, který uvádím ve svém memorandu. Tadyhle je paragraf, který se vás týká," a vytrhl z písařových rukou rozepsanou listinu, nasadil si na nos brýle a začal pateticky předčítat: "Její stav je zničen, její jmění ohroženo, její práva pošlapána ... Jeho Veličenstvo jistě pochopí, jak nesmírně ta dáma musí trpět.

Právní zástupce má v rukou důležitý spor, na jehož výsledku závisí jmění jednoho z prvních šlechtických domů v tomto království. Dovoluje si tvrdit, že jeho námahou, péčí a důmyslným právnickým uměním pokračovala tato záležitost k dobrému konci a že práva urozené a velkomožné paní Angeliky-Charlotty-Veroniky, hraběnky z Béarnu, by byla uznána a vyhlášena, když tu najednou se zvedla tato vichřice různic ..., až sem jsem došel, madam," vykřikl prokurátor, "a domnívám se, že tento řečnický obrat má svou váhu."

"Pane Flageote," prohlásila hraběnka z Béarnu, "před čtyřiceti lety jsem svěřila tento spor do rukou vašeho pana otce, velmi ctihodného muže. Svou důvěru jsem přenesla i na vás a vy jste dosud vydělal na mé při deset až dvanáct tisíc liber. Možná že byste na něm vydělal ještě jednou tolik."

"Napište to, hnedka to napište," zavolal Flageot na písaře. "Tohle je nový důkaz, tohle je nové svědectví, kterým dotvrdíme své podání."

"Ale v této chvíli," přerušila ho hraběnka, "beru tento proces z vašich rukou. Tímto okamžikem jsem k vám úplně ztratila důvěru."

Mistr Flageot zasažen tímto nevděkem na nejcitlivějším místě zůstal na okamžik, jako by do něho blesk uhodil. Potom však obrátil oči k nebi jako mučedník, který vyznává neochvějnou víru v Boha: "Budiž tedy. Vraťte všechna akta paní hraběnce, Bernarde, a poznamenejte, že právní zástupce obětoval ušlý zisk svému přesvědčení."

"Dovolte, paní hraběnko," pošeptal maršálek paní de Béarn, "ale zdá se mi, že jste si dobře neuvědomila, co děláte."

"Nerozumím vám, pane vévodo."

"Berete z rukou tohoto výtečného muže svou při. Ale co s ní chcete dále dělat?"

"Svěřím ji jinému prokurátorovi, jinému právnímu zástupci!" vykřikla hraběnka.

Mistr Flageot zvedl znovu oči k nebi s pohřebním úsměvem, který plně vyjadřoval jeho sebezapření a stoickou rezignaci.

"Jenomže," pokračoval maršál pořád šeptem, "jestliže padlo rozhodnutí, že komory nebudou zasedat a nebudou soudit žádnou při, jiný advokát, jiný prokurátor vám bude, madam, právě tak málo platný jako tady náš mistr Flageot ... "

"Je to tedy spiknutí?"

"U všech čertů, cožpak si myslíte, že je pan Flageot takový hlupák, aby se samojediný postavil na odpor, aby ztratil svou praxi a zbavil se klientů - cožpak myslíte, že by něco takového udělal, kdyby nevěděl, že všichni jeho kolegové budou stát za ním, udělají totéž a budou ho podporovat?"

"A co uděláte vy, pane vévodo?"

"Já? Já jsem naprosto přesvědčen, že doktor Flageot je poctivý advokát a že zastupuje mé zájmy zrovna tak dobře, jako kdybych je musil hájit já sám ... Ponechám mu proto svou důvěru a budu mu platit i nadále tak, jako kdyby můj spor pokračoval."

"Pane maršálku," zvolal mistr Flageot nadšeně, "právem se o vás říká, že jste šlechetný a velkomyslný muž. Budu to hlásat všude, kudy budu chodit."

"Příliš mi lichotíte, milý pane prokurátore," odpověděl Richelieu s úklonou.

"Bernarde," vykřikl prokurátor pln svatého nadšení, "nakonec ohrazení napíšete velkou chvalořeč na pana maršálka de Richelieu!"

"Ne, ne, mistře Flageote," přerušil ho spěšně maršál. "Prosím vás o to snažně ... U všech hromů, co byste to jen udělal. Trvám na tom, aby všechny mé dobré skutky zůstávaly vždycky v tajnosti ... Neuvádějte mě do rozpaků, mistře Flageote, popřel bych všechno, ujišťoval bych kdekoho, že to není pravda, ničeho si nevážím víc než skromnosti ... A co vy, paní hraběnko?"

"Já říkám, že můj spor musí pokračovat ... Musí být vynesen rozsudek a já ho dosáhnu, kdybych měla obrátit celou Paříž vzhůru nohama."

"A já vám zase říkám, madam, že by král musil poslat do sněmovny své Švýcary, své kyrysníky a dvacet kanónů a

ještě je otázka, zda by tak sněmovnu přinutil, aby vynesla rozsudek," prohlásil mistr Flageot s tak bojovným výrazem, že stará sudička málem padla do mdlob.

"Vy tedy nevěříte," pošeptal Richelieu Flageotovi, "že by se jeho Veličenstvo mohlo dostat z této slepé uličky?"

"Za nic na světě, pane maršálku, tohle je událost, jakou ještě Francie nezažila. Nebudou-li ve Francii fungovat soudy, nebude-li konána spravedlnost, je to totéž, jako kdyby nebyl žádný chleba."

"Myslíte?"

"Uvidíte."

"Ale král se bude velmi mrzet."

"My jsme připraveni na všechno."

"I na vyhnanství?"

"I na smrt, pane maršálku. Člověk, který nosí soudcovský talár, musí mít především odvahu." A pan Flageot se mocně udeřil do prsou.

"Opravdu," poznamenal Richelieu k hraběnce, "myslím, že se ministerstvo dostalo do pěkné kaše."

"Ba právě," odpověděla za chvíli hraběnka, "a je to tím smutnější pro mne, starou osobu - vždyť já se přece nikdy nepletu do politiky a do ničeho a najednou jsem rovnýma nohama v něčem, oč jsem se nikdy nestarala."

"Já si ovšem myslím, madam," podotkl maršálek, "že na světě je přece jen někdo, kdo je dost mocný, aby vám ve vaší záležitosti mohl pomoci. Dost mocný ... jen bude-li chtít."

"Byla by to ode mne příliš velká opovážlivost, pane vévodo, kdybych se vás zeptala, kdo je ta mocná osoba?"

"Vaše kmotřenka, paní hraběnko."

"Ach, madam Dubarry?"

"Zajisté."

"Vidíte, na tom něco je ... Vnukl jste mi výtečnou myšlenku."

Vévoda se kousl do rtů. "Pojedete do Luciennes?" zeptal se.

"Rovnou tady odtud."

"Ale hraběnka Dubarry nemůže zlomit odpor parlamentů."

"Řeknu jí, že si přeji a chci, aby můj proces byl stůj co stůj rozsouzen, a protože jsem jí prokázala takové služby, nemůže mi přece nic odepřít a řekne jistě králi, že mám nárok na svou spravedlnost. Jeho Veličenstvo dá pokyn kancléřovi a kancléř má dlouhé ruce, pane vévodo ... Mistře Flageote, prostudujte svědomitě můj případ. Dostaneme se na pořad dřív, než si myslíte. Říkám vám to já a mé slovo něco znamená."

Mistr Flageot vrtěl nedůvěřivě hlavou. Vévoda zatím přemýšlel. "Pojedete-li už do Luciennes, madam, mohla byste tam vyřídit mé nejuctivější poručení?" řekl nakonec.

"Velmi ráda, pane vévodo."

"Jsme společníky v neštěstí. Pokud bude váš proces v klidu, bude v klidu i můj. Co uděláte pro svou záležitost, uděláte i pro mne ... Ostatně byste se tam mohla zmínit i o tom, jakou nevoli ve mně vzbudili ti tvrdohlavci z parlamentu. A byl bych vám vděčen, kdybyste podotkla, že jsem to byl já, kdo vám poradil, abyste se obrátila o pomoc do Luciennes."

"Nezapomenu na to, pane vévodo. Na shledanou, pánové."

"Račte mi prokázat tu čest, abych vás směl doprovodit k vozu. Tedy ještě jednou, mistře Flageote, na shledanou ... "

Maršálek dovedl hraběnku k vozu.

Rafté měl pravdu, myslel si, tihle Flageoti udělají revoluci. Zaplať pánbůh, že jsem na obou stranách. Jsem se dvorem a jsem také s parlamentem. Paní Dubarry se zaplete do politiky a přivodí si zkázu. Odolá-li, mám pořád ještě tu maličkou v Trianonu. Na tom zpropadeném Rafté je přece jen vidět, že je to můj žák, a až budu ministrem, udělám ho šéfem svého kabinetu.

28. Věci se ještě víc zaplétají

Paní de Béarn uposlechla doslova Richelieuovy rady. Za dvě a půl hodiny nato, co se rozloučila s vévodou, byla již v předpokoji v Luciennes v Zamorově společnosti. U madam Dubarry ji už dlouho nikdo neviděl. Proto to vzbudilo v hraběnčině budoáru velkou zvědavost, když byla ohlášena její návštěva.

Vévoda d'Aiguillon také nemařil zbytečně čas a právě byl v živém rozhovoru s královou milenkou, když přišla Chon a žádala o slyšení pro madam de Béarn. Vévoda se chtěl vzdálit, ale paní Dubarry ho zadržela.

"Zůstaňte raději zde, prosím vás. Bude-li si ta stará žebračka ode mě něco chtít vypůjčit, bude se před vámi stydět a nebude toho chtít tolik."

Vévoda tedy zůstal. Paní de Béarn přizpůsobila obličej okolnostem, posadila se proti hraběnce do křesla, které jí laskavě nabídli, a když si navzájem vyměnili obvyklé zdvořilosti, zeptala se madam Dubarry:

"Směla bych vědět, jaká šťastná náhoda vás sem přivedla, madam?"
"Ach madam," zalomila rukama stará sudička, "velké neštěstí."
"Co se stalo, madam?"
"Bohužel něco, co Jeho Veličenstvo velmi zarmoutí."
"Prosím vás, madam ... "
"Parlamenty ... "
"Ach Bože, zase ty parlamenty," zamumlal vévoda d'Aiguillon.
"Pan vévoda d'Aiguillon," pospíšila si rychle představit svého hosta paní Dubarry, aby předešla nějakému nedorozumění.
Ale stará hraběnka byla prohnanější než všichni dvořané dohromady a způsobila-li už někdy nějaké nedorozumění, bylo to vždycky jen po zralé úvaze a pokud se domnívala, že jí z toho plyne nějaký prospěch. "Však já znám," ujišťovala spěšně, "všechny ty hanebnosti těch ničemů z parlamentu a jak málo si dovedou vážit skutečných zásluh a urozeného rodu."
Tato poklona, adresovaná vévodovi, vynesla stařeně vděčnou úklonu novopečeného velitele královských kyrysníků. Stará dáma povstala a uklonila se rovněž.
"Ale v tomto případě už nejde," pokračovala, když opět usedla, "jenom o pana vévodu, ale o všechno obyvatelstvo celé Francie. Parlamenty odmítají soudit."
"Opravdu," vykřikla hraběnka Dubarry a opřela se s rozkoší o lenoch. "To tedy už nebude ve Francii spravedlnost? Ale pak se přece nic nezmění!"
Vévoda se usmál. - Paní de Béarn však nebylo do žertů a její zachmuřený obličej se ještě víc zasmušil.
"Je to velké neštěstí, madam," dotvrzovala své mínění.
"Myslíte?" ušklíbla se králova milenka.
"Na vás je vidět, paní hraběnko, že nemusíte vést žádné spory. Jak jste šťastná!"
"Hmm," zamručel pan d'Aiguillon, aby upoutal madam Dubarry na to, kam míří stará sudička svou řečí.
"Ach, madam," otočila madam Dubarry na obrtlíku, "dobře, že jste mi připomněla, že já sice nevedu žádný proces, ale vy že máte na krku vážný spor."
"Ó ano, madam ... a každý další odklad by mě mohl uvrhnout v zkázu."
"Chudinko."
"Paní hraběnko, král by se měl rozhodnout k ráznému kroku."
"Jeho Veličenstvo je k tomu nakloněno, madam. Pošle do vyhnanství všechny soudní rady a bude od nich na vždycky pokoj."
"Ale to by právě, madam, oddálilo každé rozhodnutí na nedohlednou dobu."
"Víte snad, madam, o nějakém jiném prostředku? Byli bychom rádi, kdybyste nám ho prozradila."
Stará sudička si schovala tvář pod účesem, jako se umírající Caesar zahalil v tógu.
"Byl by tady ještě jeden prostředek," poznamenal zvolna vévoda d'Aiguillon, "ale nevím, nebude-li se Jeho Veličenstvo zdráhat tohoto prostředku použít."
"Jaký prostředek?" zeptala se stařena úzkostně.
"Je to obvyklý prostředek francouzských králů, jestliže se octli ve velké tísni. Je to přímý královský soud, v němž může král prosadit svou vůli, i kdyby se celá země stavěla na odpor."
"To je úžasný nápad," vykřikla madam de Béarn nadšeně.
"Ale nesmí se o něm příliš nahlas mluvit," odpověděl pan d'Aiguillon důvěrně a s posunkem, kterému madam de Béarn dobře rozuměla.
"Ach, madam," svezla se stařena před hraběnkou na kolena, "vy, která tolik zmůžete u jeho Veličenstva, přimluvte se, aby král řekl: ‚Chci, aby pře paní de Béarn byla rozsouzena.' Ostatně, jak ráčíte vědět, král mi to dokonce slíbil již velmi dávno."
Pan d'Aiguillon se kousl do rtů, poklonil se paní Dubarry a odešel z budoáru. Zaslechl totiž, že na dvoře rachotí králův kočár.
"Král přijel!" vykřikla paní Dubarry a zvedla se, aby dala najevo, že audience je skončena.
"Ach, madam, proč mně nedovolíte, abych se směla vrhnout k nohám Jeho Veličenstva?"
"A uprosila ho, aby sám rozhodl?" nadhodila hraběnka kvapně. "Nemám nic proti tomu. Jenom zde zůstaňte, madam, jestliže si to přejete."
Sotva si paní de Béarn upravila poněkud účes, vstoupil král do budoáru. "Ach, vidím, že máte návštěvu, hraběnko?"
"Madam de Béarn, Sire."
"Sire, spravedlnost!" vykřikla stará dáma s hlubokou úklonou.
"Ale, ale," zavrtěl hlavou Ludvík XV. s tajeným úsměškem, který mohl pochopit jen ten, kdo ho dobře znal. "Kdopak vám co udělal, madam."
"Sire, žádám o spravedlnost."
"Proti komu?"
"Proti parlamentu."
"Aha," řekl král a tleskl si do dlaní. "Tak vy si stěžujete na mé parlamenty? Dobrá, udělejte mi to potěšení a napravte jim hlavu. Já si na ně také musím stěžovat," dodal král a napodobil hlubokou poklonu staré sudičky.
"Sire, vy jste král, vy jste pán."
"Král, to jsem. S tím pánem už je to horší."
"Sire, vyslovte svou vůli."

"To dělám každý večer, madam, a druhý den ráno zase oni vysloví svou vůli. Ale protože ty naše dvě vůle si obyčejně naprosto odporují, je to s námi jako se Zemí a s Měsícem, ty také krouží věčně kolem sebe, ale nikdy se nepotkají."

"Sire, váš hlas je dosti mocný, aby umlčel všechny ty křiklouny."

"To se mýlíte, paní, já nejsem advokát, ti pánové jsou. Kdykoli já řeknu ano, oni řeknou ne. Čert aby se s nimi dorozuměl ... Kdybyste našla nějaký způsob, aby nemohli říct ne, když já řeknu ano, hned bych se s vámi dal do spolku."

"Existuje takový způsob, Sire."

"Řekněte mi o něm hned, prosím vás."

"To také udělám, Sire. V téhle věci je na místě přímý králův soud."

"V tom je právě ta potíž, madam," řekl král. "Přímý králův soud. Myslíte si, že je něco takového vůbec ještě možné? Vždyť by to byla hotová revoluce."

"Je to prostředek, kterým můžete říct těm vzpurníkům přímo do očí, že vy jste jejich pán. Víte přece, sire, že král, když takto vyjadřuje svou vůli, má jediný právo mluvit. Nikdo nemá právo na odpověď. Řeknete jim: Chci, a oni ohnou šíji ... "

"To je opravdu nádherná myšlenka," řekla hraběnka Dubarry.

"Nádherná je," řekl král, "to je pravda. Ale moudrá není."

"Ale přece jen by to bylo krásné," zasnila se paní Dubarry, "nádherný původ, šlechta, pairové, královská vojska, nesmírné davy lidí a konečně královské křeslo se svými pěti polštářky se zlatými liliemi ... Byla by to úžasná podívaná."

"Myslíte?" řekl král poněkud otřesen ve svém přesvědčení.

"A ten nádherný královský šat. Hermelínový plášť, diamantová koruna, zlaté žezlo, všechno, co patří ke krásné a vznešené královské tváři. Vypadal byste skvěle, Sire."

"Už dlouho se nekonal žádný královský soud," nadhodil Ludvík XV. s předstíranou lhostejností.

"Od vašeho dětství, Sire," podotkla paní de Béarn. "Vzpomínka na vaši zářící krásu utkvěla hluboko v srdcích všech, kdo se tenkrát zúčastnili toho vznešeného obřadu."

"A mimoto," dodala madam Dubarry. "Byla by to krásná příležitost pro pana kancléře, aby rozvinul celé své přísné a útočné řečnické umění a zdrtil ty lidi pravdou, důstojností a autoritou."

"Počkám jen, až vyvede parlament zase nějakou neplechu, a pak uvidíme," prohlásil Ludvík XV.

"Můžete čekat ještě něco horšího, Sire, než co už se stalo?"

"A co se stalo?"

"Vy o tom nevíte?"

"Zatahali pana vévodu d'Aiguillon trochu za ucho, to je pravda. Ale to přece není tak velký zločin, ačkoli ... ačkoliv," dodal král, pohlížeje na madam Dubarry, "vévoda je můj přítel. Ale když tehdy parlamenty zatahaly vévodu trochu silněji za ucho, já jsem jim to přece oplatil a uvedl jsem celou tu věc na pravou míru nějakým rozhodnutím z včerejška nebo z předvčerejška, už si ani nevzpomínám. Jsme tedy vyrovnáni."

"Sire," podotkla živě Dubarry, "paní hraběnka nám přišla sdělit, že dnes ráno ti černokabátníci zase vyvedli pěkný kousek."

"A jaký," zamračil se král.

"Sire, páni parlamentníci se usnesli, že nebudou zasedat, dokud jim Vaše Veličenstvo nedá zadostiučinění."

"Cože," zvolal král. "Ale to se jistě mýlíte, madam. To by byla vzpoura a můj parlament se přece proti mně nebude bouřit."

"Sire, ujišťuji vás ... "

"Ale madam, to jsou nějaké pověsti."

"Chce mě Vaše Veličenstvo vyslechnout?"

"Mluvte, hraběnko."

"Vaše Veličenstvo, můj prokurátor mi dnes ráno vrátil akta mého procesu ... Nemůže mě zastupovat, protože se nesoudí."

"Ale to jsou jen takové nějaké řeči, uvidíte. Planý poplach." Král se sice snažil hraběnku i sebe upokojit, ale přece jen se začal rozčileně procházet po pokoji.

"Snad bude Vaše Veličenstvo věřit spíš panu vévodovi de Richelieu než mně. Byla jsem při tom, když také panu Richelieu vrátili akta jeho procesu zrovna tak jako mně a pan maršál odešel velmi rozzloben."

"Někdo škrábe na dveře," řekl král, aby změnil předmět rozhovoru.

"To je Zamore, Sire."

Zamore vstoupil. "Dopis, paní velitelko."

"Dovolíte, Sire?" otázala se hraběnka a pustila se do čtení. "Ach Panebože," zvolala najednou.

"Od koho to je?"

"Od pana kancléře, Sire. Pan de Maupeou se dozvěděl, že Vaše Veličenstvo je u mě na návštěvě a žádá mě o přímluvu, abyste mu na okamžik udělil slyšení."

"Co ten chlap zase chce?" zavrčel král.

"Ať vejde pan de Maupeou," vyzvala hraběnka Dubarry. Paní de Béarn vstala a chystala se odejít.

"Jenom tady zůstaňte," řekl král. "Dobrý den, pane de Maupeou. Copak je nového?"

"Sire," oznámil kancléř, ukláněje se, "pořád jste měl nějaké mrzutosti s parlamentem. Teď už nemáte žádný parlament.

"Jak to? Copak všichni umřeli'? Přišel na ně mor?"

"Kéž by to nebeský Pánbůh ráčil dát! ... Bohužel nikoliv, Sire, jsou všichni naživu, ale nechtějí už zasedat a všichni

podali demisi. Právě jsem je přijal."
"Ty parlamentníky?"
"Nikoliv, Sire, ty demise."
"Říkala jsem vám, Sire, že je to vážné," podotkla hraběnka téměř šeptem.
"Velmi vážné," odpověděl Ludvík XV. netrpělivě. "Tak tedy pane kancléři, co jste udělal?"
"Sire, přijel jsem si pro rozkazy Vašeho Veličenstva."
"Pošleme ty lidi do vyhnanství, Maupeou."
"Nebudou soudit ani ve vyhnanství, Sire."
"Tak jim to tedy přísně poručíme! ... K čertu, ty rozkazy už jsou tak upotřebované ... A ta vyhnanství taky."
"Sire, tentokrát je třeba ukázat pevnou vůli."
"To máte pravdu."
"Odvahu," zašeptala paní de Béarn paní Dubarry.
"A ukázat, že jste pán, když jste se až příliš často choval jako otec," vykřikla hraběnka.
"Pane kancléři," řekl zvolna král, "vím už jen o jediném prostředku. Je vážný, ale účinný. Nařizuji, aby se konal královský soud. Ať se ti lidé jednou přede mnou třesou."
"Ach, Sire," zvolal kancléř, "to je to pravé. Buď se pokoří, nebo zhynou."
"Madam," obrátil se král ke staré sudičce, "nedostane-li se vám tentokrát práva, nebude to mou vinou!"
"Sire, vy jste největší král na světě."
"Tak jest, tak jest," zvolali jednohlasně kancléř, hraběnka a Chon.
"Škoda, že si to o mně nemyslí svět," zamumlal král.

29. Královský soud

Královský soud se skutečně konal a to s veškerou obřadností, jaká přísluší vznešenému aktu, vyvolanému na jedné straně královskou pýchou a na druhé všemi intrikami, které dohnaly vládce Francie k tomuto neslýchanému činu.

Královský palác byl jako ve stavu obležení, pluky lučištníku, vojáků a palácové stráže měly za úkol chránit pana kancléře, který jako generál v rozhodující bitvě musel vystavit svou vznešenou osobu napospas všem nebezpečím tohoto podniku. Kdekdo kancléře nenáviděl. Pan de Maupeou byl příliš ješitný, aby se obával vražedného útoku, ale lidé, kteří byli lépe informováni o smýšlení obyvatelstva, mohli bez přehánění předvídat, že se kancléř dostane do svízelné situace, anebo aspoň, že z toho může být pěkný skandál. Podobného přijetí se mohl nadít také pan vévoda d'Aiguillon, kterého lidový instinkt, poněkud popíchnutý debatami z parlamentu, odmítal.

Král zářil jako slunce; přesto však nebyl klidný. Kdekdo se mu v jeho nádherném královském obleku obdivoval, a je-li někdy král vystaven v celé své nádheře bezprostředně na odiv, nic ho lépe nechrání než jeho majestát. Bylo by lze dodat: a láska národa. Ale to byla fráze, kterou mu, když byl nemocen v Metách, tak často opakovali, že by se jí byl neodvážil teď použít, aby si snad někdo nemyslil, že to je plagiát.

Paní princezna, pro kterou bylo toto divadlo něčím docela novým, a která si je v hloubi srdce přece jen přála spatřit, nasadila od rána zkormoucené vzezření a podržela si je po celou cestu k slavnostnímu obřadu, což jí velmi příznivě naklonilo veřejné mínění.

Madam Dubarry si počínala srdnatě. Měla plno sebedůvěry jako všichni mladí a krásní lidé. Ostatně řekli jsme o ní toho už tolik, že bychom mohli sotva ještě něco dělat. Celá zářila, jako by i na ni dopadaly odlesky vznešené nádhery jejího milence.

Vévoda d'Aiguillon kráčel směle v davu pairů, kteří se ubírali před králem. Jeho obličej byl samá ušlechtilost, prozrazoval přímou povahu a nebylo v něm ani stopy po nějakém zármutku nebo nespokojenosti. Přesto se nechoval jako vítěz. Kdo by ho tu tak viděl, sotva by byl tušil, že příčinou královy bitvy s parlamentem je právě jeho osobnost. Lidé si na něho ukazovali prstem, z řad parlamentníků se na něho vrhaly kosé pohledy a to bylo vše.

Velký sál královského paláce byl zaplněn k prasknutí. Zájemců i pouhých diváků tu bylo na tři tisíce. Udržován na uzdě holemi sluhů i mraky lučištníků, prozrazoval dav svou přítomnost jen temným hučením, z něhož není nic rozumět, ale jemuž je přece jen rozumět; hučením, kterému se často říká hukot lidských vln.

Když každý zaujal své místo a když král majestátně zachmuřený, poručil kancléři, aby se ujal slova, zavládlo v sále ticho, které si nikdo neodvazoval rušit. Členové parlamentu věděli už napřed, co mohou od královského soudu čekat. Chápali dobře, proč byli svoláni. Bylo to proto, aby vyslechli královskou vůli, která v tomto případě nemohla být dobrotivá a umírněná, znali však královu váhavost, ne-li bojácnost, a jestliže měli z něčeho strach, pak to bylo spíše z následku králova soudu než z vlastního zasedání.

Kancléř se ujal slova. Byl to výborný řečník. Započal svou řeč velmi skvěle, a kdo byl přítelem okázalého stylu, přišel si tady na své. Poznenáhlu však jeho řeč nabývala vyčítavého ostří, šlechta vyjasňovala líce, úsměv jí vstupoval na rty a členům parlamentu začínalo být dosti nevolno.

Kancléřovými ústy nařizoval král, aby se už jednou skoncovalo s těmi hádkami kolem Bretaně. Parlamentu nařizoval, aby se smířil s panem vévodou d'Aiguillon, k němuž má plnou důvěru, aby sezení soudního dvora byla konána tak jako dřív, tak aby se všechno dálo jako za starých zlatých časů, kdy potůčky bublaly jako ozvěna skvělých právnických řečí a kdy stromy byly namísto květů obsypány spoustami právních listin, které si páni advokáti a páni prokurátoři mohli trhat? Jak se jim zlíbilo.

Tento šťavnatý řečnický výkon pochopitelně nesmířil parlament ani s panem de Maupeou, ani s panem vévodou d'Aiguillon. Ale řeč byla pronesena a nikdo neměl právo na odpověď. Členové parlamentu, ačkoliv byli nanejvýš pobouřeni, dovedli si přece jen udržet s podivuhodnou svorností, která dodává samosprávným sborům takovou moc a sílu, naprostý klid a lhostejnost. To se samozřejmě nelíbilo ani Jeho Veličenstvu ani šlechticům na tribunách.

Paní princezna zbledla hněvem. Octla se poprvé tváří v tvář lidovému odporu. Poprvé měla příležitost změřit si jeho sílu. Přišla sem ráno především proto, aby alespoň naoko protestovala proti rozhodnutím, která tu budou učiněna a vyhlášena. Poznenáhlu se však dala strhnout kancléřovou řečí, cítila se solidární se šlechtici a vůbec lidmi urozeného stavu, octla se s nimi na jedné lodi, a jak tak kancléř zakusoval ostré zuby do parlamentního masa, hrdá mladá žena se nad ním začala pohoršovat, protože se jí zdálo, že ty zuby jsou málo ostré. Začala se domnívat, že by ona nalezla účinnější slova, jimiž by pronásledovala parlament jako sršeň stádo poplašeného dobytka. Zkrátka a dobře, začalo jí připadat, že kancléř je příliš slabý a parlament příliš silný.

Ludvík XV. byl vypočítavec, jakými by byli všichni sobci, kdyby občas nebyli také trochu lenochy. Díval se kolem sebe, jaký asi dojem vyvolává jeho vůle přednášená slovy páně kancléřovými, kterážto slova se mu zdála dosti výmluvná. Bledost princezniných sevřených rtů mu okamžitě prozradila, co se děje v této královské duši. Aby se zbavil nepříjemného dojmu, podíval se na paní Dubarry. Ale místo vítězoslavného úsměvu, který doufal spatřit, viděl jen vášnivou touhu přitáhnout na sebe královy oči, aby se tak mladá dáma dozvěděla, co si král doopravdy myslí.

Nic nenahání větší strach slabým duchům nežli poznání, že je něčí duch a něčí vůle předčí. Uvědomí-li si, že jsou pozorováni někým, kdo si o nich už učinil nezvratný úsudek, předpokládají, že nevykonali dosti, že jsou nebo že byli tak trochu směšní, že lidé měli právo očekávat od nich víc, než co skutečně udělali. V takovém případě jdou tyto povahy z extrému do extrému, zbabělec se mění v šelmu a náhlý výbuch prozradí účinek této reakce vyvolané strachem ze strachu, který pokládají za menší, než je jejich strach vlastní.

Ke kancléřově řeči nepotřeboval král už nic dodávat. Nesrovnávalo se to s etiketou a nebylo to ostatně ani třeba. Ale právě v tomto okamžiku opanoval krále zlý démon, démon povídavosti a Jeho Veličenstvo mávlo rukou na znamení, že chce mluvit.

Všeobecná pozornost se rázem změnila v úžas.

Hlavy všech členu parlamentu se obrátily jako řady vojáků na povel ke královskému křeslu. Prince, pairy i důstojníky ovládlo vzrušení. Nebylo nemožné, že po všech těch znamenitých myšlenkách, které tu byly proneseny, vysloví Jeho nejkřesťanštější Veličenstvo nakonec nějakou nafouklou zbytečnost. Jedině úcta ke králi jim bránila, aby neoznačili přiléhavějším slovem, co mohlo vzejít z úst Jeho královského Veličenstva.

Pan de Richelieu, který se od začátku držel v úctyhodné vzdálenosti od svého synovce, vrhal čas od času do řad příslušníků parlamentní opozice významné pohledy, prozrazující tajný souhlas a přátelství člověka, který před výsadami rodu dává přednost výsadám ducha. Ale vtom se jeho oči, z nichž to čím dál tím víc bojovněji blýskalo, setkaly se zářícími zraky madam Dubarry. Pan de Richelieu byl skutečně nepřekonatelný mistr v předstírání a v proměnách. Ironický výraz proměnil okamžitě ve výraz vrcholného obdivu a krásnou hraběnku si vybral za průsečík těchto dvou extrémů. Úsměv, který k ní vyslal, byl navýsost dvorný a blahopřejný. Ale madam Dubarry se nenechala mýlit tím spíše, že starý maršálek, když už jednou začal navazovat tuto důvěrnou korespondenci - alespoň pohledem - s parlamentníky a opozičními princi, musel v ní pokračovat, aby se okamžitě neprojevil jako to, čím skutečně byl, totiž chameleón.

Jaký to vesmír v kapce vody, v kapce, která se každému vnímavějšímu pozorovateli mohla jevit jako celý oceán. Kolik století se tu směstnalo do jedné vteřiny, celá nepopsatelná věčnost. Všechno, o čem vypravujeme, se odehrálo v krátké chvíli, kterou potřebovalo Jeho Veličenstvo Ludvík XV., než dokázalo otevřít ústa.

"Slyšeli jste mou vůli," řekl král pevným a přísným hlasem, "oznámil vám ji můj kancléř. Dbejte, abyste se tím řídili, protože takové jsou mé úmysly a já je nikdy nezměním."

Ludvík XV. Pronesl tato slova, jako když práská bičem. Celé shromáždění jimi bylo doslova ohromeno. Po všech

členech parlamentu přeletěla tato výhrůžka jako mráz a z parlamentníků přeskočila hrůza okamžitě na celé shromáždění jako elektrická jiskra. Ale stejné zděšení zachvátilo také královy stoupence: objevilo se na všech obličejích, ve všech srdcích se ozvalo buď překvapení, nebo obdiv. Korunní princezna bezděky poděkovala králi jasným pohledem svých krásných očí. Paní Dubarry, jakoby elektrizována, nemohla odolat, aby nevyskočila z křesla a hlučně nezatleskala bez obav, že ji ukamenují, až půjde odtud, anebo že o ní už zítra budou zpívat spoustu písniček, jednu hanebnější než druhou.

Ludvík XV. se mohl těšit z vítězství. Členové parlamentu sklonili hrdá čela zároveň s celým shromážděním. Král se zvedl z podušek protkaných bílými liliemi. Okamžitě povstal i velitel - královy gardy, velitel palácové stráže a všichni šlechtici. Bubny zavířily, trubky zavřeštěly. Tlumené hučení davu, které se ozývalo na začátku obřadu, se teď změnilo v řev, zanikající v dáli a tlumený vojáky a lučištníky. Král prošel hrdě sálem a na všech stranách neviděl nic jiného než pokorně schýlená čela. Pan d'Aiguillon kráčel před jeho Veličenstvem nezneužívaje nijak tohoto triumfu.

Když se kancléř octl před branou paláce a spatřil hlučící davy táhnoucí se donekonečna, zhrozil se pohledů, které mu přes značnou vzdálenost sršely vstříc. Zavolal proto na lučištníky: "Obstupte mne!"

Pan de Richelieu se hluboce uklonil vévodovi d'Aiguillon, současně mu však pošeptal: "Vidíte ta schýlená čela, vévodo. Přijde den, že se zase hrdě vztyčí. Dejte si na ně pozor."

Madam Dubarry kráčela v téže chvíli chodbou se svým bratrem, s maršálkem de Mirepoix a s několika dámami. Zaslechla, co říká starý maršálek, a spíše z touhy odseknout než z hněvu poznamenala: "Není se čeho bát, pane maršálku. Neslyšel jste, co říkalo Jeho Veličenstvo? Král prohlásil, že se nikdy nezmění."

"To jsou opravdu strašná slova," odpověděl starý vévoda s úsměvem, "ale ti chudáci parlamentníci si naštěstí pro nás nepovšimli, že král, když se takhle zapřísahal, díval se na vás." Když proslovil tu lichotku, uklonil se starý lišák jak,o na divadle.

Madam Dubarry byla žena, neměla potuchy o politice. V maršálových slovech viděla tedy jen pěknou poklonu a nepostřehla v nich ostrý vtip a výhrůžku, které si zato dobře všiml vévoda d'Aiguillon. Odpověděla proto také jen úsměvem, kdežto její spojenec zbledl a kousl se do rtů. Viděl, že maršálkův hněv dosud nepominul.

Bezprostřední účinek královského soudu byl pro královskou věc příznivý. Často však i velká rána jen ohromí, když pak ohromení pomine, obíhá krev v žilách ještě mnohem prudčeji a bouřlivěji než předtím. K této úvaze alespoň došla skupinka prostě oděných diváků, kteří stáli na rohu ulice de la Barillerie a nábřeží aux Fleurs, když tudy král procházel se svým nádherným doprovodem.

Byli to tři muži. Náhoda je svedla dohromady, zdálo se však, že všichni tři s velkým zájmem sledují, jaký dojem učinil královský soud na dav. Neznali se sice, sotva však spolu vyměnili několik slov, shodli se v názoru na dnešní zasedání ještě dřív, než bylo ukončeno.

"Míra utrpení je dovršena," řekl jeden z nich, stařec se zářícíma očima a s mírným, počestným vzezřením. "Královský soud je velká událost."

"Zajisté, pane," odpověděl mladý muž s hořkým úsměvem, "zajisté, zejména jestli po slovech budou následovat činy."

"Pane," obrátil se k němu stařec, "zdá se mi, že vás znám ... My jsme se už někde viděli?"

"V noci na jednatřicátého května. Nemýlíte se, pane Rousseaue."

"Ach, vy jste ten mladý chirurg, pan Marat?"

"Ano, pane, k službám."

Oba muži se uklonili.

Třetí muž zatím ještě neřekl slovo. Byl to také mladý muž ušlechtilého vzezření, po celý obřad pozorně sledoval chování lidu.

Mladý chirurg šel první, prodíraje se davem, který nebyl tak pozorný jako pan Rousseau a už na něho dávno zapomněl. Mladý muž byl však pevně odhodlán, že se jednoho dne dovolá jeho paměti.

Druhý mladý muž počkal, až Marat odejde, pak se obrátil na Rousseaua:

"Vy nepůjdete, pane?"

"Ach, jsem už příliš starý, abych se mačkal v téhle tlačenici."

"V tom případě," řekl neznámý takřka šeptem, "dnes večer v ulici Platriére, pane Rousseaue ... Nezapomeňte na to."

Filosof se zachvěl, jako by se před ním najednou bylo objevilo strašidlo. Jeho obličej, vždycky bledý, zesinal. Chtěl něco odpovědět, ale neznámý už zmizel.

30. Jak účinkovala na Rousseaua slova neznámého

Když uslyšel ta zvláštní slova, která k němu prohodil člověk, kterého vůbec neznal, pan Rousseau, celý nešťastný a chvěje se po celém těle, vmísil se do davu a klestil si cestu, zapomínaje, že už je starý a že se bojí tlačenice. Pospíchal. Brzy se octl na Notredamském mostě, prošel jako ve snách čtvrtí de la Gréve, kudy se nejkratší cestou dostal do čtvrti, kde sám bydlel.

Tak takhle se zachovává, říkal si v duchu, tajemství, které má každý zasvěcenec střežit s nasazením vlastního života. První náhodný chodec ti je vmete do tváře. Takhle vypadají tajná sdružení, když se podrobí přísné zkoušce ... Zná mě člověk, který ví, že mám být jeho spojencem a možná i spoluviníkem. - Ale něco takového je naprostý nerozum a nelze to trpět.

Pronášeje sám k sobě tato slova, chvátal Rousseau, obyčejně tak opatrný, zvláště od oné příhody v ulici Ménilmontant, ulicemi a uličkami, neohlížeje se ani napravo ani nalevo.

Chtěl jsem poznat, pokračoval filosof, plány na lidské znovuzrození, jak je navrhují někteří duchové, kteří si říkají osvícenci11. Jako by mohla přijít nějaká dobrá myšlenka z Německa, z této země piva a zachmuřených tváří. Zapletl jsem se s několika hlupáky a intrikány, kterým mé jméno bude sloužit jen jako plášť, pod kterým by skryli svou hloupost.

Ach, nebude tomu tak! Ne ne, blesk mi ozářil propast, nevrhnu se přece do ní s bujarou myslí.

A Rousseau se na okamžik zastavil, opíraje se o hůl, uprostřed ulice, aby nabral dech a odpočal si.

A přece jen to byla krásná myšlenka: osvobodit otroky, vytvořit lepší budoucnost bez velkého povyku a násilných převratů. Vytvořit tajemnou síť, zatímco tyrani tohoto světa spí a nemají o ničem potuchy ... Bylo to příliš krásné, byl jsem hlupák, že jsem tomu věřil. Nechci mít strach, nechci být předmětem podezření, nechci se zahalovat do stínů, nedůstojných svobodného ducha a neodvislého těla.

Byl právě uprostřed těchto úvah a hodlal znovu přidat do kroku; když vtom zpozoroval několik fizlů, jak se tu klackují s ještěrčíma a všudypřítomnýma očima, a tento pohled vyděsil svobodného ducha a dodal takový impuls neodvislému tělu, že se ztratilo v nejhlubším stínu podloubí, pod jehož ochranou kličkoval filosof k domovu.

Z těchto podloubí do ulice Platriére už nebylo daleko. Rousseau přeběhl tu vzdálenost s neuvěřitelnou rychlostí, vyběhl do svého poschodí dýchaje jako štvaný jelen a klesl ve svém pokoji na židli, aniž byl s to odpovědět jediným slovem, nač se ho vyptávala paní Tereza. Konečně se mu přece podařilo vykoktat, proč je tak rozčilen že to způsobila rychlá chůze, horko, zpráva o králově hněvu v paláci a vzedmutí lidových vln jako odpověď na to, co se právě přihodilo.

Tereza mrzutě odsekla, že tohle pořád ještě není důvod, aby nechal vystydnout jídlo a že konečně muž nemá být zmoklá slepice, aby se nechal vyplašit sebemenším šramotem.

Rousseau na to nedovedl nic odpovědět, protože podobné názory, zejména co se týče mužnosti, sám hlásal do omrzení.

Tereza k tomu ještě dodala, že páni filosofové, kteří se holedbají svou divotvornou představivostí, patří všichni do jednoho pytle ... Pořád něco vymýšlejí, pořád něco vykřikují, pořád vytrubují do světa, že nemají strach z ničeho. Lidé i Pánbůh jim jsou málo. Ale sotva na ně někde nějaký pejsek zaštěká, už křičí o pomoc, a sotva je ovane nějaký vánek, už se děsí: Panebože, umírám.

Bylo to oblíbené Terezino téma, v němž slavila velkolepé triumfy její výřečnost, a Rousseau, od povahy plachý, na její zlostné výpady obyčejně velmi mizerně odpovídal. A tak si náš filosof uprostřed tohoto vřeštivého koncertu ponechával raději své myšlenky pro sebe, myšlenky, které byly jistě stejně rozumné jako teze paní Terezy, ačkoli ho ženina nevymáchaná huba zahrnovala v této chvíli nectnou potupou.

Štěstí sestává z vůní a zvuků, uvažoval náš filosof, ale zvuky a vůně - cožpak tady nejde vlastně jen o zvyk? Kdo může rozkázat, že cibule voní hůř než růže a že páv nezpívá tak krásně jako slavík?

Uváživ tento paradox, dal se filosof do jídla. Po obědě neusedl ke klavíru, jak bylo jeho zvykem. Procházel se neustále po světnici a chvíli co chvíli se podíval z okna a pozoroval, co se děje v ulici Plátriére. Tereza však dnes měla svůj žárlivý den, můžeme-li pokládat za žárlivost osobitý projev hašteřivých lidí, kteří jsou opravdové žárlivosti schopni ze všeho nejméně na světě. Vždyť je-li nějaká přetvářka nepříjemná, je to především ta, která očividnou vadu vydává za dobrou vlastnost.

Tereza, která mužností, povahou, duchem a všemi Rousseaovými zvyky hluboce pohrdala, Tereza, které se zdál Rousseau starý, ubohý a ošklivý, neměla strach, že jí ho nějaká žena odloudí. Nenapadlo jí, že některá jiná žena by se na něho mohla dívat jinýma očima. Protože je však pro ženu žárlivost daleko největším požitkem, dopřávala si i Tereza občas tohoto přepychu.

Když tedy pozorovala, že je Rousseau pořád u okna, že je zamyšlen a nemá stání, nadhodila:

"Aha, už chápu, proč jste tak rozčilený. Asi jste měl před chvílí nějaké dostaveníčko."

Rousseau se na ni podíval popleteně, což pro ni byl nový důkaz, že se nemýlí.

"Dostaveníčko s někým," pokračovala svéhlavě, "s kým se hodláte zase brzo sejít."

"Co jste to řekla?" zeptal se Rousseau.

"Že pán má dostaveníčko, to jsem si dovolila říct."

"Ach," máchl rukou Rousseau, kterému teprve teď došlo, že z ženy mluví žárlivost. "Ty ses zbláznila, Terezo!"

"Já vím, že by to bylo bláznovství," vřeštěla Tereza, "kdyby se do tebe některá zbláznila, ale ty jsi schopen kdekterého bláznovství. Jenom sebou trochu hoď a přes ten svůj popelavý obličej, přes své bušení srdce a přes suchý kašel přece možná dokážeš ještě něco utrhnout."

"Ale Terezo, víš přece dobře, že to je hloupost," usmál se Rousseau. "Dej mi pokoj a nech mě přemýšlet."

"Vy jste zhýralec," prohlásila Tereza naprosto vážně a důstojně.

Rousseau zčervenal, jako kdyby to byla pravda nebo jako by mu někdo udělal poklonu.

Tereza v jeho ruměnci viděla důvod, aby se zaškaredila, mlátila nádobím, bouchala dveřmi a tropila co možná největší hluk a hrála tak Rousseauovi na nervy, jako když dítě nahází do plechové krabičky ocelové kroužky a prudce krabičkou třepe.

Rousseau se uchýlil do svého pokoje. Tenhle hluk poněkud zvolnil chod jeho myšlenek. Uvažoval o tom, že by bylo pravděpodobné nebezpečné nezúčastnit se tajemného obřadu, na který narážel cizinec na nábřeží.

"Jestliže stíhají přísnými tresty zrádce, stíhají zajisté také váhavce a nedbalce. Dávno jsem pozoroval, že velkých nebezpečí a velkých výhružek se není nikdy třeba příliš obávat. V podobných případech to málokdy člověk odnese a málokdy dojde k potrestání viníka. Je však třeba se bát drobné pomsty, potměšilé zloby, mystifikace a podobných maličkostí. Jednoho dne by se mi mohli bratři - zednáři pomstít za to, že o ně nedbám, tím, že by mi třeba napnuli provaz přes schody. Zlomil bych si nohu a vyrazil všechny zuby, které mi dosud zbyly ... Nebo by mi nastražili cihlu, která by mi padla na hlavu, až půjdu kolem nějakého lešení. Anebo ještě něco jiného: mezi zednáři je jistě nějaký písničkář, který žije tady nablízku, možná v témž patře jako já a dívá se mi do bytu. Není to nic nemožného, když se ty zednářské schůzky konají právě v naší ulici ... Takový ničema o mně složí písničku, která mě zesměšní po celé Paříži ... Copak nemám dost nepřátel, kam se ohlédnu?"

Na chvíli se Rousseauovy myšlenky obrátily jiným směrem:

A kam se poděla má odvaha a čest? říkal si v duchu. Nakonec se budu bát sám sebe. Podívám se do zrcadla a co uvidím? Zbabělce a ničemu. Ne, ne, tohle se nestane. Kdyby se proti mně měl spiknout celý svět, kdyby se země měla pode mnou propadnout, kdyby mě střecha mela spadnout na hlavu, půjdu tam ... To jenom strach ve mně vyvolává tyhle myšlenky. Co jsem se vrátil domů, co jsem potkal toho člověka, točím se jako v bludném kruhu. Pochybuji o všem, pochybuji sám o sobě. V tom není žádná logika ... Já se znám, nejsem přece člověk, který se hnedka pro všechno nadchne. Jestliže jsem viděl v zednářském bratrstvu něco úžasného, pak je to opravdu něco úžasného. Kdo může zaručit, že to nebudu právě já, kdo probudí lidstvo k lepšímu příští, já, kterého vyhledali tajemní posli, jejichž moc je bez hranic, aby přišli se se mnou poradit, nadšeni vírou v mé spisy. A já bych měl couvnout, když jde o dovršení mého díla, když mé myšlenky mají být uskutečněny!

Rousseau se vzpružil. Co může být krásnějšího. Věky plynou. Lidstvo se probouzí ze staletého barbarství, jako slepec krok za krokem tápe s napřaženýma rukama v temnotách. Obrovská pyramida nového lidství se zvedá a na jejím vrcholku jako korunu umístí příští staletí bustu Jeana Rousseaua, který nasadil svůj život, svou svobodu, aby žil tak, jak hlásal ve svých dílech a zůstal věrný svému heslu: Vitam impendere vero. Život za pravdu!

Celý unesen usedl Rousseau ke klavíru a jal se vtělovat své krásné sny ve vznešené, mohutné a bojovné melodie, nejúchvatnější, jaké dokázal vyloudit ze zvučného nástroje.

Přišla noc. Tereza unavená týráním svého ubohého zajatce, usnula v lenošce. Rousseau, jemuž se prudce rozbušilo srdce, si vzal nový kabát, jako kdyby opravdu šel na dostaveníčko. Chvíli se prohlížel v zrcadle, shledal, že má pořád živé a výmluvné černé oči, což ho velmi potěšilo. Sáhl po holi a opatrně se vykradl z pokoje, aniž se Tereza probudila. Když se octl dole u schodů a otevřel dveře na ulici, začal se kolem sebe bázlivě rozhlížet a zpytovat, co se venku děje. Po ulici právě nejel žádný povoz. Ale jako obyčejně byla ulice plná povalečů, kteří jako obyčejně čuměli jeden na druhého, někteří se zastavovali u osvětlených výkladů a se zalíbením si prohlíželi hezké prodavačky. O jednoho člověka více nebo méně - v tomhle zmatku si toho jistě nikdo nevšimne. Rousseau se tedy vmísil mezi dav. Ostatně neměl daleko k cíli.

Před domem, který Rousseauovi označili, stál nějaký zpěvák i se skřipkami. Hudba, tak sladká pro uši každého pořádného Pařížana, naplňovala ulici ozvěnou, která odrážela poslední tóny popěvku, jež vyluzoval zpěvák z hrdla a ze svých houslí. Chtěl-li tedy Rousseau projít ulicí nepozorován, byla k tomu právě vhodná příležitost, neboť kolem pěvce se shrnul celý dav posluchačů. Kolemjdoucí se tomu hloučku museli vyhýbat buď vpravo, nebo vlevo. Ti, kteří se dali po levé straně, museli uhnout do středu ulice, ti druzí pak se smýknout těsně kolem našeho domu a naopak.

Rousseau si povšiml, ze mnozí z těchto posledních chodců se pojednou ztrácejí, jako by je země pohltila. Pomyslil si, že sem patrně přišli za stejným cílem jako on, a rozhodl se, že půjde za nimi; vždyť nebylo nic snazšího. Přistoupil tedy k hloučku posluchačů, jako by se chtěl také zastavit, pozorně však sledoval očima prvního člověka, který vklouzl do otevřených dveří. Byl mnohem vyděšenější než on, protože se domníval, že daleko víc riskuje, a proto s bušícím srdcem čekal na první vhodnou příležitost.

Nečekal,dlouho. Jakýsi kočár se objevil na konci ulice a rozdělil hlouček na dvě poloviny. Rousseau se tak octl přímo na prahu otevřených dveří. Teď už mohl klidně vejít. Náš filosof zpozoroval, že všichni zvědavci se dívají za kočárem obráceni tváří do ulice. Využil tohoto okamžiku a zmizel v temné chodbě.

Za několik vteřin uviděl světlo, pod nímž pokojně seděl jakýsi muž, patrně obchodník, který si tu po celodenní námaze četl noviny. Nebo předstíral, že čte. Zaslechl Rousseauovy kroky, zvedl hlavu a zřetelně položil prst na prsa ozářená lampou. Rousseau odpověděl na toto symbolické znamení tak, ze si položil prst na ústa. Nato se onen muž okamžitě zvedl, otevřel vpravo vedle sebe jakési dveře zcela zaházené zbožím a ukázal Rousseauovi na strmé schody vedoucí do podzemí.

Rousseau tam vstoupil a dveře se za ním bez hluku, ale rychle zavřely. Opíraje se o hůl sestupoval Rousseau zvolna po schodech. Připadalo mu škodolibé, že mu soudruzi uložili jeho první zkoušku úkol, při němž si mohl zlámat všecky kosti nebo i vaz.

Naštěstí bylo schodiště sice strmé, ne však dlouhé. Rousseau napočítal sedmnáct schodů, když ho ovanulo velké vedro a udeřilo ho do tváře a do očí. To vlhké vedro působil dech velkého počtu mužů shromážděných ve sklepení. Rousseau spatřil zdi potažené bílými a rudými čalouny, na nichž byly vymalovány různé, nepochybně spíše symbolické než skutečné nástroje a nářadí. Od stropu visela jediná lampa, vrhala matné světlo na vážné tváře účastníků, sedících na dřevěných lavicích a tiše spolu rozmlouvajících. Na podlaze nebyla ani prkna ani koberec, ale silná rohožka, která tlumila kroky přicházejících.

Když Rousseau vstoupil, nikdo si ho nepovšiml, ba zdálo se, že nikdo z přítomných ani nepozoruje, že někdo vstoupil. Ještě před pěti minutami si Rousseau nepřál nic vroucněji, než aby jeho příchod se udál právě takto, ale teď, když se to stalo, byl trochu mrzutý, že mu připravili takovéhle přivítání. Zahlédl na jedné z posledních lavic prázdné místo. Skromně se tam posadil za všemi ostatními. Napočítal, že tu je třiatřicet hlav. Na stupínku vpředu stál stůl, připravený pro předsedu shromáždění.

31. Zednářská lóže

Rousseau pozoroval, že přítomní hovoří jen málo a velmi potichu, mnozí pak mlčeli vůbec. Sotva tři nebo čtyři dvojice spolu důvěrně rozmlouvaly. Ti, kteří mlčeli, dokonce i ukrývali tváře, což se jim snadno dařilo pro velký stín, který vrhalo pódium uchystané pro předsedu, na něhož čekali. Ti nejbázlivější se schovali za pódiem. Naproti tomu tu pobíhali dva nebo tři členové shromáždění a snažili se rozpoznat všecky bratry. Chodili sem a tam, hovořili spolu a často některý z nich zmizel ve dveřích, zastřených černou záclonou s rudými plaménky.

Pojednou se ozval zvuk zvonku a jakýsi muž, který do této chvíle seděl na kraji na lavici mezi ostatními zednáři, se prostě zvedl a zasedl za předsednický stůl. Udělal několik znamení rukou a prsty, a všichni účastníci mu podobným způsobem odpověděli. Onen muž pak učinil ještě jedno, patrně velmi důležité znamení a zahájil schůzi.

Rousseau toho muže neznal. Vypadal jako nějaký lepší řemeslník, byl však zřejmě velmi duchaplný a mluvil velmi plynně, takže na něm bylo znát, že to je obratný a zkušený řečník. Proslov byl velmi jasný a krátký. Prohlásil, že se lóže shromáždila proto, aby do svého středu přijala nového bratra.

"Nedivte se, prosím," prohlásil řečník, "že jsme se shromáždili v místnosti, kde obvyklé zkoušky nejsou možné. Vůdcové se však domnívají, že tyto zkoušky jsou zbytečné. Bratr, kterého dnes máme přijmout mezi sebe, je zářící pochodeň současné filosofie. Je to hluboký duch, který nám bude oddán z přesvědčení, nikoli ze strachu. Muž, který pronikl všechna tajemství přírody i lidských srdcí, neměl by být zkoumán stejným způsobem jako kterýkoli obyčejný smrtelník, na němž požadujeme pomoc paží, vůle nebo peněz. Spolupráci tohoto vynikajícího ducha, této ušlechtilé a energické povahy nám zajistí už sám jeho slib, jeho souhlas.

Řečník podal tento návrh a rozhlédl se kolem sebe, aby zaznamenal jeho ohlas.

Na Rousseaua působila tato řeč přímo magickým kouzlem. Ženevan znal tajemné zkoušky, jimiž se připravovali příští zednáři ke vstupu do lóže. Díval se na ně s určitým odporem, zcela přirozeným u osvíceného ducha. Tyto zkoušky, které požadovali mistři od nováčků, mu připadaly hloupé, protože byly zbytečné. Bylo k smíchu předstírat strach, když každý věděl, že se nemá čeho bát - už proto mu tyto zkoušky připadaly jako chlapecká pošetilost, pověra a předsudek.

Mimoto byl bázlivý filosof nepřítelem všech takovýchhle nápadných projevů a okatých manifestací a byl by hrozně nešťastný, kdyby se byl musel vystavovat na odiv lidem, které neznal a kteří by ho byli, jak to vyplývalo ze samotné povahy takové zkoušky, víceméně dobrovolně podváděli. Bylo tedy pro něho velkým zadostiučiněním, že se nebude musit podrobit takové zkoušce. Věděl, jak přísně se vůči komukoliv dodržují zednářské předpisy, a byla-li tedy v jeho případě učiněna výjimka, mohl to považovat za úplný triumf. Hodlal právě odpovědět několika slovy na předsedovu laskavou řeč, když tu se ze shromáždění ozval jakýsi hlas.

"Považujete-li už za vhodné," řekl tento ostrý a chvějící se hlas, "abychom někoho, kdo je člověk jako my, uctívali jako knížete, považujete-li za vhodné osvobodit ho od fyzického utrpení, jako by to nebylo jedním z našich symbolů, který vyjadřuje necitelnost k utrpení těla, doufáme alespoň, že nehodláte udělit vznešený titul bratra neznámému člověku, dokud mu nepoložíte předepsané otázky a dokud neučiní vyznání víry."

Rousseau se obrátil, aby se podíval, jak vypadá tento útočný člověk, který tak bezohledně pošlapal jeho triumf. K velikému překvapení poznal v tomto muži mladého chirurga, s kterým se dnes ráno potkal na nábřeží aux Fleurs. Jedině pocit duševní převahy a možná že i určité pohrdání oním vznešeným titulem bratra mu zabránily, aby podrážděně neodpověděl.

"Slyšel jste," otázal se předseda obraceje se k Rousseauovi.

"Zajisté," odpověděl filosof a maličko se zachvěl, když zaslechl, jak dutě zní jeho vlastní hlas pod klenbou tohoto tmavého sklepení. "Neudivuje mě však ani tak samotný dotaz, jako spíše osoba člověka, který jej učinil. Jakže! Člověk, jehož povoláním je zabraňovat tomu, čemu se říká tělesné utrpení, a pomáhat tak bratřím, kteří jsou všichni právě tak obyčejní lidé jako zedníři - tenhle člověk hlásá užitečnost tělesného utrpení ... Je to opravdu zvláštní cesta, jak vést ubohé lidské stvoření ke štěstí, nemocného k uzdravení."12

"Tady nejde," namítl živě mladý muž, "o tu nebo onu osobu. Neznám nováčka, kterého máme přijmout, právě tak jako on nezná mne. Jsem jen důsledný a tvrdím, že ctihodný mistr se mýlí, chce-li tímto způsobem přijímat někoho do našeho bratrstva. Nezáleží mi na tom, zda je tento příští bratr - ukázal přitom na Rousseaua - filosof, a prosím ho, aby se neohlížel na to, zda jsem nebo nejsem lékař. Takto k sobě možná budeme musit přistupovat po celý život, aniž jediným pohledem, jediným posunkem dáme najevo, jak jsme si blízcí, jak pevné je naše pouto, pevnější - dík našemu bratrstvu - než jakékoliv přátelství, než jakýkoli rodinný svazek. Opakuji proto a navrhuji, chceme-li už ušetřit nováčka obvyklých zkoušek, abychom mu místo nich alespoň položili předepsané otázky."

Rousseau neodpověděl. Předseda mu viděl na obličeji, jak ho znechutil tento spor a jak zřejmě lituje, že se zapletl do tohoto podniku.

"Bratře," obrátil se vážně k mladému muži, "měl byste zachovat mlčení, když mluví mistr, a nezlehčovat lehkomyslně jeho svrchované příkazy."

"Mám právo činit dotazy," odpověděl mírněji mladý muž.

"Činit dotazy můžete, ale nemáte právo odporovat. Bratr, který hodlá vstoupit do našeho sdružení, je sdostatek znám, abychom nemuseli vnášet do našich zednářských vztahů směšná a zbytečná tajemství. Všichni přítomní bratři znají jeho jméno a jeho jméno je nám zárukou. Ale protože jsem si jist, že stejně jako já miluje rovnost, prosím ho, aby odpověděl na otázku, kterou mu kladu čistě formálně:

"Co hledáte v našem sdružení?"

Rousseau udělal dva kroky, a když se oddělil od davu, prohlédl si jej snivým a melancholickým pohledem.

"Hledám, co tu nenalézám," řekl pevně, "pravdu, ne klamná slova. K čemu mě chcete hrozit dýkou, která mě nemůže zranit, proč byste mi podávali jed, když vím, že je to voda, a proč byste pode mnou otvírali padací dveře, když jsou pod nimi žíněnky. Vím, odkud pramení lidská síla. Znám sílu svého těla. Zlomíte-li je, pak nestojím za to, abyste si mě vybrali za bratra. Mrtev vám nebudu k ničemu. Ale vy mě nechcete zabít a nechcete mě zranit. A žádný lékař na světě mě nepřinutí k tomu, abych se vám zaslíbil tím, ze si nechám zlámat nějaký úd.

Ve svých učednických letech jsem zkusil víc bolesti než vy. Zkoumal jsem své tělo a dospěl jsem až k duši. Jestliže jsem se na vaše vyzvání - zdůraznil tato slova - rozhodl přijít mezi vás, bylo to proto, že jsem vám chtěl být užitečný. Dávám tedy, nežebrám o nic a nic nepřijímám.

Dříve než mi budete s to poskytnout ochranu, dříve než mě svým vlivem osvobodíte, uvrhnou-li mě do vězení, dříve než mi podáte kus chleba, budu-li hladov, dříve než mi poskytnete útěchu, budu-li zkrušen, dříve než uskutečníte, po čem toužíte, tento bratr, kterého, jestliže onen pán dovolí, - tu se Rousseau obrátil k Maratovi - hodláte dnes přijmout do svého středu, zaplatí daň neúprosnému zákonu přírody, protože pokrok se uskutečňuje zvolna, protože světlo se šíří pomalu, a z místa, kam mě jednoho dne spustí, nikdo z vás mě nepozvedne ... "13

"Mýlíte se, ctihodný bratře," ozval se mírný, ale zvučný hlas, který se Rousseaua dotkl velmi příjemně, "mýlíte se. Sdružení, do něhož hodláte vstoupit, má větší význam, než jste dnes ochoten přiznat. Je v něm celá budoucnost lidstva. Budoucnost, jak víte, je naděje a tato naděje je ve vědě. Budoucnost, to je Bůh, který dá lidstvu světlo, protože přislíbil, že lidstvo osvítí. A Bůh nikdy nelže."

Rousseau, překvapen touto ušlechtilou řečí, pohlédl na neznámého a poznal v něm onoho mladého muže, který s ním dnes po královském soudu mluvil o této schůzce. Byl velmi pečlivě oblečen, v elegantních černých šatech, na první pohled bylo znát, že má velmi vybrané způsoby. Opíral se o pódium a jeho obličej zářil v tomto matném světle ušlechtilou krásou, vznešenou, ale přece jen docela přirozenou dobrotou výrazu.

"Ach," zvolal Rousseau, "věda, to je bezedná propast. Mluvíte mi o vědě, o útěše, o budoucnosti, o slibech, které byly lidstvu dány. Někdo jiný mi bude mluvit o hmotě, o kázni, o násilí: komu mám věřit? V tomto shromáždění bratří je to zřejmě právě takové jako mezi hltavými vlky tohoto světa, kteří se hemží všude kolem nás. Vlci a beránci. Poslyšte tedy mé vyznání, jestliže jste je už nenalezl: v mých knihách."

"Ve vašich knihách!" vykřikl Marat. "Je v nich plno krásy, to přiznávám. Ale jsou to utopie. Jste světu užitečný asi tak jako Pythagoras, Solón nebo Cicero. Píšete o dobru, ale je to dobro umělé, nepřístupné, nedosažitelné. Podobáte se člověku, který krmí vyhladovělý dav mýdlovými bublinkami - jsou krásné a září duhovými barvami, ale prasknou dříve, než se nadějete."

"Viděl jste snad," svraštil Rousseau čelo, "že by se velké zvraty v přírodě udály z ničeho nic? A bez příprav? Viděl jste, jak se rodí člověk, uvědomujete si, jak vznešená je tato každodenní událost? Viděl jste, že by se člověk narodil, aniž čerpal život a živné látky z těla své matky? Chcete snad obrodit svět násilím? ... Ale to není obroda, drahý pane, to

je revoluce!"

"Vy tedy nechcete nezávislost," zvolal vášnivě mladý lékař, "vy tedy nechcete svobodu?"14

"Naopak,"odpověděl Rousseau. "Nezávislost je můj idol, svoboda je mé božstvo. Ale chci svobodu mírnou a zářivou, která hřeje a oživuje. Chci rovnost, která sbližuje člověka s člověkem přátelstvím, nikoliv bázní. Toužím po tom, aby se všechny částečky velkého společenského těla povznášely a dostávaly vpřed výchovou, vzděláním, tak jako mechanik touží po souladu, tak, jako řezbář touží po tom, aby všechny jednotlivé části jeho díla tvořily dokonalou harmonii. Chci všechno to, a opakuji to znova, o čem jsem psal ve svých knihách, chci pokrok, svornost, upřímnou oddanost jednoho člověka druhému."

Na Maratových rtech se objevil pohrdavý úsměv.

"Ano, toužíte po potocích mléka a strdí, po Vergilových elysejských polích, vaše sny jsou sny básníkovy, jež by měla filosofie proměnit ve skutečnost."

Rousseau neodpověděl. Připadalo mu příliš nesmyslné, aby tu hájil mírnost a uměřenost, když ho po celé Evropě vyhlašovali za vášnivého novotáře. Tiše se posadil, a jenom aby upokojil svou prostou a chvějící se duši, zadíval se na okamžik do očí mladého muže, který ho před chvílí hájil. Hledal v nich souhlas a četl v nich pochopení.

Předseda povstal.

"Slyšeli jste, co bylo řečeno?" otázal se shromáždění.

"Ano," odpověděli všichni přítomní.

"A domníváte se, že je nováček hoden, aby byl přijat do sdružení? Domníváte se, že chápe své povinnosti a úkoly?"

"Ano," odpovědělo shromáždění, ale poněkud váhavě - bylo znát, že v té věci nejsou všichni zajedno.

"Nuže, přikročíme k přísaze," obrátil se předseda k Rousseauovi.

"Bylo by mi velmi nepříjemné," odpověděl filosof poněkud popuzen, "kdyby se někteří členové tohoto shromáždění na mě dívali křivě, a musím proto znovu zdůraznit, co jsem právě řekl. Je to výraz mého nejhlubšího přesvědčení. Kdybych byl lepší řečník, rozvinul bych snad svou myšlenku přesvědčivěji. Ale jazyk se mi vzpouzí a zanechává myšlenky na holičkách, kdykoli se snažím vyjádřit ji okamžitě.

Chci tím říct, že patrně mohu vykonat více pro svět a více pro vás, zůstanu-li mimo toto sdružení, než bych mohl udělat, kdybych poslušně vykonával vaše příkazy, s nimiž bych vnitrně nesouhlasil. Ponechte mě tedy mým pracím, mým slabostem, má samotě. Jak jsem vám už řekl, mám blízko ke hrobu. Bolesti, nemoci, chudoba mě k němu přivádějí blíž a blíž. Nemůžete změnit tento velký zákon přírody. Zřekněte se mě, nejsem zrozen k tomu, abych kráčel stejným krokem s ostatními lidmi, straním se jich a utíkám před nimi. Přesto však jim sloužím, protože jsem člověk jako oni, a protože jim sloužím, sním o tom, že budou lepší, než jsou dnes. Tím jsem řekl všechno, co jsem chtěl; nemám už, co bych dodal."

"Vy tedy odmítáte složit přísahu?" otázal se Marat s určitým dojetím.

"Odmítám. Nechci se stát členem sdružení. Příliš mnoho důvodu svědčí o tom, že bych tu nebyl k ničemu."

"Bratře," ozval se znovu neznámý smířlivým hlasem, "dovolte mi, abych vás nazýval bratrem, protože jsme opravdu všichni bratry, ať už náš duch bloudí po jakýchkoli cestách. Bratře, potlačte na okamžik přirozené roztrpčení. Obětujte svou oprávněnou hrdost. Udělejte pro nás, co vás snad v této chvíli odpuzuje. Ve vašich myšlenkách, ve vašich radách, v tom, že jste tady, je světlo. Nemůžete nás přece dvakrát uvrhnout do temnot - tím, že nás odmítnete a že s námi nebudete."

"Mýlíte se," odpověděl Rousseau, "neberu vám nic, protože bych vám nikdy nemohl dát víc, než jsem dal celému světu, prvnímu čtenáři, který vzal do ruky mou knihu, kterémukoli člověku, který si náhodou v novinách letmo přečetl můj článek. Chcete-li, aby byl Rousseau svým jménem a celou svou bytostí mezi vámi ... "

"To chceme," zvolalo několik hlasů přesvědčivě.

"Chcete-li to, položte na předsednický stůl mé knihy, a budete-li uvažovat o nějakém vážném rozhodnutí a budete-li chtít slyšet můj hlas, otevřte mé spisy, najdete v nich mé mínění, můj názor."

Rousseau se otočil a udělal několik kroku ke dveřím.

"Ještě okamžik," zvolal chirurg, "každý člověk má svobodnou vůli, náš znamenitý filosof právě tak jako všichni ostatní. Bylo by však proti našim pravidlům, abychom umožnili do našeho posvátného shromáždění přístup nezasvěcenci, který by mohl, nevázán jakoukoli přísahou, prozradit naše tajemství, aniž se tím provinil na své cti."

Rousseau se na Marata útrpně podíval. "Žádáte tedy na mně, abych složil přísahu mlčenlivosti?"

"Tak jest."

"Jsem ochoten přísahat."

"Ctihodný bratře, přečtěte znění přísahy," obrátil se Marat na předsedajícího.

Ctihodný bratr přečetl tuto formuli:

"Přísahám velkému věčnému Bohu, strůjci všehomíra, svým představeným a tomuto důstojnému shromáždění, že nikdy ani slovem ani písmem neprozradím, co se tu dálo před mýma očima. Dopustil-li bych se takového nerozvážného činu, odsuzuji se sám ke všem trestům podle zákonů velkého zakladatele řádu, jak je určí mí nadřízení a hněv mých spolubratrů."

Rousseau už zvedal ruku, když tu neznámý mladý muž, který sledoval celou tu rozmluvu s jakousi nadřazeností, kterou se mu nikdo neodvážil upírat, ačkoli stál docela skromně v zástupu, onen neznámý tedy přistoupil k předsedovi a pošeptal mu několik slov.

"To je pravda," odpověděl nahlas ctihodný mistr. A dodal: "Jste muž, byť ne náš bratr, jste důstojný muž, kterého, i když k nám výslovně nepatří, přece jen s námi spojují společné názory. Zprošťujeme vás proto přísahy a postačí nám pouhé čestné slovo, že zapomenete na všechno, co se tu událo."

"Dávám své čestné slovo," prohlásil Rousseau dojatě, "že zapomenu na všechno, jako by to byl pouhý sen."

Po těchto slovech opustil sklepení a mnoho ostatních bratří s ním.

32. Zednáři mezi sebou

Po odchodu členu druhého a třetího zasvěcení zbylo v lóži jen sedm bratrů. Byli to vůdci této tajné společnosti. Poznávali se mezi sebou podle znamení, která dokazovala, že jsou zednáři vyššího zasvěcení.

Nejprve pečlivě zavřeli dveře. Teprve potom se jim dal poznat předseda tím, že jim ukázal prsten, na němž byla vyryta tři tajemná písmena L. P. D. Lilia Pedibus Destrue. Pošlapej lilie.

Tento předseda byl pověřen stykem s předsedy všech lóží řádu. Byl ve stálém styku s šesti ostatními velmistry ze Švýcar, z Ruska, z Ameriky, ze Švédska, ze Španělska a z Itálie. Přinesl několik velmi důležitých dopisů, které dostal od svých spolubratří, aby jejich obsah dále sdělil kroužku vyšších představených, kteří měli vyšší zasvěcení než prostí členové, ale nižší než on.

Tento předseda, jak jsme už patrně poznali, byl Balsamo. . .

Nejdůležitější z těchto zpráv byla vážná výstraha, která přišla ze Švédska a jejímž autorem byl Swedenborg15.

"Bratři na jihu, bděte," pravilo se v té zprávě. "Vaše horká půda zrodila zrádce. Ten zrádce vás chce zničit.

Bratři v Paříži, bděte! Zrádce je mezi vámi. Tajemství řádu jsou v jeho rukou a jeho činy živí záští vůči Vám.

Slyším chraptivý hlas, vidím hanebný úklad, tuším zradu. Vidím strašlivou pomstu, ale kdoví, zda nepřijde pozdě. Buďte připraveni, bratři, bděte, ustavičně bděte! Stačí jen jediný zrádce, byť i nepříliš zasvěcený, a plány, na nichž jsme pracovali s takovou houževnatostí a odvahou, se zřítí v jediném okamžiku."

Bratři na sebe pohlédli v němém ohrožení. Záhadná řeč proslulého osvícence, jeho prorocký dar, který se již v tolika případech osvědčil, dodaly této zprávě úděsnou vážnost a nemálo přispěly k tomu, že společnost, které předsedal Balsamo, nabyla ještě pochmurnějšího vzezření. Dokonce ani on sám, právě proto, že měl takovou důvěru v Swedenborgovu jasnozřivost, nemohl potlačit bolestný a ponurý pocit, který se ho zmocnil po přečtení tohoto vzkazu.

"Bratři," ujal se slova, "osvícený prorok se zřídkakdy mýlí. Buďte proto bdělí, jak vám to klade na srdce. Poslední boj nastal, víte to tak jako já. Nedopusťme, aby nás porazili směšní nepřátelé, jejichž moc krok za krokem podkopáváme naprosto bezpečně. Nezapomínejme, že mají ve svých službách prodejné, peněz lačné živly. To je mocná zbraň na tomto světě, kde tolik lidí nevidí než na hranice pozemského života. Dejme si pozor, bratři, na placené špehy."

"Ty obavy se mi zdají poněkud přehnané," ozval se kdosi. "Den ze dne roste naše moc a síla, řídí nás nejoslnivější mozky a nejenergičtější vůdcové."

Balsamo poklonou poděkoval pochlebovači.

"To je pravda, ale jak řekl náš vznešený předseda, zrada se vplíží všude," namítl jiný bratr - nebyl to nikdo jiný než chirurg Marat, který přes své mládí nabyl už vyššího zasvěcení a vzhledem k tomu zasedl dnes poprvé ve vysoké radě. "Uvažte, bratři, že čím víc se zvyšuje poptávka, tím více roste nabídka. Jestliže pan de Sartines dovede za váček zlaťáků koupit některého z našich nižších bratří, ministr může za milión anebo za příslib nějakého vysokého úřadu získat některého z našich vůdců. Prostý bratr neví o nás takřka nic. Zná nanejvýš jména několika svých spolubratří, a tato jména sama o sobě nejsou k ničemu. Naše společenství má obdivuhodný řád, ale je to řád vysloveně aristokratický. Bratři nižšího zasvěcení nevědí nic a nezmohou nic. Shromažďujeme je, jen abychom je nechali pronést několik všeobecných frází. Ale přece jen jejich úsluhy, jejich zlato přispívá k pevnosti naší stavby. Dělník dodává k té stavbě jen kámen a maltu. Ale vystavěli bychom dům bez malty a bez kamene? Za svou práci dostává dělník jen hubenou mzdu, a přece jej kladu naroveň stavitelovi, který svým plánem vdechl život celému dílu, pokládám ho za sobě rovna, protože je to člověk jako já a protože každý člověk je v očích filosofa roven druhému, jestliže nese svůj díl bídy a neblahého osudu jako kdokoli jiný - ba více než kdokoli jiný, protože se neustále vydává v nebezpečí, že na něho spadne kámen nebo se zřítí lešení."

"Beru vám slovo, bratře," řekl Balsamo, "odchylujete se od věci, kterou se máme zabývat. Je vaší chybou, bratře, že v přehnaném nadšení kladete neustále všeobecné otázky. Dnes nejde o to, abychom zjišťovali, zda náš řád je dobrý nebo špatný, ale abychom udrželi jeho neporušenost a jednotu. Kdybych se chtěl s vámi přít, odpověděl bych vám: nikoliv, orgán, který vykonává pohyb, není roven tvůrčímu géniu; nikoli, dělník není roven architektovi; paže se nerovná mozku."

"Jestliže se pan de Sartines zmocní některého z našich bratří nižšího zasvěcení," zvolal Marat vášnivě, "nenechá ho snad zdechnout v Bastile stejně jako vás nebo mě?"

"To jistě. Ale tím utrpí jen jedinec a nikoli řád, který pro nás musí být nade všechno. Bude-li však uvězněn vůdce, spiknutí se zhroutí, bude-li uvězněn generál, armáda prohraje bitvu. Bratři, starejme se především, aby byli bezpečni vůdcové."

"Ano, ale pak se oni musí starat, abychom byli bezpečni i my."

"To je jejich povinnost."

"A jejich chyby nechť jsou dvojnásob trestány."

"Znovu vám opakuji, bratře, že se odchylujete od stanov řádu. Nezapomínejte, že přísaha, která váže všechny členy našeho sdružení, platí pro všechny a že pro všechny platí stejný trest.

"Jenomže velcí se mu dovedou vždycky vyhnout."

"To není mínění mistrů, bratře. Poslyšte, co píše nakonec náš prorok Swedenborg, jeden z největších mezi námi: ‚Zlo

vzejde od jednoho z velkých, od jednoho z nejvyšších představitelů řádu, a jestliže nevzejde přímo od něho, ani pak nebude pro něho omluvy. Připomeňte si, že oheň a voda mohou být spoluviníky. Oheň dává světlo, voda očištění. Bděte, bratři, bděte. Bděte nade všemi a nade vším."

"Nuže," prohlásil Marat, který si z Balsamovy řeči a ze Swedenborgova dopisu vybral jen to, co mluvilo pro něho, "obnovme přísahu, která nás spojuje, a zavažme se, že ji budeme přísně dodržovat vůči každému, kdo se dopustí zrady nebo bude příčinou zrady."

Balsamo chvíli uvažoval, potom povstal a jal se pronášet posvátná slova, která naši čtenáři už jednou slyšeli. Mluvil zvolna, slavnostně a v jeho hlase bylo cosi hrozivého.

"Ve jménu Syna ukřižovaného, přísahám, že se zříkám všech tělesných pout, které mě váží k otci, k matce, k bratřím, k sestrám, k manželce, k příbuzným, k přátelům, ke králi, k představeným, k dobrodincům a ke každému, jemuž jsem slíbil věrnost, poslušnost, vděčnost nebo službu.

Přísahám, že se svěřím mistru, kterého uznávám, podle ustanovení řádu se vším, co jsem viděl, četl nebo slyšel, se vším, co jsem učinil, čeho jsem se dovtípil nebo co jsem uhodl, a že budu pátrat po všem a vyzvídat všechno, co není určeno mým očím a uším.

Vyznávám, že je na místě užití jedu, ocele nebo ohně, má-li být země smrtí nebo zničením očištěna od nepřátel pravdy a svobody.

Podrobuji se zákonu mlčení. Souhlasím, abych byl bez lítosti usmrcen, kteréhokoli dne si zasloužím takový trest, a budu bez námitek a bez výčitek očekávat ránu dýkou, která mě zasáhne, nechť budu kdekoli."

Sedm mužů, kteří tvořili toto pochmurné shromáždění, opakovalo slovo za slovem tuto přísahu vstoje a s nepokrytou hlavou. Když dozněla tato posvátná přísaha, pravil Balsamo: "Teď jsme se tedy zaštítili proti jakémukoli nebezpečí. Nerušme už naši schůzi malichernostmi. Mám vám podat zprávu o nejdůležitějších událostech minulého roku. Tak osvícení a zanícení muži jako vy vyslechnou zajisté se zájmem, jak jsem řídil události ve Francii. Začínám:

Francie tvoří střed Evropy, tak jako je srdce středem lidského těla. Jak žije Francie, tak žije celá Evropa. Je-li zdrávo srdce, je zdravé celé tělo. V chorobách srdce je možno hledat příčinu nemoci celého organismu.

Přišel jsem tedy do Francie a přistoupil jsem k Paříži, tak jako lékař přistupuje k srdci: naslouchal jsem, prohmatával jsem, zkoumal jsem. Když jsem sem před rokem přišel, klesala říše únavou. Dnes je blízka konci. Považoval jsem za účelné uspíšit tento smrtelný zápas a podporoval jsem ho tedy ze všech sil.

Postavila se mi do cesty překážka. Byl to člověk, nikoli první v království, ale po králi nejmocnější muž ve státě.

Měl nejednu vlastnost, pro kterou se líbil ostatním lidem. Byl příliš hrdý, pravda, ale svou pýchu obracel ve prospěch svého díla. Dovedl mírnit otroctví lidu tím, že mu vnukal víru, ba v některých případech i dokazoval, že tvoří součást státu. A tím, že ho tu a tam nechával, aby rozhodoval sám o sobě, vztyčoval prapor, kolem něhož se vždycky shlukují davy, prapor vlastenectví.

Nenáviděl Angličany, přirozené nepřátele Francie. Nenáviděl královu milenku, škůdkyni lidových vrstev. Kdyby byl tento muž uchvatitelem, kdyby byl jedním z nás, kdyby kráčel v našich řadách, kdyby byl jednal k našemu cíli, byl bych ho chránil, byl bych ho udržoval u moci, byl bych ho podporoval všemi prostředky, kterých mohu použít pro své chráněnce. Jednoho dne by byl spolu s námi svrhl prohnilé království, místo aby je udržoval při životě. Ale byl to aristokrat, měl vrozenou úctu k stavu, z něhož vzešel a jehož se nechtěl dotknout, vrozenou úctu k monarchii, proti které se neodvažoval postavit. Pohrdal královstvím. Ba co víc, stal se záštitou tohoto království, kterým otřásáme všemi způsoby. Parlament a lid si vážil této živé hráze, která se vzpírala královským choutkám, a tento muž jim také kladl umíněný odpor, jsa si jist, že se mu v příhodný okamžik dostane od obou mocné podpory.

Pochopil jsem tuto situaci. Přivodil jsem pád pana de Choiseul.

Toto veliké dílo, na němž po desetiletí bralo účast tolik soukromých zájmů a tolik nenávisti, jsem započal a dokončil v několika měsících prostředky, o kterých je tu zbytečno hovořit. Tajemnou silou, silou tím větší, že zůstane provždy skryta očím smrtelníků a že se projevuje jen svými účinky, jsem svrhl, vyhnal pana de Choiseul a jako důsledek tohoto pádu vyvolal celou záplavu lítosti, zklamání, nářku a hněvu.

Teď nese má práce ovoce. Celá Francie volá po panu de Choiseul a spíná ruce k nebi, tak jako sirotci, když jim Bůh odejme otce.

Parlamenty používají jediného práva, které mají, práva nečinnosti. Přestávají zasedat. V dobře organizovaném tělese, jakým má být stát, ochrnutí podstatného orgánu znamená smrt. Parlament je společenskému tělesu jako žaludek tělu. Jestliže parlament přestane pracovat, přestane pracovat lid, tyto vnitřnosti státu, a v důsledku toho nebude ani platit. Zlato, to jest krev státního organismu, přestane kolovat.

Budou chtít bojovat, ale kdo bude bojovat proti lidu? Armáda, tato dcera národa, armáda, která jí rolníkův chléb a pije vinařovo víno, to nebude. Zbývá královo okolí, privilegované vrstvy, gardy, Švýcaři, mušketýři, sotva pět nebo šest tisíc lidí. Co zmůže tato hrstka trpaslíků, až se zvedne lid jako obr.

"Ať se zvedne, ať se zvedne," zvolalo několik hlasů.

"Tak jest, tak jest, k dílu," přidal se Marat.

"Mladý muži, neptal jsem se vás dosud na radu," odvětil chladně Balsamo.

"Méně pevný, méně zralý, méně zkušený duch by okamžitě vyvolal vzpouru davů," pokračoval hrabě, "vzpouru slabých, kteří se svým počtem stali silnými, nadto vzpouru proti mocnému sice, ale opuštěnému jednotlivci. Vyvolal by ji dokonce tak snadno, že se toho sám hrozím. Přemýšlel jsem proto, dlouho jsem o věci uvažoval. Šel jsem sám mezi lid, nahlédl jsem pod jeho halenu s houževnatostí, ba s obhroublostí, kterou jsem si od něho vypůjčil, a viděl jsem jej tak zblízka, jako bych byl sám mužem z lidu. Dnes ten lid znám. Nezmýlím se v něm, vím, co dokáže, vím, čeho je schopen. Je silný, ale je nevědomý. Snadno vzplane, ale jeho hněv nevydrží dlouho. Jedním slovem, nedozrál dosud pro vzpouru tak, jak já si ji představuji, tak jak já ji chci. Chybí mu vzdělání, které by mu umožňovalo vidět události v jejich dvojitém

významu: vidět to, co je v nich okamžitě užitečného - ale vidět je také jako příklad. Lidu dosud chybí vzpomínka na vlastní zkušenost.

Lid se podobá oněm otužilým mladíkům, které jsem viděl v Německu při národních slavnostech. Horlivě se šplhají na vrchol stěžně, na který rychtář pověsil kýtu nebo stříbrný pohár. Šplhají celí diví nahoru a dostanou se tam obyčejně s překvapující rychlostí. Ale když už jsou takřka u cíle, a jde už jen o to, natáhnout ruku a vzít si odměnu, opouštějí je síly, spadnou dolů k veselí a pro výsměch zástupu zvědavců.

Poprvé se jim to stane tak, jak jsem vám právě vyprávěl. Podruhé šetří silami a dechem. Ale protože si dávají načas, unaví se stejně a ztroskotají pro přílišnou pomalost, tak jako ztroskotali poprvé, když se do toho hnali příliš zbrkle. Teprve při třetím pokusu najdou střední cestu mezi loudáním a zbrklostí a tentokrát vyhrají. To je plán, o kterém uvažuji. Nové a nové pokusy nás krok za krokem přivádějí k cíli, až jednou přijde den, kdy dosáhneme úspěchu a konečného vítězství."

Balsamo se odmlčel a rozhlédl se po posluchačích, v nichž vřela mladá krev a všechny vášně nezkušenosti.

"Máte slovo, bratře," řekl Maratovi, který byl ze všech nejneklidnější.

"Budu stručný," řekl Marat. "Pokusy, věčné pokusy uspávají lid, pokud mu vůbec neberou odvahu. Pokusy, to je teorie ženevského občana pana Rousseaua, velkého básníka, ale pomalého a bojácného ducha, neužitečného občana, kterého by byl Platón vyhnal ze své republiky. Čekat! Pořád jen čekat. Sedm století neděláme nic jiného, jenom čekáme. Spočítejte si generace, které zemřely v tomto čekání, a neodvážíte se vydat jako heslo budoucnosti onu osudnou výzvu: Čekejme! Pan Rousseau nám mluví o opozici, jak se dělala ve velkém století, jak ji dělali na kolenou před markýzami a králem Moliére se svými komediemi, Boileard se svými satirami, La Fontaine se svými bajkami.

Taková opozice je ubohá a hanebná a nepřivede ani o krok vpřed věc lidskosti. Děti si odříkávají tyto mlhavé teorie, aniž je samozřejmě chápou a usínají při jejich odříkávání. Také Rabelais dělal politiku podle vašeho vkusu. Ale při téhle politice se člověk směje, všecko však zůstává při starém. Viděli jste snad, že by byl za posledních tři sta let jediný zlořád vymýcen? Dosti básníků, dosti filosofů! Teď je třeba činů, teď je třeba akce! Tři století Francii léčíme. Teď je třeba, aby se práce ujali chirurgové. Společnost propadla hnilobě, vyléčit ji můžeme jenom ocelí. Čekat může jen ten, kdo vstane od hostiny a ulehne do podušek. Ale hlad, bída a nouze se nezmírní verši, sentencemi a bajkami. Ta velká bolest, to velké utrpení řve o pomoc. Jenom hluchý to neslyší a běda tomu, kdo nedovede dát odpověď. Lidský duch se spíš probudí vzpourou, byť nakonec i znamenala zkázu, než věrným poučováním a dobrými příklady. Vzpoura osvítí i krále, pokud ho nesvrhne. A už to bude dosti!"

Z několika úst se ozval živý souhlas.

"Kde jsou naši nepřátelé?" pokračoval Marat. "Stojí v tomto okamžiku vysoko nad nimi. Střeží bránu paláce, obklopují stupně trůnu. Na tomto trůně je jejich záštita, kterou opatrují pečlivěji a úzkostlivěji než Trójané dřevěného koně. Království je jejich záštitou, království jim dává všechnu moc, bohatství, nedotknutelnost. K tomuto trůnu se dostaneme jen přes těla jeho strážců, tak jako nelze zajmout vojevůdce, dokud nejsou zničena vojska, která ho chrání. Nuže, už mnohá vojska byla zničena, už mnoho vojevůdců bylo zajato. Přemůžeme-li gardu, staneme tváří v tvář modle. Pobijme nejdříve stráže, pobijeme pak i vůdce. První útok veďme na dvořany, na šlechtu, na aristokraty. Spočítejme si, kolik je tu privilegovaných: napočteme jich sotva dvě stě tisíc. Projděme se s holí v ruce po této krásné zahradě, které říkáme Francie, a srazme těch dvě stě tisíc hlav. Tím vyřídíme všechno. Proti sobě bude pak stát už jen dvojí moc, lid a monarchie. Nechť se pak království, tento pouhý přízrak, pokusí svést boj s obrem, jakým je lid, a uvidíte. Chtějí-li drvoštěpové skácet dub, podříznou ho u kořene. Buďme takovými dřevorubci. Chopme se seker, zasaďme dubu ránu u kořene a ten starý hrdý dub padne v prach, než se nadějeme."

"Padne v prach a rozdrtí vás jako červy," zvolal Balsamo burácejícím hlasem. "Ach, bratře, bratře," obrátil se přímo k Maratovi, "bouříte tady proti básníkům a sám tady mluvíte v metaforách, které jsou ještě poetičtější než jejich obrazy. Fráze, které tady říkáte, jsou fráze z románu, který skládáte někde ve své mansardě."

Marat zrudl.

"Revoluce!" pokračoval Balsamo vzrušeně. "Víte vy vůbec, co to je revoluce? Viděl jsem jich na dvě stě a mohu vám o nich něco povědět. Viděl jsem je ve starém Egyptě, v Asýrii, v Řecku, v Římě, v Nizozemí. Viděl jsem bouře v celém středověku, kdy se vrhal národ proti národu, východ proti západu, západ proti východu, a rdousili se navzájem. Od pastýřských králů dávnověku do dnešního dne bylo na sta revolucí. A vy si dnes stěžujete, že jste otroky. Revoluce tedy nebyly k ničemu. Z jakého důvodu? Protože všichni, kdo dosud usilovali o převrat, byli stiženi jednou závratí - ukvapili se.

Cožpak se někdy ukvapil Bůh, který je pánem všech revolucí? Bourejte, bourejte, skácejte ten dub - křičíte bez přestání a nechápete, že ten dub, který se kácí v jedné vteřině, pokryje tolik země, že ji kůň tryskem za dlouhou dobu neobjede. Ti, kdo budou kácet dub, nebudou mít čas vyhnout se jeho náhlému pádu, obrovský kmen je rozdrtí, Tohle tedy ode mne chcete? Ale já vám to nikdy nedám. Tak jako Bůh jsem prožil dvacet, třicet, čtyřicet lidských věků. Jsem věčný jako Bůh, trpělivý jako Bůh. Držím svůj osud a také váš osud, osud celého světa ve své dlani. Nikdo mě nedonutí, abych otevřel tuto dlaň plnou strašných pravd, dokud ji sám nebudu chtít otevřít. Vím, že v té dlani je ukryt blesk. A tento blesk v ní zůstane tak jako ve všemohoucí pravici boží.

Pánové, sestupme z těchto závratných výšin a vraťme se na pevnou zemi.

Pánové, říkám vám to prostě a s plným přesvědčením, dosud neudeřila pravá hodina. Na krále, který v této chvíli vládne, dopadá ještě poslední paprsek slávy velkého panovníka, jehož si národ dosud ctí, a v tomto majestátě je dosud něco zářivého, v čem se utopí odlesky vašich malicherných náruživostí. Ten, kdo dnes vládne, je pořád ještě král a zemře jako král. Srazme mu hlavu a stane se totéž, co se stalo s Karlem I. Kati před ním padnou na kolena a osnovatelé jeho zkázy budou líbat sekeru, která oddělila hlavu od trupu.

Víte, pánové, jak se tenkrát Anglie ukvapila. Karel I. Zemřel na popravišti, ale jeho syn Karel II. zemřel na trůně.

Sečkejme, sečkejme, pánové, neboť dosud nenastala příznivá chvíle.

Chcete zničit lilie. Lilia pedibus destrue, pošlapej lilie, je naše společné heslo. Je však třeba, aby ani jeden jediný kořínek neskýtal naději, že květ svatého Ludvíka znovu vykvete. Chcete zničit království? Aby byla monarchie zničena navždycky, musí být zbavena svého kouzla, své podstaty. Počkejte, až království přestane být chrámem a stane se hospodou. Co je na království nejposvátnějšího, je skutečnost, ze po věky přechází zákonným způsobem z otce na syna a že po věky Bůh a lid dávají k tomu souhlas. Slyšte mě: nepřekročitelná hráz, která se tyčí mezi námi, obyčejnými smrtelníky, a mezi takřka božskými tvory, kteří sedí na trůně, tato hráz, kterou se národy dosud nikdy neodvážily překročit, zákonitost, posvěcená Bohem i lidmi, maják, který dosud zářil královstvím a ochraňoval je před ztroskotáním, bude brzy ztracen navždycky, hroutí se už a obrací se vniveč.

Princezna, kterou povolali do Francie, aby s královskou krví smísila krev císařskou, princezna, která je už rok provdána za dědice francouzského trůnu ... Přistupte blíž, pánové, obávám se, aby má slova nedošla dál než k vašemu sluchu ... "

"Nuže," tázalo se šest rozechvělých hlasů.

"Nuže, pánové, princezna je dosud pannou."

Nový výkřik, jehož by se byli zalekli všichni králové na světě, tolik v něm bylo vítězoslavné radosti a pomstychtivého zadostiučinění, unikl jako morový dech z úst šesti vůdců, jejichž hlavy se takřka dotýkaly a nad nimiž se tyčila Balsamova hlava.

"Za těchto okolností," pokračoval hrabě, "naskýtají se jen dvě možnosti, obě příznivé pro naši věc. První možností je, že princezna zůstane bezdětná a tak vymře celý tento rod. V takovém případě ušetří budoucnost naše přátele nesnází, zmatků a bojů. Korunní princ, hrabě z Provence a hrabě d'Artois, zemřou bez potomků, jak to určil zákon osudu. Taková je první možnost.

Druhá možnost je, že korunní princezna nezůstane bezdětná. A to je léčka, do které by upadli naši nepřátelé v bláhové víře, že ji uchystali nám. Nezůstane-li princezna bezdětná, stane-li se matkou, bude-li celý dvůr plesat a jásat radostí, že monarchie ve Francii je znovu posílena, budeme se radovat i my. V našich rukou bude totiž klíč k strašnému tajemství, proti němuž nic nezmůže sebevětší lesk, sebevětší úcta. Sebevětší moc nic nezmůže proti zločinu, který budeme moci prokázat, proti zločinu, který budeme moci odhalit, že totiž dědic francouzského trůnu vzešel z nemanželského lože, že byl počat v cizoložství. Proto se neukvapuji, pánové, proto čekám, bratři, proto pokládám za neužitečné probouzet už teď vášně národa, kterých hodlám účinněji využít, až udeří pravá hodina.

"Pánové, nyní znáte výsledky uplynulého roku. Vidíte, jaký pokrok učinila naše podkopná práce. Doufám, že jsem vás přesvědčil, že se naše poslání zdaří jen odvahou a důvtipem jedněch, kteří budou našima očima a našimi mozky; houževnatostí a prací druhých, což budou naše paže, a oddaností a vírou třetích, kteří budou srdcem našeho hnutí.

Především buďte proniknuti nezbytností slepé poslušnosti, s kterou se i váš vůdce podrobí vůli řádu, kdykoliv to stanovy budou vyžadovat.

Touto výzvou, pánové a milovaní bratři, bych mohl ukončit naše shromáždění, zbývá mi však ještě, abych upozornil na chybu, která se stala.

Velký spisovatel, který k nám dnes večer přišel, byl by se stal jedním z nás, kdyby nebylo nemístné horlivosti jednoho z našich bratří, který poplašil tuto jemnou a ušlechtilou duši. Tento velký spisovatel, musíme si to přiznat, zvítězil nad naším shromážděním a já považuji za velkou chybu, že zvítězil nad velkou většinou našich bratří, kteří špatně znají naše pravidla a vůbec neznají náš cíl.

Rousseau, který sofizmaty svých knih zvítězil nad pravdami našeho sdružení, představuje pro nás základní nebezpečí a já bych toto nebezpečí zničil ohněm a železem, kdybych dosud neměl naději, že se mi je podaří odvrátit domluvou a přesvědčováním. Sebeláska jednoho z našich bratří se tu ukázala v ohavném světle. Způsobila, že jsme v naší při podlehli Rousseauovi. Doufám, že už se nic podobného nestane, jinak bych se musel odvolat na zákony naší disciplíny.

Pánové, naši víru musíme setřít mírností a přesvědčováním. Přemlouvejte nezasvěcené, neznásilňujte je, nepodrobujte si vzpurná srdce ranami sekery, jako to dělali kati a inkvizitoři. Buďte pamětliví, že nikdy nebudeme velcí, pokud nebude všeobecně uznáno, že jsme dobří a že nás nebude nikdo pokládat za dobré, pokud nebudeme lepší než všichni ostatní. Buďte pamětliví i toho, že mezi námi dobří a lepší nejsou ničím bez vědy, umění a víry. Konečně že nejsou ničím vedle těch, které Bůh označil zvláštním znamením, aby mohli ovládat lidi a vládnout říší.

Pánové, končím dnešní schůzi!"

Po těchto slovech si Balsamo nasadil klobouk a zabalil se do pláště.

Zasvěcenci opustili jeden po druhém, každý sám a mlčky sklepení, aby nevzbudili podezření.

33. Tělo a duše

Poslední, kdo zůstal s mistrem ve sklepení, byl chirurg Marat. Přistoupil pokorně a velmi bledý k strašlivému řečníku, jehož moc neznala hranic.

"Mistře," zeptal se zkroušeně, "udělal jsem opravdu takovou chybu?"

"Velkou chybu, pane," odpověděl Balsamo, "a nejhorší na tom je, že si to nechcete přiznat."

"Máte pravdu, pane, nejenom si nemyslím, že jsem spáchal chybu, ale věřím, že jsem mluvil tak, jak bylo třeba."

Pýcha! Pýcha! Pomyslil si Balsamo. Jak ničivý živel je pýcha. Lidé se snaží překonat horečku v žilách nemocných, překonat mor ve vzduchu a na vodách. Ale pýcha s jejich vědomím hlodá v jejich srdcích a zapouští tam tak hluboké kořeny, ze už se jim je nikdy nepodaří vyvrhnout.

"Máte o mně velmi smutné mínění, mistře," pokračoval Marat. "Což jsem opravdu tak nicotné stvoření, že nemohu nic znamenat mezi sobě rovnými? Či jsem sklidil tak špatné ovoce ze svého namáhání, že nemohu říci slovo, aby mě každý nepovažoval za nevědomce? Jsem snad tak špatným členem sdružení, že je možné podezírat mou pevnost a víru? Vždyť mám jenom je, žiji jen z oddanosti svaté věci lidu."

"Pane," odpověděl Balsamo, "pokusím se vás vyléčit z vašich chyb, protože ve vaší duši dosud zápasí zlo s dobrem, a já doufám, že dobro jednoho dne nad zlem zvítězí. Jestliže ve vás už pýcha nezvítězila nad každým jiným citem, mohlo by se mi to podařit, mohlo by se mi to dokonce podařit za jedinou hodinu."

"Za jedinou hodinu?" podivil se Marat.

"Ano, chcete mi věnovat tu hodinu?"

"Zajisté, pane."

"Kde vás uvidím?"

"Mistře, je mou povinností jít za vámi, kamkoli mi přikážete."

"Dobrá," řekl Balsamo, "půjdu k vám."

"Uvědomte si, kam půjdete, mistře. Bydlím v podkrovní světničce v ulici des Cordeliers, v mansardě. Chápejte," ohradil se Marat s pyšnou prostotou a s očividným důrazem na svou chudobu - Balsamovi neušla tato pýcha naruby, "kdežto vy ... "

"Kdežto já?"

"Kdežto vy prý bydlíte v paláci."

Balsamo pokrčil rameny a podíval se na Marata svrchu, jako když se obr dívá na trpaslíka.

"Nic nevadí, pane, přijdu k vám do vaší podkrovní komůrky."

"Kdy, pane?"

"Zítra."

"V kolik hodin?"

"Ráno."

"Časně zrána chodím do amfiteátru a odtud do nemocnice."

"To se mi právě hodí. Byl bych si vás dovolil požádat, abyste mě tam vzal s sebou, kdybyste mi to sám nenavrhoval."

"Ale rozumějte, já tam chodím velmi časně. Spím velmi málo," holedbal se Marat.

"Já nespím vůbec," řekl Balsamo. "Dobrá tedy, přijdu k vám hned za svítání."

"Budu vás čekat."

Nato se rozloučili u domovních dveří a vykročili do ulice, která teď, když odcházeli, byla úplně tmavá a pustá, ačkoliv když sem přišli, bylo v ní plno lidí a hluku.

Balsamo se dal vlevo, a brzy zmizel.

Marat zabočil doprava.

Balsamo byl přesný. Druhého dne ráno o šesté hodině zaklepal na jedny z prostředních dveří v posledním patře starého domu v ulici des Cordeliers. Bylo dobře vidět, že Marat udělal všechno, aby alespoň poněkud důstojným způsobem uvítal svého vznešeného hosta. Úzká postel z ořechového dřeva a pohovka s dřevěným opěradlem zářily čistotou, bytná zřejmě vydatně přitlačila na hadr, kterým otírala červotočivý nábytek. Marat sám pomáhal ženě a právě

naléval čerstvou vodu do modré porcelánové vázy s bledými povadlými květinami, jediný to přepych v této skromné domácnosti. Pod paží tiskl dosud lněný utěrák, zřejmě také pomáhal čistit nábytek, nežli se začal zabývat květinami.

Protože klíč trčel ve dveřích a Balsamo vstoupil bez zaklepání, překvapil Marata při práci. Jakmile Marat spatřil mistra, zrudl daleko víc, než se slušelo na člověka, který tolik pohrdá vnějšími okázalostmi.

"Jak vidíte, pane," pravil a potají odhodil utěrku za záclonu, "spravuji si sám domácnost a pomáhám této dobré paní. Dělám práci, která se nehodí ani pro plebejce a tím méně by slušela vzácnému pánu."

"Děláte jen to, co by dělal každý mladý člověk," řekl chladně Balsamo. "Jste hotov, pane? Víte, že mám málo času."

"Hned si vezmu kabát, pane ... Grivetto, podejte mi plášť ... Grivetta je má vrátná, můj komorník, má kuchařka, můj tajemník, a za to za všechno jí dávám tolar měsíčně."

"Mám rád šetrnost," řekl Balsamo. "je to bohatství chudých a moudrost bohatých."

"Podejte mi klobouk a hůl, Grivetto," požádal Marat,

"Jenom natáhněte ruku," řekl Balsamo. "Tadyhle máte klobouk a tady máte hůl. Visí hned vedle klobouku."

"Promiňte, pane, jsem celý popletený."

"Už jste hotov?"

"Ano, pane. Ještě hodinky, Grivetto."

Grivetta hledala po všech koutech, ale neodpověděla.

"V amfiteátru a v nemocnici nepotřebujete hodinky, pane. Třeba byste je dlouho hledali a nás by to jen zdrželo."

"Odpusťte, pane, ale mám velký strach o své hodinky, výborně jdou a koupil jsem si je ze svých úspor."

"Grivetta se po nich podívá, až budete pryč," řekl Balsamo s úsměvem. "A bude-li pořádně hledat, jistě je najde."

"Určitě, pane," prohlásila Grivetta, "jestli je pán nenechal někde jinde. Tady se nic neztratí."

"Tak vidíte," řekl Balsamo. "Půjdeme, pane."

Marat se neodvážil naléhat a šel za Balsamem. Potichu si však něco mručel.

Když byli u dveří, zeptal se Balsamo: "Kam půjdeme nejdřív?"

"Do pitevny, je-li vám libo, mistře. Vybral jsem si tam objekt, který měl dnes v noci zemřít na zánět mozkových blan. Rád bych se mu podíval na mozek a nechtěl bych, aby mě některý z kolegů předešel."

"Půjdeme tedy do pitevny, pane Marate."

"Tím spíš, že je to odtud pár kroků. Pitevna je hned vedle nemocnice. Jen tam zaskočím a hnedka půjdeme. Ostatně můžete na mě počkat venku."

"Raději bych šel s vámi. Alespoň mi něco řeknete o vašem objektu."

"Dokud byl ještě naživu?"

"Ne, teď, kdy už je mrtev."

"Oh, dejte si na mě pozor!" vykřikl Marat usmívaje se. "V tomhle ohledu bych to mohl nad vámi vyhrát, vyznám se znamenitě v téhle části svého oboru a kdekdo říká, že jsem znamenitý anatom."

"Pýcha, pýcha a zase jen pýcha," zamumlal Balsamo.

"Co říkáte?" zeptal se Marat.

"Říkám, že uvidíme, pane," odpověděl Balsamo.

"Pojďme."

Marat vešel první do úzké uličky, vedoucí k pitevně, na konci ulice Hautegeuille. Balsamo šel bez váhání za ním, až se dostali do dlouhého úzkého sálu, kde ležely na mramorovém stole dvě mrtvoly, muže a ženy. Žena byla ještě mladá, muž starý a lysý. Přes mrtvoly bylo přehozeno špinavé prostěradlo, jenom obličeje zůstaly z poloviny nepokryty.

Obě těla ležela na tomto chladném lůžku vedle sebe; těla dvou lidí, kteří se zaživa možná nikdy nespatřili, a jejich duše, putující teď ve věčnosti, byly patrně překvapeny, že se jejich tělesné schránky octly v takovém sousedství.

Marat strhl prudkým pohybem hrubý příkrov přikrývající oba, ubožáky, které smrt učinila před pitevním nožem chirurgovým sobě rovnými. Obě mrtvoly byly nahé.

"Neoškliví se vám pohled na mrtvoly?" otázal se Marat s navyklým pyšným přízvukem.

"Je mi z toho jen smutno," odpověděl Balsamo.

"Je to všechno jenom otázka zvyku," poučoval Marat. "Já vidím takovouhle podívanou každý den, a proto už ve mně nevyvolává ani ošklivost ani smutek. My lékaři žijeme s mrtvými v důvěrném styku a nedáme se jimi nijak rušit v našem obvyklém životě."

"To je truchlivá výsada vašeho povolání, pane."

"A pak," pokračoval Marat, "proč bych měl truchlit, nebo proč bych si je měl ošklivit, V prvním případě mi brání zdravý rozum, v druhém případě zvyk."

"Mohl byste mi laskavě objasnit váš myšlenkový postup?" otázal se Balsamo. "Přiznávám se, že vám dost dobře nerozumím. Především pokud jde o ten zdravý rozum."

"Prosím. Proč bych se měl něčeho hrozit? Proč bych měl mít strach z chladného těla, vždyť to vlastně není nic jiného než socha, která je z masa místo z pískovce, z mramoru nebo žuly."

"V mrtvole tedy není už nic jiného?"

"Nic, naprosto nic."

"Myslíte!"

"Jsem si tím jist."

"A v živém těle?"

"V živém těle je pohyb," řekl pyšně Marat.

"Snad ještě duše, o té jste dosud nemluvil, pane."

"Pitval jsem už mnoho těl, ale žádnou duši jsem v nich nenašel."

"Protože jste pitval jenom mrtvoly."

"Och, pane, často jsem operoval také živá těla."

"A nenašel jste v nich nic víc než v mrtvolách?"

"Našel, pane, bolest. Je snad bolest to, čemu říkáte duše?"

"Vy tedy vůbec nevěříte, že má člověk duši?"

"To je jen otázka pojmenování. Já říkám duši pohyb. Chcete-li, pohyb je duše."

"To je všechno, co jsem chtěl vědět. Vy tedy nakonec přece jen věříte, že člověk má duši. Jsem rád, že tomu věříte."

"Ještě okamžik, mistře, abychom si dobře rozuměli a hlavně abychom nepřeháněli," poznamenal Marat se svým zmijím úsměvem. "My lékaři, víte, jsme materialisté."

"Ta těla jsou již ztuhlá," řekl zamyšleně Balsamo.

"Ale ta žena byla velmi krásná."

"Patrně."

"V tak krásném těle byla jistě také krásná duše."

"To by se ten, kdo ji stvořil, musel tedy šeredně zmýlit. Není vždycky dobrý meč v ozdobné pochvě. Toto tělo, mistře, patřilo poběhlici, která sem přišla ze Svatého Lazara, když u Svatého Ducha zemřela na zánět mozkových blan. Její příběh by byl dlouhý a značně skandální. Kdybyste pohyb, který oživoval tohle stvoření, chtěl nazývat duší, ubližoval byste tím našim duším, které by přece musely mít stejnou podstatu."

"Duše té ženy měla být vyléčena," podotkl mírně Balsamo, "a také mohla být vyléčena, kdyby se byl naskytl lékař, který by ji byl dovedl vyléčit, lékař duší."

"Ach, mistře, to je zase jedna z vašich teorií. Lékaři nemohou léčit nic než těla," odvětil Marat s trpkým úsměvem. "Ostatně jste si ani neuvědomil, mistře, že jste právě použil slova, kterého často užívá Moliére ve svých komediích - a sám se mu bezděky usmíváte."

"Mýlíte se," řekl Balsamo, "nemůžete vědět, proč se usmívám. Dospěli jsme tedy prozatím k závěru, že v těch tělech není nic, že ano?"

"A že už také nic necítí," dodal Marat, zvedl hlavu mladé ženy a spustil ji na mramor. Bouchlo to, ale ženino tělo se ani nepohnulo ani nezachvělo.

"Velmi dobře," řekl Balsamo. "Pojďme teď do nemocnice."

"Jen ještě okamžik, mistře, prosím vás, rád bych oddělil tu hlavu od trupu. Zajímá mě, poněvadž se v ní usadila neobvyklá nemoc. Dovolíte?"

"Samozřejmě."

Marat otevřel skříňku, vytáhl z ní skalpel a v koutě pitevního sálu sebral pohozenou zakrvácenou paličku. Zručně nasadil nůž na krk, odřízl maso i žíly až na obratel. Pak postavil nůž mezi dva klouby páteře a udeřil na něj silně paličkou. Hlava se skulila na stůl, ze stolu na zem a Marat ji uchopil zakrvácenýma rukama.

Balsamo se obrátil, nechtěl poskytnout vítězi přílišnou radost z vítězství.

"Jednou," vykládal Marat, který se domníval, že přistihl mistra ve chvilce slabosti, "jednou se bude nějaký filantrop zabývat smrtí, jako se jiní zabývají životem, a vynalezne stroj, který jedním rázem oddělí hlavu od těla. Odsouzence bude tak lze popravit v jediném okamžiku, jak se to dosud neděje ani u jednoho dosud obvyklého způsobu popravy. Vplétání na kolo, čtvrcení a šibenice jsou popravy, které se hodí pro barbarské národy a nikoli pro národy civilizované. Tak osvícený stát, jako je Francie, má trestat, ale nemá se mstít. Společnost, která vplétá odsouzence na kolo, čtvrtí ho nebo věší, mstí se na něm tím, že mu působí krutou bolest. Smrt je podle mého názoru dostatečný trest a nemá se k němu už nic přidávat."

"Já si to myslím také, pane. Jak byste si však představoval takový nástroj?"

"Měl by to být stroj chladný a necitelný, jako je zákon sám. Kat, který popravuje, leckdy podlehne soucitu, když spatří odsouzence, který je člověk jako on sám, a nejednou mu selže rána. Něco takového se nemůže přihodit stroji, který by byl sestaven například ze dvou dubových trámů a z pohyblivého nože."

"A domníváte se, pane, že smrt nastane okamžitě, projede-li takový nůž jako blesk šíjí, a že tak odsouzenec nepocítí žádnou bolest?"

"O tom není sporu. Smrt nastane okamžitě, protože ocel rázem odsekne nervy, které uvádějí tělo do pohybu, a rovněž bolest bude kratičká, protože oddělí mozek, sídlo citu, od srdce, které je centrem všeho života."

"Pane," řekl Balsamo, "trest smrti stětím je už obvyklý v Německu."

"Ano, ale tam se stíná mečem, a jak jsem vám už řekl, katovi se ruka může třást."

"A stroj, o jakém jste mluvil, už existuje v Itálii, nůž se uvádí v pohyb dubovým trámcem a tomu stroji se říká mannaja."

"A jaké jsou s tím zkušenosti?"

"Takové, pane, že jsem viděl, jak se těla sťatých zločinců zvedla z křesla, do kterého byla posazena a potácela se několik kroků bez hlavy, pak teprve klesla k zemi. Zvedl jsem nejednu hlavu, která se skulila na dlažbu jako tato hlava, kterou držíte za vlasy, a když jsem takové hlavě zašeptal do ucha jméno, jímž byla zaživa pokřtěna, uviděl jsem, jak se jí otevřely oči, jak se obracely v důlcích a hledaly toho, kdo je volá ze země na jejich pouti z života do věčnosti."

"To bylo pouhé chvění nervů, nic jiného."

"A nejsou nervy orgánem citu?"

"Co z toho vyvozujete, pane?"

"Vyvozuji z toho, že by bylo lepší, kdyby člověk nehledal stroj, jenž trestá smrtí, a raději hledal prostředek, který trestá, ale neusmrcuje. A věřte mi, že společnost, která najde takový mírný prostředek, bude nejlepší a nejosvícenější ze všech dosavadních společností."

"Utopie, utopie, máte pořád jen samé utopie," zvolal Marat.

"Snad máte tentokrát pravdu," řekl Balsamo vlídně. "Snad teprve čas něco napraví na lidském pokolení ... Ale nemluvil jste o nemocnici? Podívejme se tam."

"Pojďme." Marat vložil hlavu mladé ženy do kapesníku, a pečlivě zauzlil všechny čtyři cípy. "Teď jsem si jist," řekl na odchodu, "že kolegům zbude jen to, co nepotřebuji."

Potom se snílek i lékař ubírali bok po boku k Svatému Duchu.

"Tu hlavu jste odřízl opravdu velmi obratně a chladnokrevně," řekl Balsamo. "Byl byste méně klidný, kdyby šlo o živého člověka než o mrtvolu? Byl byste spíše dojat, kdybyste viděl, že jde o trpící tělo nežli o tělo už nehybné? Máte víc soucitu pro živé lidi než pro mrtvoly?"

"Jsem chirurg, pane. Byla by to stejná chyba, jaké by se dopustil kat, kdyby byl přístupen dojmům. Člověka můžete zabít, když mu špatně odříznete nohu, jako když mu dobře odříznete hlavu. Dobrý chirurg musí operovat rukou a nikoliv srdcem, protože je si vědom, že za okamžitou bolest poskytuje nemocnému řadu let zdraví a života. To je dobrá stránka našeho řemesla, mistře."

"Ano, pane, ale u živých lidí se přece setkáváte s duší."

"Zajisté, souhlasíte-li se mnou, že duše je pohyb a vnímání. Ano, setkávám se s ní, a často mě to mrzí, protože zabíjí více nemocných než skalpel chirurgův."

Konečně se octli na prahu nemocnice u Svatého Ducha a vešli dovnitř. Balsamo šel za Maratem, který si stále nesl svůj strašný balíček. Záhy se octli v operačním sále, kde se setkali s vrchním chirurgem a s mediky.

Ošetřovatelé právě přivezli mladého muže, kterého minulý týden přejel těžký vůz a kolo mu rozdrtilo nohu. První operace, provedená nakvap na údu ztuhlém bolestí, se ukázala nedostatečnou. Zánět se rychle šířil a bylo nutno provést amputaci.

Ubožák ležel na lůžku a díval se tak ustrašeně, že by byl dojal snad i divoké zvíře, ne však skupinu vědychtivých adeptů Aeskulapova řemesla, toužebně čekajících na jeho mučednický zápas, snad i na jeho agónii, aby mohli studovat vědu života, ono podivné tajemství, za nímž se skrývá pochmurné tajemství smrti. Zdálo se, že každého z přítomných lékařů, studentů a ošetřovatelů prosí o slitování, o přátelský úsměv. Jeho srdce se však všude potkávalo s lhostejností, jeho oči viděly jen chladné nástroje.

Zbytek odvahy a pýchy ho však zdržoval od proseb. Snad si schraňoval všechny síly pro křik, až bude vystaven nesmírným bolestem. Přesto však, když ucítil na ramenou obratné, ale přece jen tvrdé ruce ošetřovatelů, když cítil, jak ho jejich ruce ovinují jako Laokoónta16 hadi, když uslyšel, jak mu chirurg říká, jen buďte zmužilý, tu se přece jen odvážil přerušit mlčení a zeptal se žalostným hlasem: "Bude to hodně bolet?"

"Ale ne, jen buďte klidný," odpověděl Marat s falešným úsměvem. Pro nemocného to znělo chlácholivě, pro Balsama ironicky.

Marat poznal, že ho Balsamo prohlédl, přistoupil k němu a řekl mu tiše: "Bude to hrozná operace. Kloub je celý rozdrcen a všechno je tak citlivé, že to opravdu budí soucit. Nezemře na rány, ale pro strašnou bolest. Tohle mu bude platná ta jeho duše!"

"Proč ho tedy operujete? Proč ho raději nenecháte klidně zemřít?"

"Protože je chirurgovou povinností pokusit se o zhojení ran, i když mu to připadá zhola nemožné."

"A vy tvrdíte, že bude hrozně trpět?"

"Nepředstavitelně."

"Protože má duši?"

"Protože má duši ovšem tak, jak já ji chápu, a ta duše je daleko méně odolná než tělo."

"Tak proč mu tedy raději neoperujete duši? Kdyby duše došla klidu, možná že by se uzdravilo i tělo."

"Už jsem to udělal," řekl Marat, zatímco nemocného přivazovali na operační stůl.

"Vy jste připravil jeho duši?"

"Ano."

"Jak to!"

"Tak jak to obyčejně děláme, vlídnými slovy. Mluvil jsem k jeho duši, k jeho rozumu a citlivosti způsobem, jakým promluvil už řecký filosof: Bolesti, ty nejsi zlo. Taková řeč se nejlépe hodí pro takovýhle případ. Řekl jsem mu: Nebudeš trpět. A teď je na jeho duši, aby necítila bolest. Je to její věc. Až do této chvíle je tohle jediný lék. Pokud jde o duši, je to samá lež. Proč je také ta zatracená duše tak vázána na tělo? Když jsem před chvílí odřezával tamtu hlavu, neříkalo tělo nic. A byla to přece velmi vážná operace. Co chcete? Veškerý pohyb těla ustal, vnímavost zanikla, dušička odletěla do nebíčka, jak vy spiritualisti říkáte, proto také hlava, kterou jsem odděloval od těla, nic neříkala, tělo nic nenamítalo, zatímco toto tělo, v kterém ještě je ta vaše duše, bude za okamžik nesnesitelně řvát. Zacpěte si uši, mistře, zacpěte si je, protože pořád ještě věříte na tohle spojení duše a těla, spojení, které bude pořád porážet vaše teorie, dokud se vaší teorii nepodaří průkazně oddělit duši od těla."

"Vy se tedy domníváte, že nikdy nebude podán takový důkaz?"

"Pokuste se o to," vybídl Balsama Marat, "máte krásnou příležitost."

"Máte pravdu," odpověděl Balsamo, "je to krásná příležitost a já se o to pokusím."

"Oč se pokusíte?"

"Nechci, aby tento mladík trpěl a nebude tedy trpět."

"Jste veliký muž, mistře," odpověděl Marat, "ale nejste ani Bůh Otec ani Bůh Syn a nezabráníte tomuto tělu, aby netrpělo."

"A myslíte, že se mu rána zahojí, nebude-li trpět?"

"Bylo by to pravděpodobnější, ale jisté to není."

Balsamo utkvěl na Maratovi nevýslovně vítězoslavným pohledem, postavil se před mladého muže a zahleděl se mu do vyděšených očí, už teď plných příští bolestí. "Spěte," řekl mu nejenom ústy, ale daleko spíš pohledem, celou svou vůlí, svou vřelou krví, celým fluidem svého těla. V téže chvíli začal vrchní chirurg ohmatávat nemocný úd a vysvětlovat žákům, co a jak se má dělat. Na Balsamův rozkaz se mladý muž, který se pokoušel zvednout na operačním stole, chviličku zmítal v rukou ošetřovatelů, pak se pokojně položil na stůl, hlava mu klesla, oči se zavřely.

"Omdlel," řekl Marat.

"Nikoli, pane."

"Cožpak nevidíte, že ztratil vědomí?"

"Nikoli, spí."

"Cože, říkáte, že spí?"

"Spí."

Všichni se otočili k neznámému lékaři, považovali ho za blázna. Maratovi se oblevil na rtech nedůvěřivý úsměv.

"Stává se někdy, že by nemocný mluvil, když ztratil vědomí?" zeptal se Balsamo.

"To se nestává."

"Dobrá, zeptejte se ho na něco a on vám odpoví."

"Hej, člověče, člověče!" vykřikl Marat.

"Nemusíte tak křičet," řekl Balsamo, "mluvte docela obyčejným hlasem."

"Řekněte nám, co se s vámi děje."

"Poručili mi, abych spal, a já spím," odpověděl pacient.

Mluvil docela klidným hlasem a bylo to hrozně divné, když si člověk uvědomil, s jakou úzkostí a strachem hovořil ještě před chvilkou. Přítomní se na sebe podívali zaraženě.

"Teď ho odvažte," poručil Balsamo.

"To není možné," odpověděl vrchní chirurg, "jediný neopatrný pohyb a celá operace bude v pekle."

"Ani se nehne."

"Kdo mi to může zaručit?"

"Já, a také on. Zeptejte se ho."

"Můžeme vás odvázat, příteli?"

"Můžete."

"A slibujete mi, že se ani nehnete?"

"Slibuji, jestliže mi to nařídíte."

"Poroučím vám to."

"Na mou věru," řekl vrchní chirurg, "říkáte to s takovou jistotou, pane, že mám chuť to zkusit."

"Zkuste to a nebojte se."

"Odvažte ho," poručil vrchní chirurg.

Ošetřovatelé poslechli. Balsamo se postavil k hlavě nemocného. "Od této chvíle sebou nehnete," řekl, "dokud vám to neporučím."

Ani náhrobek nemohl být nehybnější nežli nemocný po tomto rozkaze.

"A teď operujte, pane," řekl Balsamo, "nemocný je dokonale připraven."

Chirurg uchopil skalpel. Ale ve chvíli, kdy chtěl zařízнout do těla, zaváhal.

"Operujte, pane, operujte," pobídl ho Balsamo, v té chvíli vypadal jako Bohem seslaný prorok. Ovládl Marata, nemocného, všechny přítomné, vrchního chirurga, který se konečně sklonil nad nemocným. Bylo slyšet, kterak tělo sténá, ale nemocný nevydal ani hlásku, neudělal jeden jediný pohyb.

"Odkud jste?" zeptal se ho Balsamo.

"Jsem z Bretaně, pane," odpověděl nemocný s úsměvem.

"Máte rád svou zem?"

"Ach, tam je krásně, pane."

Mezitím učinil lékař hluboký zářez, jímž odkryl kost určenou k amputaci.

"Opustil jste už dávno svou vlast?" ptal se Balsamo.

"Když mi bylo deset let, pane."

Zářez byl hotov, lékař nasadil pilku.

"Příteli," vyzval nemocného Balsamo, "zazpívejte mi píseň, kterou zpívají rybáři, když se po práci vracejí večer domů. Vzpomínám si na první verš:

Má soli v pěně usazená ... "

Pilka zajela do kosti. Ale na Balsamovo vyzvání se nemocný blaženě usmál a začal zpívat melodicky, pomalu, jako v extázi, tak jak zpívá básník nebo milenec:

"Má soli v pěně usazená,
jezerní modři zářivá,
má peci, v níž kaši mi žena
na rašelině ohřívá,

I vy, má drahá pacholátka,

můj starý otče, choti má,
hrobe, v němž věčný sen má matka
pod kručinkami prodřímá,

zdař Bůh vám všem! Je při sobotě
a jsme zas všichni spojeni.
Světíme den Páně po robotě,
milujeme po odloučení."

Pahýl upadl na stůl, ale nemocný nepřestal zpívat.

34. Duše a tělo

Všichni přítomní se dívali na pacienta s úžasem, na lékaře s obdivem. Málem by si byli pomyslili, že se oba dva zbláznili. Marat zašeptal tuto domněnku do ucha Balsamovi.

"Ten chudák se strachem zbláznil. Proto nic necítí."

"Nejsem si tím jist," namítl Balsamo. "Naopak věřím, nejenže neztratil rozum, ale že nám řekne, zeptáme-li se ho na to, zda a kdy musí umřít, a zůstane-li naživu, že nám poví, jak dlouho bude trvat jeho rekonvalescence."

Marat se už přikláněl k všeobecnému názoru, že Balsamo se zbláznil právě tak jako pacient. Mezitím sešíval vrchní chirurg chvatně tepny, z nichž tu a tam vytrysklo něco krve.

Balsamo vytáhl z kapsy lahvičku, nakapal na kousek vaty pár kapek jakési tekutiny a podal chomáček vaty chirurgovi s prosbou, aby ho položil na pacientovy otevřené žíly. Lékař vyhověl napůl zvědav, napůl odhodlán dělat teď už všechno, co Balsamo chce. Byl to jeden z nejslavnějších chirurgů té doby, lékař opravdu zamilovaný do své vědy. Byl vždycky ochoten experimentovat a riziko mu vždycky bylo milejší než pochyby a váhání.

Přiložil malý tampón na žílu, ta se zachvěla, a jen tu a tam se ukázala kapka krve. Teď už mohl snadno sešít ránu.

Tím dosáhl Balsamo opravdového triumfu a kdekdo se ho začal vyptávat, kde studoval a z jaké je školy. "Jsem německý lékař z göttingenské školy," odpověděl hrabě a objev, který jsem vám právě předvedl, jsem učinil sám, přesto si přeji, drazí pánové a vzácní kolegové, aby tento objev zůstal ještě nějakou dobu tajemstvím, protože mám opravdovou hrůzu z hranice, a pařížský parlament by se možná přece jen rozhodl zasedat, aby si dopřál potěšení, upálit ještě jednoho čaroděje."

Vrchní chirurg byl zamyšlen. Také Marat se zadumal a vytrvale o čemsi přemítal. Přesto se první zmohl na slovo.

"Tvrdil jste před chvílí, že tento člověk odpoví, zeptáte-li se ho na výsledek operace, ačkoliv ten výsledek je dosud zahalen tajemstvím?"

"Tvrdím to dosud," řekl Balsamo.

"Dobrá, rádi bychom se o tom přesvědčili."

"Jak se jmenuje ten chudák?"

"Havard," odpověděl Marat.

Balsamo se obrátil k nemocnému, z jehož rtů ještě splývaly poslední noty bolestné písně.

"Příteli," zeptal se ho, "jak myslíte, že to dopadne s chudákem Havardem?"

"Jak to s ním dopadne?" opakoval nemocný. "Počkejte, musím se vrátit z Bretaně, kde jsem teď byl, do nemocnice Svatého Ducha, kde je teď."

"Docela správně. Přijďte sem, podívejte se na něho a povězte mi čirou pravdu."

"Ach, je nemocný, těžce nemocný. Uřízli mu nohu."

"Opravdu?" tázal se Balsamo.

"Ano."

"A operace se zdařila?"

"Skvěle, ale ... " Nemocný se zachmuřil.

"Bude mít ještě velké horečky," pokračoval nemocný.

"Kdy se dostaví?"

"Dnes večer v sedm hodin."

Přítomní se po sobě podívali.

"A jak proběhne ta horečka?" vyptával se Balsamo.

"Ach, s nemocným bude velmi zle. Ale přesto překoná první nápor."

"Jste si tím jist?"

"Jsem."

"A po tom prvním náporu bude zachráněn?"

"Bohužel, ještě ne," řekl nemocný a zhluboka si povzdychl.

"Horečka se tedy vrátí?"

"Ano, a bude ještě prudší nežli první. Chudák Havard," sténal nemocný, "chudák Havard, má ženu a děti." A oči se mu zalily slzami.

"Jeho žena tedy bude vdovou a jeho děti sirotky?" trval na svém Balsamo.

"Počkejte, počkejte." Nemocný sepjal ruce. "Ne, ne," takřka vykřikl a obličej se mu rázem vyjasnil. "Ne, ne, jeho žena a děti se tolik modlily, že mu u Pána Boha vyprosily milost."

"Uzdraví se tedy?"

"Ano."

"Slyšíte to, pánové," řekl Balsamo, "uzdraví se."

"Zeptejte se ho, za kolik dní," žádal Marat.

"Za kolik dní?" podíval se Balsamo na Marata.

"Přece jste říkal, že nám sám oznámí trvání své rekonvalescence."

"Kdy se tedy Havard uzdraví?" obrátil se Balsamo znovu k nemocnému.

"Ach, bude to trvat dlouho. Počkejte: měsíc, šest neděl, dva měsíce. Přišel sem před pěti dny, odejde odtud za deset neděl."

"A bude zdráv?"

"Ano."

"Ale," vmísil se Marat, "nebude moci pracovat a jeho žena a děti nebudou mít z čeho být živy."

"Ach, Bůh je dobrý a Bůh se o ně postará."

"Jak se Bůh o ně postará?" zeptal se Marat. "Když už jsem se toho dnes tolik dozvěděl, chtěl bych vědět i toto."

"Bůh seslal k jeho loži laskavého člověka, kterému se Havarda zželelo a který mu pošeptal: Nechci, aby ubohý Havard měl v něčem nouzi."

Přítomní se po sobě znovu podívali, Balsamo se usmál.

"Opravdu?" prohlásil vrchní chirurg, který se v tom okamžiku chopil ruky nemocného, zkoumal puls, pak mu přiložil ucho na srdce a ruku na čelo. "Jsme tu svědky zvláštní podívané. Ten člověk sní."

"Myslíte?" zeptal se Balsamo.

Vrhl na raněného vážný a energický pohled a poručil: "Probuďte se, Havarde."

Mladý muž otevřel s námahou oči a podíval se na všechny přítomné s hlubokým údivem. Tak jako před chvílí viděl v jejich přítomnosti hrozbu, tak mu teď připadali pokojní a vlídní. "Proč jste mě ještě neoperovali?" zeptal se plačtivě. "Proč mě ještě necháváte trpět?"

Balsamo mu rychle skočil do řeči. Bál se, aby se nemocný příliš nevzrušil. Nesměl se zbytečně unavit.

Nikdo hraběte nepředběhl. Všeobecný údiv byl příliš veliký.

"Příteli," řekl nemocnému Balsamo, "upokojte se. Pan doktor na vás provedl operaci, která byla potřeba. Zdá se, ubohý hochu, že máte slabou povahu, upadl jste do bezvědomí ještě dřív, než operace začala."

"Tím lépe," takřka vykřikl Bretonec, "necítil jsem nic. Spal jsem sladkým spánkem, který mě osvěžil a posílil. Jsem tak rád, že jste mi nemuseli uříznout nohu."

V tom okamžiku však pohled nemocného padl na ránu. Zahlédl zkrvavený stůl a zmrzačenou nohu. Vykřikl a tentokrát opravdu upadl do bezvědomí.

"A teď se ho tažte," obrátil se Balsamo k Maratovi, "a uvidíte, zda odpoví."

Zatímco odnášeli ošetřovatelé ubohého muže na lůžko, zatáhl Balsamo vrchního chirurga do kouta a zeptal se ho: "Slyšel jste, pane, co říkal ten váš chudák?"

"Ano, pane, že se uzdraví."

"Řekl ještě něco jiného: řekl, že se nad ním Bůh slituje a že mu pomůže uživit ženu a děti."

"Co tím chcete říci, pane?"

"Jenom to, že i v této věci měl pravdu. Jenom bych vás chtěl poprosit, abyste se stal prostředníkem mezi vaším pacientem a Bohem. Tenhle prsten má cenu asi dvacet tisíc liber. Až se váš pacient bude pozdravovat, prodejte jej, prosím, a peníze dejte tomu chudákovi. A poněvadž duše, jak se správně vyslovil váš žák, pan Marat, má velký vliv na tělo, řekněte Havardovi, prosím, jakmile procitne k vědomí, že nemusí mít strach ani o svou budoucnost ani o budoucnost svých dětí."

"Ale pane," zpěčoval se chirurg vzít od Balsama prsten, "co když se vůbec neuzdraví?"

"Určitě se uzdraví."

"Pak vám tedy musím dát stvrzenku."

"To byste mě urazil, pane."

"Jen pod touhle podmínkou vezmu do úschovy prsten, který má tak velkou cenu."

"Když jinak nedáte ... "

"Smím vědět vaše jméno, pane?"

"Hrabě Foenix."

Chirurg se odebral do vedlejšího pokoje, zatímco Marat pokořen a zdeptán, ale pořád ještě bojuje proti tomu, co viděl na vlastní oči a co se nedalo popřít, přistoupil k Balsamovi. Chirurg se vrátil za pět minut, držel v ruce kus papíru a podal jej Balsamovi. Byla to potvrzenka a zněla takto:

Přijal jsem od pana hraběte Foenixe prsten s diamantem, který on sám oceňuje na dvacet tisíc liber, s podmínkou, že peníz, který strží za tento prsten, odevzdám muži jménem Havard téhož dne, kdy opustí nemocnici u Svatého Ducha.

15. září 1771

Dr. Guillotin 17

Balsamo přijal potvrzenku, rozloučil se s lékařem a odcházel s Maratem. "Zapomněl jste tam svou hlavu," upozornil chirurga po cestě - Maratova roztržitost znamenala pro něho nový triumf.

"Ach, vidíte," ulekl se Marat a vrátil se pro svou smutnou trofej.

Jakmile se oba muži octli na ulici, přidali do kroku a nepromluvili už spolu ani slovo. Když došli do ulice des Cordeliers, stoupali společně po strmém schodišti do podkroví.

U bytu domovnice, zasluhuje-li taková díra, kde bydlila Grivetta, vůbec jména byt, se Marat, který nezapomněl na své hodinky, zastavil, a ptal se po domovnici.

Asi sedmi nebo osmileté bledé, slaboučké a zřejmě nemocné děvčátko mu odpovědělo písklavým hláskem:

"Maminka šla ven. Řekla mi, až přijde pán, abych mu dala tento dopis."

"Ne, ne, dívenko," odpověděl Marat, "řekni jí, aby mi ho donesla sama."

"Prosím, pane."

Marat a Balsamo se pustili nahoru po schodech.

"Velký mistře," řekl Marat, když vešli do světničky a chirurg nabídl hostu židli, "velký mistře, vidím, že znáte mnohá tajemství."

"Je to snad jen tím," odpověděl Balsamo, "že jsem pronikl hlouběji než jiní lidé do tajemství přírody a do tajemství Božích."

"Ach," vykřikl Marat, "jak skvěle dokazuje věda všemohoucnost člověka a jak může být lidský tvor hrdý, že je člověkem!"

"A lékařem, mohl byste ještě dodat."

"Především na vás jsem hrdý, mistře!" dodal Marat.

"A přesto," usmál se Balsamo, "jsem jenom ubohý lékař duší."

"Oh, nemluvte o tom mistře, vždyť jste zastavil řinoucí se krev materiálním prostředkem."

"To největší, co jsem dokázal, je podle mého mínění, že jsem ušetřil toho člověka bolestí. A vy jste se mě snažil přesvědčovat, že ten ubožák šílí."

"Na chviličku nebyl určitě při smyslech."

"Čemu říkáte šílenství? Nemohla by to být nepřítomnost duše?"

"Anebo ducha," řekl Marat.

"Nehádejme se o to. Duše je slovo, které potřebuji. Jakmile zjistím její podstatu, je mi jedno, jak vy to nazýváte."

"V tom se rozcházíme, mistře. Vy tvrdíte, že jste nalezl podstatu duše a že už jde jen o to, jak tu podstatu nazveme. Já tvrdím, že pořád ještě hledáme jak podstatu, tak i jméno."

"Vrátíme se k tomu za chvíli. Vy tedy tvrdíte, že šílenství je okamžitá nepřítomnost ducha."

"Zajisté."

"Nedobrovolná nepřítomnost, že?"

"Tak jest ... Viděl jsem kdysi šílence, který hryzl železnou mříž a křičel: ‚Kuchaři, takový dobrý bažant, a tak mizerně jsi ho upekl'."

"Připouštíte však, že takové šílenství se přežene přes ducha jako mrak a že jakmile tento mrak přejde, nabude duch znovu své původní jasnosti."

"To se nestává takřka nikdy."

"Viděl jste však přece našeho pacienta - po blouznivém spánku, jak vy tomu říkáte, byl přece při plném rozumu."

"Viděl, ale nechápu nic z toho, co jsem viděl. Je to výjimečný případ, jeden z těch podivuhodných zjevů, kterým staří Hebreové říkali zázraky."

"Nikoli, pane, je to výlučně nepřítomnost duse, dvojí oddělení hmoty od ducha. Oddělení hmoty, beztvaré látky, prachu, který se opět v prach obrátí, od duše, božské jiskry, která je načas uzavřena v neprůhledné lucerně, jíž říkáme tělo, a která, jako dcera Boží se po zkáze těla znovu vrátí k Bohu."

"Vy jste tedy na okamžik oddělil duši od těla?"

"Ano, pane, poručil jsem jí, aby na okamžik opustila chatrnou schránku, v níž je uvězněna. Vyrval jsem ji z propasti utrpení, v němž ji udržovala bolest, a nechal ji putovat v čistých a volných dálavách. Co potom zbylo chirurgovi!! Totéž, co zůstalo pod vaším skalpelem, když jste oddělil mrtvole hlavu od trupu: jenom necitelné maso, pouhá hmota, hlína."

"A jménem koho jste takto vládl onou duší?"

"Jménem Toho, který jedním dechem stvořil všechny duše: duše světů, duše lidí - jménem Božím."

"Vy tedy popíráte svobodnou vůli?" otázal se Marat.

"Já?" podivil se Balsamo. "Ale o čem vám to tady vykládám? Ukazuji vám na jedné straně svobodnou vůli, na druhé straně oddělení duše od těla. Předvádím vám umírajícího podrobeného všem bolestem. Tento člověk má hrdinskou duši, chce se podrobit operaci, přeje si ji, snáší ji, ale trpí, a v tom je svoboda vůle. Ale k tomu umírajícímu přijdu já, vyslanec boží, prorok, apoštol, a protože se mi zželelo toho člověka, mého bližního, oddělím z moci, kterou mi Pán dal, duši od jeho trpícího těla. Toto slepé, nehybné, necitelné tělo se stává pro duši pouhým předmětem, na který soucitně a milosrdně shlíží z výšin nebeských sfér, do nichž se vznesla. Havard přece - copak jste si toho nevšiml - když mluvil Havard sám o sobě, říkal přece: Chudák Havard. Už nemluvil a sobě, už neříkal já. Jeho duše už opravdu neměla co dělat s tělem, byla na poloviční cestě k nebi."

"Jestliže se však na to díváme takto," namítl Marat, "člověk už není nic a já už nemohu říci tyranům: Máte v moci mé tělo, ale nezmůžete nic proti mé duši."

"Skáčete od pravdy zase už k sofizmatům, a v tom je, jak už jsem vám řekl, vaše chyba. Bůh propůjčil tělu duši; nicméně je však pravda, ze po celý čas, co duše je spojena s tělem, existuje mezi nimi pouto, jednota, vliv duše na tělo a těla na duši, ať už Bůh ve své svrchované vůli, jejichž tajů nedokážeme dohlédnout, dovolil, aby duch vládl tělu anebo tělo duši. Tím se však nikterak nepopírá, že dech, který oživuje žebráka, je stejně čistý jako poslední vzdech krále. Tohle dogma vy byste měl hlásat, vy, apoštol rovnosti. Dokazujete rovnost obou substancí člověka, protože tuto rovnost můžete prokázat vším, co je na světě svaté: posvátnými knihami, a tradicemi, vědou a mírou. Co vám může záležet na hmotné rovnosti, na rovnosti dvou těl. Rovnost těl vám nebude nic platná před Bohem. Před chvílí vám ten chudák, ten nevědomý muž z lidu, řekl o své nemoci tolik, že žádný lékař by se to byl neodvážil říct. Jak se to mohlo stát? Protože jeho duše, odpoutaná na okamžik od těla, se vznášela ve výšinách a viděla tajemství, která nám naše slepota zastírá."

Marat otáčel na stole hlavou umrlé, hledal odpověď, ale nenalézal ji. Konečně zamumlal: "Ano, je v tom něco nadpřirozeného."

"Naopak, je to docela přirozené, pane. Přestaňme už jednou nazývat nadpřirozeným všecko, co vyplývá z určení a působnosti lidské duše. Funkce lidské duše jsou docela přirozené. Jiná otázka je, že nám nejsou vždycky dosti známé."

"Jsou-li neznámé nám, mistře, neměly by být tajemstvím pro vás. Kůň, kterého Peruánci neznali, byl docela obyčejné zvíře pro Španěly, kteří ho zkrotili."

"Byla by v tom velká pýcha, kdybych chtěl říci: Vím. Jsem skromnější, pane, říkám: Věřím."

"A v co tedy věříte?"

"Věřím, že prvním zákonem tohoto světa, nejmocnějším zákonem ze všech, je vývoj. Věřím, že všechno, co Bůh stvořil, je dobré a mravné, a že to stvořil jen za tím účelem. Protože však trvání tohoto světa je nevypočteno a nevypočitatelné, vývoj, to jest pokrok, je pomalý. Naše planeta, máme-li věřit Písmům, trvala šedesát staletí, když byl vynalezen knihtisk, aby jako obrovský maják vrhl světlo na minulost a ozářil budoucnost. Knihtisk, to znamená konec tmy, konec zapomínání. Knihtisk je paměť světa. Nuže, Guttenberg vynalezl knihtisk a já, já jsem vynalezl důvěru."

"Ach," řekl ironicky Marat, "budete snad ještě jednou číst v srdcích?"

"Proč ne?"

"To tedy zasadíte do lidské hrudi ono malé okénko, po němž staří tolik toužili?"

"To není vůbec potřeba, pane. Oddělím duši od těla a duše, čistá, neposkvrněná dcera Boží mně svěří všechny neřesti této smrtelné schránky, kterou je odsouzena oživovat."

"Budete tedy moci odhalovat kdekterá tajemství?"

"Proč ne?"

"Řekněte mi například, kdo mi ukradl mé hodinky?"

"Snižujete vědu na velmi ubohou úroveň, pane. Ale co na tom záleží. Velikost Boží prokazuje právě tak dobře hora jako zrnko písku, slon jako ubohý červ. Dobrá, řeknu vám, kdo ukradl vaše hodinky."

V tu chvíli kdosi bojácně zaklepal na dveře. Byla to Maratova hospodyně, která se právě vrátila a podle příkazu mladého lékaře přinášela svůj dopis.

35. Maratova domovnice

Dveře se otevřely a Grivetta vstoupila.

Tato žena, kterou jsme zatím neměli příležitost popsat, protože její postava je jednou z těch, které malíř nakreslí na pozadí svého obrazu, až když ji potřebuje, tato žena vstupuje teď do pohyblivého obrazu našich příběhů a žádá si svého místa v obrovském panoramatu, které jsme si předsevzali rozvinout před očima našich čtenářů. Je to panoráma,

do něhož bychom rádi vřadili, bude-li se naše umění rovnat našemu úmyslu, všechno a každého: od žebráka až ke králi, od Kalibána až k Arielovi, od Ariela až k Bohu.

Pokusím se tedy vylíčit Grivettu, jež vystupuje z přítmí, aby postoupila na rampu tohoto velikého divadla. Byla to vysoká, hubená žena, asi dvaatřicetiletá nebo třiatřicetiletá, žlutá v obličeji, s černými kruhy pod modrýma očima, odstrašující to typ zkázy, jaké podléhají ve městech v nuzných poměrech v ustavičném nedostatku a v tělesném i mravním ponížení taková stvoření, která Bůh stvořil krásná a z nichž by se byly staly nádherné bytosti, kdyby se byly mohly svobodně rozvinout, tak jako jsou úžasná všechna stvoření ve vzduchu i na zemi, pokud člověk nepromění jejich život v trvalé utrpení, pokud je nemoří námahou a hladem anebo jen takovou výživou, která je pro ně stejně nedostatečná, jako kdyby se jim nedostávalo vůbec žádné potravy.

Maratova domovnice mohla být velmi krásná žena, kdyby byla od patnácti let nebydlila v brlohu bez vzduchu a bez světla, kdyby jí byl oheň přirozených instinktů, živený žárem těla a mrazem zklamání, byl spaloval přirozeně a s mírou. Měla dlouhé hubené ruce, rozpraskané, popálené a odřené od věčného prádla, šití a kuchyňské práce. Přesto však bychom ty ruce, pokud jde o jejich přirozený tvar, byli mohli nazvat královskými, kdyby byly místo koštěte třímaly žezlo. Tak vtiskuje zaměstnání svou pečeť našemu ubohému lidu.

V té ženě však duch, který daleko převyšoval zesláblé tělo a který proto také daleko lépe odolává, plápolal jako svíce. Tu a tam objevil se v jejích zapadlých matných očích záblesk rozumu, krásy, mládí a lásky, všeho toho, co je v lidské povaze vznešené a úctyhodné.

Balsamo se dlouze zadíval na ženu, která ostatně upoutala svým zjevem od prvního okamžiku jeho pozornost.

Domovnice tedy vstoupila s dopisem v ruce a nasládlým hlasem, hlasem staré ženy, protože všechny ženy odsouzené k bídě jsou staré ve třiceti letech, pravila:

"Pane Marate, tady je ten dopis, který jste si přál."

"Nepřál jsem si žádný dopis, chtěl jsem mluvit s vámi," řekl Marot.

"Prosím, pane Marate, co byste si tedy přál?"

"Chci vědět, co je s mými hodinkami," řekl Marat. "To by vám přece mohlo být jasné."

"Můj Bože, opravdu nevím, kam by se byly mohly podít. Měla jsem je na očích včera celý den, visely na hřebíku u kamen."

"To není pravda. Celý den jsem je měl v kapse. Teprve v šest večer, když jsem šel z domu a věděl jsem, že přijdu mezi mnoho lidí, měl jsem strach, aby mi je někdo neukradl, a položil jsem si je pod svícen."

"Jestli jste si je dal pod svícen, tak tam jistě budou," vykřikla domovnice s předstíranou starostlivostí, která však nebyla naprosto přesvědčivá a hrnula se ke krbu, na němž stály dva svícny. Nadzvedla ten, pod nějž měl Marat uložit hodinky.

"Svícen tam je," řekl Marat. "Ale kde jsou hodinky?"

"Opravdu tady nejsou. Že byste je byl položil někam jinam, pane Marate?"

"Ale když vám říkám."

"Podívejte se lépe."

"Už jsem se všude díval," odsekl Marat zamračen.

"Tak jste je tedy ztratil."

"Ale vždyť vám říkám, že jsem si je včera večer dal pod svícen."

"Tak to tady někdo musel být," rozhodila rukama Grivetta, "vždyť sem přece chodí tolik lidí, tolik neznámých lidí."

"Žvaníte, žvaníte," rozčiloval se Marat už celý bez sebe vztekem. "Víte přece dobře, ze od včerejška tady nikdo nebyl. Ne, ne, moje hodinky šly za stříbrnou rukojetí z mé hole, jako ta stříbrná lžička, o které dobře víte, a jako můj nůž s šesti střenkami. Tady se krade, Grivetto, tady se krade. Už jsem toho snesl tolik, ale tohle snášet nebudu, pamatujte si to."

"To byste mě chtěl, pane Marate, obviňovat?"

"Máte se starat o mé věci."

"Nemám jediná klíč od bytu."

"Ale jste domovnice."

"Dáváte mi tolar měsíčně a chcete, abych vás za to obsluhovala jako deset sluhů."

"Nejde o to, jak mě obsluhujete nebo neobsluhujete, jde o to, aby se tady nekradlo."

"Pane, já jsem počestná osoba."

"Počestná osoba, na kterou zavolám policii, jestliže tady za hodinu hodinky nebudou."

"Že zavoláte policii?"

"Zavolám."

"Na takovou počestnou ženu, jako jsem já?"

"Zavolám, ať jste počestná nebo nepočestná."

"Na mě nemůže nikdo nic říct, pamatujte si to, pane Marate."

"Tak dost, dost, Grivetto."

"Mě to hned napadlo, že mě máte v podezření, hned jak jste šel pryč."

"Mám vás v podezření od té doby, co zmizela ta rukojeť mé hole."

"A teď vám zase já něco řeknu, pane Marate."

"Copak to bude krásného?"

"Jenom to, že jsem se radila, co jste byl pryč ... "

"S kýmpak, prosím vás?"

"Se sousedkami, abyste věděl."

"A o čempak jste se radila, smím-li se ptát?"
"Řekla jsem jim, jak hanebně mě podezíráte."
"Ale to jsem vám přece ještě nic neříkal."
"Jenže já jsem to na vás viděla, abyste věděl."
"No, a co říkaly vaše paní sousedky?"
"Říkaly, že když mě podezíráte a když jste to už beztoho před kdekým roztroubil, že se musí jít do důsledků."
"Do důsledků?"
"Že se zkrátka musí dokázat, že vám ty hodinky někdo ukradl."
"Ukradl je, protože tam byly a už tam nejsou."
"To je možné, ale ještě zdaleka to neznamená, že bych vám je ukradla já. Před soudem, pane Marate, tam se to musí dokázat, tam vám nikdo neuvěří na pouhé slovo. Tam nebudete, pane Marate, nic lepšího, než jsem já."
Balsamo pokojně jako vždy pozoroval celou tu scénu. Všiml si, že Marat sice nic neslevil ze svého podezření, ale přece jen zmírnil hlas.
"A víte co, pane Marate," pokračovala domovnice, "jestliže přede všemi nepřiznáte, že jsem pořádná ženská, a jestliže mě přede všemi neodprosíte, půjdu sama na policii, však mi to náš domácí pán před chvílí radil."
Marat se kousl do rtů. Věděl, že v tomhle je skutečné nebezpečí. Domácí byl starý obchodník, který si nadělal jmění a teď už odešel na odpočinek. Bydlel ve třetím poschodí, a jak tvrdily živé místní kroniky, před nějakými deseti lety si náramně všímal dnešní domovnice, která tenkrát byla kuchařkou jeho ženy.
K Maratovi často chodily divné návštěvy. Kdekdo věděl, že Marat nežije ve spořádaných poměrech. Marat byl tajnůstkář a skrýval se před lidmi. Marat byl zkrátka dozajista policii trochu podezřelý a neměl pražádný zájem, aby s ní vešel v bližší styk, ve styk, který by ho snadno mohl přivést do rukou pana de Sartines, který se rád prohraboval v papírech takových mladých lidí, jako byl pan Marat, a s oblibou je posílal do takových zařízení, jako byly Vincennes, Bastila, Charenton nebo Bicétre, aby tam trochu zpytovali své svědomí.
Marat tedy zmírňoval tón, ale čím více jej zmírňoval, tím víc zvyšovala hlas domovnice. Z obžalované se stal žalobce. Nervózní a hysterická žena vzplála jako pochodeň, když se s ní přijde do průvanu. Byly z toho výhrůžky, výkřiky, slzy, kletby, zkrátka, hotová vichřice.
Balsamo usoudil, že je nejvyšší čas zakročit. Přistoupil k ženě, která stála uprostřed pokoje zlobně a výhrůžně jako fúrie, pohlédl na ni temným pohledem, vztáhl k ní ruku a nikoliv rty, ale očima, myšlenkou, celou svou vůlí pronesl jakési zaklínání, kterému Marat nemohl rozumět.
Grivetta okamžitě zmlkla, zapotácela se, ztratila rovnováhu, ustupovala pozpátku s očima rozšířenýma hrůzou, zdrcena nesmírnou mocí magnetického fluida vyzařujícího z hraběte, padla na postel a nepronesla už jediné slovo. Oči se jí zavřely a pak znovu otevřely, ale teď už nebylo vidět zornice. Jazyk se jí v ústech křečovitě třepetal, jektala, blábolila. Tělo se už ani nepohnulo, a přesto se jí chvěly ruce, jako by jimi lomcovala horečka.
"Ach," vykřikl Marat, "teď vypadá jako ten raněný z nemocnice."
"Máte pravdu."
"Ona tedy spí?"
"Tiše," poručil Balsamo: "Pane," obrátil se k Maratovi, "přichází chvíle, kdy se nadobro rozplyne vaše nevěra, kdy přestane všechno váhání. Seberte tam ten dopis, který ta paní přinesla a který jí vypadl z ruky, když klesla na lože."
Marat poslechl. "Co mám teď dělat," zeptal se.
"Počkejte."
Balsamo vzal dopis Maratovi z rukou, ukázal jej uspané ženě a zeptal se jí. "Víte, od koho je ten dopis?"
"Ne, pane," odpověděla Grivetta.
Balsamo nastrčil zalepený dopis ženě před obličej.
"Přečtěte to panu Maratovi, který by rád věděl, co je v dopise."
"Neumí číst," řekl Marat.
"Ale vy dovedete číst, viďte?"
"To je přece samozřejmé."
"Tak dobrá, čtěte si ten dopis a ona jej bude číst po vás, tak jak se vám budou slova vrývat do paměti."
Marat přelomil pečeť a jal se číst dopis a Grivetta stojíc a třesouc se po celém těle, opakovala podle všemocné Balsamovy vůle následující slova, tak jak si je Marat četl sám pro sebe:

"Můj milý Hipokrate,

Apelles dodělal svůj první portrét. Prodal ho za padesát franků. Projíme a propijeme to dnes v putyce v ulici svatého Jakuba. Přijdeš, viď
Samo sebou, že si dáme pořádně do nosu.
Tvůj přítel El. David

Paní Grivettová odříkávala doslova všechno, co bylo v dopise.
Marat upustil list,
"Nuže vidíte," řekl Balsamo, "že paní Grivettová má duši a že tato duše bdí, když tělo spí."
"Je to velmi podivná duše," přiznal Marat, "duše, která dovede číst, ačkoli to tělo neumí."
"Protože duše dovede všecko, protože duše dovede opakovat, cokoli na ní chcete. Zkuste jí dát číst ten dopis, až se probudí, to jest, až její duše bude zase uvězněna v těle, a uvidíte."

Marat neodpověděl. Všechna jeho materialistická filosofie se v něm bouřila, nevěděl však, co by na to mohl říci.

"A teďka tedy," pokračoval Balsamo, "přejdeme k tomu, co nás nejvíc zajímá, totiž k vašim hodinkám."

Obrátil se k domovnici a zeptal se: "Grivetto, kdo ukradl panu Maratovi hodinky?"

Uspaná žena sebou prudce trhla, jako by chtěla popřít všecko na světě, a zašeptala: "O tom nic nevím."

"Vidíte, pane," vmísil se Marat, "její svědomí je neproniknutelné."

"Jestli už nemáte žádnou jinou pochybnost, pane Marate," řekl Balsamo. "Brzy budete úplně přesvědčen." Potom se obrátil k domovnici:

"Řekněte to, já vám to poroučím."

"Nechte ji, nechte ji," přimlouval se Marat, "nechtějte na ní nemožné."

"Slyšel jste, co jsem řekl," prohlásil Balsamo. "Řekl jsem, že chci, aby promluvila." Pod tlakem této svrchované vůle se ruce a paže nešťastné ženy začaly kroutit, jako by dostala záchvat. Celým tělem jí to škubalo jako při padoucnici. Ústa se jí zkřivila strachem a bolestí. Zvrátila se na postel. a začala se svíjet v bolestné křeči.

"Ne, ne," křičela, "to raději zemřu."

"Budiž," vykřikl Balsamo hněvivě a z očí mu sršely blesky, "zemřeš, když si to přeješ, ale budeš mluvit. Zatvrzelé zapírání by pro nás bylo už dostatečným důkazem. Ale pro toho nevěřícího Tomáše potřebuji, aby ten důkaz byl nezvratný. Mluv, slyšíš, rozkazuji ti to! Kdo ukradl ty hodinky?"

Ženin nervový záchvat dosáhl nejvyššího stupně. Sbírala poslední zbytky sil a vlastní vůle, aby se vzepřela Balsamovu rozkazu. Z úst se jí draly přerývané výkřiky a na rty vystoupila krvavá pěna.

"Dostala epileptický záchvat," poznamenal Marat.

"Nebojte se, je to jenom démon lži, drží se jí a nechce od ní ustoupit."

Znovu se obrátil k ženě a vmetl jí do tváře všechnu sílu, kterou nashromáždila jeho neoblomná vůle: "Mluvte, mluvte, kdo vzal ty hodinky?"

"Grivetta," odpověděla spící žena takřka nesrozumitelným hlasem.

"Kdy je vzala?"

"Včera večer."

"Kde byly?"

"Pod svícnem."

"Co s nimi udělala?"

"Odnesla je do ulice Svatého Jakuba."

"Kam?"

"Do čísla dvacet devět."

"Do kterého poschodí?"

"Do pátého."

"Komu?"

"Jednomu ševci."

"Jak se jmenuje?"

"Šimon."

"Co je to za člověka?"

Spící žena nepromluvila.

"Co je to za člověka?" opakoval Balsamo důrazně.

Mlčení trvalo.

Balsamo vztáhl k ubožačce obě ruce, z nichž vyzařovalo neviditelné fluidum, a zdrcená žena, neschopná odolávat tomuto strašnému náporu, stěží zamumlala:

"Je to její milenec."

Marat vykřikl úžasem.

"Tiše," poručil Balsamo. "Ať mluví svědomí."

Znovu se obrátil k ženě třesoucí se po celém těle a celé zalité potem.

"Kdo poradil Grivettě, aby ukradla ty hodinky?"

"Nikdo. Náhodou nadzvedla svícen. Uviděla hodinky a upadla v pokušení."

"Udělala to z nouze?"

"Ne, protože hodinky neprodala."

"Darovala je tedy někomu?"

"Ano."

"Šimonovi?"

Spící žena sebou hodila, jako by se chtěla skrýt.

"Šimonovi?"

Zakryla si obličej oběma rukama a propukla v pláč.

Balsamo se podíval na Marata, který sledoval toto drásavé divadlo rozcuchán, s otevřenými ústy a s vyvalenýma očima.

"Nuže, pane," řekl hrabě, "tady jste viděl zápas duše s tělem. Viděl jste, jak se stísněné svědomí uchýlilo za hradby, které považovalo za nedobytné. Viděl jste, že Bůh na tomto světě nic nezapomněl a že všechno souvisí se vším. Nepopírejte už tedy, že existuje svědomí, nepopírejte, že existuje duše. Nepopírejte to, o čem nic nevíte, mladý muži, a především nepopírejte víru, v níž je nejvyšší moc. A protože jste ctižádostivý, pane Marate, studujte, studujte, studujte. Mluvte málo, hodně myslete a neposuzujte lehkomyslně své nadřízené. Na shledanou, otevřel jsem vám

svými slovy široký prostor k přemýšlení. Pátrejte v něm důkladně, tento prostor skrývá poklady. Na shledanou. Buďte šťasten, opravdu šťasten, dokážete-li přemoci démona nevíry, který je ve vás, tak jako já jsem zlomil démona lži, který je v této ženě."

Po těchto slovech, která nahnala mladému muži krev do tváře, se hrabě obrátil k odchodu. Marat se s ním zapomněl i rozloučit. Když se trochu vzpamatoval z ohromení, všiml si, že Grivetta dosud spí. Ten spánek mu připadal strašlivý. Marat by byl raději viděl, kdyby na jeho loži ležela mrtvola, ať už by si to pan de Sartines vykládal jakkoli. Díval se Grivettě ve tvář, oči měla obrácené v sloup, občas se jí víčka zachvěla, a Marat měl strach. Hrůza ještě vzrostla, když se živoucí mrtvola pozvedla z lože, vzala ho za ruku a řekla mu:

"Pojďte se mnou, pane Marate."

"Kam?"

"Do ulice Svatého Jakuba."

"Proč?"

"Pojďte, pojďte. On mi poručil, abych vás tam dovedla."

Marat, který až dosud seděl napolo zhroucen na židli, se zvedl.

Grivetta pořád ještě jakoby ve snách otevřela dveře, seběhla se schodů jako kočka nebo pták, totiž tak, že se sotva nohama dotýkala schodů. Marat spěchal za ní obávaje se, aby neupadla a nerozbila si hlavu.

Když sešli se schodu, překročila Grivetta práh, přeběhla ulici, mladý muž chvátal pořád za ní a žena ho dovedla až do domu v udané čtvrti. Zaklepala na dveře. Marat cítil, jak mu srdce buší prudce v hrdle.

V podkroví, kam vstoupili, jim přišel otevřít jakýsi muž. Marat v něm poznal dělníka, asi pětadvacetiletého až třicetiletého, kterého už několikrát viděl u nich v domě ve vrátnici.

Když mladý muž uviděl, že Marat jde za Grivettou, ucouvl. Ale domovnice šla jako ve snách přímo k posteli, sáhla pod polštář, vytáhla hodinky a podala je Maratovi. Ustrašený švec, bledý jako stěna, nedostal ze sebe slovo a jenom kalným pohledem sledoval každý pohyb spící ženy, o níž se patrně domníval, že zešílela.

Sotva se Grivetta dotkla Maratovy ruky, když mu podávala hodinky, hluboce vydechla a zamumlala: "Probouzí mě, probouzí mě."

A skutečně se jí nervy začaly uvolňovat jako přetržené lano. Oči dostaly opět normální výraz, a když spatřila Marata, jak drží její ruku, v níž byly dosud hodinky, a uvědomila si tak, že mu podává nezvratný důkaz o svém činu, klesla bez sebe na podlahu.

Cožpak skutečně existuje svědomí? Ptal se v duchu Marat, když jako ve snách a s pochybnostmi v srdci odcházel ze ševcova příbytku.

36. Člověk a dílo

Zatímco Marat takto trávil hodiny nabité událostmi a přemýšlel o svědomí a o dvojím životě, zaměstnával se jiný myslitel v ulici Platriére tím, že slovo za slovem znovu probíral všechno, co řekl minulý večer, a ptal se sám sebe, zda je či není veliký osel. Lokty měl opřeny o stůl, hlavu těžce skloněnou na levé rámě a snil.

Pan Rousseau měl před sebou rozevřena obě svá politická i filosofická díla, Emila a Společenskou smlouvu.

Co chvíli, jak mu přeskakovaly myšlenky z předmětu na předmět, zalistoval v některé z těchto knih, které ostatně znal zpaměti.

"Ach Panebože," řekl si, když si v Emilovi znovu přečetl odstavec o svobodě svědomí, "tohle jsou ale paličské myšlenky. Dobrotivé nebe, a tomuhle se říká filosofie. Zplodil už někdy svět takového buřiče, jako jsem já? Jakže," dodal a zalomil rukama nad hlavou, "cožpak jsem opravdu mohl někdy vést takovéhle štváčské řeči proti trůnu, oltáři a společnosti ... ! Už se nedivím, že tu a tam nějaký zabedněnec nebo poloblázen těží z mých sofizmat a dostane se na bludnou cestu, kterou jsem mu posázel květenou svého krasořečnění. Jsem kazimír, nic jiného než kazimír."

Zvedl se nadmíru vzrušen a začal pobíhat po světnici.

"Mluvil jsem opovržlivě o lidech u moci," pokračoval ve své samomluvě, "kteří jsou přísní na spisovatele. Byl jsem blázen, byl jsem barbar, ti lidé mají stokrát pravdu!

Cožpak nejsem člověk nebezpečný pro stát? Slova, která jsem vrhal do světa, abych osvítil masy - tak jsem si to aspoň namlouval - ta slova jsou pochodeň, která je s to rozdmýchat v celém světě strašlivý požár.

Vedl jsem rozpravy o nerovnosti podmínek, v nichž lidé žijí, osnoval jsem plány všeobecného sbratření; navrhoval jsem nové způsoby výchovy a rozpoutal jsem tím tak divoké vášně, že jsou s to obrátit celou společnost vzhůru nohama, vyvolat občanské války, vylidnit svět a do té míry zdivočit mravy, že se celá společnost dostane o deset století nazpátek ... Ach, jaký já jsem osel!"

Přečetl si znova jednu stránku v Savojském vikáři.

"Ano, tady to je: Spojme své síly, abychom dosáhli štěstí ... Tohle jsem napsal. Snažme se propůjčit svým ctnostem sílu, kterou jiní propůjčují svým neřestem ... Tohle jsem také napsal. A zatím!"

Rousseau pobíhal po světnici zoufalejší než kdy jindy.

"Ta schůzka těch čistých bratří se včera sešla jenom kvůli mně. Jednoho krásného dne vnikne do některého z těch sklepů policie. Sebere celou tu sebranku bratříků, kteří přísahali, že sežere jeden druhého raději, než aby se dopustil zrady. Najde se tam někdo, kdo bude o něco menší hlupák než ti ostatní, vytáhne z kapsy mou knížku a začne pokřikovat: Nač si vlastně naříkáte? Jsme přece žáky pana Rousseaua. Uplatňujeme prakticky jeho filosofii.

Už to vidím, jak se pan Voltaire bude smát, až se bude za boky popadat. Ten úlisný dvořan jakživ nevleze do nějakého vosího hnízda."

Myšlenka, že by se mu Voltaire mohl vysmát, rozzuřila ženevského filosofa na nejvyšší míru. "Spiklenec," mumlal si. "Já spiklenec. Jestli jsem já spiklenec, tak je spiklencem každé malé dítě."

Došel až sem, když vešla do světnice Tereza, aniž ji Rousseau vůbec zpozoroval. Nesla snídani. Zpozorovala, že čte se zaujetím jakousi pasáž ze Snění samotáře.

"Tady to máme," vykřikla a hlučně položila hrnek teplého mléka na knihu, "můj ctižádostivý pán a choť se zhlíží v zrcadle. Pan filosof si čte svá díla. Pan Rousseau se obdivuje sám sobě."

"Jdi, Terezo," ozval se filosof, "a dej mi pokoj. Není mi do žertu."

"Ach, to je náramné," posmívala se mysliteli paní manželka. "Pán je v extázi. Čím to přijde, že tihle páni spisovatelé jsou ješitní jak opice, sami mají tolik chyb a nám ubohým ženám vyčtou kdejakou maličkost. Kdybych si já dovolila podívat se před jeho ctihodnýma očima do mého zrcadélka, pán by mi vynadal a řekl by o mně, že jsem stará koketa."

Pokračovala i nadále v tomto tónu a dělala chudáka Rousseaua čím dál nešťastnějším, jako by ho už sama příroda nebyla obdařila lítostivou povahou. Rousseau pil mléko, chleba se ani nedotkl.

"Už vidím," popichovala Tereza, "že zase přemýšlíte o nějaké necudné knize ... "

Rousseau sebou trhl.

"Sníte pořád," pokračovala dračice nelítostně, "o nějakých ideálních ženštinách a píšete knížky, které se ctnostné dívky neodváží vzít do ruky, anebo zase nějaké pamflety, které spálí kat na tržišti."

Mučedník sebou znovu trhl, Tereza se strefila.

"Ne, už ne," blekotal filosof, "už nenapíšu nic, co by propagovalo špatné myšlenky ... Chci naopak napsat knihu, kterou budou číst všichni slušní lidé s radostí ... "

"Ach, ach," ušklíbla se Tereza sklízejíc ze stolu. "To je báječné předsevzetí. Jenomže to daleko nepřivedete. Nemyslíte na nic jiného než na nějakou sviňárnu ... Není tomu tak dávno, přistihla jsem vás, jak si čtete nějaké místo, nevím už z čeho, a bylo to jen o samých ženských a jak je zbožňujete ... Vy jste satyr! Vy jste kozoroh!"

Slovo kozoroh byla jedna z nejhorších nadávek, které obsahoval Terezin slovník. Rousseaua to slovo vždycky uzemnilo.

"Ne, ne," jektal, "drahá přítelkyně. Uvidíte, že budete úplně spokojena ... Chci napsat o tom, že se mi podařilo vynalézt prostředek, jak obnovit svět a přivést ho na pravou cestu, aniž změny, které budou za tím účelem nutné, ublíží jednomu jedinému smrtelníku. Ano, ano, propracuji takový projekt. Už žádné revoluce! Velký Bože, drahá Terezo, už žádné revoluce!"

"Nu dobrá, uvidíme, uvidíme," bručela spořádaná manželka. "Hele, někdo zvoní."

Za okamžik se Tereza vrátila a uvedla do prvního pokoje jakéhosi velmi spanilého mladého muže. Rousseau si ještě tužkou psal poznámky. Tereza na něho zabroukla:

"Hoďte to někam pod stůl, všechny ty vaše oplzlosti. Je tady někdo, kdo s vámi chce mluvit."

"Kdo to je?"

"Nějaký pán ode dvora."

"To vám neřekl své jméno?"

"Tak jak se jmenuje?"

"Pan de Coigny."

"Pan de Coigny!" vykřikl Rousseau, "pan de Coigny, dvořan korunního prince."

"Asi to bude něco takového. Je to mládenec jako by ho vymaloval."

"Tak já už jdu, Terezo."

Rousseau se honem podíval do zrcadla, okartáčoval si kabát, očistil trepky - byly to staré střevíce s prošoupanými podpatky, a chvátal do jídelny, kde na něho šlechtic čekal.

Pan de Coigny si nesedl. Zvědavě si prohlížel lisované květiny, které Rousseau nalepil na papír a zasadil do rámu z černého dřeva. Když uslyšel, jak vrzly dveře, otočil se a uklonil se velmi zdvořile:

"Mám tu čest mluvit s panem Rousseauem?"

"K službám, pane," odpověděl filosof zatvrzele, ale v té zatvrzelosti byl i určitý obdiv k nenápadné eleganci a půvabné kráse návštěvníkově.

Pan de Coigny byl opravdu jeden z nejkrásnějších a nejroztomilejších mužů v celé Francii. Bylo by lze bez nadsázky říci, jako by všechna móda toho století byla vymyšlena jen pro něho, jenom proto, aby se dokonale uplatnily jemné a oblé tvary jeho nohou, aby náležitě vynikla jeho široká ramena a klenutá hruď, aby se roztomilé hlavě dostalo co nejvznešenějšího zarámování a aby jeho ruce mohly zazářit bělostí skvělejší nad slonovinu.

Pohled na toho ušlechtilého muže Rousseaua přece jen trochu uspokojil, protože jako opravdový umělec se dovedl obdivovat skutečné kráse, kdekoli se s ní setkal.

"Čím bych vám mohl posloužit, pane," zeptal se zdvořile.

"Jistě už ráčíte vědět, pane," odpověděl šlechtic, "že jsem hrabě de Coigny. Rád bych jen dodal, že k vám přicházím na přímý rozkaz paní princezny."

Rousseau celý zčervenal a hluboce se uklonil. Tereza v jednom koutě jídelny s rukama v kapsách zírala s nadšením na krásného posla nejvznešenější princezny Francie.

"Její královská Výsost," koktal Rousseau, "co si ráčí přát ode mě? Ale posaďte se, prosím, pane."

Rousseau se posadil. Pan de Coigny si přitáhl slaměnou židli a také usedl.

"Vyložím vám to, pane, stručně. Před několika dny se Jeho Veličenstvo vyjádřilo s velkým pochopením o vaší úchvatné hudbě. Jeho Veličenstvo ráčilo v Trianonu samo zazpívat některé vaše árie. Paní princezna, která nemyslí na nic jiného, než jak by způsobila Jeho Veličenstvu radost, se domnívá, že by pro krále nemohlo být větším potěšením, než kdyby uviděl některou z vašich komických oper v Trianonu ve dvorním divadle ... "

Rousseau se hluboce uklonil.

"Přicházím vás proto požádat, pane, jménem paní princezny ... "

"Ach, pane," vskočil mu Rousseau do řeči, "tady není třeba mého dovolení. Mé kusy a jejich árie jsou vlastnictvím divadla, které je provádí. Musíte se obrátit na herce, pane, a já jsem hluboce přesvědčen, že Její královská Výsost se tu nesetká s větší nesnází, než by se setkala u mě. Herci budou nevýslovně šťastni, budou-li smět hrát a zpívat před Jeho Veličenstvem a celým dvorem."

"Byl jsem pověřen, pane," uklonil se znovu pan de Coigny, "abych vás požádal o něco poněkud odlišného. Její královská Výsost, paní princezna, by ráda poskytla králi dokonalejší a vzácnější potěšení. Paní princezna zná všechny vaše opery zpaměti, pane ... "

Rousseau se znovu hluboce uklonil.

"A zpívá je velmi dobře."

Rousseau se kousl do rtů.

"To je pro mne přílišná čest," vykoktal.

"A protože celá řada dvorních dam se výtečně vyzná v hudbě a zpívá přímo úchvatně," pokračoval pan de Coigny, "a protože dosti velký počet dvořanů se také zabývá hudbou s určitým úspěchem, opera, kterou by z vašich děl paní princezna vybrala, by měla být provedena touto vznešenou společností šlechticů a dvorních dam a hlavními představiteli by byly Jejich královské Výsosti."

Rousseau poposkočil na židli.

"Ujišťuji vás, pane, že to je pro mne neslýchaná čest a prosím vás, abyste vyjádřil paní princezně mé nejponíženější díky."

"Ale to není ještě všechno, pane," usmál se pan de Coigny.

"Ach, ach."

"Takto složený soubor je jistě urozenější než kterýkoli jiný, ale má jistě méně zkušeností. Je naprosto nezbytné, aby na něj dohlédl a poradil inu sám mistr. Jde přece o to, aby představení bylo důstojné vznešeného diváka, který zasedne v královské lóži, a aby bylo důstojné také svého velkého autora."

Rousseau se zvedl ze židle. Poklona se tentokrát strefila do černého. Poděkoval panu de Coigny, jak nejpůvabněji to uměl.

"A proto, pane," pokračoval šlechtic, "Její královská Výsost vás prosí, abyste ráčil přijít do Trianonu a zúčastnil se generální zkoušky."

"Ach," zvolal Rousseau, "to přece její královská Výsost nemyslí vážně. Já, a do Trianonu?"

"Proč ne?" namítl pan de Coigny s nejsamozřejmějším vzezřením na světě.

"Oh, pane. Vy přece máte takový vkus, jste jedním z nejduchaplnějších mužů z celé Francie. Víc než kdokoli jiný víte, co se sluší a co ne. Odpovězte mi, prosím, na svou čest a svědomí: Kdyby se filosof Rousseau, vysmívaný Rousseau, Rousseau samotář, objevil u dvora, nepukla by celá země smíchy?"

"Nevidím, pane," odpověděl pokojně pan de Coigny, "proč by měl smích a nemístné úšklebky hlupáků a nevzdělanců, kteří si z vás snad tropí šašky, rušit klidný spánek ušlechtilého člověka a největšího spisovatele v celém království. Máte-li tuto slabost, pane Rousseaue, potlačte ji, prosím vás. Právě taková slabost by mohla rozesmát mnoho lidí, kteří si vás váží. Pokud jde o to, co tomu kdo řekne, jistě mi přiznáte, že by se měl každý zdržet nevhodného úsudku, protože tu jde o přání samotné Její Výsosti paní princezny, dědičky francouzského trůnu."

"Zajisté," odpověděl Rousseau, "zajisté."

"Nebo snad jde," usmál se pan de Coigny, "o zbytek falešného studu? ... Bojíte se snad, že byste se ponížil, protože jste řekl tu a tam nějaké peprnější slovo králům? Ach, pane Rousseaue, dal jste jistě lidskému pokolení leckteré cenné naučení, ale proto k němu přece ještě necítíte nenávist? Ostatně doufám, že i v tom případě byste snad vyňal z pravidla alespoň dámy z královské krve."

"Pane, naléháte na mne s takovou laskavostí. Ale vmyslete se, prosím, do mého postavení ... Žiji jako samotář ... Odstrčen ... Nešťastný ... "

Tereza se ušklíbla. Nešťastný, pomyslila si. Kdyby raději řekl, že nemá co do huby.

"Ať bych udělal cokoli, zůstal by vždycky v mém obličeji a v mém chování nepříjemný rys pro vznešené oči krále a princezen, kteří šťastně žijí v nekonečných radovánkách a v úplné spokojenosti. O čem bych já s nimi mohl mluvit? ... Co bych tam vůbec dělal?"

"Člověk by řekl, že pochybujete sám o sobě. Ale ten, kdo napsal Novou Heloisu a Vyznání, autor takových děl, pane, dovede přece duchaplněji hovořit a ušlechtileji se chovat než my všichni, ať jsme jakkoli vznešeného rodu."

"Ujišťuji vás, pane, že nemohu ... "

"Takové slovo, pane, princové neznají."

"A právě proto, pane, zůstanu doma."

"Doufám, že mi nezpůsobíte takovou lítost a smrtelnou hanbu, pane, že ji nezpůsobíte právě mně, který se s bázní ujal úlohy prostředníka, abych vyhověl paní princezně, že přece nedopustíte, abych se musel vrátit do Versailles zahanben, ponížen, nevyslyšen. Způsobilo by mi to takovou bolest, že bych se sám dobrovolně okamžitě odebral do vyhnanství. Prosím vás, drahý pane Rousseaue, udělejte pro mne, pro člověka, který chová nejhlubší sympatii k celému vašemu dílu, co vaše velkomyslné srdce odmítlo udělat králům."

"Vaše nesmírná laskavost mě opravdu dojímá, pane. Vaší výmluvnosti nelze odolat a vás hlas mě přesvědčuje, že to ani nedovedu vyslovit."

"Dáte se tedy pohnout?"

"Ne, nikoli, nemohu ... Rozhodně nemohu. Zdraví mi nedovolí takovou cestu."

"Takovou cestu? Ach, pane Rousseaue, vždyť je to povozem pět čtvrtí hodiny."

"Pro vás, s vašimi skvělými koňmi."

"Ale všechny koně celého dvora jsou vám k dispozici, pane Rousseaue. Mám vám vyřídit od paní princezny, že je pro vás připraveno apartmá v Trianonu. Paní princezna nechce, abyste se tak pozdě vracel do Paříže. Korunní princ, který ostatně zná všechna vaše díla zpaměti, se vyslovil, že si nebude nic pokládat za větší čest, než bude-li moci ukazovat v svém paláci pokoj, v němž bydlil pan Rousseau."

Tereza vykřikla obdivem, nikoli k Rousseauovi, ale k princově ušlechtilosti. Také Rousseau nemohl odolat tomuto poslednímu projevu královské přízně.

"Nezbývá mi, než abych se podvolil. Ještě nikdy nikdo na mě nezaútočil s takovým úspěchem."

"Zaútočil jsem na vaše srdce, pane," odpověděl pan de Coigny. "Pokud jde o ducha, jste neporazitelný."

"Podvoluji se tedy, pane, přání Její královské Výsosti."

"Děkuji vám za to, pane, svým jménem co nejuctivěji. Jménem Její královské Výsosti vám zatím děkovat nemohu, protože by mi patrně měla za zlé, že jsem učinil to, co chce udělat sama. Ostatně víte zajisté, pane, že je na muži, aby děkoval, projeví-li mu svou přízeň mladá a rozkošná dáma."

"To je pravda, pane," usmál se Rousseau. "Ale starci mají výhodu i před půvabnými ženami: mohou se od nich nechat prosit."

"Pane Rousseaue, račte tedy být tak laskav a sdělte mi hodinu, kdy se budete chtít odebrat do Trianonu. Pošlu vám svůj kočár nebo raději pro vás přijedu sám."

"V tom vám vyhovět nemohu, pane," odmítl Rousseau. "Přijdu tedy do Trianonu, ale ponechte mi, prosím, na vůli, abych se tam odebral tak, jak mi to bude vyhovovat. Od této chvíle se už o mě, prosím, nestarejte. Přijdu, a to stačí. Řekněte mi, prosím, kdy mám přijít."

"Jakže? Vy si tedy nepřejete, pane, abych vás uvedl. Pravda, nebyl bych toho hoden a jméno tak slavné, jako je vaše, není vlastně vůbec třeba oznamovat."

"Pane, vím, že znamenáte na dvoře víc než já kdekoli na světě ... Neodmítám vaši nabídku vám osobně, ale mám rád své pohodlí. Chci tam jít jako na procházku a koneckonců ... Tohle je mé poslední slovo."

"Skláním se před ním, pane, a dám si dobrý pozor, abych se vám v ničem neznelíbil. Zkouška začíná dnes večer v šest hodin."

"Výborně, ve tři čtvrti na šest budu v Trianonu."

"Ale jak se tam dostanete, pane?"

"To je moje věc. Tadyhle mám své kočáry." Rousseau ukázal na nohy, dosud dosti dobré, na nichž si vždycky pyšně vykračoval.

"Pět mil!" vykřikl pan de Coigny zděšeně. "Uvažte, jaká to bude únava. A zkouška se určitě protáhne."

"V tom případě mám k dispozici povoz i koně. Bratrský povoz, lidový vůz, kterého může kterýkoliv soused užít právě tak dobře jako já, tak jako všichni společně užíváme vody, slunce a vzduchu, povoz, který mě nebude stát víc než patnáct sous."

"Ach panebože, dostavník. Z toho mě jímá hrůza."

"Lavice pro vás tak tvrdé budou pro mě jako královské lože. Jako by byly vycpány prachovým peřím a růžovými květy. Tak na shledanou, pane, na shledanou."

Pan de Coigny, když viděl, že audience je skončena, jal se loučit, znovu a znovu děkoval, ještě několikrát se pokusil přemluvit Rousseaua, aby přijal jeho nabídku, a nakonec se pustil po tmavém schodišti. Rousseau ho doprovodil na chodbu a paní Tereza až doprostřed schodů.

Pan de Coigny vstoupil do vozu, který na něho čekal na ulici, a vrátil se do Versailles v duchu se usmívaje. Tereza se vrátila a bouchla dveřmi, což bylo pro Rousseaua znamením, že bouře visí ve vzduchu.

37. Rousseau se strojí

Když pan de Coigny odešel, Rousseau, kterého tato návštěva přivedla na jiné myšlenky, si zhluboka povzdechl, uvelebil se v křesle a řekl znuděně:

"To je ale nuda. Jak mě ti lidé jdou na nervy tím věčným pronásledováním."

Tereza, která právě vcházela do dveří, zaslechla ta slova, založila si ruce v bok a stoupla si před Rousseau.

"Jste vy to ale nádiva," prohlásila nasupeně.

"Já?" otázal se Rousseau nevinně.

"Kdo jiný? Jste ješita a pokrytec."

"Já?"

"Vy. Jste celý bez sebe radostí, že vás pozvali ke dvoru, a přitom děláte, jako by vám na tom vůbec nezáleželo."

"Ach panebože," pokrčil Rousseau rameny přece jen trochu dotčen, že ho Tereza tak bystře odhadla.

"Nebudete přece na mně chtít, abych vám věřila, že to pro vás není velká čest, že sám král bude poslouchat vaše slátaniny, které si tu jako učiněný povaleč břinkáte od rána do večera!"

Rousseau se vztekle podíval na ženu.

"Jste husa," odsekl nazlobeně, "pro člověka, jako jsem já, to není žádná čest, jestliže se objeví tváří v tvář před králem. Komu může ten člověk děkovat, že sedí na trůně? Pouhé náhodě, pouhé hříčce přírody, že ho porodila zrovna královna. Ale já, já jsem hoden, aby mě zvali ke králi už proto, abych ho poučil. Já vděčím za všechno své práci a svému nadání, které jsem svou prací získal."

Tereza by nebyla žena, kdyby se nechala takhle snadno zahanbit.

"Hrozně by mě těšilo, kdyby vás pan de Sartines slyšel takhle mluvit. Připravil by pro vás pěknou světničku v Charentonu nebo třeba celou lóži v Bastile."

"Protože je pan de Sartines tyran v žoldu jiného tyrana a protože člověk, který nemá nic než své nadání, je vždycky bezbranný vůči tyranům. Ale kdyby se na mně pan de Sartines dopustil bezpráví ... "

"No tak co?" odsekla Tereza.

"Já vím," povzdechl si Rousseau, "že moji nepřátelé by skákali radostí."

"Tak proč jste si nadělal nepřátele?" hartusila Tereza. "Protože je ve vás plno jedu a protože se pořád jenom perete s celým světem. To pan Voltaire je jiný kabrňák. Ten má přátel, že by je ani nespočítal."

"To je pravda," usmál se Rousseau andělsky.

"Bodejť ne! Pan Voltaire ví, co se sluší a patří, je to šlechtic, pruský král je jeho důvěrný přítel, je bohatý, má koně, má zámek ve Ferney ... A je to jenom jeho zásluha, že to někam dopracoval ... A když ho pozvou ke dvoru, nedělá ze sebe náfuku a chová se tam, jako by byl doma."

"A vy si myslíte," rozčilil se Rousseau, "že já se tam nebudu chovat jako doma? Vy si myslíte, že nevím, odkud se berou všechny ty jejich peníze, které tam rozhazují plnýma rukama, a že tam budu dělat šaška jen proto, že se budou naoko klanět velkému mistru. Oh, vážená dámo, která vidíte vždycky všechno obráceně, nebudu si hrát na žádného náfuku, to není nafoukanost, to je opovržení ... Ano, opovrhuji jimi, opovrhuji celým tím přepychem u dvora, protože ten přepych ukradli."

"Ukradli!" ohrnula nos Tereza s nevýslovným pohoršením.

"Ano, ukradli! Ukradli ho vám, mně, celému světu. Všechno to zlato, kterým jsou posázeny jejich oděvy, by měli vrátit chudákům, kteří nemají ani na chleba.

A protože takhle smýšlím, půjdu ke dvoru jen s velkým sebezapřením."

"Já neříkám, že lidé zrovna výskají radostí," ustupovala pomalu Tereza, "ale koneckonců král je král."

"Však ho také poslouchám. Co by mohl chtít ještě víc?"

"Posloucháte ho, protože z něho máte strach. Neříkejte mi, že tam půjdete se sebezapřením a proti své vůli a že jste vlastně náramný hrdina, protože na to bych vám musela říct, že jste pokrytec a že jste bez sebe štěstím, že vás tam vůbec pozvali."

"Nemám strach z ničeho," prohlásil pyšně Rousseau.

"Tak dobrá, jděte tedy ke králi a řekněte mu jenom čtvrtinu toho, co jste mi tady právě přezpíval."

"Udělám to, jestliže k tomu bude velet mé svědomí."

"Vy že to uděláte?"

"Udělám. Cožpak jsem někdy před něčím couvl?"

"Jděte mi k šípku. Vy se neodvážíte vzít ani psovi kost ze strachu, aby po vás nechňapl ... Jaké asi budete dělat obličeje, až se octnete uprostřed královské gardy a všech těch rytířů ... Víte, já vás znám jako své boty. Teďka se krásně oholíte, navoníte, vyšňoříte. Nacvičíte si krásně obličej, přimhouříte zajímavě oči, protože máte docela malá a kulatá očička, a kdybyste je přirozeně otevřel, bylo by vidět, jaké je máte doopravdy, kdežto když je poněkud přimhouříte, mohou si lidi myslet, že máte oči jako volská oka. Budete na mne chtít hedvábné punčochy, navléknete si hřebíčkový kabát se stříbrnými knoflíky, vezmete si novou paruku a fiakr a můj pan filosof se pojede nechat obdivovat krásnými dámami ... A zítra, zítra to bude extáze, budete mi všecko zeširoka vypravovat, vrátíte se nadšen a po uši zamilován do některé z těch krasotinek, budete vzdychat a potit veršíčky a slzy vám budou kapat do kafe ... Ach, já vás znám, já vás znám."

"Mýlíte se, má drahá," odpověděl Rousseau důstojně. Jak jsem vám již řekl, půjdu ke dvoru jen z donucení. Půjdu tam, protože jako každý počestný občan se bojím pohoršení. Ostatně nejsem z těch, kdo by nechtěli uznat převahu toho nebo onoho občana v republice. Ale abych si hrál na dvořana, abych si otíral šosy o nádherný háv těch vyšňořených panáků, ne, to ne. To neudělám, a kdybyste mě při něčem takovém přistihla, můžete se mi vysmát na místě."

"Vy se tedy nenašňoříte?" zeptala se Tereza posměšně.

"Ne."

"Nevezmete si svou novou paruku?"

"Ne."

"Nebudete mhouřit oči?"

"Říkám vám, že tam půjdu jako svobodný občan, bez bázně a beze strachu. Půjdu ke dvoru, jako bych šel do divadla. A jestli se na mě komedianti budou mračit nebo usmívat, to mi je úplně fuk."

"Alespoň se tedy oholte," posmívala se Tereza, "máte vousy až na pupek."

"Říkám vám, že na svém zevnějšku nic nezměním."

Tereza se tak rozřehtala, že Rousseau uražen odešel do druhého pokoje. Trýzeň ubohého filosofa tím však neskončila. Tereza měla v zásobě ještě celou sadu jehlic a špendlíků, kterými ho dokázala popichovat. Vytáhla ze skříně sváteční oblek, čisté prádlo a důkladně vyleštěné střevíce. Všechny ty pěkné věci rozložila po posteli a po židlích. Ale Rousseau jim nevěnoval sebemenší pozornost. Tereza ho pobídla.

"Už je čas, abyste se začal oblékat ... Když jde někdo ke dvoru, musí se hodit do gala ... Takhle se do tři čtvrti na šest do Versailles nedostanete."

"Už jsem vám řekl, Terezo," odpověděl Rousseau důstojně, "že tam půjdu tak, jak jsem. V tomhle oděvu se den co den ukazuji svým spoluobčanům. Král není nic lepšího než kterýkoli druhý občan."

"Ale jděte, jděte," pokoušela ho Tereza, snažíc se ho teď přemlouváním podrobit své vůli, "nedělejte hlouposti, Jakube, a nevzdorujte jako malé děcko ... Tamhle máte šaty, tamhle jsem vám připravila břitvu a jestli nevíte nervózou kudy kam, doběhnu pro holiče ... "

"Děkuji, drahoušku," odpověděl Rousseau, "jenom se trochu okartáčuju a vezmu si boty, protože v bačkorách nemohu z domu."

Chce snad opravdu provést svou? říkala si v duchu Tereza. A dráždila ho nanovo laskavostí, přemlouváním, a brzy zas neúnavným posměchem. Ale Rousseau ji znal. Věděl, že mu klade jen léčku, a kdyby jen o krok ustoupil, hned by se mu jeho opatrovnice nelítostně vysmívala a zahrnovala ho kdejakou potupou. Nehodlal proto ustoupit ani o krok a ani se nepodíval na krásné šaty, které měly ještě zdokonalit - jak říkal - jeho vrozené dobré vzezření.

Tereza sledovala každý jeho pohyb. Zbývala jí už jenom jediná naděje. Kdykoliv Rousseau odcházel, nikdy se nezapomněl podívat do zrcadla, protože byl nadmíru čistotný, může-li být vůbec někdo čistotný nad míru.

Ale Rousseau si nepřestával dávat pozor, a protože postihl, jak úzkostně se na něho Tereza dívá, otočil se k zrcadlu zády. Konečně nadešel okamžik odchodu. Filosof si už srovnal v hlavě všecko, co štiplavého chtěl králi říci. Připravoval si různé šlehy, zatímco si zapínal přezky, bral z věšáku klobouk, ohlížel se po holi. Nakonec využil okamžiku, kdy se Tereza nedívala a hbitě přejel rukama po kabátě a po vestě, aby si urovnal záhyby. Tereza se vrátila a podala mu kapesník, který si Rousseau zastrčil do kapsy. Pak ho vyprovodila až na chodbu a řekla mu na rozloučenou:

"Jakube, měj přece rozum. Vypadáš příšerně, jako nějaký pobuda."

"Na shledanou," řekl Rousseau.

"Vypadáte jako vagabund, pane, dejte si na sebe pozor."

"Dejte pozor na oheň," odpověděl Rousseau, "a nehrabte se v mých papírech."

"Vypadáte jako vandrák, jako přestrojený fízl," vykřikla Tereza zoufale.

Rousseau už neodpověděl. Scházel po schodech, hvízdaje si jednu ze svých árií, a když se octl v temnotě, utřel si klobouk rukávem, srovnal si náprsenku a rychle dokončil svou toaletu. Přebrodil se blátem ulice Platriére po špičkách střevíců a přišel na Champs-Elysées, kde stály úctyhodné kočáry, kterým se říkalo fiakry a v nichž se ještě ve třicátých letech minulého století kodrcali cestující, kteří měli hluboko do kapsy, z Paříže do Versailles.

38. Trianonské divadlo

Nezáleží příliš na tom, za jakých okolností urazil Rousseau cestu do Trianonu. Poznamenejme jen, že jeho společníky byli jakýsi Švýcar, poslíček, důstojný měšťan a kněz. Do Trianonu přibyl kolem půl šesté. Celý dvůr byl už pohromadě. Zkoušelo se a všechno čekalo na krále. Po autorovi nikdo ani nevzdechl.

Několik lidí sice vědělo, že Jean Rousseau přijede osobně na generální zkoušku, ale spatřit pana Rousseaua nebylo o nic zajímavější než uvidět pana Rameaua nebo pana Marmontela nebo kohokoliv jiného z duchovních velikánů oné doby, které si aristokraté ode dvora občas zvávali do svých salónů nebo je dokonce někdy navštěvovali v jejich nuzných příbytcích. Rousseaua přijal ceremoniář. Pan de Coigny mu uložil, aby ho okamžitě uvědomil, až se Jean-Jacques objeví.

Šlechtic přispěchal za okamžik a uvítal Rousseaua s obvyklou dvorností. Sotva se však pozorněji zadíval na našeho filosofa, byl jat úžasem a začal si ho prohlížet od hlavy k patě znova a znova. Rousseau byl celý zaprášený, pomačkaný, bledý únavou a v bledosti jeho obličeje se neobyčejně výrazně odrážel poustevnický vous, jaký vrchní ceremoniář dosud nikdy nespatřil ve versailleských zrcadlech.

Udivený pohled pana de Coigny Rousseaua silně zamrzel a jeho tíseň se ještě zvětšila, když vstoupil do divadelního sálu, přeplněného nejnádhernějšími úbory, záplavou krajek, diamantů a modrých řádových stuh, takže zářící sál, celý pozlacený, vypadal jako nádherná kytice v obrovském koši. Rousseau by se byl nejraději propadl do země, když vdechl tuto jemnou, ambrou prosycenou atmosféru, která jeho plebejské plíce přímo opojovala. Nezbylo mu však než vkročit do sálu a draze zaplatit vlastní smělost. Okamžitě na něm utkvěla spousta pohledů; vypadalo to, jako by si kde-kdo všiml náhlé skvrny na skvělém obraze této společnosti.

Pan de Coigny ho zavedl do orchestru, kde na něho čekali hudebníci. Tady se mu poněkud uvolnilo a zatímco zaznívaly tóny jeho hudby, přemýšlel o tom, že o vlastní vůli vběhl do pořádné pasti a že mu z ní už nic na světě nepomůže.

Korunní princezna byla už na scéně v kostýmu Coletty. Čekala na svého Colina.

Pan de Coigny se zatím ve své lóži převlékal.

Náhle se uprostřed hloučku skloněných hlav objevil král Ludvík XV., usmíval se a zdálo se, že je v nejlepší náladě. Korunní princ se mu posadil po pravé a hrabě z Provence po levé straně. Padesát osob které tvořilo tuto intimní společnost, usedlo na králův pokyn na svá místa.

"Můžeme začít," řekl Ludvík XV.

"Pastýři a pastýřky, Sire," odvětila korunní princezna, "nejsou dosud převlečeni. Čekáme na ně."

"Vždyť se může zkoušet v normálním úboru," namítl král.

"To nejde, Sire," poučovala krále princezna už z jeviště, "chceme vyzkoušet, jak budou vypadat kostýmy za večerního osvětlení, abychom se přesvědčili, jaký budou mít účinek."

"Výborně," schválil tuto myšlenku král, "můžeme se tedy zatím trochu projít."

Ludvík XV. se zvedl a začal se procházet po chodbách i po jevišti. V srdci mu hlodal červ, že dosud nezahlédl paní Dubarry.

Když král opustil svou lóži, Rousseau se melancholicky a se sevřeným srdcem rozhlížel po prázdném sále a uvědomoval si, jak je tu sám. Dopadlo to úplně jinak, než jak si představoval svůj příjezd. Domníval se, že se kolem něho všechno shrne a že ho dvořané budou obtěžovat ještě s větší zvědavostí než pařížští čumilové. Obával se různých otázek a měl strach z všelijakého představování. Zatím si ho nikdo ani nevšiml. Přál si, aby jeho dlouhé vousy byly ještě delší a aby měl na sobě ještě odřenější hadry, než byly jeho staré šaty. Blahořečil si, že se neoděl s větší elegancí. V tomto prostředí nádhery by byl ze sebe udělal ještě většího šaška. Ale v hloubi srdce se cítil dosti pokořen, že ho nikdo nepokládá za víc, než čím v této chvíli opravdu byl, to jest za šéfa orchestru.

Pojednou k němu přistoupil jakýsi dvořan a zeptal se ho, není-li pan Rousseau.

"Jsem, pane," odvětil filosof.

"Korunní princezna si s vámi přeje mluvit, pane," oznámil mu dvořan.

Rousseau se zvedl ze židle velmi vzrušen.

Princezna už na něho čekala. Měla v ruce Colettinu árii:

Ztratila jsem své štěstí ...

Jakmile zahlédla Rousseaua, spěchala mu vstříc. Filosof se velmi hluboce uklonil, v duchu se omlouval tím, že v

princezně zdraví ženu a nikoli princeznu.

Princezna se k vyjevenému filosofovi chovala velmi milostivě a přátelsky, jako by se bavila s nejpřednějším šlechticem na kterémkoli evropském dvoře. Žádala ho, aby jí poradil, jak má zpívat třetí verš:

Colin mě opouští ...

Rousseau rozvinul celou teorií recitace a výslovností při zpěvu, kteroužto učenou přednášku přerušil náhlý hlučný příchod králův a několika dvořanů.

První dojem, jaký vyvolal zanedbaný filosof v královských očích, byl tentýž, jaký pocítil při prvním pohledu pan de Coigny, jenomže pan de Coigny Rousseaua znal, kdežto Ludvík XV. ho neznal. Prohlížel si tedy s neskrývaným podivením našeho hlasatele svobody, zatímco přijímal poklony i dík korunní princezny. V pohledu Ludvíka XV. byla vepsána všechna královská autorita a tento pohled, jenž nebyl zvyklý sklánět se nikdy před nikým, měl na Rousseaua nevýslovně zdrcující účinek, takže volný myslitel plaše a nejistě sklopil oči. Princezna čekala, až si král našeho filosofa dokonale prohlédne, potom přistoupila k Ludvíku XV. a řekla:

"Vaše Veličenstvo dovolí, abych mu představila našeho autora ... "

"Vašeho autora?" otázal se král, jako by si teprve vzpomínal, o kom může být řeč.

Rousseau jako by stál při tomto rozhovoru bosýma nohama na žhavém uhlí. Králův zrak jím pronikal skrznaskrz a Rousseauovi se zdálo, jako by tento zrak spaloval jako sluneční paprsek procházející čočkou dlouhý vous, odřený kabát, i špatně nakadeřenou paruku největšího spisovatele Ludvíkova království. Princezna pocítila s filosofem soustrast:

"Sire, dovoluji si vám představit pana Jean-Jacquesa Rousseaua, autora rozkošné opery, kterou si dovolíme předvést před Vaším Veličenstvem."

Král se vzpřímil. "Ach, pan Rousseau," řekl chladně. "Vítám vás." přitom si ho nepřestal dotěrně prohlížet, jako by ho chtěl upozornit na všechny nedostatky jeho toalety.

Rousseau se ptal v duchu, jak by měl pozdravit francouzského krále, aby se nesnížil k úloze dvořana, ale také aby se nezdál nezdvořilý, protože si byl vědom, že je hostem ve vladařově domě. Zatímco se utápěl v těchto úvahách a hledal vhodnou odpověď, promluvilo samo Jeho Veličenstvo s plnou vskutku královskou nenuceností, které je jedno, zdali řekne svému společníkovi něco příjemného nebo nepříjemného, vždyť ví, že mu to tak jako tak musí být vhod. Rousseau lapal po dechu, bylo mu, jako by zkameněl. Zapomněl na všechny fráze, které si pro tyrana uchystal.

"Pane Rousseaue," řekl král, nepřestávaje si prohlížet filosofův kabát a paruku, "stvořil jste skutečně rozkošnou hudbu, která mi připravuje nejednu kratochvíli." A začal zpívat dokonale falešným hlasem, nic nedbaje ani o intonaci ani o melodii:

"Kdybych městské nápadníky
lásku slyšel vyznávat,
dobýval bych dívčí rtíky
úspěšněj než dosavad.

Je to opravdu rozkošné," řekl král, když se mu zazdálo, že toho je pro tu chvíli dost. Rousseau se uklonil.

"Nevím, zazpívám-li to dobře," nadhodila paní princezna.

Rousseau se obrátil k princezně, chtěje jí poradit. Ale krále se už zase zmocnila pěvecká vášeň a začal zpívat Colinovu romanci:

"Mám s tou svou chajdou
jen dřinu na dřinu;
buď mráz či slunce najdou
si v ní skulinu."

Poslouchat zpěv Jeho Veličenstva byl strašlivý trest pro každého, kdo se jen trochu vyznal v hudbě, Rousseaua, kterému na jedné straně lichotilo, jak si král pamatuje jeho melodie, na druhé straně urážel ten hrozný přednes, takže se tvářil jako opice, která hryže cibuli, směje se a roní přitom slzy.

Princezna se tvářila naprosto vážně a přijímala celý ten králův kuplet s onou chladnokrevností, s jakou se lze setkat jenom u dvora. Král se čím dál s tím větším nadšením vžíval do role zpěváka.

"Coletto, pastýřko má,
chceš-li tam bydlet snad,
tu Colin, sám jsa doma,
nemá co litovat."

Rousseau cítil, kterak se mu hrne krev do tváří.

"Pane Rousseaue," vzpomněl si najednou král, "že se někdy oblékáte jako Armén?"

Rousseau zčervenal ještě víc, jazyk se mu vzpříčil v ústech a nebyl by ze sebe dostal slovo za všechny poklady celého světa. Ale král hned zapomněl na svou otázku a rozezpíval se na celé kolo.

"Ach při lásce sprosté
není ani po sté
jasné, co se smí a co ne ... "

"Vzpomínám si, že bydlíte v ulici Plátriére, viďte, pane Rousseaue?" přešel král bez jakýchkoli okolků do prózy. Rousseau kývl hlavou na souhlas, ale tím vyčerpal poslední zbytek svých sil. Nikdy netoužil tak po pomoci jako v této chvíli. Ale král se už dal opět do zpěvu.

"Je to dítě,
je to dítě ...

Říkali mi, že nejste právě velcí přátelé s panem Voltairem. Je to pravda?"

Rousseau už pozbýval i té poslední špetky rozumu, která mu ještě zbyla v hlavě, a sotva se už držel na nohou. Nezdálo se však, že by s ním král hodlal mít slitování, a ještě když odcházel, pokračoval neustále ve zpěvu, tentokrát už s doprovodem orchestru.

"Pojďme tancovat pod jilmy!
Hej probuďte se, panenky mé!"

Rousseau zůstal sám uprostřed ochozu. I princezna ho opustila, aby dokončila svou toaletu. Potáceje se jako opilý, s tlukoucím srdcem a s hučením v hlavě, zamířil náš filosof do chodby, ale tam se potkal s mladou dvojicí, zářící diamanty, krajkami a květinami; hrnuli se to po celé šíři chodby, ačkoliv mladý muž držel velmi něžně ruku své dámy. Dáma s obrovským účesem, se spoustou krajek, s nádherným vějířem a nasáklá nejrozkošnějšími vůněmi, že to bylo cítit po celé chodbě, zářila jako hvězda. Když šel Rousseau kolem, otřela se o něho.

Kavalír, který ji doprovázel, byl štíhlý, půvabný elegán, přes anglický kabátec měl širokou modrou stuhu a chvíli co chvíli propukal v jasný, srdečný smích, který střídal s úmyslnými, významnými přestávkami, nebo zase zaměňoval důvěrným šeptem, na nějž dáma odpovídala perlivým smíchem. Bylo vidět, že si oba mladí lidé náramně rozumějí.

Rousseau poznal v rozkošné dámě paní hraběnku Dubarry, a jakmile ji poznal, zvyklý věnovat se vždy pozorování jen jednoho předmětu, zapomněl úplně na hraběnčina společníka.

Mladý muž s modrou stuhou nebyl nikdo jiný než hrabě d'Artois. S nadšením svého mladého srdce laškoval tady nevázaně s milenkou svého dědečka.

Když si paní Dubarry povšimla černé postavy velkého filosofa, vykřikla zděšeně: "Panebože!"

"Co se to děje?" vykřikl hrabě d'Artois a vytřeštil oči na volného myslitele. Už vztahoval ruku, aby své společnici uvolnil cestu.

"Pan Rousseau," vykřikla madam Dubarry.

"Rousseau ze Ženevy?" zvolal hrabě d'Artois tónem školáka na prázdninách.

"Ano, monsignore," odpověděla hraběnka.

"A, dobrý večer, pane Rousseaue," pozdravil vesele pokušitel, když viděl, ze filosof hledá díru, kudy by mohl uniknout. "Dobrý večer, to jsem rád, že si poslechneme vaši muziku."

"Monsignore," koktal Rousseau, který si teprve v této chvíli povšiml modré stuhy.

"Nejrozkošnější hudbu na světě," šveholila hraběnka, "hodnou srdce i ducha svého autora."

Rousseau se vzpřímil a ponořil svůj zrak do ohnivých očí hraběnčiných. "Madam ... " řekl povýšeně.

"Budu hrát Colina, madam," vykřikl hrabě d'Artois, "a prosím vás, paní hraběnko, abyste hrála Colettu."

"Ze srdce ráda, monsignore, ale nejsem umělkyně a nikdy bych se neodvážila znesvětit tak mistrovskou skladbu."

Rousseau by byl dal život, kdyby se byl dokázal ještě jednou příkře podívat na hraběnku. Ale tón jejího hlasu, lichotky, kterými ho zahrnovala, a v neposlední řadě hraběnčina krása měly takový účinek, že se chytil jako ryba na udici. Ze všeho nejraději by však byl přece jen utekl.

"Pane Rousseaue," žadonil princ a stoupl si filosofovi do cesty, "hrozně bych chtěl, abyste mě naučil roli Colina."

"Neodvážila bych se poprosit pana Rousseaua, aby mě naučil roli Coletty," nadhodila hraběnka, předstírajíc ostýchavost, která Ženevana úplně odrazila. V očích se mu objevila otázka, proč by taková prosba měla být přehnaná.

"Pan Rousseau mě nemá v lásce," obrátila se hraběnka k princi nejlíbeznějším hláskem.

"Panebože," vykřikl princ zděšeně, "vás že by někdo mohl nemít v lásce!"

"Vždyť to vidíte."

"Pan Rousseau je příliš velký dobrák a tvoří příliš krásné věci, aby utíkal před tak rozkošnou dámou," pravil hrabě d'Artois.

Rousseau si zhluboka vydechl, jako by měl v tu chvíli vypustit duši, a prolétl úzkou skulinou, kterou hrabě d'Artois neprozřetelně utvořil tím, že ustoupil od stěny. Ale ten večer neměl filosof ani špetku štěstí. Sotva udělal několik kroků, narazil na jinou dvojici.

Tentokrát to byl mladík a starší pán. Mladík měl modrou stuhu, jeho průvodce, kterému mohlo být kolem pětapadesáti let, byl oděn v šarlat a byl celý bledý od přísné životosprávy. Oba dva páni ještě zaslechli, jak se hrabě d'Artois směje a křičí z plných plic.

"Ach, pane Rousseaue, pane Rousseaue, povím kdekomu, že jste utekl před paní hraběnkou a nikdo mě to nebude chtít věřit."

"To je pan Rousseau," zamumlal jeden z nově příchozích.

"Zastavte ho, bratře," křičel hrabě d'Artois už z dálky, "zastavte ho, pane de la Vauguyon!"

Rousseau poznal, že se dostal z deště pod okap. Hrabě z Provence a hofmistr francouzských princů!

Hrabě z Provence vskutku zastoupil Rousseauovi cestu.

"Dobrý večer, pane," řekl svým suchým a pedantickým hlasem.

Rousseau, celý zmaten, se uklonil a pomyslil si: Odtud se už nedostanu.

"Jsem opravdu rád, že se s vámi setkávám, pane," řekl princ tónem učitele, který hledal a konečně přistihl provinilého školáka. Zase ty hloupé poklony, pomyslil si Rousseau, jak jsou ti velcí lidé nudní.

"Četl jsem váš překlad Tacita, pane."

Ach, pravda, řekl si v duchu Rousseau, tenhle je velký učenec, pedant.

"Víte, že je velmi obtížné překládat Tacita?"

"Napsal jsem to v své skromné předmluvě, monsignore."

"Vím, vím, četl jsem to. Říkáte tam, že ovládáte latinu jen velmi prostředně."

"To je pravda, monsignore."

"Tak proč tedy překládáte Tacita, pane Rousseaue?"

"Cvičím se tím ve stylu, monsignore."

"Ach pane Rousseaue, nepochopil jste správně smysl imperatoria brevitate, když jste je přeložil jako řeč vážná a úsečná." Rousseau znepokojeně pátral v paměti.

"Ano," pravil mladý princ s důležitou tváří starého učence, který objevil chybičku v pradávných rukopisech. "Ano, přeložil jste to tak. Je to v odstavci, kde Tacitus vypravuje, jak Piso povzbuzuje vojáky ... "

"Nuže, monsignore."

"Nuže, pane Rousseaue. Imperatoria brevitate znamená s rázností vojevůdce. . ., to jest člověka, který je zvyklý velet, poroučet. Nějak tak by to bylo správné, viďte, pane de la Vauguyon?"

"Ano, monsignore," odpověděl hofmistr.

Rousseau neodpověděl nic. Princ pokračoval:

"Byl to velmi nepřesný překlad, pane Rousseaue, a já vám tam najdu ještě další doklad."

Rousseau zbledl.

"Pane Rousseaue, je to v odstavci, který se týká Cecini. Ten odstavec začíná takto: Et in superiore Germania ... Vzpomeňte si, Tacitus tam kreslí portrét Cecini a říká: Cito sermone ... "

"Vzpomínám si, monsignore."

"Vy jste to přeložil: mluví dobře."

"Ano, monsignore, a myslím si ... "

"Cito sermone znamená, že mluví rychle, tj. snadno."

"A já že jsem řekl: mluví dobře?"

"Ano, pane, ale pak by muselo být v originále decoro nebo ornato nebo eleganti sermone. Stejně je tomu, když Tacitus líčí změnu, která se udala v povaze Ottonově. Velký historik praví: Delata voluptas dissimulata luxuria cunctaque, ad imperii decorem composita."

"A já jsem to přeložil: Na vhodnější doby okázalosti a hýření odloživ, vzbudil všeobecný údiv snahou vzkřísit bývalou slávu říše."

"A to jste přeložil špatně, pane Rousseaue, velmi špatně. Především jste utvořil jedinou větu z původních tří malých, čímž se stalo, že jste slova dissimulata luxuria přeložil nepřesně, za druhé jste dal poslednímu odstavci docela jiný smysl. Tacitus nechtěl říci, že císař Otto se snažil pozvednout bývalou slávu své říše, chtěl říci, že přestal ukájet své vášně a zanechal svých hýřivých návyků a všechno, slyšíte, pane Rousseaue, všechno, to jest i své návyky a vášně jaksi převrátil, nově uspořádal a obrátil je, i ty návyky a vášně, k slávě své říše. To je přesný smysl těch vět, viďte, pane de la Vauguyon? Váš překlad je příliš kusý, pane Rousseaue."

"Ano, monsignore," odpověděl pan de la Vauguyon.

Na Rousseauově čele se objevily kapičky potu a filosof byl celý utrmácen tímto nemilosrdným výkladem. Princ mu popřál chvíli oddechu, potom blahosklonně poznamenal: "To ve filosofii jste mnohem silnější."

Rousseau se uklonil.

"Až na to, že Emil je velmi nebezpečná kniha."

"Nebezpečná, monsignore?"

"Ano, vnáší mezi prostý lid mnoho falešných myšlenek."

"Monsignore, jakmile se člověk stane otcem, pochopí jistě zásady mé knihy, ať už je největším nebo nejnepatrnějším mužem v celém království ... Být otcem ... To je ... To je ... "

"Poslyšte, pane Rousseaue," načal najednou z nového soudku zlomyslný princ, "ta vaše Vyznání, to je opravdu zábavná knížka ... Kolik vy máte vlastně dětí?"

Rousseau zbledl, zapotácel se a pohlédl na mladého katana zrakem plným úžasu i vzteku, kterýžto výraz ještě povzbudil princovu zlomyslnou náladu. Už ani nepočkal na odpověď, uchopil svého učitele pod paží a bral se důležitě dále, vykládaje hofmistrovi další své postřehy o dílech muže, kterého právě zdrtil svým kritickým úsudkem. Rousseau zůstal sám a probral se ze svého ohromení, teprve když zaslechl z orchestru první takty své ouvertury. Pustil se tím směrem, a teprve když přišel na své místo, řekl si v duchu:

Já blázen, já hlupák, já zbabělec, jsem nedovedl nalézt vhodnou odpověď pro toho strašného mladého pedanta. Monsignore, měl jsem říct, není to milosrdné, posmívá-li se mladík ubohému starci.

Sotva pocítil náležité uspokojení nad touto pozdní odpovědí, začala korunní princezna s panem de Coigny zpívat dueto. Utrpení filosofa skončilo a vystřídalo je utrpení hudebníka.

39. Zkouška

Jakmile zkouška začala a všeobecná pozornost se obrátila na jeviště, nikdo si už Rousseaua nevšímal. Teď se on rozhlížel kolem sebe. Poslouchal, jak falešně zpívají vznešení páni oblečení za venkovany, pozoroval, jak koketují dámy v úborech pastýřek.

Korunní princezna zpívala dobře, ale byla špatná herečka. Kromě toho měla tak slabý hlas, že ji bylo sotva slyšet. Král, aby účinkujícím nenaháněl trému, se uchýlil do temné lóže a bavil se tam s několika dámami. Korunní princ převzal úlohu nápovědy. Opera se vlekla s královskou pomalostí.

Rousseau si předsevzal, že nebude poslouchat, ale bylo těžké vůbec nic neslyšet. Přesto se mu dostalo určité útěchy. V urozeném komparsu zahlédl překrásný obličej dámy v úboru venkovanky, kterou nebesa obdařila nejen nejušlechtilejší tváří, ale také nejkrásnějším hlasem z celé té královské herecké družiny. Rousseau upoutal tedy všechnu svou pozornost na tuto nádhernou postavu a přes dirigentský pult napínal sluch, aby mu neušlo nic, co přednášel její melodický hlas.

Paní princezna si povšimla autorovy pozornosti a z jeho úsměvu a jeho přivřených očí usoudila, že je s provedením svého díla spokojen. Čekala - byla přece jen také žena - že se jí za to dostane poklony, naklonila se tedy k Rousseauovi a zašeptala: "Že to není tak špatné, mistře?"

Rousseau, plně zaujat krásnou herečkou, neodpověděl.

"Ach, pak děláme v něčem chybu," povzdychla si princezna, "a pan Rousseau se nám to neodvažuje říct. Jen se prosím vyslovte, mistře."

Ale Rousseauovy zraky se nemohly odpoutat od krásného zjevu, jenž neměl tušení, že je předmětem takové pozornosti.

"Ach," zvolala princezna, sledujíc filosofův pohled, "slečna de Taverney patrně v něčem pochybila ...!"

Andrée se začervenala, když zpozorovala, že se na ni oba dívají.

"Ne, ne!" vykřikl Rousseau, "slečna nechybila, slečna zpívá jako anděl."

Madam Dubarry vrhla na filosofa pohled ostřejší než kopí. V baronu Taverney naopak zaplesalo srdce a odměnil

Rousseaua nejblahosklonnějším úsměvem.
"Vám se také zdá, že ta dívka dobře zpívá?" zeptala se paní Dubarry krále, na něhož Rousseauova slova zřejmě také mile zapůsobila.
"Já tomu nerozumím," řekl Ludvík XV., "to by se člověk musel vyznat v muzice."
Mezitím dal Rousseau pokyn orchestru i hercům, aby zazněl sbor:

K pastýřce své se Colin vrací,
slavme ten návrat překrásný!

Když se po prvním přezpívání obrátil, všiml si, jak mu pan de Jussieu přátelsky kyne. Bylo to pro našeho Ženevana velké zadostiučinění, že ho tady vidí v tomhle prostředí a jako dirigenta královského sboru právě tenhle dvořan, který mu vždycky dával poněkud cítit svou převahu. Poděkoval mu velmi obřadně a zadíval se znovu na Andréu, které pochvala jako by ještě přidala na kráse. Zkouška pokračovala a paní Dubarry měla čím dál tím mizernější náladu. Již po dvakrát přistihla Ludvíka XV., že ji neposlouchá, ačkoliv mu potichu říkala nejroztomilejší lichotky.
Příčinou královy roztržitosti byla v hraběnčiných očích samozřejmě slečna Andrée. Ale také paní princezna zářila štěstím a sklízela pochvalu za pochvalou, což žárlivou hraběnku rozhodně nemohlo naladit smířlivěji.
Pan vévoda de Richelieu kroužil kolem princezny jako mladík. Podařilo se mu utvořit v pozadí divadla skupinu vesele se smějících dvořanů, v jejichž středu se živě bavila korunní princezna. Tenhle pohled silně znepokojoval přívržence Dubarryů.
"Zdá se mi," poznamenal vévoda velmi nahlas, "že slečna de Taverney má neobyčejně krásný hlas."
"Úžasně zpívá," souhlasila princezna, "kdybych nebyla tak sobecká, nechala bych ji hrát Colettu. Ale mám tu roli tak ráda, že bych ji za nic na světě nepřenechala nikomu!"
"Ach, slečna de Taverney by ji nezazpívala lépe než Vaše královská Výsost," podotkl rychle Richelieu a ...
"Slečna je výborná zpěvačka," poznamenal Rousseau s opravdovým přesvědčením.
"Vynikající," přikývla princezna. "Musím se přiznat, že ona mě naučila mé roli. Mimoto báječně tančí, kdežto já tančím špatně."
Lze si představit, jak tahle rozmluva účinkovala na krále, na paní Dubarry a na celý ten houf zvědavců, klepařů, intrikánů a závistivců. Každý měl radost z toho, mohl-li nějak ranit druhého, kdežto ránu, kterou sám utržil, přijímal s pokořením a s hněvem v srdci. Nebylo tu nikoho, komu by byly všechny tyto řeči lhostejné, až snad na jedinou slečnu Andréu.
Richelieu neúnavně princeznu podněcoval, až nakonec požádala Andréu, aby zazpívala romanci:

Zmizel jest můj služebník,
Colin opouští mě.

Sotva spustila, král začal živě udávat hlavou takt s takovým nadšením a potěšením, že z madam Dubarry opadávalo líčidlo jako z obrazu za vlhka.
Richelieu zlomyslnější než kterákoli žena vychutnával svou pomstu. Přistoupil k panu de Taverney a oba starci vytvořili skupinu, která by byla dobře mohla představovat Zkaženost a Pokrytectví. Jejich radost se stupňovala, čím více se chmuřilo čelo madam Dubarry. Hraběnka tomu dala korunu, když se konečně vztekle zvedla. Bylo to proti všem pravidlům, protože král dosud seděl.
Dvořané cítili bouři ve vzduchu jako mravenci, když se chystá k dešti, a snažili se dostat pod ochranu mocnějších. Kolem paní princezny se tvořil čím dál tím větší houf a také paní Dubarry byla obklopena svými stoupenci.
Znenáhla začínali všichni ztrácet zájem o zkoušku a pozornost všech přítomných se upjala na něco docela jiného. Už nešlo ani o Colettu ani o Colina, a mnoho diváků si pomyslilo, že možná bude paní Dubarry brzy zpívat ten půvabný verš:

Zmizel jest můj služebník,
Colin opouští mě.

"Pozoruješ," pošeptal Richelieu Taverneyovi, "jaký má tvá dcera báječný úspěch?"
Zatáhl ho do chodby, a když otvíral skleněné dveře, odhodil stranou jakéhosi zvědavce, který se s nosem přitisknutým na sklo toužebně díval do sálu.
"Hrom do toho kluka," zahučel pan Richelieu, když si všiml, že ten zvědavec je oblečen jako zámecký dělník a chvatně si oprašoval kabát, který si umazal o dveře. Opravdu byl tím zvědavcem jeden ze zámeckých dělníků, který se s kyticí v ruce vplížil do chodby a měl teď zřejmě větší potěšení z hudby a ze zpěvu - alespoň pokud jde o jednu zpěvačku - než kterýkoli z urozených diváků. Utíkal teď zpátky do chodby a málem by byl upadl. To neštěstí se mu nakonec přece jen nepřihodilo, ale květiny se mu rozsypaly.
"Toho kloučka znám," řekl pan de Taverney hněvivě.
"Kdo je to?" zeptal se vévoda.
"Co tu děláš, uličníku?" zeptal se pan de Taverney mladého muže.
"Dívám se, jak vidíte," odpověděl hrdě Gilbert, kterého naši čtenáři jistě už poznali.
"Kdybys šel raději po práci," řekl přísně pan de Richelieu.
"Co jsem měl udělat, mám už uděláno," řekl pokorně Gilbert vévodovi, aniž věnoval panu de Taverney jediný pohled.

"O tohohle lenocha brnkám na každém kroku," bručel pan de Taverney.

"Jenom neubližujte našemu Gilbertovi," přerušil barona jakýsi mírný hlas. "Je to výborný pracovník a velmi svědomitý botanik."

Taverney se obrátil a poznal pana de Jussieu. Zrudl vzteky a otočil se na patě. "Každý ničema si teď vleze do královského paláce," bručel si pro sebe.

"Počkej," zadržel ho Richelieu. "To tady bude jistě i Nicole. Podíváme se ... Tamhle v koutě u dveří ... To je ale ještěrka. Té určitě nic neujde."

V houfu asi dvaceti sloužících stála opravdu Nicole, kroutila svou půvabnou hlavičkou ze strany na stranu, oči jí svítily úžasem a překvapením a jezdily po sále jako po lede. I Gilbert ji zahlédl a rychle se obrátil.

"Pojď, pojď," pobízel vévoda Taverneye, "mám dojem, že s tebou král chce mluvit. Hledá tě." Oba přátelé se pustili ke královské lóži.

Paní Dubarry se zatím dorozumívala očima s panem vévodou d'Aiguillon. Ten opět nespouštěl z očí svého strýce.

Rousseau se octl o samotě a měl teď čas dosyta se obdivovat Andrée. Byl na nejlepší cestě, můžeme-li použít toho slova, aby se do ní zamiloval.

Vznešení herci se zatím převlékali ve svých. lóžích, kde Gilbert vyměnil květiny.

Také Taverney zůstal sám v chodbě, protože pan de Richelieu se odebral ke králi. Srdce mu samým očekáváním hned přestávalo tlouci, hned se zase divoce rozběhlo nedočkavostí. Konečně se vévoda vrátil s prstem na rtech. Taverney zbledl radostí a spěchal v ústrety příteli, který ho vzal pod paží a vlekl pod královskou lóži. Tam zaslechli něco, co nemohl slyšet takřka nikdo. Madam Dubarry právě říkala králi:

"Smím se těšit, že Vaše Veličenstvo se mnou dnes povečeří?"

Král odpověděl:

"Jsem velmi unaven, hraběnko, omluvte mne, prosím."

V témž okamžiku vstoupil do lóže korunní princ, a ačkoli stál hned vedle hraběnky, tvářil se, jako by ji neviděl.

"Sire," tázal se princ, "prokáže nám Vaše Veličenstvo tu čest a povečeří s námi v Trianonu?"

"Dnes ne, milý synu. Právě jsem říkal hraběnce, že jsem velmi unaven. Uprostřed vás mladých by se mi sotva ulevilo ... Povečeřím sám."

Princ se uklonil a odešel. Madam Dubarry se rovněž uklonila až po pás a odcházela třesouc se vzteky.

Konečně král kývl na Richelieua.

"Vévodo," řekl mu, "chtěl bych si s vámi promluvit o jisté věci, která se vás týče."

"Sire ... "

"Nebyl jsem spokojen ... Chtěl bych, abyste mi vysvětlil ... Počkejte ... budu večeřet sám, budete mi dělat společníka."

V tu chvíli se král podíval na Taverneye.

"Znáte, vévodo, tam toho šlechtice?"

"Jak bych neznal pana de Taverney, Sire."

"Ach to je otec té roztomilé zpěvačky."

"Ano, Sire."

"Poslyšte, vévodo ... "

Král se sklonil a něco maršálkovi zašeptal.

Taverney si zaryl nehty do dlaní, aby přemohl vzrušení. Za chviličku nato přistoupil pan Richelieu a řekl mu:

"Pojď za mnou, ale dělej, jako bys mě neviděl."

"Kam půjdeme?" otázal se Taverney.

"Mlč a pojď."

Vévoda vykročil. Taverney šel za ním ve vzdálenosti asi tak dvaceti kroků. Došli až k pokojům královým.

Vévoda vstoupil dovnitř, Taverney zůstal v předpokoji.

40. Dárek

Pan de Taverney nečekal dlouho. Richelieu se zeptal komorníka, nezanechal-li král pro něho něco na nočním stolku, a když dostal, co chtěl, rychle se vrátil.

Baron si všiml, že drží v ruce jakési hedvábné pouzdro.

Maršálek brzy ukojil jeho zvědavost, především ho však zatáhl do tmavého kouta chodby.

"Barone," řekl mu, "doufám, že jsi nikdy nepochyboval o mém upřímném přátelství."

"Od té doby, co jsme se smířili, neměl jsem k tomu důvod," odpověděl Taverney.

"A pochyboval jsi snad, že ty i tvoje děti dosáhnou znovu štěstí a blahobytu?"

"To jsem pochyboval."

"Pak jsi se ovšem mýlil. Tvé štěstí i štěstí tvých dětí roste den ode dne takovou měrou, že by tě z toho mohla pojmout závrať."

"Nevím, nevím," odpověděl Taverney, který se sice nadál, že v tomhle tvrzení může být něco pravdy, ale nevěděl zatím, zda je to štěstí od Boha nebo od ďábla. "Proč myslíš, ze štěstí mých dětí roste tak rychle?"

"Cožpak už není z Filipa kapitán a nemá setninu, kterou mu vystrojil král?"

"To je pravda ... A mohu za to děkovat jen tobě."

"Nedělej si starosti. A slečna de Taverney může být co nevidět markýzou."

"Ale jdi!" vykřikl Taverney. "Má dcera a markýzou?"

"Poslyš, Taverneyi, král nalezl v tvé dceři velké zalíbení. Krása, půvab a ctnost, tím spíše, když se k nim ještě druží

nadání, Jeho Veličenstvo velmi okouzlují ... A slečna de Taverney má všechny tyto přednosti ve svrchované míře ... Jak už jsem ti řekl, král je slečnou de Taverney přímo nadšen."

"Vévodo," odpověděl Taverney s důstojným výrazem, který div nerozesmál starého lišáka, "co tím chceš říct, když tvrdíš, že král je mou dcerou nadšen?"

Richelieu neměl rád hloupou přetvářku; odpověděl tedy příteli suše: "Barone, nevyznám se ani v jazykozpytu ani v pravopise. Nadšen, to pro mne vždycky znamená, že je někdo nadmíru spokojen ... Jestli ti je nemilé, ze je někdo nadmíru spokojen krásou, nadáním, zásluhami tvých dětí,můžeš to klidně říct ... Vrátím se k Jeho Veličenstvu a ... " A Richelieu se jako mladík otočil na patě.

"Nerozuměl jsi mi, vévodo," vykřikl baron a chytl ho za loket. "Ty se vždycky pro všecko hned rozčertíš."

"Proč mi tedy říkáš, že nejsi spokojen?"

"Vždyť ti nic takového neříkám."

"Ale chceš na mně, abych ti vysvětlil, proč je král tak nadšen ... Chytrákovi napověz ... "

"Vždyť jsem, vévodo, sotva otevřel ústa. To je jasné, že jsem spokojen."

"A kdo by tedy měl být nespokojen ... Snad tvá dcera?"

"Nevím, nevím," škrabal se baron za ušima.

"Příteli, ty jsi svou dceru vychoval jako divocha."

"Můj milý, má slečna dcera se vychovávala sama. Pochopíš asi, že jsem se v tomhle směru tuze nenamáhal. Žil jsem v té své díře v Taverney jako jezevec. Má dcera je ctnostná sama od sebe."

"Tím chceš říct, že tvá dcera je venkovská husička, že?"

"To ne, ale je nevinná jako holubice."

Richelieu stáhl kysele obličej. "Pak tedy tvé ubohé dceři nezbývá, než aby se rozumně provdala, protože s takovouhle vadou určitě neudělá žádné štěstí."

Taverney se bojácně podíval na vévodu.

"Naštěstí," pokračoval maršálek nemilosrdně, "král je právě tak šíleně zamilován do madam Dubarry, že se nestane, aby věnoval vážnější pozornost jiné ženě."

Taverneův nepokoj se změnil v úzkost.

"Takže ty i tvá dcera," pokračoval vévoda, "můžete být úplně klidní. Vyložím Jeho Veličenstvu, jak se věci mají, a král určitě upustí od svého úmyslu."

"Ale od jakého úmyslu, panebože!?" vykřikl Taverney bledý jako stěna a křečovitě stiskl přítelovu paži.

"Že dá slečně Andrée malý dárek, můj drahý barone."

"Dárek? ... A jaký dárek?" zvídal Taverney pln dychtivosti a naděje.

"Ale jenom takovou maličkost," odpověděl nedbale Richelieu. "Tadyhle to je, podívej se." A otevřel hedvábnou kazetu.

"Skvosty?"

"Nestojí to ani za řeč ... Náhrdelník za pár tisíc liber, který chtělo Jeho Veličenstvo věnovat zpěvačce, že tak krásně zazpívala jeho zamilovanou árii. Král už to tak má ve zvyku. Ale když si myslíš, že by tvá dcera byla proti tomu, nemluvme raději o tom."

"To přece nejde, vévodo, vždyť by se král strašně urazil."

"Samozřejmě, že se král urazí. Ale už je to tak na světě, že ctnost vždycky někoho uráží."

"Když o tom tak uvažuji," zamyslil se Taverney, "má dcera není přece tak úplně padlá na hlavu."

"To říkáš ty, ale jak se na to bude dívat tvá dcera?"

"Vždyť ji přece musím trochu znát."

"Číňané jsou šťastný národ," poznamenal Richelieu.

"Proč myslíš?" ozval se Taverney překvapeně.

"Protože mají ve své zemi mnoho řek a potoků."

"Vévodo, ty skáčeš z předmětu na předmět a mně už se z toho motá hlava."

"Mluvím s tebou, barone, pořád o jednom a tom samém."

"Tak proč tedy mluvíš o Číňanech? Co mají Číňani dělat s mou dcerou?"

"Hodně ... Číňané mají to štěstí, že mohou bez rozpaků utopit dceru, když je příliš ctnostná."

"Počkej, počkej, vévodo," namítl Taverney, "musíš být trochu spravedlivý. Jakpak kdybys ty měl dceru?"

"U všech hromů, vždyť ji mám! ... A byla by to náramná zlomyslnost, kdyby mi někdo řekl, že je příliš ctnostná."

"Ale přece jen by to bylo milejší, kdyby to bylo naopak, ne?"

"Ani ne. Nemám ve zvyku plést se svým dětem do jejich záležitostí, jakmile jim je víc než osm let."

"Tak mě alespoň vyslechni. Což kdyby mě král pověřil, abych tvé dceři nabídl náhrdelník a tvá dcera si ti stěžovala?"

"Žádné srovnávání, drahý příteli ... Já jsem žil celý život u dvora, ty jsi žil na venkově jako Indián. To se přece nedá srovnávat. Co je pro tebe ctnost, je pro mě hloupost. Nic není nevděčnější, a to bys měl připomenout své dceři, než když někdo říká, co byste dělal, kdybyste byl na mém místě. Nejsem přece na jeho místě. A potom to tvé srovnání kulhá. Vůbec přeci nehodlám jít nabídnout tvé dceři náhrdelník."

"Vždyť jsi to právě řekl."

"O něčem takovém jsem neřekl ani slovo. Oznámil jsem ti, že mě král pověřil, abych v jeho pokoji vyzvedl skříňku se skvosty pro slečnu de Taverney, jejíž hlas se mu neobyčejně líbil. Ale neřekl jsem nic o tom, že mě Jeho Veličenstvo pověřilo, abych ten náhrdelník nabídl oné mladé dámě."

"Teď už jsem z toho úplně jelen," zavrtěl zoufale hlavou baron. "Nerozumím ti ani slovo. Mluvíš v hádankách a já nejsem prorok, abych je vykládal. Proč jsi bral ten náhrdelník, když jej nechceš dát? A proč tě král něčím pověřil, když

tě vlastně ničím nepověřil."

Richelieu vykřikl, jako kdyby mu krysa přeběhla před nohama.

"Ty jsi ale kus divocha! Učiněný Indián!"

"Ale proč, proč?"

"Protože vypadáš, jako bys spadl z měsíce, drahý příteli."

"Já nevím ... "

"Já vím, že nic nevíš. Drahoušku, jestliže chce král dát nějaké krásné ženě dárek, a pověří-li pana de Richelieu, aby to zprostředkoval, pak ten dárek opravdu stojí za to a pan de Richelieu tu věc zprostředkuje opravdu diskrétně ... Já ten skvost nabízet nebudu, to musí za mě udělat někdo jiný ... "

"A kdo tedy, proboha?"

"Příteli," poklepal Richelieu s ďábelským úsměvem panu de Taverney na rameno, "jestliže mám co dělat s tak nadmíru ctnostnou slečnou, jako je slečna Andrée, jsem tak mravný, že mě v tom nikdo nepředstihne. Jestliže se blížím k holubici - alespoň jak ty říkáš - nemohu vypadat jako jestřáb. Pošlou-li mě za dcerou, mluvím vždycky s otcem ... Teď mluvím s tebou, Taverneyi, a ty, odevzdáš to pouzdro slečně Andrée ... Jde jenom o to, jestli chceš ... "

A podával skříňku Taverneyovi.

"Nebo nechceš?"

A schoval skříňku za zády.

"Ale jistě, jistě," vykřikl baron, "proč jsi mi to neřekl hned. Měl jsi říci, že mne Jeho Veličenstvo pověřilo, abych své dceři odevzdal ten dárek, a bylo by všechno v pořádku. Pak je všechno pod otcovským dohledem a nevrhá to žádný špatný stín na mou dceru."

"Jestliže smýšlíš takto, podezíráš bezděky krále z nějakých nemravných úmyslů," řekl Richelieu velmi vážně. "Ale to by ses patrně neodvážil, že?"

"Bůh uchovej, ale to víš ... Lidi ... A má dcera ... "

Richelieu pokrčil rameny. "Bereš, nebo ne?"

Taverney rychle natáhl ruku.

"Tohle je tedy ta tvá mravnost," řekl vévodovi s úsměvem, který se jako vejce vejci podobal úšklebku, který měl před chvílí vévoda pro něho.

"Nu a nemyslíš, barone," řekl maršál, "že je v tom opravdová morálka, jestliže učiníme prostředníkem otce, jestliže se všechno, jak jsi před chvílí řekl, děje pod otcovským dozorem, a královo okouzlení i čaromoc tvé dcery mohou tak zůstat bez úhony? Sám pan Jean-Jacques Rousseau, který se tady před chvílí potuloval, by v tom nemohl vidět nic špatného. Řekl by ti, že sám svatý Josef nemohl být počestnější, než jsem já."

Richelieu prohodil těchto několik slov tak lhostejně a s tak ušlechtilou vznešeností, že nadobro umlčel beztak nevalný odpor pana de Taverney a přesvědčil ho, že celá ta věc je v naprostém pořádku. Baron se chopil přítelovy ruky a stiskl ji.

"Díky tvé šlechetnosti bude moci má dcera přijmout tento dar."

"Založí tím jen své štěstí, jak už jsem ti řekl na začátku této naší únavné rozpravy o štěstí."

"Děkuji, drahý vévodo, děkuji ti z celého srdce."

"Ještě slovíčko. Neříkej, prosím tě, nic o tomhle dárku žádnému z přátel paní Dubarry. Paní Dubarry by se určitě strašně rozhněvala a nechala by krále na holičkách."

"Myslíš, že by nám to král měl za zlé?"

"Nevím, ale hraběnka by nám určitě nepoděkovala. Já bych byl rozhodně ztracen ... Nikomu tedy ani slova."

"Neboj se. Ale tlumoč, prosím, králi můj nejponíženější dík."

"A dík tvé dcery, nezapomenu na to ... Ale královská přízeň tímhle nekončí ... Budeš moci králi poděkovat sám, můj milý ... Jeho Veličenstvo tě zve k večeři."

"Mě?"

"Tebe, pane Taverney. Povečeříme v úzkém kroužku. Jeho Veličenstvo, ty a já si pohovoříme o ctnostech tvé dcery. Na shledanou, Taverneyi, tamhle jde madam Dubarry s panem d'Aiguillon. Nechci, aby nás viděli pohromadě."

Pan de Richelieu zmizel lehce jako páže v dlouhé chodbě a zanechal Taverneye s pouzdrem v ruce jako dítě, které se po Štědrém večeru probudilo s plnou náručí hraček, které mu Ježíšek nadělil.

41. Večeře u Ludvíka XV.

Maršálek nalezl Jeho Veličenstvo v malém salónku, kam krále doprovodilo několik dvořanů, kteří se raději obešli bez večeře, než by dopustili, aby milostivé oči Jeho Veličenstva spočinuly na někom jiném než na nich.

Zdálo se však, že Ludvík XV. má dnes večer jiné starosti, než se bavit s těmito pány. Propustil je, když jim oznámil, že dnes nebude večeřet, a bude-li, tedy že povečeří sám. Všichni hosté se tedy poroučeli a poněvadž se obávali, aby se neznelíbili monsignorovi korunnímu princi, kdyby se nezúčastnili veselí, které pořádal po zkoušce, rozletěli se jako hejno hladových holubů k tomu, kdo jim dovolil, aby směli patřit na jeho milostivou tvář. Rozumí se, že všichni ujišťovali korunního prince, že jenom z lásky k němu opustili salóny Jeho Veličenstva.

Ludvík XV. si ani nevzdechl po hostech, kteří ho tak kvapně opustili. Malicherné zájmy celého toho houfu dvořanů by ho za jiných okolností rozveselily. Ale tentokrát neudělaly žádný dojem na mocnáře, který byl takový posměváček, že nikdy neušetřil posměchu ani nejlepšího ze svých přátel, můžeme-li už předpokládat, že vůbec kdy jakého měl.V této chvíli se pozornost Ludvíka XV. soustřeďovala jedině na kočár, který stál před vchodem do Trianonu, a jehož kočí byl

neustále připraven, aby práskl do koní, jakmile jen ucítí, že se pozlacený vnitřek vozu prohnul pod tíží svého pána.

Kočár, v jehož lucernách už byly rozsvíceny svíčky, patřil madam Dubarry. Vedle kočího seděl Zamore a klátil nohama, jako by se houpal na houpačce.

Konečně se objevila paní Dubarry, která snad přece jenom doufala, ze jí král něco vzkáže, a proto se dlouhou chvíli zdržovala na chodbě. Po jejím boku kráčel pan vévoda d'Aiguillon. Podle hraběnčina rychlého kroku bylo lze soudit, ze je pohněvána, ne-li dokonce rozzlobena. Předstírala neobyčejnou ráznost, aby se nedala do breku.

Jean kráčel mrzutě za hraběnkou, pod paží držel rozpačitě klobouk. Nebyl na zkoušce, protože ho korunní princ nepozval. Ale přece přišel do předpokojů a potloukal se tam jako lokaj. Teď odcházel zasmušilý a zamyšlený. Ze stříbrošedé vesty s vetkávanými květy mu nedbale čouhala náprsenka a ani si nevšiml, že má potrhané manžety - tak byl zabrán v myšlenky a tak byly ty myšlenky v souladu s jeho manžetami. Jakmile spatřil zbledlou a vyděšenou sestru, hned si uvědomil, že hrozí nějaké velké nebezpečí. A nebezpečí pro něho znamenalo vždycky něco hrozného, protože nikdy nevěděl, jak mu čelit.

Král stál v okně za záclonou a pozoroval ten smutný průvod, jak mizí za dvířky hraběnčina kočáru. Lokaj si stoupl dozadu, kočí povolil uzdu a koně se rozběhli cvalem.

"Hraběnka zuří," říkal si král, "ani se se mnou nerozloučila." Několikrát to opakoval nahlas. "Ta zuří, pane, ta zuří."

Richelieu vklouzl do pokoje jako člověk, na kterého se čeká, a zaslechl poslední králova slova.

"Zuří, Vaše Veličenstvo, a nač vlastně zuří? Na to, že se Vaše Veličenstvo trošičku bavilo? To není od paní hraběnky vůbec hezké."

"Vévodo," odpověděl Ludvík XV., "nebavil jsem se. Naopak jsem unaven a chci si trochu odpočinout. Ta muzika mi šla na nervy. To bych si byl dal, kdybych byl jel do Luciennes, zas jenom jedl a pil, hlavně pil - hraběnka má mizerná vína, nevím, z čeho je dělají, ale pálí mě po nich vždycky žáha. To si tady raději udělám pohodlí."

"V tom má Vaše Veličenstvo stokrát pravdu," schválil královo rozhodnutí vévoda.

"Hraběnka se pobaví jinak. Copak jsem tak roztomilý společník? Ať si říká co chce, já vím, co vím."

"V tomhle Vaše Veličenstvo nemá pravdu," podotkl uctivě maršálek.

"Ne, ne, vévodo, žádné lichocení. Už se začínám chýlit ke hrobu, a to by měl člověk dostat rozum."

"Sire, paní hraběnka ví, že nikdo není tak zábavný společník jako Vaše Veličenstvo, a proto zuří."

"Poslechněte, vévodo, já nevím, jakou vy vlastně máte představu o ženách. Vy se tváříte, jako by vám pořád bylo dvacet let. Když je muži dvacet, vybírá si ženy sám. Ale v mém stáří ... "

"Prosím, Sire?"

"V mém stáří musí člověk počkat, až co tomu řekne žena."

Maršál se dal do smíchu.

"To je o důvod víc, Vaše Veličenstvo, abyste si mohl být jist, že se paní hraběnka dobře baví sama a nemusíte si proto nic vyčítat."

"Neřekl jsem, že se baví, vévodo, řekl jsem jen, že si nakonec bude hledat zábavu jinde."

"Neodvážil bych se tvrdit Vašemu Veličenstvu, že se to ještě nikdy nestalo."

Král povstal velmi pobouřen.

"Je tady ještě někdo z mého služebnictva?"

"Všichni jsou tady, Sire."

Král chvíli přemýšlel.

"A vy tu máte někoho, vévodo?"

"Je tady se mnou Rafté."

"To je výborné."

"Co má dělat, Sire?"

"Bylo by dobré, vévodo, kdyby nenápadně vyzkoumal, jestli se paní Dubarry opravdu vrátila do Luciennes."

"Myslím, že hraběnka odjela."

"Naoko ano, ale nikdo neví ... "

"A co jiného by, Sire, dělala?"

"Kdopak to může vědět. Žárlivostí je celá vzteklá."

"Nikdy bych se neodvážil odporovat Vašemu Veličenstvu, ale když už je řeč o žárlivosti, Sire ... "

"Co zase máte?"

"Není to snad spíše Vaše Veličenstvo ... "

"Vévodo!"

"Bylo by to velmi ponižující pro nás pro všechny, Sire."

"Já a žárlivost!" vykřikl Ludvík XV. s nuceným smíchem. "To myslíte, vévodo, vážně?"

Richelieu to samozřejmě ani na okamžik nemyslel vážně. Musíme se dokonce přiznat, že byl velice blízko pravdě, když si naopak myslel, že král ani tak netouží vědět, zda se hraběnka opravdu vrátila do Luciennes, jako se naopak snaží ubezpečit, že se nevrátí do Trianonu. Nahlas ovšem řekl:

"Jak si Vaše Veličenstvo ráčí přát. Mám tedy poslat pana Rafté na zvědy?"

"Pošlete ho, vévodo."

"Co bude Vaše Veličenstvo dělat do večeře?"

"Nic, povečeříme ihned. Pozval jste toho pána?"

"Je v předpokojích Vašeho Veličenstva."

"Co říkal?"

"Co nejuctivěji vám děkuje, Vaše Veličenstvo."

"A dcera?"

"S tou ještě nikdo nemluvil."

"Vévodo, madam Dubarry je žárlivá hysterka a mohla by se vrátit."

"Ach, Sire, tím by dávala najevo příliš špatné vychování, a já věřím, že hraběnka není takové nehoráznosti schopna."

"Vévodo, ta ženská je schopná všeho, a když ji chytne žárlivost, je vzteky celá bez sebe. Vás nemůže ani cítit. Víte vůbec o tom?"

Richelieu se uklonil. "Vím, že mi prokazuje tu čest, Vaše Veličenstvo."

"A pana de Taverney nemůže teprve cítit."

"Kdyby Vaše Veličenstvo ráčilo vypočítávat dále, jsem si jist, že by nalezlo třetí osobu, kterou paní hraběnka nenávidí víc než mě a pana Taverneye dohromady."

"Koho myslíte?"

"Slečnu Andréu."

"Ach," usmál se král, "to je docela přirozené."

"A v tom případě ... "

"V tom případě si musíme dát pozor, vévodo, aby nám paní hraběnka nevyvedla dnes v noci nějakou neplechu."

"Především, aby neztropila nějaký skandál."

"Pst, už jde hofmistr. Dejte příslušné rozkazy panu Rafté a přijďte za mnou do jídelny s tím pánem."

Ludvík XV. se zvedl a odebral se do jídelny, zatímco Richelieu odešel protějším vchodem. Za pět minut přišel za králem do jídelny s panem de Taverney.

Král pozdravil barona de Taverney velmi milostivě. Baron byl duchaplný člověk a odpověděl roztomile a s lehkostí, kterou mají někteří lidé takřka vrozenou a která je s to alespoň na okamžik přesvědčit prince a krále, že takový člověk vlastně patří do jejich světa. Potom se posadili ke stolu a jali se večeřet.

Ludvík XV. byl špatný král, ale docela příjemný člověk. Když se mu zachtělo, byl dobrý společník všem, kdo s ním pili, bavili se a obveselovali ho. Král poznával život vždycky jen z nejpříjemnějších stránek. Jedl s chutí, poručil, aby jeho společníkům pořádně dolévali, a zavedl rozhovor na hudbu.

Richelieu chytil rozmluvu za správný konec.

"Sire," nadhodil, "jestliže hudba, jak tvrdí náš baletní mistr a jak soudí také Vaše Veličenstvo, dělá z mužů dobré přátele, může se to říci také o ženách?"

"Tak, vévodo," usmál se král, "nemluvme raději o ženách. Od trojské války až po naše časy vždycky ženy působily pravý opak toho, co hudba. A zvláště vy s nimi máte všelijaké účty, a proto byste vůbec neměl začínat tento rozhovor. Sám znám jednu, s kterou jste pořad na kordy, a není právě málo nebezpečná."

"Vím, koho máte na mysli, Vaše Veličenstvo. Paní hraběnku. Ale je to má vina?"

"A koho jiného?"

"Bylo by Vaše Veličenstvo tak laskavo a ráčilo by mi to vysvětlit."

"Dvěma slovy a s největší ochotou," řekl král sarkasticky.

"Hořím zvědavostí, Sire."

"Nabídla vám přece ministerské křeslo, už ani nevím, které to mělo být ministerstvo, a vy je odmítnete, protože prý národ paní hraběnku nemiluje, jak by se slušelo a patřilo."

"Já že jsem tohle udělal?" zvolal Richelieu, který upadl do rozpaků, že rozmluva vzala tak nečekaný obrat.

"Ale vždyť o tom cvrlikají vrabci na střeše," odpověděl král s předstíraným dobráctvím, kterým tak rád zakrýval škodolibou myšlenku. "Už ani nevím, kdo mi to vlastně řekl ... Nejspíš to bylo v novinách."

"Veličenstvo," odpověděl Richelieu, využívaje volnosti, kterou poskytovala hostům neobyčejně dobrá nálada vznešeného hostitele, "v tom případě se musím přiznat, že jak veřejné mínění, tak dokonce i noviny nebyly tak hloupé jako obyčejně."

"Cože, vévodo!" vykřikl král, "vy jste opravdu odmítl ministerstvo?"

Jak snadno pochopíme, octl se pan Richelieu ve velmi choulostivé situaci. Král věděl líp než kdokoli jiný, že neodmítl nic, ale Taverney měl naproti tomu věřit, že je pravda, co mu Richelieu napovídal. Musil tedy vévoda odpovědět tak obratně, aby se neblamoval před králem a zároveň se neusvědčil ze lži. Baron, který vytušil, že vévoda je nějak v úzkých, začal se už poťouchle usmívat.

"Sire," odpověděl maršálek, "nemluvme o okolnostech, prosím vás, ale o podstatě věci samé. Zda jsem odmítl ministerstvo čili nic, to je státní tajemství a Vaše Veličenstvo o něm jistě nechce hovořit při víně. Ale příčina, pro kterou bych byl jistě ministerstvo odmítl, kdyby mi bylo nabídnuto, ta je podle mého mínění důležitá."

"A tato příčina není podle mého mínění státním tajemstvím," usmál se král.

"Nikoli, Sire, rozhodně nikoli pro Vaše Veličenstvo, před nímž jsem, jak ráčíte, Sire, vědět, nikdy neměl žádné tajemství. Svému králi nesu vždycky srdce v dlaních, protože bych nechtěl, aby se mohlo říci, že francouzský král nemá ani jednoho sluhu, který se mu odváží říct nejčistší pravdu."

"Tak s tou pravdou ven, vévodo," odpověděl král, zatímco se Taverney kousal do rtu, protože měl strach, aby toho vévoda neprozradil moc. "Čirou pravdu, vévodo," opakoval král.

"Sire, ve vaší zemi jsou dvě mocnosti, které každý ministr musí poslouchat. První je vaše vůle. Druhá je vůle vašich důvěrných přátel, které si Vaše Veličenstvo ráčilo vybrat a obdařilo je svým přátelstvím. První mocnosti nelze odporovat, a nikdo by se neodvážil postavit se proti ní. Druhá mocnost je ještě svatější, protože ukládá všem, kdo vám slouží, povinnosti, které plynou ze srdce. Vaše důvěra je tou druhou mocností. Ministr musí dobře vycházet, aby se vám zalíbil, se všemi milci a milenkami Vašeho Veličenstva."

Ludvík XV. se dal do smíchu.

"To je velmi krásná zásada, vévodo, a jsem velmi rád, že ji slyším právě z vašich úst. Ale neradil bych vám, abyste něco takového začal hlásat uprostřed Paříže."

"Sire," odpověděl Richelieu, "vím dobře, že by se na mne filosofové vrhli jako sršni, ale nemyslím, že bychom si z toho, jak Vaše Veličenstvo, tak i já, musili dělat těžkou hlavu. Hlavní je, aby obě vládnoucí mocnosti v říši byly uspokojeny. Nuže, Vaše Veličenstvo, dovolte mi říct, i kdybych měl pro to upadnout v nemilost, i kdyby mě to mělo stát život, že vůli jedné z těchto mocností, to jest vůli paní hraběnky Dubarry se nehodlám podrobit."

Ludvík XV. umlkl.

"Nedávno mě něco napadlo," pokračoval Richelieu. "Rozhlížel jsem se kolem sebe po dvoře Vašeho Veličenstva a opravdu jsem všude viděl tolik překrásných, vznešených a ušlechtilých dam, že kdybych byl francouzským králem, těžko bych asi některé z nich dovedl dát přednost."

Ludvík XV. se obrátil na Taverneye, který pochopil, že se kolem něho začíná potichoučku a nenápadně stahovat síť, chvěl se strachem i nadějí a očima i celou myslí podporoval maršálkovu výmluvnost, jako by úzkostlivě sledoval ze břehu blížící se loď, která mu přiváží celé obrovské jmění.

"Jste také takového mínění, pane barone?" otázal se král.

"Sire," odpověděl pan de Taverney s tlukoucím srdcem, "zdá se mi, že pan maršálek opravdu říká Vašemu Veličenstvu čistou pravdu."

"Týče se to i těch krásných dam, o kterých právě hovořil?"

"Zdá se mi, Vaše Veličenstvo, že na Vašem dvoře jsou opravdu nejkrásnější ženy z celé Francie."

"Souhlasíte tedy úplně s míněním pana maršálka."

"Ano, Sire."

"A doporučoval byste mi také, abych si vybral některou z těch krasavic?"

"Dovolil bych se přiznat, že jsem úplně na straně pana vévody, Sire, kdybych směl doufat, že je to také názor Vašeho Veličenstva."

Nastala chvíle mlčení, král se přívětivě díval do Taverneyovy tváře.

"Pánové," řekl nakonec, "není pochyby, že bych se přiklonil k vašemu mínění, kdyby mi bylo třicet let. Měl bych k tomu chuť, která je, doufám, snadno pochopitelná. Ale teď už jsem snad příliš starý, abych si směl dovolit nějakou lehkomyslnost."

"Lehkomyslnost? Co tím ráčíte mínit, Vaše Veličenstvo."

"Být lehkomyslným, drahý vévodo, znamená kdečemu věřit. Ale já už dnes něčemu věřit nemohu."

"Čemu nemůžete věřit, Veličenstvo?"

"Že bych v mém věku mohl ještě v někom vzbudit lásku."

"Sire!" vykřikl Richelieu, "myslil jsem si až do této chvíle, že Vaše Veličenstvo je nejdokonalejší šlechtic v celém království. S hlubokou lítostí se musím přiznat, že jsem se mýlil."

"V čem jste se mýlil?" usmál se král.

"V tom, že jsem starý jako Metuzalém - vždyť jsem se přece narodil ve čtyřiadevadesátém roce. Představte si to, Sire, že já jsem o šestnáct let starší než Vaše Veličenstvo."

Byla to drzá, ale zároveň obratná poklona. Ludvík XV. se vždycky podivoval, jaký je tenhle stařec ještě jura a jak v určitých věcech dovede překonat kdekterého mladíka. Když měl tedy tento zářný příklad před očima, mohl doufat, že dokáže tolik co on, koneckonců je přece mladší o šestnáct let.

"No, dobrá, dobrá," souhlasil Ludvík XV. "Doufám však, vévodo, že nejste tak ješitný, abyste věřil, že vás někdo miluje jen pro váš půvab."

"Kdybych tomu věřil, Sire, byl bych se dnes ráno namístě rozešel se dvěma velmi rozkošnými ženami, které mi tvrdily pravý opak."

"Nu uvidíme," řekl král, "uvidíme, vévodo, uvidíme, pane Taverneyi. Mládí ovšem vždycky omlazuje, to je pravda ... "

"Ano, Sire, a vznešená krev je v každém případě blahodárná tekutina, nehledě k tomu, že změnou by mohl tak bohatý duch, jako má Vaše Veličenstvo, vždycky jen získat a nikdy nic ztratit."

"Přesto si vzpomínám," podotkl Ludvík XV., "že můj vznešený děd, jak přicházel do let, se už nekořil dámám s touž prudkostí jako dříve."

"Ach, Sire," namítl Richelieu, "Vaše Veličenstvo ví, jak hluboce si vážím památky velkého krále, který mě dal dvakrát vsadit do Bastily. To mi však nikterak nevadí, abych se nedomníval, že zralý věk Ludvíka XIV. nelze srovnávat se zralým věkem Ludvíka XV. U všech čertů, Vaše nejkřesťanštější Veličenstvo, které činí takovou čest titulu nejstaršího syna Církve, nebude přece hnát své sebezapření tak daleko, aby zapomínalo, že je také člověk."

"Na mou věru," zasmál se Ludvík XV., "k tomu se musím přiznat, zvláště když tu není ani můj lékař, ani můj zpovědník."

"Víte přece, sire," pokračoval Richelieu povzbudivě, "že váš královský děd uváděl velmi často svou nadměrnou náboženskou horlivostí a sebezapíráním v úžas paní de Maintenon, která byla přece mnohem starší než on. Opakuji, Sire, nelze přece srovnávat člověka s člověkem, zejména když se mluví o Vašich dvou Veličenstvech."

Král byl ten večer v nadmíru dobré náladě a Richelieuova slova byla pro něho jako kapky živé vody padající z pramene mládí. Richelieu si pomyslil, že se naskytl příznivý okamžik. Dotkl se pod stolem páně Taverneyova kolena.

"Sire," pochopil okamžitě baron, "nechť mi Vaše Veličenstvo ráčí dovolit, abych směl vyjádřit neskonalý dík za nádherný dar, který Vaše Veličenstvo ráčilo poslat mé dceři."

"Není zač," řekl král. "Slečna de Taverney se mi velmi líbí pro svou skromnost, ušlechtilost a půvab. Přál bych si, aby mé dcery ještě neměly vybranou svou společnost. V tom případě by slečna Andrée ... Jmenuje se tak, že ... "

"Ano, Sire," odpověděl pan Taverney potěšen, že si král pamatuje křestní jméno jeho dcery.

"Krásné jméno. Určitě v tom případě by slečna Andrée byla první na řadě. Bohužel, mají mé dcery už více dam, než kolik potřebují. Dávám své slovo, že můžete být, barone, přesvědčen, že této sličné dívce poskytnu všechnu svou ochranu. Nemá velké věno, viďte?"

"Bohužel nemá, Sire."

"Dobrá, postarám se o to, aby se výhodně provdala."

Taverney se hluboce uklonil.

"Vaše Veličenstvo bude tedy tak dobrotivé a vybere jí chotě, který by se k ní hodil. Při naší chudobě, ba musím se přiznat, takřka bídě ... "

"Ano, ano, buďte bez starostí," řekl král, "ale slečna je dosud velmi mladičká a myslím, že s tím není tak naspěch."

"Tím méně, Sire, že vaše chráněnka nemá ani pomyšlení na vdávání."

"Podívejme se," tleskl Ludvík XV. do dlaní a podíval se na Richelieua. "Rozhodně na mě můžete spoléhat, pane de Taverneyi, octnete-li se v nějakých nesnázích."

Po těch slovech se Ludvík XV. zvedl. Kývl přitom na maršálka. Vévoda se k němu naklonil.

"Byla ta maličká spokojena?" zašeptal král.

"S čím, Sire?"

"S tím náhrdelníkem."

"Nechť mě Vaše Veličenstvo odpustí, že musím mluvit potichu, ale otec poslouchá a není třeba, aby slyšel, co vám říkám."

"Tak co?"

"Sire," zašeptal vévoda, "ta maličká nemyslí na vdavky. Ale tím vůbec nechci říct, že by nemyslela na Vaše Veličenstvo."

Bylo to řečeno s takovou důvěrností, že se to králi dokonce zalíbilo, i když by se ho vlastně maršálkova drzost měla dotknout. Maršálek odcupital drobnými krůčky za Taverneyem, který se v uctivé vzdálenosti zdržoval na prahu salónu. Potom oba sešli do zahrady.

Byl překrásný večer. Před oběma šlechtici kráčeli dva lokajové s hořící pochodní, volnýma rukama odhrnovali větve keřů, obsypané květy. V oknech trianonského zámku dosud zářila světla a na skla dopadaly stíny padesáti hostů korunní princezny. Hudba Jeho Veličenstva sladce hrála, protože se po večeři začalo tančit a tančilo se dosud.

V tmavém houští šeříku a kalin pozoroval Gilbert, přikrčený k zemi, hru stínů za průsvitnými záclonami. Kdyby se bylo nebe zřítilo na zem, nebyl by se tento divák, opojený vší tou krásou odtrhl od oné podívané. Když však Richelieu s Taverneyem šli kolem křoví, zaslechl Gilbert jejich hlasy a to, co slyšel, ho přimělo, že nastražil uši. Byla to významná slova a pro Gilberta nesmírně důležitá.

Maršálek se opíral o přítelovo rámě, najednou se k němu otočil a řekl rozmarně: "Když si to tak všecko rozmyslím, barone, musím se přiznat, ač se k tomu těžko odhodlávám, že bych ti měl vlastně poradit, abys svou dceru co nejrychleji poslal do kláštera."

"A proč?" zeptal se baron udiveně.

"Protože se král," odpověděl maršálek, "chtěl bych se vsadit, nevím oč, do slečny Andrey k smrti zamiloval."

Po těchto slovech Gilbert zbledl a jeho tvář byla bělejší než bobulky bílého šeříku, které mu padaly na čelo a na ramena.

42. Předtuchy

Nazítří, právě když na trianonském orloji bilo poledne, volala Nicole na Andréu, která celé ráno nevyšla z pokoje. "Slečno, je tu pan Filip."

Překvapena, ale velmi rozradostněna si dívka přehodila mušelínovou pláštěnku a běžela naproti mladému muži, který před chvílí seskočil na dvoře s koně a poptával se sloužících, kde by mohl mluvit se sestrou.

Andrée sama otevřela dveře a octla se tváří v tvář Filipovi, kterého ochotná a zvědavá Nicole vedla po schodech nahoru. Dívka padla bratru kolem krku a vedla ho do pokoje. Nicole se tlačila za nimi.

Teprve teď si Andrée povšimla, že Filip je vážnější nežli obyčejně a že je jeho úsměv obestřen jakýmsi smutkem. Vojenský stejnokroj mu bezvadně padl a svítil čistotou, přes levé rámě měl kapitán přehozen cestovní plášť.

"Stalo se něco, Filipe?" tázala se sestra s instinktem jemných duší, jimž zpravidla stačí jediný pohled, aby poznaly, že se stalo něco vážného.

"Drahá sestřičko, dostal jsem dnes ráno rozkaz, abych nastoupil k pluku."

"Tedy odjíždíš?"

"Odjíždím."

"Ach!" vykřikla Andrée, jako by tím výkřikem pozbývala všechnu odvahu a velkou část svých sil.

A jakkoli tento odjezd byl něčím docela přirozeným, co mohla den ze dne očekávat a nač musela být připravena, byla přece tou zprávou tak zdrcena, že se musila přidržet bratrovy paže.

"Můj ty bože," podivil se Filip, "proč tě můj odjezd tak překvapuje, Andrée? Voják je voják, to víš, jednou je tam a podruhé jinde."

"Já vím já vím," šeptala dívka, "a kam odjíždíš, bratříčku?"

"Má posádka je v Remeši. Není to tedy odtud tak daleko. Je ovšem pravda, že pluk se pravděpodobně zanedlouho přemístí do Štrasburku."

"Snad ne!" vykřikla Andrée. "A kdy odjíždíš, Filipe?"

"Okamžitě."

"Přišel ses tedy vlastně rozloučit."

"Ano, sestřičko."

"Rozloučit!"

"Chceš se mi snad ještě s něčím svěřit, Andrée?" tázal se Filip znepokojen nesmírným sestřiným zármutkem, který se nedal vysvětlit pouhým bratrovým odjezdem.

Andrée pochopila, že těmito slovy naráží Filip také na Nicolu, která užasle sledovala tuto scénu. Opravdu, Filipův odchod, odjezd důstojníka k posádce, nebyl přece takové neštěstí, aby kvůli němu bylo nutno tolik nářku a slz.

Andrée vystihla, jak Filipův pocit, tak Nicolin úžas. Přehodila si přes ramena plášť, dovedla bratra ke schodům a vybídla ho: "Pojď, Filipe, do zahrady, doprovodím tě k bráně. Ráda bych ti opravdu ještě leccos řekla."

Sešli po schodech kolem kaple a prošli do zahrady vchodem, který tam je dodnes. Filip se ustavičně díval na Andréu tázavým a znepokojeným pohledem, ale Andrée se jen upírala o jeho rámě a nepromluvila ani slova. Pojednou zbledla na smrt, hluboce si povzdechla a oči se jí zalily slzami.

"Andrée, drahá Andrée!" vykřikl Filip. "Co se to s tebou probůh děje?"

"Bratříčku, můj jediný bratříčku," šeptala Andrée,

"Ty odcházíš a já tu zůstanu docela sama, ačkoliv tu jsem teprve několik dní. Jak se můžeš ptát, proč pláču. Vzpomeň si, Filipe, že jsem ztratila matku, sotva jsem se narodila, a ač to je ode mne ošklivé, musím přece jen říct, že jsem nikdy neměla otce. Všechny drobné žaly, všechna malá tajemství jsem svěřovala vždycky jen tobě. Kdo mě kolébal, kdo se na mne usmíval, kdo mne líbal, dokud jsem byla malá? Vždycky jen ty. Kdo mne ošetřoval, když jsem byla dítě! Ty. Kdo mě učil věřit, že Bůh nestvořil lidi jen proto, aby trpěli? Zase jen ty. Nikoho na celém světě jsem dodnes neměla ráda kromě tebe a mně také nemiloval nikdy nikdo jiný než ty. Ach, Filipe, Filipe," pokračovala Andrée smutně, "ty odvracíš hlavu a já čtu tvé myšlenky. Říkáš si, že jsem mladá, krásná a že nemám právo nevěřit v budoucnost a v lásku. A přece nestačí, Filipe, ze jsme mladí a hezcí, jestliže nemáme přátele.

Řekneš, můj příteli, že korunní princezna se ke mně chová velmi mile. Je to opravdu skutečná dáma a já se na ni dívám jako na bohyni. Ale právě proto si jí dovedu vždycky jen vážit, nikdy k ní nepřilnu. A přilnout k někomu, Filipe, po ničem jiném netouží mé srdce víc než po tom. Otec ... Neříkám ti přece nic nového, Filipe, otec mi není ani ochráncem ani přítelem, nahání mi přímo hrůzu, kdykoli se na mne podívá. Bojím se ho, Filipe, nevýslovně se ho bojím, zvlášť teď, když vím, že odjedeš. Ani sama nevím, proč se bojím. Ale což se nebojí ptáci a nehledají poplašně úkryt, když se blíží bouře?

Řekneš snad, že je to jenom nějaká úzkostná předtucha. Ale proč by naše nesmrtelná duše neměla už napřed cítit neštěstí? Vím, že od nějaké doby k nám štěstí obrátilo přívětivou tvář. Z tebe je kapitán, já jsem našla útulek v domě korunní princezny a patřím takřka k jejímu nejdůvěrnějšímu kroužku. Otce pozval včera sám král na večeři. A přece, Filipe, právě celé tohle štěstí mi nahání větší hrůzu a mám z něho větší strach než z naší někdejší chudoby a opuštěnosti v Taverney."

"V Taverney si přece byla také sama," odpověděl Filip smutně. "Já jsem tam nebyl, abych tě potěšil."

"Byla, ale byla jsem tam sama se svými vzpomínkami z dětství. Zdálo se mi, že ten dům, v němž žila, dýchala a zemřela má matka, je jaksi povinen a také mě bude chránit. Všecko se mi tam zdálo tak milé, útulné a přátelské. Viděla jsem, že

pokojně odcházíš a s radostí se vracíš. Tenkrát jsem nebyla celým srdcem pořád jen u tebe, lpěla jsem na našem drahém domě, na naší zahradě, na květinách, tys byl jen částí toho všeho. Ale dnes jsi mi, Filipe, vším, a jestliže odcházíš, ztrácím všechno."

"A přece jen jsi teď, Andrée, pod lepší ochranou, než mohla být má."

"To je pravda."

"Čeká tě krásná budoucnost."

"Kdo ví?"

"Proč o tom pochybuješ?"

"Sama nevím."

"Je to nevděčnost vůči Bohu, sestro."

"Ach ne. Nebesa vědí, že nejsem Pánu nevděčna a že mu děkuji, když vstávám i uléhám. A přece se mi zdá, jako by mě každý večer, kdykoli pokleknu k modlitbě, říkal hlas shůry: Buď opatrná, dceruško, buď opatrná."

"Nač bys měla být opatrná? Připusťme, že ti hrozí nějaké neštěstí. Máš nějaké tušení, jaké by to mohlo být neštěstí? Víš snad, co bychom měli udělat, abychom se tomu neštěstí postavili tváří v tvář nebo se mu vyhnuli?"

"Nevím nic, Filipe, jen to, že můj život visí na vlásku a že nebudu už mít v životě žádnou radost od chvíle, kdy odjedeš. Zdá se mi, kdykoli usnu, že jsem se octla na srázu, který je tak příkrý, že bych se na něm neudržela, kdyby to nebyl jen sen. Že mě to potáhne dál a dál a nebudeš-li tu ty, že se najednou opravdu probudím, neudržím se, zřítím se a roztříštím o skálu."

"Drahá sestřičko, chudinko Andrée," zvolal Filip bezděky dojat úzkostí, která zněla z dívčina hlasu, "přeháníš lásku ke mně, i když ti jsem za ni nesmírně vděčen. Ztrácíš přítele a ochránce, pravda, ale jen nakrátko. Ostatně nebudu tak daleko, abys mě nemohla zavolat, kdykoli by bylo třeba. A pak, vždyť jsou to vlastně všechno jen přeludy. Třeba ti nehrozí vůbec žádné nebezpečí."

Andrée se zastavila a zastoupila bratrovi cestu: "Filipe, jsi muž, jsi silnější než já. Proč jsi tedy teď smutnější než já sama?"

"To ti snadno vysvětlím, sestřičko," odpověděl Filip, něžně Andréu odstrčil a pokračoval v cestě. "Jsme bratr a sestra nejenom pokrevním vztahem, ale také duší a smýšlením. Žili jsme spolu a z toho vznikl sladký návyk, alespoň pro mne, zvláště od té doby, co jsme se octli v Paříži. Toto vzájemné pouto musíme nyní zlomit, vlastně je zlomili jiní, a ta rána těžce dolehla na mé srdce. Jsem smutný, ale vím, že to přejde. Musíme se dívat dál, za naše rozloučení. Nevěřím, že se stane nějaké neštěstí, ledaže se neuvidíme několik měsíců, třeba i celý rok. Podvoluji se tomu, ale neříkám ti sbohem, nýbrž na shledanou."

Přestože sestru tolik utěšoval, Andrée odpovídala slzami a pláčem.

"Drahá sestřičko," vykřikl Filip, když viděl, že je tak zarmoucená, až si to ani nedovedl vysvětlit, "sestřičko, neřekla jsi mi všechno, něco přede mnou tajíš, mluv, prosím tě, mluv!"

Uchopil ji do náruče, přitiskl ji k sobě a zadíval se jí do očí, jako by z nich chtěl vyčíst příčinu sestřina smutku.

"Ne, ne, Filipe, přísahám ti, že jsem ti dokořán otevřela srdce a že teď víš všecko, co mě trápí."

"Tedy se vzmuž, Andrée, a nezarmucuj mě tolik, proboha tě prosím."

"Máš pravdu," povzdychla si Andrée, "možná že jsem opravdu jen nerozumná. Ale vždyť víš líp než kdokoli jiný, že jsem nikdy nebyla statečná, samostatná. Vždycky jsem se něčeho bála, vždycky jsem snila a vzdychala. Vím, že bych ti neměla přidávat starosti zbytečnými obavami, zvláště když se možná opravdu bojím jen zbůhdarma. Máš pravdu, Filipe, svatou pravdu. Vždyť si tu žiji docela dobře. Podívej se, už nepláču, už se usmívám. Ani já ti nedávám, Filipe, sbohem, říkám jen na shledanou."

Andrée něžně objala bratra, snažíc se ze všech sil zadržet poslední slzu, která se jí dosud chvěla na víčkách a skulila se jako perlička na zlaté nárameníky mladého důstojníka.

Filip se na ni usmíval s nezměrnou láskou, jako by byl zároveň bratr i otec.

"Takovouhle tě mám rád, Andrée. Musím odjet, ale každý týden ti budu psát a tebe také prosím, abys mi psala každý týden."

"Budu, Filipe, a bude to mé jediné štěstí. Otci jsi již oznámil, že odjíždíš?"

"Milá sestřičko, sám otec mi dnes ráno přinesl ministrův rozkaz. Pan de Taverney nemá takovou povahu jako ty. Ten se beze mne snadno obejde a docela se mi zdá, jako by měl radost z toho, že odjíždím. Koneckonců má pravdu, tady bych neměl příležitost k postupu, venku se taková příležitost spíš naskytne."

"Otec je tedy rád, že odjíždíš? Nemýlíš se, Filipe?"

"Má tady tebe," odpověděl Filip, vyhýbaje se odpovědi na sestřinu otázku. "V tom je přece pro něho také útěcha, sestřičko."

"Myslíš, Filipe? Jakživ za mnou nepřijede."

"Sestřičko, vzkazuje ti, že ještě dnes, hned jak odjedu, přijede za tebou do Trianonu. Má tě rád, sestřičko, věř mi to. Má tě ovšem rád svým způsobem."

"Co mi ještě chceš říci, Filipe? Zdá se, že jsi na rozpacích."

"Drahá Andrée, to je tím, že se blíží okamžik, kdy se musíme rozejít. Kolik je hodin, prosím tě?"

"Tři čtvrtě na jednu."

"Vidíš, sestřičko, proto jsem tak roztržitý. Už hodinu jsem měl být na cestě a my tu dosud stojíme u mříže a kůň už bije kopyty. Tak nezlob se ... "

Andrée zvážněla, jinak se však zdála klidná a srdnatě uchopila bratra za ruku.

"Nezlobím se, bratříčku, vím, že to musí být," pravila pevným hlasem, v němž se však přece jen chvělo dojetí. "Sbohem, bratříčku."

Filip ji naposled objal.
"Na shledanou, nezapomeň na svůj slib."
"Na jaký?"
"Že mi každý týden budeš psát."
"To víš, když si to přeješ."
Vynaložila na ta slova poslední zbytek sil. Ubohá dívka div neomdlela.
Filip jí ještě zamával na rozloučenou a chvatně se otočil. Andrée ho provázela očima a zadržovala dech, aby se nedala do pláče. Filip vyskočil na koně, ještě jednou na ni zavolal na shledanou a nasadil koni ostruhy.
Andrée stála jako sloup, dokud jí nezmizel z očí. Když ho už ztratila z dohledu, otočila se a utíkala odtud jako štvaná laň. Konečně zahlédla lavičku pod stinným stromem a měla právě už jen tolik síly, že na ni klesla bez dechu, polomrtvá a nevnímajíc nic kolem sebe.
Z prsou se jí vydral dlouhý, nezměrně bolestný vzdech: "Panebože, proč mě tu necháváš tak opuštěnou!" Ukryla obličej v dlaních. Přes bílé ruce jí začaly téct těžké slzy, které se teď už nesnažila potlačit.
V tom okamžiku zaslechla za sebou lehký šramot a zdálo se jí, jako by se tam v křoví někdo skrýval. Otočila se ustrašeně a uviděla smutného Gilberta.

43. Gilbertovy trampoty

Byl to tedy Gilbert, zrovna tak bledý, zdrcený a bez naděje jako Andrée.
Když spatřila cizího muže, kterého v prvním okamžiku nepoznala, protože jí oči tonuly v slzách, rychle si Andrée otřela oči, jako by se ta hrdá dívka styděla, že pláče. Její bledá tvář přijala klidný výraz a takřka zledovatěla, přestože byla dívka ještě před malou chvílí takřka zoufalá a nevýslovně zkormoucená.

Gilbert nenabyl klidu tak rychle. V jeho očích bylo tolik bolesti, že ji postřehla i slečna de Taverney, jakmile se na mladíka pozorněji zadívala.

"Ach, tak tedy zase pan Gilbert," ozvala se první Andrée lhostejně jako vždy, kdykoli ji náhoda svedla s mladým mužem.

Gilbert neodpověděl. Byl ještě příliš vzrušen. Bolest, která otřásala slečnou Andréou, cítil jako svou vlastní, Andrée se tedy znovu ujala slova. "Co se vám stalo, pane Gilberte? Proč se na mne díváte tak truchlivě? Vypadáte tak zarmouceně. Copak vás bolí?"

"Chcete to vědět?" zeptal se Gilbert smutně, protože tušil, že se pod dívčinou účastí skrývá kus ironie.

"Ano."

"Skličuje mě, když vidím, jak trpíte, slečno," odpověděl Gilbert.

"A kdo vám řekl, že trpím, pane?"

"Vidím to."

"Nijak netrpím, mýlíte se, pane," odpověděla chladně Andrée a rychle si kapesníkem utřela oči.

Gilbert cítil, že se blíží bouře a chtěl ji odvrátit pokorou a ponížeností.

"Odpusťte, slečno, ale slyšel jsem, jak naříkáte."

"Ach, vy jste poslouchal? Čím dál tím lépe."

"Byla to čirá náhoda, slečno," koktal Gilbert, který nedovedl lhát.

"Náhoda! Lituji, pane Gilberte, že vás sem náhoda přivedla právě v tento nevhodný okamžik. Ale povězte mi, prosím, proč by se vás měl nějak dotýkat můj nářek."

"Nesnáším, když pláče žena," odpověděl Gilbert tónem, který v uších slečny Andrey rozhodně nenalezl zalíbení.

"Cožpak jsem pro pana Gilberta nějaká žena?" odpověděla zvysoka. "Neprosím se nikoho o soucit a nejméně ze všech už pana Gilberta."

"Slečno," řekl Gilbert, a zvedl hrdě hlavu, "jednáte se mnou tvrdě. Viděl jsem, že jste smutná, a to mě zarmoutilo. Slyšel jsem, jak si naříkáte, že odejde pan Filip a že zůstanete ode všech opuštěna. Ne, ne, slečno, nebudete opuštěna, dokud tu jsem ještě já. Moje srdce bije jen pro vás. Nikdy nebude slečna de Taverney opuštěna, dokud budu mít hlavu na ramenou, dokud mě bude tlouct srdce v prsou, dokud budu hýbat rukama."

Gilbert byl skutečně krásný svou silou, ušlechtilostí a oddaností, když pronášel tato slova. Ale bylo souzeno, že se slečně Andrée na tomhle ubohém chlapci nikdy nebude nic líbit, že ji na něm bude všechno třeba bezděčně urážet a nutit k pichlavým odpovědím, jako by každé jeho slovo bylo pohaněním, každá prosba urážkou. Chtěla povstat, aby se na něho mohla dívat svrchu a nalezla tak tvrdší slova. Ale byla tak rozechvěna, že se nedokázala zvednout z lavičky. Mimoto jí blesklo hlavou, že by ji někdo už zdaleka mohl spatřit v rozhovoru se zahradnickým pomocníkem. Zůstala tedy sedět rozhodnuta, že jednou provždy rozšlápne tento obtížný hmyz.

"Myslím, že jsem vám už jednou řekla, pane Gilberte," ozvala se ledově, "že jste mi naprosto nesympatický, že mě váš hlas rozčiluje a vaše úvahy mi jsou protivné. Proč tedy, když jsem vám to tak jasně řekla, se ke mně pořád lísáte?"

"Slečno," odpověděl Gilbert, bledý jako stěna, ale pořád zachovávaje rozvahu, "není urážkou, vyzná-li muž čestně ženě, co k ní cítí. Čestný muž je roven každému jinému tvoru na světě a věru bych si já, i když se mnou tak zle nakládáte, zasloužil spíše vašich sympatií než kdokoli jiný, a velmi lituji, že je ke mně necítíte."

Při těchto slovech o citech a sympatiích vytřeštila Andrée na Gilberta oči a vzápětí na něho pohlédla co nejopovržlivěji.

"Sympatie?" ohrnula pohrdavě ret. "Já že bych k vám měla cítit nějaké sympatie? Opravdu jsem se mýlila, pane Gilberte, když jsem se o vás domnívala, že jste drzoun. Vy jste ještě něco horšího: jste blázen."

"Nejsem ani drzoun ani blázen," odpověděl Gilbert zdánlivě klidně, a protože známe už dost dlouho tohoto hrdopýška, dovedeme si asi představit, co ho to sebeovládání stálo. "Nikoli, slečno, protože od přírody jsou si všichni lidé rovni, a vás ještě k tomu učinila náhoda mou dlužnicí."

"Tedy zase náhoda," opáčila Andrée ironicky.

"Náhoda nebo Prozřetelnost, jak chcete, slečno. Nikdy bych byl s vámi o tom nehovořil. Ale vaše nespravedlnost mi osvěžuje paměť."

"Já že jsem vaší dlužnicí? Já že vám jsem něčím zavázána? Co vás to vůbec napadá, pane Gilberte?"

"Kdybych byl na vašem místě, styděl bych se za svou nevděčnost, slečno. A Bůh, který vás stvořil tak krásnou, snad aby vyvážil ten dar, vám dal dost jiných nectností, abyste k nim nemusela přidávat ještě tuto."

Tentokrát Andrée vyletěla z lavičky.

"Promiňte, odpusťte mi," zaprosil znovu pokorně Gilbert. "Ale vy mě vždycky vydráždíte tak, že zapomenu, co k vám cítím."

Andrée se dala do hlasitého smíchu, chtěla rozzlobit Gilberta na nejvyšší míru. Ale k velkému dívčině údivu se Gilbert i tentokrát ještě ovládl. Zkřížil ruce na prsou, jeho zatvrzelý výraz se nezměnil, a mladík, blýskaje očima, klidně čekal, až přestane ten urážlivý smích. Teprve potom se ozval.

"Dovolte mi, slečno, jedinou otázku: Ctíte svého otce?"

"Chcete mne snad vyslýchat, pane," odpověděla Andrée zvysoka.

"Já vím, že ctíte svého otce," odpověděl si sám Gilbert. "Ctíte ho nikoli pro jeho přednosti a dobré vlastnosti, ale proto, že je to váš otec. Otce musíme, bohužel, ctít už jen z tohoto jediného důvodu, ale koneckonců je to také důvod. A mohli bychom říci ještě víc. Z tohoto jediného důvodu, že vám totiž dal život, musíme dokonce i milovat svého dobrodince. To je, vážená slečno, zásada. Jestliže se shodneme na této zásadě, proč mě odmítáte, proč mě urážíte, proč mě od sebe odháníte, proč mě nenávidíte, když jsem vám sice nedal život, ale když jsem vám ho zachránil?"

"Vy," vykřikla Andrée. "Vy že jste mi zachránil život?"

"Možná že jste si to ani neuvědomila," řekl Gilbert, "nebo spíš jste na to patrně zapomněla. Je to dost přirozené. Vždyť už tomu je rok. Stydím se, slečno, ale musím vám to tedy připomenout. Ano, zachránil jsem vám život tím, že jsem nasadil svůj."

"Doufám, pane Gilberte," řekla Andrée bledá jako stěna, "že mi alespoň laskavě prozradíte, kdy a kde to bylo."

"Bylo to onoho dne, slečno, kdy se sto tisíc lidí tlačilo jeden na druhého a utíkalo před splašenými koňmi a šavlemi vojáků, kteří sekali do davu jako zběsilí, onoho dne, kdy náměstí Ludvíka XV. bylo poseto těly mrtvých a raněných."

"Ach, jednatřicátého května!"

"Ano, slečno."

Andrée se vzpamatovala a na jejích rtech se opět objevil ironický úsměv.

"A vy tvrdíte, pane Gilberte, že jste onoho dne nasadil svůj život, abyste mne zachránil?"

"Už jsem měl čest vám to říci, slečno."

"Vaše skutečné jméno je tedy baron Balsamo. Promiňte, že jsem to nevěděla."

"Nikoli, nejsem baron Balsamo," odpověděl Gilbert a z jeho očí sálal zlověstný žár, "jsem jen ubohý prostý hoch, nějaký Gilbert, pošetilý, hloupý, nešťastný chlapec, který vás miluje šíleně, bez rozumu! Dral jsem se za vámi zástupy lidu, když mě od vás dav na chvíli odtrhl, slyšel jsem, jak jste hrozně vykřikla, když vás lidé srazili k zemi. Klesl jsem vedle vás a chránil jsem vás vlastníma rukama, dokud mé síly nezlomily tisíce jiných paží, které mě svíraly. Vrhl jsem se ke kamennému pilíři, aby vám moje mrtvola poskytla měkkou oporu, když hrozilo, že budete rozdrcena o tvrdý kámen. Když jsem spatřil onoho tajemného muže, který dokázal tak ovládat davy a jehož jméno jste před chvílí vyslovila, napjal jsem poslední síly, všecku svou krev i celou duši a zvedl vás na umdlévajících pažích, aby vás onen muž uviděl, chopil se vás a zachránil vás. V mých rukou zbyl jen cár vašich šatů, když jsem vás odevzdával šťastnému zachránci a ten hadřík jsem tiskl ke rtům. Byl už nejvyšší čas, už se mi hnala krev prudce k srdci i do mozku. Valící se vlny obětí i katanů se nade mnou zavřely a pochovaly mě, zatímco vy, jako anděl vzkříšení, jste stoupala z propasti k nebesům."

V tomto vášnivém projevu se zračila celá Gilbertova bytost s veškerou svou divokostí i něhou v celé své odhodlanosti a nezdolné lásce. Třebaže jím Andrée opovrhovala, nemohla se přemoci natolik, aby se na něho nezahleděla s obdivem. Gilbert na okamžik uvěřil, že jeho projev je tak neodolatelný jako pravda a láska. Ale ubohý chlapec nepočítal s nedůvěrou, k níž se nenávist vždycky dokáže uchýlit. Andrée Gilberta nenáviděla a nenechala se přesvědčit žádným důvodem milovníka, kterým pohrdala.

Zprvu neodpovídala, zírala na Gilberta mlčky a v jejím nitru se odehrával podivný boj. Mladík, kterého drtilo toto ledové mlčení, se domníval, že by měl k svému vášnivému výlevu přidat ještě smířlivou prosbu.

"Neopovrhujte mnou tedy, slečno, jak jste to činila až doposud, protože by to bylo nejenom nespravedlivé, ale i nevděčné, tak jak jsem vám to řekl předtím a jak vám to teď znovu opakuji."

Ale po těchto slovech zvedla slečna Andrée hrdou hlavu a pravila nevýslovně krutým a lhostejným hlasem: "Pane Gilberte, jak dlouho jste byl v učení u pana Rousseaua?"

"Tři měsíce, slečno," odpověděl pošetile Gilbert, "nepočítaje několik dní, kdy jsem byl nemocen po oněch neblahých událostech jednatřicátého května."

"Vy mi nerozumíte, pane Gilberte, vůbec se vás neptám, zda jste byl nebo nebyl nemocen, to je přece docela jedno, možná že tím chcete svému výmluvnému příběhu nasadit korunu, ale na tom nezáleží. Chtěla jsem vám jen říct, že jste znamenitě využil těch tří měsíců u slavného spisovatele a že žák zřejmě začíná psát stejně znamenité romány jako jeho proslulý mistr."

Gilbert, který docela klidně poslouchal, protože se domníval, že Andrée odpoví na jeho vážný proslov stejně vážně, byl touto krvavou ironií sražen z výše, na které ho až dosud udržovala jeho dobromyslná povaha.

"Román!" vykřikl zuřivě. "Vy to pokládáte za román."

"Ano, pane, za román, za nic jiného než za román. Ještě že jste mi prokázal tu laskavost a nenutil mě, abych ho četla. Děkuji vám za něj z celého srdce. K svému nejhlubšímu politování vám ho však nemohu zaplatit, protože ten román je opravdu k nezaplacení."

"Takhle mi tedy odpovídáte," koktal Gilbert se sevřeným srdcem a vyhaslými zraky.

"Neodpovídám vám vůbec, pane," odpověděla Andrée a snažila se mladíka obejít. V tom okamžiku se objevila na druhém konci stromořadí Nicole, už zdálky volala na svou velitelku, aby snad nepřerušila příliš náhle její rozhovor s mužem, kterého nepoznala, poněvadž mladík stál ve stínu. Když však přišla blíže a zjistila, že to je Gilbert, litovala, že oba mladé lidi raději neobešla, aby zaslechla, co asi Gilbert slečně de Taverney vyprávěl. Andrée se obrátila na Nicolu velmi roztomile a otázala se neobyčejně něžným hlasem, aby tak co nejvíc vynikl rozdíl mezi touto předstíranou přívětivostí a ledovou nevraživostí, s níž před chvílí mluvila s mladíkem: "Co se stalo, milé dítě?"

"Pánové baron de Taverney a pan vévoda de Richelieu přijeli právě slečnu navštívit."

"Kde jsou?"

"V slečnině bytě."

Andrée se obrátila k odchodu. Nicole šla za ní, neodolala však, aby se s notnou dávkou ironie nepodívala na Gilberta, který tu stál bledý jako stěna, takřka šílený zuřivostí, se zaťatými pěstmi. Skřípal zuby a mumlal za odcházející nepřítelkyní.

"Oh, ty stvoření bez srdce a bez duše. Zachránil jsem ti život, tajil jsem se se svou láskou a potlačoval každý cit, který by byl s to poskvrnit tvou nevinnost. Vždyť jsem tě miloval jako svatou Pannu na nebesích ... Teď jsem tě viděl zblízka a poznal jsem, že jsi právě tak jenom žena jako já jsem muž ... Ale jednou, dříve nebo později, se vám pomstím, slečno Andrée. Už dvakrát byl váš život v mých rukou a dvakrát jsem vás zachránil. Sejdeme se potřetí, slečno Andrée, a potom pozor."

A utíkal odtud houštím jako raněné vlče, které se stále ještě otáčí s krvavýma očima a cení ostré zuby.

44. Otec a dcera

Od konce aleje opravdu spatřila Andrée otce a maršálka, kteří se procházeli před budovou. Oba přátelé byli neobyčejně veselí, drželi se pod paží a horlivě si povídali. Ještě nikdy snad nespatřil královský dvůr dva lidi v tak přátelské družbě.

Když uviděli Andréu, rozjasnili oba starci ještě víc tváře a jeden druhého upozorňoval na dívčinu vskutku neobyčejnou krásu, kterou teď ještě zvýšil hněv a rychlá chůze.

Maršálek se poklonil Andrée tak hluboce, jako by to byla sama madam de Pompadour. Taverneyovi to neušlo a byl tím svrchovaně nadšen, zatímco Andrée byla překvapena, protože se v maršálkově pokloně mísila úcta s galantní volností mravu. Opravdový dvořan dokázal vyjádřit jedinou poklonou tolik, že by na to vynikající romanopisec musel vynaložit několik stránek.

Andrée poděkovala otci i maršálkovi a srdečně je pozvala do svého pokoje.

Maršálek se obdivoval půvabu a čistotě, jež byla jediným přepychem toho skromného koutečku. S trochou květin a bílého mušelínu dovedla tu Andrée vytvořit ne sice palác, zato jistě kapličku. Vévoda se posadil do velkého křesla potaženého zelenou látkou. Za ním stála čínská váza s vonnými květy akácií, javoru, kosatců a rudých růží.

Taverney usedl do protějšího křesla. Andrée se posadila na nízkou stoličku a opřela se lokty o klavír zkrášlený rovněž květinami v porcelánové váze.

"Slečno," pravil maršálek, "král mě pověřil úlohou, abych vám tlumočil všechny ty poklony, kterými vás po včerejší zkoušce zahrnovalo nadšení všech vašich posluchačů, očarovaných vaším hlasem a hudebním nadáním. Jeho Veličenstvo se obávalo, aby nevyvolalo závist dam i pánů, kdyby svou chválu vyjádřilo už na místě příliš hlasitě, a pověřilo mě proto, abych vám vyřídil, že jste mu způsobila neobyčejné potěšení."

Andrée, která se hluboce zarděla, byla v tom okamžiku tak krásná, že maršálek na svůj vrub pokračoval: "Král mě ujistil, že dosud neviděl u dvora dámu, která by byla tolik obdařena jak tělesnou, tak duševní krásou."

"Zapomínáte na krásu srdce," vskočil mu do řeči Taverney, celý nadšený: "Andrée je nejlepší dcera ze všech dcer."

Maršálek užuž čekal, ze se jeho přítel dá radostí do pláče. Pln obdivu nad tak mocným projevem otcovského citu zvolal roztouženě: "Srdce samozřejmě, na prvním místě srdce. Bohužel, nejdražší příteli, jedině vy jste s to posoudit, kolik lásky a něžnosti je skryto v slečnině srdci. Kdyby mi bylo pětadvacet složil bych k slečniným nohám všechno své jmění, celý svůj život."

Andrée se dosud nenaučila dávat na takovéhle bezvýznamné lichocení, kterým se den ze dne ozýval celý dvůr, patřičně dvornou odpověď a tak jen něco nesrozumitelně zamumlala.

"Slečno," pokračoval maršálek, "král vás prosí, abyste mu dovolila podat vám důkaz o jeho spokojenosti a potěšení a pověřil proto vašeho otce, pana barona, aby vám ten důkaz odevzdal. Co mám tedy vyřídit Jeho Veličenstvu?"

"Pane vévodo," odpověděla Andrée a neviděla ve své odpovědi nic než projev úcty, kterou je každý poddaný povinen svému králi, "vyřiďte Jeho Veličenstvu, že jsem mu hluboce vděčná. Jeho Veličenstvo je příliš milostivo, obrací-li na mne svůj zrak a já vím, že zdaleka nejsem hodna pozornosti tak vznešeného krále."

Richelieuovi se dívčina odpověď, pronesená bez dlouhého uvažování, náramně hodila do krámu. Uchopil Andréu za ruku, uctivě ji políbil a dívku přímo hltal očima: "Jaká to královská ručka, nožka, jakou nemá žádná víla ... A ten duch, něha, čistota ... Ach, barone, nevíte, jaký máte ve své dceři poklad! ... To není dcera, to je královna ... "

Po těchto slovech se s otcem a dcerou rozloučil. Taverney div nepraskl pýchou a nadějemi. Kdo by byl spatřil v tu chvíli tohoto filosofa ze staré osvícenské školy, tohoto skeptika, který pohrdal vším možným, kterak dlouhými doušky saje projevy přízně, stoupající z nejšpinavějšího bahna, byl by si byl pomyslel, že Bůh uhnětl srdce i ducha tohoto muže ze stejného bláta. Taverney sám by byl asi vysvětlil tuto změnu slovy: Já jsem se nezměnil, ale doba se změnila. Zůstal tedy sedět vedle Andrey poněkud zmaten, protože dívka ve své nezměrné čistotě jako by nořila zrak do nejtajnějších propastí jeho nitra.

"Vzpomínám si," ozvala se první Andrée, "že nám řekl pan vévoda de Richelieu, že vám Jeho Veličenstvo odevzdalo, otče, jakýsi důkaz své spokojenosti. Co to je, prosím vás?"

Vida, pomyslil si Taverney, je zvědavá ... To bych byl nikdy neřekl. Tím lépe, ďáble, tím lépe. Vytáhl pomalu z kapsy pouzdro, které mu včera odevzdal pan Richelieu, tak jako hodní tatínkové vytahují z kapes hračky nebo bonbóny, o kterých děti vědí ještě dříve, než je uzřely na vlastní oči. "Tadyhle to je," řekl nedbale.

"Ach, šperky," vykřikla Andrée.

"Líbí se ti?"

Byly to perly nesmírné ceny. Dvanáct velkých diamantů bylo tu spojeno v náhrdelník posázený množstvím perel. Démantová brož, náušnice a démantová korunka do vlasů. Byl to dárek, jehož cena byla nejméně třicet tisíc tolarů.

"Můj Bože, otče," vykřikla Andrée.

"Co má být?"

"Je to příliš krásné ... Ale král se musil zmýlit. Vždyť bych se do krve styděla, kdybych to měla nosit. Cožpak mám šaty, které by snesly blízkost diamantů?"

"Jenom si nestěžuj, prosím tě," namítl Taverney uštěpačně.

"Vy mi nerozumíte, otče ... Lituji, že nemohu tyto šperky nosit, protože jsou příliš krásné."

"Král, který vám dal šperky, slečno, je dost velký kavalír, aby vám dal také šaty."

"Ale otče ... Ta královská dobrota ... "

"Nemyslíš, že jsem se zasloužil vším, co jsem pro krále udělal?"

"Ach odpusťte, otče, máte pravdu," odpověděla Andrée a sklopila hlavu, ale nevypadalo to, že je tak úplně přesvědčena. Na chviličku se zamyslila, potom zavřela skříňku.

"Nebudu ty diamanty nosit."

"Proč?" vykřikl pan de Taverney znepokojeně.

"Protože byste, otče, vy i bratr potřebovali tolik nutných věcí a tenhle přepych by mě urážel, kdykoli bych si vzpomněla na váš nedostatek."

Taverney stiskl Andrée ruku a usmál se.

"Ach, s tímhle si nedělej starosti, dceruško. Král udělal víc pro mne než pro vás. Zahrnuje mě svou královskou přízní. Neukázala by ses ani jako poslušná poddaná ani jako vděčná žena, kdyby ses objevila před Jeho Veličenstvem bez šperku, které ti milostivě poslal."

"Poslechnu vás tedy, otče."

"Ale musíš poslechnout s radostí. Či se ti snad ty šperky nelíbí?"

"Nevyznám se v diamantech, otče."

"Tak ti tedy povím, že jen ty perly by stály nejmíň padesát tisíc liber."

Andrée spráskla ruce.

"Tatínku, ale pak je divné, že mi jeho Veličenstvo posílá takovýhle dar. Přemýšlejte o tom."

"Nerozumím vám, slečno," odpověděl Taverney suše.

"Kdekdo užasne, jakmile uvidí, že nosím takovéhle diamanty."

"Proč by užasl?" odsekl Taverney stejným tónem a podíval se na dceru tak chladně a velitelsky, až sklopila oči.

"Mám určité pochybnosti."

"Zajisté mi přiznáte, slečno, že je ještě pochybnější, jestliže vy máte určité pochybnosti, zatímco já je nemám. Čí snad dovedou dnešní mladé a nevinné dívky poznat nějaké zlé a ošklivé věci i tenkrát, jsou-li tak dobře ukryty, že je nikdo jiný nevidí? Chtěla by snad naivní a nezkušená dívka uvést do rozpaku starého granátníka, jako jsem já?"

André skryla obličej v něžných bílých rukou. Ach bratře," zašeptala, "proč nejsi u mne."

Zaslechl pan de Taverney tato slova nebo se je jenom dovtípil? Jisté je, že ihned změnil tón, uchopil Andréu srdečně za obě ruce a řekl: "Drahé dítě, copak je otec míň než bratr? Copak nejsem tvůj přítel?"

Na Andréině zachmuřeném čele se objevil milý úsměv.

"Copak tu nejsem proto, abych tě miloval, abych ti poradil nejvíc ze všech lidí na světě? A tebe netěší, jestliže můžeš přispět k štěstí svého otce a bratra?"

"To jistě," odpověděla Andrée.

Baron spočinul na dceři vřelým a srdečným pohledem. "Uvidíš, jak před chvílí řekl pan Richelieu, že budeš ještě něco jako královna. Král tě vyznamenává přede všemi .... A korunní princezna také," dodal rychle. "Na přátelství s Jejich Veličenstvy postavíš naši budoucnost a zajistíš nám šťastný život. Jako přítelkyně princeznina a králova budeš nejšťastnější žena na světě ... Máš mimořádné nadání a jsi tak krásná, že se ti žádná jiná dáma nevyrovná. Jsi prostá a čistá, není v tobě ani kouska sobectví a ješitnosti ... Ach, dítě, jakou můžeš hrát úlohu! Andrée, budeš oporou a pomocí našeho vznešeného vladaře ve stáří. Bude tě milovat jako dceru a budeš vládnout Francii právem krásy, odvahy a věrnosti."

Andrée žasla, rozvírala do široka krásné oči. Ale baron jí neponechal možnost, aby o tom všem mohla trochu uvažovat, a pokračoval:

"Jediným pohledem zapudíš opovrženíhodné ženy, které zneuctívají krále i trůn. Svou přítomností, svou nevinností očistíš královský dvůr. Tomuto šlechetnému vlivu bude francouzská šlechta děkovat, že se vrátí dobré mravy, dobré způsoby a pravá dvornost. Dceruško, budeš hvězdou této země a korunou slávy našeho jména!"

"Ale co tedy mám dělat, aby se tohle všechno stalo?" tázala se Andrée celá zmatená.

"Dceruško," odpověděl baron, "říkal jsem ti nejednou, že na tomto světě je nutno učit lidi ctnostem tím, že je učíme ctnosti milovat. Zamračená, smutná a věčně kárající ctnost odhání často ty, kdo po ní nejvíc touží. Ukaž proto především, že trochu půvabu, trochu koketérie, trochu laškování neublíží ctnosti, nevinnosti a čistotě. Tak chytrá dívka, jako jsi ty, to určitě dokáže. Musíš být tak krásná, aby celý dvůr mluvil jen o tobě. Musíš být králi tak příjemná, aby se bez tebe nemohl obejít. Ke všem ostatním lidem, s výjimkou Jeho Veličenstva musíš být tak zdrženlivá, tak uzavřená, že ti zanedlouho začnou přisuzovat onu moc, které pak skutečně také dosáhneš."

"Vaší poslední radě dobře nerozumím, otče," řekla Andrée.

"Svěř se mému vedení, dítě. Udělej všechno, co ti řeknu, i když tomu někdy nebudeš rozumět. To bude nejlepší pro tak moudré a ušlechtilé stvoření, jako jsi ty. Mimochodem, abys mohla dobře vykonat první část své úlohy, dceruško, musím ti napřed naplnit peněženku. Tady máš sto zlaťáků a dej si do pořádku toaletu, aby to odpovídalo úloze, kterou budeš hrát od chvíle, co nás král ráčil tak vyznamenat."

Taverney dal dceři sto zlaťáků, políbil jí ruku a chystal se k odchodu. Kráčel chvatně alejí, kterou sem přišel, ani nezpozoroval, že nedaleko, v tmavém houští je Nicole zabrána do důvěrného rozhovoru s jakýmsi vznešeným pánem, který jí cosi šeptá do ucha.

1 Berghem, holandský malíř (1624-1683, žák van Goyenůn. Krajinář, portrétista, úzkostlivý realista, patří k umělcům spíše druhého řádu.

2 Richelieu nevynikal valným vzděláním, znal dokonce velmi špatně pravopis, přesto se však ve svých čtyřiadvaceti letech stal členem Francouzské akademie.

3 Pan de la Chalotais byl generálním prokurátorem v bretonském parlamentu. Byl vášnivým odpůrcem jezuitů; roku 1761, tedy rok před vypuzením tovaryšstva z Francie, napsal proti nim obžalovací spis. Parlament ho obvinil, že stojí v čele opozice, který chce omezit bretonské svobody; roku 1765 byl uvězněn, do svých funkcí byl dosazen teprve na začátku vlády Ludvíka XVI. Armand de Vignerot, vévoda z Aiguillonu, chráněnec hraběnky Dubarry, byl zprvu ministrem zahraničí, od roku 1771 i ministrem války. Ludvík XVI. ho propustil a poslal do vyhnanství.

4 Abbé Dubois - od roku 1717 ministrem zahraničí. Byl tvůrcem Trojdohody mezi Francií, Anglií a Holandskem proti Španělsku, v odměnu za uskutečnění této aliance byl jmenován prvním ministrem a vládl dlouhou řadu let takřka absolutisticky.

5 Hraběnka de Pompadour byla dvacet let milenkou Ludvíka XV. Byla však nejen okouzlující milenkou, neméně obratně se vyznala i v diplomacii a v politice. Byla v dobrých vztazích s rakouskou císařovnou Marií Terezií a podporovala rakousko-francouzské spojenectví v sedmileté válce. přičinila se o podepsání "rodinné úmluvy" mezi králi: francouzským, španělským a vévodou z parmy - smyslem této úmluvy bylo čelit anglické námořní nadvládě. nenáviděla jezuity a podporovala všechna opatření namířena proti nim.

6 Filosof z Ferney-Voltaire. Richelieu byl intimním přítelem Voltairovým, i když se spolu občas pohněvali. Jako první královský komoří měl Richelieu vrchní dohled nad královskými divadly. Měl zhoubný vliv jak na Theátre Francais, tak později na Comédie italienne, vnucoval jim nejen svůj vrchnostenský vkus, ale také herce a především herečky.

7 Slečna Racourtová, slavná tragédka. Těšila se velké přízni hraběnky Dubarry, která ji všemožně podporovala, občas ji však také nutila hrát mužské role. Kostým Klytaimnéstry za deset tisíc livrů, o němž je v textu řeč, neposlala ve

skutečnosti. Slečně Raucourtové korunní princezna Marie Antoinetta, ale madam Dubarry.

8 Líčení je nepřesné. Ve skutečnosti Richelieu nikdy nepřestal podporovat madam Dubarry. Ještě když byla pouhou slečnou Langeovou, zařídil jí sňatek s hrabětem Vilémem Dubarrym, bratrem Jeana Dubarryho, jehož byla Jeannette Langeová milenkou, a tak jí umožnil přístup ke dvoru a ke králi. Pomáhali si a podporovali se s hraběnkou navzájem. Po smrti Ludvíka XV. se o hraběnku Richelieu postaral a umožnil jí, aby se uchýlila k vévodkyni d'Aiguillon, když Ludvik XVI. paní Dubarry l6. května 1777 nařídil, aby se uchýlila do kláštera v Pont-aux-Dames.

9 Pařížský parlament se stal roku 1302 rozhodnutím krále Filipa Sličného trvalou institucí. Jeho původní pravomoc byla výlučně soudní, později si však poznenáhlu začal přisvojovat také politická práva. Často odmítal provádět zákony, které se mu zdály nespravedlivé, a nezřídka se také vlastním usnesením stavěl do přímé pozice proti králově vůli. V krajním případě mohl král zlomit odpor parlamentu tím, že se osobně dostavil na zasedání a poručil, aby nějaký zákon byl zaregistrován jako usnesení parlamentu. Takovému zásahu se říkalo lit de justice a je o něm řeč na následujících stranách.

10 Renné-Nicolas Maupeou byl jmenován kancléřem roku 1768. Brzy se dostal do ostrého konfliktu s parlamentem, který neměl valného mínění o Ludvíku XV., a nezřídka se vzpíral jeho vůli. Na Maupeouovu radu král roku 1771 parlament rozehnal a na jeho místo jmenoval královskou radu, které lid posměšně říkal Maupeouův parlament. Obhájci odmítali obhajovat a veřejnost je v tom podporovala. Ludvík XVI. hned v počátcích své vlády svolal znovu starý parlament a Maupeoua poslal na jeho statky.

11 Osvícenci, vlastně illuminăti, tajná společnost víceméně mystického zaměření založená roku 1776 v Ingoldstadtu Adamem Weishauftem. Byla to povýtce filantropická společnost a ve své organizaci se inspirovala jednak jezuity, jednak svobodnými zednáři. Roku 1785 ji bavorská vláda rozpustila; v počátcích Francouzské revoluce se illuminăti pokusili získat půdu ve Francii, ale s nevalným výsledkem.

12 O tom, jak krutými tělesnými mukami trestají zednáři zrádce a zpronevěřilé bratry (i když třeba jen zanedbali své povinnosti), vybájili jejich odpůrci nesčetné hrůzostrašné historky. Naopak zednáři tvrdí, že jedinou jejich přísahou je přísaha na Evangelium. Jeden z velmistrů, rytíř de Ramsay, prohlásil roku 1736: "Jestliže někdo nedostojí slavnostním slibům, jediným jeho trestem jsou výčitky svědomí a vyloučení z řádu." Zvědavci, kteří nedovoleně pronikli do schůzí zednářských lóží, byli prý zmáčeni od hlavy k patě.

13 O zednářských zkouškách praví autentická formule z roku l788: "Novic je dotázán na jméno, příjmení a hodnost, odeberou se mu všechny šperky a skvosty... Obnaží se mu pravé koleno a zavážou se mu oči a takto zůstane stát asi hodinu... Do tří pochodní se vrhne prach nebo smůla, aby byl novic postrašen . . ."

14 Ze zápisů jedné francouzské zednářské lóže z roku l788 jsou známy otázky, které se kladly novicovi:

Co soudíte o stavu Francie a o zmatcích, které sužují království?

Co byste udělal, kdyby vám král, váš pán, poručil, abyste zvedl zbraň proti vaší provincii nebo proti kterékoli části Francie?

Co soudíte, bez vytáček a jednoznačně, o formuli přísahy: "Svoluji, aby mi byl vyrván jazyk, aby mé tělo bylo páleno a proměněno v prach a popel, a ten rozházen po větru, tak aby po něm nezůstala zmínka mezi lidmi?"

15 Swedenborg, švédský filosof (1688-1772), původně významný učenec, překvapil svět náhlým prohlášením, že má zjevení, která mu přikazují reformovat křesťanství. K jeho novému učení se přihlásilo množství stoupenců, s nimiž založil sektu zvanou Nový Jeruzalém.

16 Laokoón, syn Priamův a Hékubin, byl velekněžem Apollónovým. Při obléhání Tróje se vzepřel proti tomu, aby byl do města vtažen dřevěný kůň, zkonstruovaný Řeky. Minerva se mu za to pomstila tím, že Láokoónta a dva jeho syny udusili dva obrovští hadi.

17 Ignace Guillotin (1738-1814), lékař, člen Národního shromáždění. 10. října 1789 navrhl, aby se nadále konaly popravy sekerou, která po něm dostala jméno Gilotina, ačkoli ji vlastně zkonstruoval chirurg dr. Louis, sekretář Akademie, s pomocí mechanika Schmidta. První poprava gilotinou se konala 25. dubna 1792.